Pázmány Péter Katolikus Egyetem

Jog-és Államtudományi Kar

Doktori Iskola

A fenntarthatóság és az ESG jogi és környezetközpontú irányítási lehetőségei egyes nem vállalati szervezetek fogalmának a tükrében

Doktori értekezés

dr. Bartl Bálint

Témavezető:

Tahyné Dr. Kovács Ágnes

egyetemi docens

Budapest

2026.

1. ábra – a Szerző saját készítésű képe az Európai Unió
Tanácsának Justus Lipsius épületében

Tartalom

Fogalomtár 7
Rövidítések gyűjteménye 12
Bevezetés 14
A fenntartható fejlődési célok és az ESG rövid történeti kialakulása 18
A fenntartható fejlődési célok (SDG) kialakulása 18
Az ESG fogalmának rövid létrejötte 21
A teremtésvédelem és a szervezeti fenntarthatóság kapcsolata, alkotmányos alapjai 25
Általános alapvetés 25
A fenntarthatósággal összefüggő alapjogok 27
A szolidaritás fontossága 30
Helyi közösségek és a fenntarthatóság 32
A tudomány szerepe 34
A környezetjog szabályozása 36
A szennyező fizet elvének megjelenése a szervezeti fenntarthatóságban és a teremtésvédelemben 39
Bevezető gondolatok 39
A szervezeti felelősség kapcsolódása a Katolikus Egyház tanításához és a teremtésvédelemhez 40
A szennyező fizet elvének egyes további aspektusai 44
Az Európai Unió környezetirányítási rendszerének (EMAS) és az ISO szabványainak a jelentősége 48
Az EMAS és a fenntarthatóság 50
Az EMAS és az ISO szabvány általános vizsgálata 51
Az EMAS rendszer szervezeti bevezetése 54
Az EMAS bevezetése 57
Előzetes környezeti állapotfelmérés 57
Környezetvédelmi vezetési rendszer felállítása 58
EMAS és ISO 14001 kapcsolata 59
Környezeti politika elfogadása 62
Belső ellenőrzés 62
Környezetvédelmi nyilatkozat 63
Környezetvédelmi hitelesítő és környezetvédelmi munkatárs 65
EMAS rendszerhez való csatlakozás előnyei 66

Az EMAS rendszerével összefüggő nemzeti – de lege ferenda – jogalkotási javaslat 68
Az EMAS egyes irányítási vetületei 71
A szervezet fogalma és az elismert vállalatcsoport az 1221/2009/EK rendelet értelmében 71
A társasági jogi legfőbb szerv és a vezető tisztségviselő feladat- és hatáskörei 77
A részvénytársaság ügyvezető és legfőbb szervének környezetjogi sarokkövei 82
A munkavállalói részvétel jelentősége az 1221/2009/EK rendelet alapján 84
A bizalmi vagyonkezelés, mint lehetséges jogi konstrukció a környezetirányítási rendszerekben 85
A reziliencia szerepe 89
A környezetközpontú irányítási rendszerek egyházi és világi szabályozási összefüggései 92
Bevezetés 92
Egyházi szervezetek környezetközpontú irányítása és a teremtésvédelemi szemléletmód . 92
Az EMAS és az ISO kapcsolódása az egyházjogi szabályokhoz 93
A szervezet fogalmi vizsgálata az egyházi jogi személyek tükrében 95
Képviselet 97
Környezetvédelmi nyilatkozat 98
A kánonjogi jogi személyek struktúrája, vizsgálata 98
Az egyházi szervezetek hazai szabályozási kapcsolódása 103
A német „zöld kakas” környezetirányítási rendszer 107
Költségek 110
Fenntartható templomok program 111
Az ISO szabványok jelentősége 114
Német jogi gyakorlatok a környezetközpontú irányítás kapcsán 115
Az egyházi szervezetek környezetközpontú irányítási törekvései és a fenntartható fejlődési célok kapcsolata 122
A szabványok jelentősége az egyházi környezetközpontú irányításban 123
Az ESG rendszere, jogi szabályozása 128
Az ESG európai uniós normái 130
CSRD 131
GRI 132
NFRD 133
CSDDD 135
IFRS 135
Taxonómia-rendelet 136
Omnibus-csomag 136
ESRS 137

Egyéb uniós jogi aktusok az ESG kapcsán 138
Az ESG nemzeti normái 138
Törvényi keretek 138
Rendeleti szintű szabályozás 140
A 13/2024. (VIII. 15.) SZTFH rendelet normái 142
Az ESG hazai szabályozásának alapelvei 149
Nyilvánosság és átláthatóság 150
Lényegesség 150
Jóhiszeműség és tisztesség követelménye 157
Környezeti fenntarthatóság elve 158
Társadalmi felelősségvállalás elve 159
Az ESG és a mesterséges intelligencia közös metszéspontjai 161
Az ESG és az AI Act kapcsolódási pontjai 165
Adatvédelmi és kiberbiztonsági követelmények 166
A Reddit vs. Anthropicot-ügy és DWS-ügy rövid bemutatása, közös pontjai 170
Következtetések 171
A tanúsítás és az ESG tanácsadók jelentősége 172
A tanúsítás és a nem vállalati szervezetek kapcsolata 172
Az ESG tanácsadók szerepe 175
Az ESG tanácsadók felsőoktatási képzése 177
Nemzetközi kitekintés, a Német ellátásilánc-törvény dogmatikája 183
A német jogszabály felépítése, a gondossági kötelezettség vizsgálata 183
Kockázatkezelés (LkSG 4. §) 187
Kockázatelemzés (LkSG 5. §) 188
Megelőző intézkedések (LkSG 6. §) 189
Korrekciós intézkedések (LkSG 7. §) 190
Panaszkezelési eljárás (LkSG 8. §) 191
Közvetett beszállítók; ‘rendeletalkotási jogosultság’ (LkSG 9. §) 193
Dokumentációs és jelentéstételi kötelezettség (LkSG 10. §) 194
Az LkSG hatósági eljárásai, bírságolási rendszere 195
A LkSG ‘továbbélése’ 200
Az egyetemi intézményi működés és az ESG szabályozásának közös pontjai 202
Bevezetés 202
A fenntartható fejlődési célok és az egyetemi működés 205
Stratégiák és alapelvek 208

Felsőoktatási minőségbiztosítás az ESG szempontjai szerint 213
Európai Felsőoktatási Térség minőség-biztosításának standardjai és irányelvei 213
Vizsgálható területek, kialakult jó gyakorlatok 219
(Köz)beszerzési gyakorlatok 222
Nemzetközi kitekintés, globális rangsorok 224
Az egyetemi fenntarthatóság jogi keretei 228
Az egyetemi szféra ESG szempontjai 231
Az egyetemi fenntarthatósági törekvések összegzése 234
Összegző gondolatok 237
Téziseim 239

Fogalomtár

belső környezetvédelmi ellenőrzés: a szervezet környezeti teljesítményének, a környezet védelmét szolgáló vezetési rendszerének és eljárásainak szisztematikus, dokumentált, rendszeres és objektív értékelése

egyházi jogi személy: a bevett egyház, a bejegyzett egyház és a nyilvántartásba vett egyház, továbbá azok belső egyházi jogi személye

egyházi szervezet: bevett egyház, a bejegyzett egyház, a nyilvántartásba vett egyház, illetve a vallási egyesület azonos hitelveket valló, természetes személyekből álló, önkormányzattal rendelkező autonóm szervezet

ESG beszámoló: az előző üzleti év fenntarthatósági célú átvilágítási kötelezettségeinek teljesítéséről szóló és ESG tanúsítóval auditáltatott beszámoló

ESG kérdőív: az ESG beszámoló mellékletét képező kérdőív vagy a Hatóság elnökének a vállalkozások fenntarthatósági célú átvilágítási kötelezettségei teljesítésének részletszabályairól szóló rendeletében meghatározott, a közvetlen szállítók részére küldendő kérdőív

ESG minősítő: a magyar polgári perrendtartás szerinti gazdálkodó szervezet, és az a külföldi jogi személy, amely Magyarország területén működő bármely szervezet ESG jellemzőire, az ESG beszámoló mellékletét képező kérdőív vagy az ESG törvény szerinti további, a törvény hatálya alá tartozó adatszolgáltatás tartalmára, illetve a fenntarthatósági kérdések körében felmerülő kockázataira vonatkozó véleményt, pontszámot vagy ezek kombinációját készíti, illetve szolgáltatás keretében harmadik felek számára biztosít

ESG tanácsadó: a magyar polgári perrendtartás szerinti gazdálkodó szervezet, és az a személy, amely Magyarország területén ESG célú vállalatirányítási szakértői és ESG adatszolgáltatáshoz kapcsolódó tájékoztató és tanácsadói szolgáltató tevékenységet folytat, közreműködik a

vállalkozás fenntarthatósági célú átvilágítási kötelezettségeinek sikeres és megfelelő időben történő teljesítésében, részt vesz a fenntarthatósági kérdésekkel kapcsolatos adatok összegyűjtésében és elemzésében, a társadalmi felelősségvállalási stratégia elkészítésében, valamint a kockázatkezelésre, a kockázatelemzésre és a megelőző intézkedésekre vonatkozó szabályok végrehajtásában

ESG tanúsító: az ESG beszámolót tanúsító, akkreditált, jogi személyiséggel rendelkező megfelelőségértékelő szervezet

felsőoktatási intézmény: az oktatás, a tudományos kutatás, a művészeti alkotótevékenység mint alaptevékenység folytatására létesített szervezet

fenntarthatóság/fenntartható fejlődés: a fejlődés olyan formáját jelenti, amely a jelen igényeinek kielégítése mellett nem fosztja meg a jövő generációit a szükségleteik kielégítésének lehetőségétől

fenntartható fejlődési célok: az Egyesült Nemzetek Szervezetének Közgyűlése által 2015. szeptember 15-én, az ENSZ fennállásának 70. évfordulója alkalmából elfogadott a „Világunk átalakítása: Fenntartható Fejlődési Keretrendszer 2030” című dokumentum, amelyben összesen tizenhét célt fogalmaztak meg.

ISO 9001 szabvány: nemzetközi szabvány, amely a minőségirányítási rendszerekre (Quality Management System – QMS) vonatkozik, s amelyet a Nemzetközi Szabványügyi Szervezet [International Organization for Standardization (ISO)] dolgozott ki.

ISO 14001 szabvány: nemzetközi környezetirányítási szabvány, amelyet a Nemzetközi Szabványügyi Szervezet [International Organization for Standardization (ISO)] adott ki, és azt határozza meg, hogy hogyan tudja egy szervezet rendszerszerűen kezelni és csökkenteni a környezetre gyakorolt hatását

ISO 26000 szabvány: a szervezetek társadalmi felelősségvállalásáról (Corporate Social Responsibility) szóló, a Nemzetközi Szabványügyi Szervezet [International Organization for Standardization (ISO)] által kiadott szabvány

jogi megfelelés (compliance): A megfelelés azokat a folyamatokat jelenti, amelyek révén egy szervezet ellenőrzi saját magatartását, hogy biztosítja, hogy az megfeleljen az alkalmazandó szabályoknak

jogi személyiséggel rendelkező vallási közösség: a vallási egyesületet, a nyilvántartásba vett egyházat, a bejegyzett egyházat és a bevett egyház

körforgásos gazdaság: egy olyan gazdasági modell, amelynek célja, hogy minél tovább értékben tartsa az erőforrásokat, azokat visszavezetve az anyagkörforgásba, és ez által minimálisra csökkentve a hulladékot

környezetvédelmi hitelesítő: olyan független szakértő (esetleg szakértői szervezet), aki (amely) objektív kritériumok alapján a környezeti állapotfelmérést, a környezetvédelmi vezetési rendszer, az ellenőrzési eljárás és azok végrehajtásának hitelesítését, valamint a környezetvédelmi nyilatkozat érvényesítését végzi

környezetvédelmi nyilatkozat: az elért eredmények dokumentálását és közzétételét jelenti egy adott szervezetnél, amely a közvélemény számára szolgál jelentős információs bázisként

lényegesség elve: azt biztosítja, hogy a vállalkozások az ESG beszámoló részeként megfelelő információkat hozzanak nyilvánosságra a náluk felmerülő ESG kockázatokról és lehetőségekről

önszabályozás: a kötelező szabályozási mechanizmusoktól elhatárolandó szabályozási módszer, amely önkéntes normatív cselekvésre ösztönöz

Magyar Egyetemek Fenntarthatósági Platformja: magyar felsőoktatási együttműködés, amely a fenntarthatóság előmozdítására jött létre az egyetemek között 2022. szeptember 22-én,

mesterséges intelligencia rendszere: gépi alapú rendszer, amelyet különböző autonómiaszinteken történő működésre terveztek, és amely a bevezetését követően alkalmazkodóképességet tanúsíthat, és amely a kapott bemenetből – explicit vagy implicit célok érdekében – kikövetkezteti, miként generáljon olyan kimeneteket, mint például

előrejelzéseket, tartalmakat, ajánlásokat vagy döntéseket, amelyek befolyásolhatják a fizikai vagy a virtuális környezetet

szennyező fizet elve: azon környezetjogi alapelv, amely értelmében aki a környezetben kárt okoz, köteles azt – törvényben meghatározottak szerint – helyreállítani vagy a helyreállítás költségét viselni

szervezet: a saját funkciókkal és igazgatással rendelkező, Közösségen belüli vagy kívüli társaság, vállalat, cég, vállalkozás, hatóság vagy intézmény, vagy ezek része, vagy kombinációja, függetlenül attól, hogy jogi személyiséggel rendelkezik-e, illetve a közjog vagy a magánjog alá tartozik-e

szervezetcsoport: egymással földrajzi közelségük vagy üzleti tevékenységük következtében kapcsolatban álló, adott környezetvédelmi vezetési rendszert közösen megvalósító független szervezetek csoportja

szubszidiaritás: ha egy adott feladatot vagy jogalkotási kezdeményezést egy személy vagy közösség konkrét érintettség okán helyi szinten végre tud hajtani, azt elsődlegesen tilos magasabb szinten kezelni

talloires-i nyilatkozat: a Felsőoktatási Intézmények Nemzetközi Szövetségének (International Association of Universities - IAU) keretében létrejövő kezdeményezés, amely során a fenntarthatóságra vonatkozó nemzetközi kötelezettségvállalás egy nyilatkozatban öltött testet Talloires-ban, és amelyet több mint 500 egyetemi vezető írta alá több mint 50 országban

telephely: a szervezet irányítási ellenőrzése alatt álló adott földrajzi hely, ahol tevékenységet végeznek, terméket állítanak elő és szolgáltatásokat nyújtanak, beleértve az infrastruktúrát, berendezést és anyagokat; a nyilvántartásba vétel tekintetében a telephely a legkisebb figyelembe vehető egység

zöld kakas rendszer: németül „Grüner Gockel” vagy „Grüner Hahn”, amely a németországi egyházi létesítmények környezetközpontú irányítási rendszere, és amelynek alapjait a Württembergi Evangélikus Egyház dolgozta ki 2000-ben

Omnibus-csomag: „ESG Omnibus Simplification Package” (fenntarthatósági Omnibus-csomag) javaslatcsomag, amely az uniós ESG-szabályozás több elemét egyszerre módosítja és egyszerűsíti.

megelőzés elve: a környezethasználat káros környezeti hatásai elkerülésének érdekében a leghatékonyabb megoldások, továbbá az elérhető legjobb technika alkalmazása a döntéshozatal legkorábbi szakaszától

vállaltirányítás: egy szervezet irányítási mechanizmusa, amely magában foglalja a vezetői döntéseket, a szervezeti struktúrát, valamint a szervezet stratégiai irányait.

Rövidítések gyűjteménye

AASHE: Association for the Advancement of Sustainability in Higher Education – Szövetség a fenntarthatóság felsőoktatásban való előmozdítására

AI Act: Artificial Intelligence Act – az Európai Unió első mesterséges intelligenciát szabályozó rendelete

BAT: Best Available Technichs – az elérhető legjobb technikák

CG: corporate governance – a felelős társaságirányítás

CP: corporate purpose: – a társadalmi legitimációt nyújtó magasztosabb társasági cél koncepciója

CSR: Corporate Social Responsibility – vállalati társadalmi felelősségvállalás

CSRD: Corporate Sustainability Reporting Directive – a vállalatok fenntarthatósági jelentéstételét szabályozó uniós irányelv

CSV: Creating Shared Value – a 'közös értékteremtés' elmélete

ELD: Environmental Liability Directive – Környezeti Felelősség Irányelv

EMAS: The Eco-Management and Audit Scheme, közösségi környezetvédelmi vezetési és hitelesítési rendszer

ENQA: European Association for Quality Assurance in Higher Educatio – A felsőoktatás minőségbiztosításának európai szövetsége

ENSZ: Egyesült Nemzetek Szervezete

ESG: Environmental – Social – Governance

ESRS: European Sustainability Reporting Standards – az Európai Unió fenntarthatósági jelentéstételi standardjai

ESU: European Students Union – az Európai Hallgatói Szervezet

EUA: European University Association – Európai Egyetemek Szövetsége

EURASHE: European Association for the Applied Sciences in Higher Education – az Európai Felsőoktatási Intézmények Szövetsége

GRI: Global Reporting Initiative Standards – nemzetközi fenntarthatósági jelentéstételi keretrendszer

HEASC: Higher Education Associations Sustainability Consortium

HESI: Higher Education Sustainability Initiative – az ENSZ Felsőoktatási Fenntarthatósági Kezdeményezése, amely az egyetemek és az ENSZ több intézménye számára nyújt együttműködési platformot

IAU: International Association of Universities – Felsőoktatási Intézmények Nemzetközi Szövetsége

ISO: International Organization for Standardization – Nemzetközi Szabványügyi Szervezet

LkSG: Gesetz über die unternehmerischen Sorgfaltspflichten zur Vermeidung von Menschenrechtsverletzungen in Lieferketten – német ellátásilánc-törvény

MAB: Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság

MI: mesterséges intelligencia

NFRD: Non-Financial Reporting Directive – az Európai Unió vállalati nem pénzügyi jelentéstételi irányelve

SF: sustainable finance – a fenntartható finanszírozás

STARS: Sustainability Tracking, Assessment & Rating System – nemzetközi fenntarthatósági értékelési és minősítési keretrendszer felsőoktatási intézmények számára

UNEP: United Nations Environment Programme – Egyesült Nemzetek Környezetvédelmi Programja

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization Egyesült – Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete

UN-HABITAT: United Nations Human Settlements Programme Egyesült Nemzetek Emberi Települések Programja

UNU: United Nations University – Egyesült Nemzetek Egyeteme

Bevezetés

Környezetünk védelme és bolygónk megóvása mindannyiunk közös, kiemelt feladata. E védelemnek számos módja létezik: takarékoskodunk az energiával, szelektíven gyűjtjük a hulladékot, vagy kevesebb vizet használunk. Ezen védelemnek azonban léteznek olyan eszközei is, amelyek a jog szférájából érkeznek, és amelyek tudományos vizsgálata bizonyos esetekben nélkülözhetetlen.

Az sem titok, hogy a jelenkorra jelentősen nőttek az emberi szükségletek, s így a fogyasztás is. A megnövekedett 'igények kielégítésére' az emberiség különböző szervezeti struktúrákat hozott létre, hogy egységesített formában, nagyobb számban tudjon eleget tenni ezen megnövekedett keresletnek. Ha a Világbank becsléseit nézzük, több tízmillió szervezet létezik világszerte.[1]

Doktori disszertációmban arra vállalkozok, hogy jogi szempontból megvizsgáljam, milyen környezetközpontú irányítási rendszerek és irányzatok jelentek meg az elmúlt évtizedekben, és ezen módszerek általi jó gyakorlatok hogyan 'ültethetőek át' és alkalmazhatóak meghatározott nem vállalati szervezetek működésébe. Az általam elemzett két nem vállalati szervezet nem más, mint

- meghatározott egyházi szervek, valamint
- az egyetemi szféra.

Vizsgálatomban bemutatok olyan európai uniós rendszereket, mint a *The Eco-Management and Audit Scheme* (közösségi környezetvédelmi vezetési és hitelesítési rendszer, röviden: EMAS), az ezen rendszer alapján létrejött német 'Zöld Kakas' szisztéma, de górcső alá veszem a különböző ISO szabványok szerepét is.

A doktori dolgozat teremtésvédelmi szemléletét a tulajdonnal való felelősség felvázolása, különböző pápai enciklikai gondolatok elemzése, valamint a Katolikus Egyház tanításainak a bemutatása jelenti. Ezen felül bemutatom generális és jogelméleti jelleggel a hatályos szabályozás problémáit, valamint a helyi közösségek szerepét, a szubszidiaritás jelentőségét.

A 'szennyező fizet' környezetjogi alapelvével igyekszem megalapozni disszertációm elméleti hátterét, valamint hangsúlyozni a szervezeti felelősség jelentőségét.

[1] https://www.worldbank.org/en/programs/entrepreneurship/total-number-of-firms?utm_source=chatgpt.com

Nem titok, hogy doktori dolgozatom központi vizsgálati magját nem a kötelező szabályozás elemzése, hanem az önszabályozás lehetőségei, irányítási módszerei és ‘útjai’ adják.

Már a doktori disszertációm legelején egyértelműsítem, hogy kutatásom elsődleges szempontja a nem vállalati szervezetek kapcsán – a túlburjánzó nemzetközi és hazai kötelező vállalati szabályozások ellenére – az önszabályozásra terjed ki, ugyanakkor hamar eljuthat oda a jogalkotás, hogy a ‘önkéntes jogkövetés egyszer csak kötelezővé válik’.[2]

Doktori dolgozatomban kitérek a CSR (corporate social responsibility), vagyis (vállalati) szervezeti társadalmi felelősségvállalás jelentőségére.

Ugyanakkor disszertációm bevezető részében egyértelműsíteni kívánom, hogy a ‘puszta önszabályozás’ napjainkra már a nem vállalati szervezetek kapcsán is meghaladottá vált.

Az iménti hipotézis a jogi szabályozásban is megjelenik, amelynek egyik zászlóshajója a 2026. évre már rendkívül ismertté és népszerűvé vált ESG mozaikszava. Az ESG-t az Environmental – Social – Governance angol szavai alkotják, s egy szervezet környezeti, társadalmi és irányítási szempontjait foglalja magában, fő célja pedig a szervezetek nem pénzügyi teljesítményének az értékelése. Megállapítható, hogy az az ESG egyik központi funkciója a fenntarthatóság mérése, valamint a fenntarthatósághoz kapcsolódó attitűdök és célok kifejezés.[3]

Az ESG szabályozási kérdései egyre hangsúlyosabbak mind hazánkban, mind az Európai Unióban. A téma jogi köntösbe integrálása és bemutatása azért is kiemelten fontos, ugyanis a XXI. században a fenntarthatóság, a körforgásos gazdaság és a tudatos intézményi működés – mint említettem – meghaladta a puszta önszabályozás kereteit. A leghatékonyabb, ha egy szervezet önként köteleződik el a környezetközpontú működés és a fenntartható szemlélet mellett, de bizonyos tényezők (például a szervezet mérete vagy a kibocsátás nagysága) mégis indokolják a normatív szabályozás meglétét.

Vitán felül áll, hogy – egyetértve a hivatkozott tanulmányban foglaltakkal[4] – az ESG-jelenségkör tudományos igényű kutatására, valamint azok eredményeinek az ezzel foglalkozó tudományos közösség számára való közvetítésére a XXI. században rendkívüli igény

[2] SZIKORA Veronika: Önkéntesből kötelező – látlelet a vállalati társadalmi felelősségvállalás térhódításáról, *Gazdaság és Jog*, 2023/1–2, 2023.
[3] REIZINGERNÉ DUCSAI Anita – HAJDU Tibor Zoltán: A fenntarthatósági jelentéstételekre vonatkozó új, nemzetközi szabványok és a jelentések bizonyossági követelményeinek minőség alapú megközelítése. *Vezetéstudomány* 55, sz. KSZ. Budapesti Corvinus Egyetem, 2024. 17–29. doi:10.14267/VEZTUD.2024.KSZ.02.
[4] BUJTÁR Zsolt – FERENCZ Barnabás: A környezetvédelmi, társadalmi és irányítási (ESG) gondolatiság alapjai. *ESG – Environmental – Social – Governance*, 2023/1,: https://uj.jogtar.hu/#doc/db/545/id/A2300103.ESG/. [1]

mutatkozik, már csak az ezen a téren megjelenő gyors és rendszeres jogalkotási törekvések okán is.

Disszertációmban kitérek a környezetközpontú irányítás egyes magánjogi vetületeire, ugyanis úgy vélem, az említett téma nem képzelhető el a társasági jog szabályainak áttekintése, elemzése nélkül. Bár a doktori dolgozat ezen fejezete a vállalati szervezeteknél kialakított struktúrákat vizsgálja, mégis hasznos adoptációs tanácsokat nyújt a nem vállalati szervezetek számára is.

Szükségesnek tartom elemezni az ESG és a mesterséges intelligencia (a továbbiakban: MI) közös metszéspontjait is, ugyanis az MI éppoly 'népszerű' napjainkban, mint az ESG szabályozása.

Már jelen disszertáció bevezetőjében hangsúlyozom, hogy doktori dolgozatom az ESG egy területeit a vizsgált szervezeteknél érintőlegesen elemzi, így az egyházi szervek kapcsán a környezeti (E) és irányítási (G), míg az egyetemi szerveknél a szociális (S) és az irányítási (G) szempontok kerülnek előtérbe.

Kiemelendő, hogy a 2025. évben új tanúsítási szabályok léptek életbe hazánkban. Egy rövid fejezet kapcsán elemzem ezen új szabályokat, továbbá a hasznosítási lehetőségeket a nem vállalati szervezetek számára.

Az ESG tanácsadók képzése szorosan kapcsolódik az egyetemi szervezete környezetközpontú irányítási tevékenységéhez, ezért egy rövid fejezetet szenteltem ezen szabályok áttekintésének is az ESG tanúsítókkal közös részében disszertációmnak.

A nemzetközi kitekintés sem maradhat el egy doktori dolgozatban, ezért német példákon mutatom be a környezetirányítási rendszerek és ISO szabványok fontosságát, alkalmazott gyakorlatait, valamint a német ellátásilánc-törvény dogmatikáját.

Egyet lehet érteni azzal a megállapítással, amely szerint az ESG szemléletmódjának az elterjedése közelebb viszi a világot az ENSZ fenntartható fejlődési céljainak az eléréséhez.[5]

Disszertációm mindkét vizsgált szervezte kapcsán bemutatom a fenntarthatósággal összefüggő egyes célok érvényesülését, a hatékony implementálásukra tett törekvéseket és eredményeket.

[5] BUJTÁR – FERENCZ (2023) i. m. [16]

Fontosnak tartom kiemelni, hogy disszertációm teljes egészében szekunder kutatás alapján készült, a meglévő szakirodalmi források alapján, azok ütköztetésével kívánja a bemutatott témákat áttekinteni, elemezni és értékelni.
Számos helyen a hazai és nemzetközi jogi szabályozás mellett kitérek a különböző szervezetek intern, belső lehetséges szabályalkotási lehetőségeire is.

A disszertációmban analizált jogi normák kapcsán BÁNDI Gyula professzor megállapítását és egyben 'jókívánságát' tudom közvetíteni:

„a hosszú távú (…) szabályozás tudja megfelelően integrálni a fenntartható fejlődés különböző elemeit a döntéshozatali folyamatokba, és érvényesíteni a jövő nemzedékek érdekeinek védelmét".[6]

a Szerző

[6] BÁNDI Gyula: A tervszerűség alapelvi jelentősége a környezetvédelemben. *Acta Humana – Emberi Jogi Közlemények*, 2022/2, 7–26. DOI: 10.32566/ah.2022.2.1

A fenntartható fejlődési célok és az ESG rövid történeti kialakulása

Tekintve, hogy az általam kutatott nem vállalati szervezetek jogi szabályozásában kiemelt szerepet kap a fenntarthatóság, valamint az ESG normatív szabályozása, röviden felvázolom e két vizsgált terület kialakulásának egyes aspektusait.

A fenntartható fejlődési célok (SDG) kialakulása

A fenntartható fejlődés az ENSZ 1992-es riói világkonferenciáján és annak előkészítése során vált meghatározóvá, mint környezetvédelmi alapelv. A fenntarthatóság a fejlődés olyan formáját jelenti, amely „*a jelen igényeinek kielégítése mellett nem fosztja meg a jövő generációit a szükségleteik kielégítésének lehetőségétől*”.[7] Vagyis egy integrált rendszert jelent, amely magában foglalja a gazdaság, a társadalom és a környezet közös ügyeinek egységes kezelését. Röviden visszatekintve a 20. századra fontos hangsúlyozni, hogy az 1987-ben kelt Brundtland-jelentés definíciója szerint

„a fenntartható fejlődés olyan fejlődés, amely kielégíti a jelen szükségleteit anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő nemzedékek képességét saját szükségleteik kielégítésére”.[8]

Kiemelendő azonban, hogy a Brundtland-jelentésnek számos kritikai elemzése[9] is megjelent (pl. a jövő nemzedékek szükségleteinek absztrakciós szintje miatt). Ennek ellenére úgy vélem, hogy a jelentésben kialakított jövő nemzedékek iránti *protekció* egy hiánypótló definíciót ad, valamint nemes törekvést feltételez, s így hatékony implementálási törekvés a disszertációmban vizsgált nem vállalati szervezetek számára.

A Millenniumi Fejlesztési Célokat (*Millennium Development Goals*, rövidítve: MDGs) 2000-ben fogadták el a Millenniumi Csúcstalálkozó keretében. Összesen 8 cél került megfogalmazásra, amelynek hetedik célkitűzése a környezeti fenntarthatóság biztosítására való

[7] BÁNDI Gyula**:** *Környezetjog*. Budapest, Szent István Társulat, 2022. 49.
[8] World Commission on Environment and Development: *Our Common Future*. Oxford–New York, Oxford University Press, 1987
[9] FÁSI Csaba: A fenntarthatóság dimenziói és a hazai felsőoktatási intézmények helyzetének egyes aspektusai a fenntarthatósági rangsorok tükrében. *Acta Humana*, 11. évf., 3. sz., 2023, 117–135. 119.

törekvést hangsúlyozta. A célok időponthoz kötöttek (2015-ig való megvalósítás), valamint mennyiségben meghatározottak voltak.[10]

Az ENSZ Közgyűlése 2015. szeptember 15-én, az ENSZ fennállásának 70. évfordulója[11] alkalmából fogadta el a „*Világunk átalakítása: Fenntartható Fejlődési Keretrendszer 2030" (Transforming our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development)* című dokumentumot [(Az Egyesült Nemzetek Közgyűlése által 2015. szeptember 25-én elfogadott határozat, Főbizottságra hivatkozás nélkül (A/70/L.1)], amelyben összesen tizenhét célt (*Sustainable Development Goals*, rövidítve: SDGs) fogalmaztak meg. Kiemelendő és kutatásom szempontjából rendkívüli relevanciával bír, hogy a hetedik és a tizenharmadik célkitűzések a „*Megfizethető és tiszta energia*", valamint az „*Fellépés az éghajlatváltozás ellen*" címet viselik. A célokat megvizsgálva megállapítható, hogy a hetedik cél a megfizethető, megbízható, modern és fenntartható energiát biztosítaná mindenki számára, míg a tizenharmadik cél sürgős cselekvést ír elő a klímaváltozás hatásainak a leküzdésére.[12] „*Ezen célok és alcélok a Millenniumi Fejlesztési Célokra kívánnak építkezni, és teljesíteni azt, amit azokból ez idáig nem sikerült megvalósítani*".[13] Megállapítható, hogy a Fenntartható Fejlődési Célokban a környezetvédelmi tárgyú célok dominálnak az Millenniumi Fejlesztési Célokhoz képest.[14]

A Fenntartható Fejlődési Célokhoz 169 részcél tartozik, így a hetedik cél kapcsán az egyetemes hozzáférés biztosítása a megfizethető, megbízható és modern energiaszolgáltatásokhoz 2030-ig, a megújuló energiák részarányának jelentős növelése, energiahatékonyság javulási ütemének megduplázása, nemzetközi együttműködés fokozása bizonyos területeken (például tiszta energiaforrások kutatásához és technológiáihoz való hozzáférés elősegítése érdekében), illetve az infrastruktúra kiterjesztése és a technológia korszerűsítése modern és fenntartható energiaszolgáltatások nyújtása céljából a fejlődő országokban mindenki számára találhatóak meg részcélként.[15] A tizenharmadik célhoz olyan részcélok lettek megfogalmazva, mint a klímaváltozáshoz kapcsolódó veszélyekkel és a természeti katasztrófákkal szembeni ellenálló- és alkalmazkodóképesség megerősítése minden országban, a klímaváltozáshoz kapcsolódó

[10] United Nations Information Service (UNIS) (2007) Letöltés helye: Az ENSZ szerint vegyesek a fejlesztési célok elérésére tett lépések eredményei (unvienna.org)
[11] Világunk átalakítása: Fenntartható Fejlődési Keretrendszer 2030, Az Egyesült Nemzetek Közgyűlése által 2015. szeptember 25-én elfogadott, 70/1. sz. határozat (a továbbiakban: 70/1. számú határozat) [elérhető: Világunk átalakítása Fenntartható Fejlődési Keretrendszer 2030.pdf (kormany.hu)] 4.
[12] United Nations Information Service (UNIS) (2021) Letöltés helye: FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉSI CÉLOK (unvienna.org)
[13] 70/1. számú határozat 3.
[14] KESERŰ Barna Arnold: *A fenntartható fejlődés hatása a szellemitulajdon-védelem rendszerére*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2019. 56.
[15] 70/1. számú határozat 25.

intézkedések integrálása a nemzeti szakpolitikákba, stratégiákba és tervezésbe, az éghajlatváltozás mérséklésével, az alkalmazkodóképesség javításával, a hatások csökkentésével és a korai előrejelzéssel különböző területek (például oktatás, tudatosság) javítása, az ENSZ Éghajlatváltozási Keretegyezményében rögzített források a fejlődő országok részére történő biztosítása, valamint a klímaváltozással kapcsolatos hatékony tervezéshez és menedzsmenthez szükséges kapacitásokat bővítő mechanizmusok támogatása (például a legkevésbé fejlett országokban).[16] A későbbiekben olvashatjuk, hogy ezen célok hogyan kapcsolódnak a nem vállalati szervezetek működési rendjébe, jogi szabályozásába.

Az említett célokat nem lehet egymástól függetlenül vizsgálni, egyfajta hálózatként, egymással összefüggésben érdemes rájuk tekinteni.[17] Azt is fontos megjegyezni, hogy az egyes Fenntartható Fejlődési Célok többdimenziós jövőképet adnak a fejlődésről, és elemzésük – külön-külön vagy csoportosan – gyakran eltérő eredményeket mutathat, amely néha szinergiák, pozitív eredmények, néha negatív eredmények (kompromisszumok) formájában jelentkezhet.[18] A megfizethető és tiszta energia a gazdasági célok közé, míg a fellépés az éghajlatváltozás ellen elnevezésű cél a szoros értelemben vett környezeti célok közé tartozik.[19]

A fenntartható fejlődés fogalma kapcsán a fejlődéssel összefüggésben megállapítható, hogy az Európai Unió intézményei a 2008-as gazdasági világválság hatására áttértek a „*fenntartható növekedés*” fogalmára, amely így (köz)gazdasági szemléletű jelentéstartalmat kapott, és gyengült a környezetvédelmi jelentősége is. Az elv a politikai integráció révén tud megvalósulni, mégpedig a környezet és emberi egészség céljainak (például tiszta levegő, megfelelő hulladéktárolás) a figyelembevételével.[20]

Bár a Fenntartható Fejlődési Célok nem kötelezőek a tagállamok számára, mégis átfogó területekre lettek meghatározva, 231 indikátor révén pedig mérik a tagállami teljesítményeket is. Így a tagállami kormányzatokra, első sorban a tagállami közigazgatásokra jelentős feladatok hárulnak a célok megvalósítására irányuló törekvések kapcsán.

[16] 70/1. számú határozat 30-31.
[17] BENDA Vivien: Az élhető városok és egyéb települések megteremtésének jogi kérdései Magyarországon az ENSZ Fenntartható Fejlődési Célok tükrében. *Iustum Aequum Salutare*, 14. évf., 4. sz., 2018. 157–181.180.
[18] FIROIU, Daniela – IONESCU, George H. – PÎRVU, Ramona – CISMAŞ, Laura M. – TUDOR, Sorin – PATRICHI, Ioana C**.:** Dynamics of Implementation of SDG 7 Targets in EU Member States 5 Years after the Adoption of the Paris Agreement. *Sustainability*, 13. évf., 15. sz., 2021. 8284., 2.
[19] BENDA (2018) i. m. 159.
[20] BÁNDI (2022) i. m. 51.

Ezen törekvési kötelezettség azonban nem csupán a tagállami kormányzatokra igaz. Egyetérthetünk SZENNAY Áron azon megállapításával, amely szerint:

„A vállalati szféra fenntartható fejlődéshez való hozzájárulásának megkerülhetetlenségét mutatja az is, hogy a 2015-ben az ENSZ 70. ülésszakán 193 tagállam által elfogadott fenntartható fejlődési keretrendszer explicit módon felhívja az üzleti szféra szereplőit, hogy „kreativitásukkal és innovációikkal járuljanak hozzá a fenntartható fejlődés által támasztott kihívások megoldásához"".[21]

Úgy vélem, ezen felhívás nem csupán a szűk értelemben vett vállalatoknak, hanem más, kreativitással és innovációival rendelkező szervezetnek is egyaránt szól.

Az ESG fogalmának rövid létrejötte

Az ESG mozaikszava az Environmental – Social – Governance angol szavakból származik, s a környezeti, társadalmi és (vállalat)irányítási szempontokat jelöli.

A hivatkozott tanulmány mutat rá az ESG kialakulása kapcsán, hogy:

„Az ESG elnevezést 2004-ben használta először James Gifford az United Nations Environment Programme Finance Initiative gyakornokaként,[22] amikor részt vett - az ENSZ akkori főtitkárának, Kofi Annannak - a világ vezető 55 befektetési bankjának küldött levelének a megfogalmazásában."[23]

Megállapíthatjuk, hogy az ESG kialakulása is bizonyos formában az ENSZ-hez mint nemzetközi szervezethez kötődik.

[21] SZENNAY Áron: A vállalati társadalmi felelősségvállalás megközelítései és a fenntartható fejlődés, Közgazdasági Szemle, 67. évf. 10. sz., 2020. 1058.
[22] WILSON, Elliot: The United Nations free thinkers who coined the word „ESG" and changed the world. *Euromoney*, 2021.
[23] BUJTÁR– FERENCZ i. m. 15..; BUJTÁR Zsolt: Az ESG szabályozás hatása a KKV-kra Magyarországon. *Pécsi Munkajogi Közlemények*, 17. sz., 2. különszám, 2024., 6–20.. 7.

Az alábbi tanulmány pedig egyértelművé teszi az iménti hipotézist, amely szerint az ESG koncepciót először az ENSZ 2005-ben publikált Who Cares Wins című tanulmányában mutatták be.[24]

Fontos megjegyezni, hogy az ESG 'leánykori' nevén CSR-ként (corporate social responsibility, röviden és a továbbiakban: CSR), vagyis vállalati társadalmi felelősségvállalásként jelentett egyfajta önkéntes vállalati felelősséget a szervezet társadalmi, környezeti és etikai hatásaiért.

Úgy vélem, hogy nagyon szép megfogalmazását jelenti a szervezeti társadalmi felelősség egyes aspektusainak az a gondolat jelent, amely szerint

„A jogi felelősségek a kodifikált etika szemléletét tükrözik abban az értelemben, hogy magukban hordozzák a törvényhozók által megállapított, tisztességes működés alapvető elveit"[25]

Egyetérthetünk SZIKORA Veronikával abban, hogy a (vállalati) szervezeti társadalmi felelősségvállalásban egyfajta trendforduló kezdett kialakulni, amely az önkéntestől egyre inkább a kötelező felé való 'elmozdulást' jelenti a jogi szabályozásban.[26] Ennek egyik ékes példája az, hogy mind az Európai Unió, mind a nemzeti szabályozások kodifikálták az ESG szervezeti normáit az utóbbi időben.

PAPP Tekla egy esernyővel szemléltetve hívja fel rá a figyelmet, hogy a CSR-ból számos más 'irányzat' bontakozott ki, az esernyő küllőihez hasonlóan, így:

- a felelős társaságirányítás (CG: corporate governance),
- a fenntartható finanszírozás (SF: sustainable finance),
- a környezetvédelmi és szociális/társadalmi szempontokat érvényre juttató társaságirányítás (ESG: environmental social governance) és
- a társadalmi legitimációt nyújtó magasztosabb társasági cél koncepciója (CP: corporate purpose).[27]

[24] SZENDREY Orsolya – BÁNYAI Gábor – DOMBI Máté – FUTÓ Judit – GULYÁS Dániel János – KARCAGI-KOVÁTS Andrea – HARAZIN Péter: ESG-szabályozás és ami mögötte van – lehetőségek és kihívások a vállalkozások magyarországi ESG felkészülésében. Competitio, 23/1–2, 2024. 20.
[25] CARROLL, Archie B.: The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders. *Business Horizons*, 1991/4, 39–48. 41. DOI: 10.1016/0007-6813(91)90005-G
[26] SZIKORA (2023) i. m. 33.
[27] PAPP Tekla: Út a CS3D-ig – Társasági jogi trendek, vonatkozások. *Gazdaság és Jog*, 2024/9–10., 2024. 5.

Megemlítendő továbbá a Michael E. PORTER és Mark KRAMER által létrehozott Creating Shared Value (röviden CSV), vagyis a 'közös értékteremtés' elmélete is, amely egyaránt jelenti az érték megteremtést a szervezet és a társadalom számára is.[28] Ezen elmélet átmenetet képez a CSR és az ESG között.

Fontos rámutatni, hogy a vállalati érdekvédelmi szervezetek fektették le a fenntartható vállalatirányítás alapjait, elsők között a Fenntartható fejlődés üzleti chartájában (a továbbiakban: charta), amelyet a Nemzetközi Kereskedelmi Kamara fogadott el 1990-ben.[29] A charta 16 alapelvet sorol fel „A vállalati környezeti menedzsment elvei" címszavak alatt, amelyek a környezeti vállalati politikára, a környezeti menedzsment rendszer megjelentetésére a vállalati célokban, illetve többek között egyéb, a beszállítókkal és szerződő partnerekkel kötött megállapodásokra vonatkoznak.[30] A General Motors volt az első vállalat, amely számos, összesen hat alapelvet fogadott el a társadalmi felelősségvállalás tekintetében.[31]

Szintén említésre méltó az a gondolat is, hogy

„alapvetően a társadalmi felelősségvállalás nem jogi kérdés, de érvényesüléséhez a jog eszközei hozzájárulnak."[32]

Ezen állítás is igazolni törekszik azon hipotézist, amely szerint a z önkéntes szabályozás egyre inkább normatív keretet nyer.

Úgy vélem, hogy helytálló az a megállapítás is, amely szerint a fenntarthatósággal összefüggő, korábban önkéntes tevékenységek mára már egyfajta jogkövetkezményekkel ellátott keretrendszerbe kerülnek integrálásra, amely a tartalom és terjedelem kiterjesztésével, a CSR korábban önkéntes jogkövetés keretében alkalmazott fogalmának a tágulásával és jogi legitimációs szerepével valósul meg.[33]

Kimondhatjuk, hogy míg a CSR az önkéntes, értékalapú szervezeti magatartást testesítette meg, addig az ESG mérhető, jelentési és befektetési, szervezeti mutatókat közvetítő szempontrendszer, amely egyre inkább jogi elvárásként jelenik meg.

---

[28] E. PORTER, Michael – KRAMER, Mark: *Creating Shared Value*, *Harvard Business Review*, 2011/89, 1–2, 2011. 62–77.
[29] BÁNDI (2022) i. m. 298.
[30] Uo. 298.
[31] LÉNÁRD Sándor: The Role of Corporate Social Responsibility in the Development of International Law. In: SZABÓ Marcel– LÁNCOS Petra Lea– VARGA Réka (szerk.): *Hungarian Yearbook of International and European Law* 2018. The Hague, Eleven, 2019. 320.
[32] SZIKORA (2023) i. m. 33.
[33] vö. SZIKORA (2023) i. m. 38.

Mindazonáltal egyetérthetünk azzal a tézissel is, amely szerint a CSR a diszciplinarizálódás szakaszában van, vagyis az elméleti vitákat, a fogalmak meghatározását eddig nem sikerült lezárni, sőt a fogalmak és az elméleti irányzatok száma folyamatosan nő.[34]

[34] SZENNAY i. m. 1061., BRAUN Róbert: A vállalatok politikája – vállalati, társadalmi felelősségvállalás, vállalati közösségek és a vállalati stratégia jövője. *Vezetéstudomány*, 44. évf., 1. sz. (2013), 18–28. GÉRING Zsuzsanna: A vállalati társadalmi felelősségvállalás kritikai megközelítései. A vállalati állampolgárság, az explicit/implicit CSR és az „újrapolitizált" vállalat koncepció. *Replika*, 106–107. sz., 2018. 57–76. doi: 10.32564/106-107.4. MATTEN, Dirk – MOON, Jeremy: Implicit and explicit CSR: A conceptual framework for a comparative understanding of corporate social responsibility. *Academy of Management Review*, 33. évf., 2. sz. 2008. 404–424. doi: 10.5465/amr.2008.31193458.

A teremtésvédelem és a szervezeti fenntarthatóság kapcsolata, alkotmányos alapjai

Általános alapvetés

Doktori disszertációm jelen fejezete a szervezeti fenntarthatóság egyes teremtésvédelmi alapvetéseit szeretné megvilágítani I. Ferenc pápa és más Szentatyák gondolatain keresztül.

TAHYNÉ KOVÁCS Ágnes hívja fel rá a figyelmet, hogy a teremtésvédelem mára már az egyház társadalmi tanításának a szerves részévé vált, „melyet leginkább buzdítások vagy enciklikák fejtenek ki."[35]

Célom, hogy a keresztény és temetésvédelmi szemléletet is bemutassam e disszertációban megjelenített kutatás keretében. Az egyes teremtésvédelmi gondolatokon és enciklikai megállapításokon keresztül az egyéntől kiindulva juthat el a tisztelt Olvasó a szervezeti felelősségig, végül pedig a szennyező fizet elvének a kutatási témához való kapcsolódásáig.

Elsősorban kiemelendő, hogy 2015. május 24.-én jelent meg Ferenc Pápa LAUDATO SI', vagyis „*Áldott légy*" kezdetű enciklikája (a továbbiakban: enciklika) a közös otthonunk gondozásáról. A Szentatya már érsekként is egyértelművé tette, hogy foglalkoztatják a környezet(jog) kérdései. Éppen ezért egyfajta segélykiáltásnak szánta az enciklikát. Az ének Assisi Szent Ferenc-től származik, amely teljes egészében így szól:

„[*Á*]*ldott légy, Uram, földanya-nővérünkért, ki fenntart és ellát minket, gyümölcsöket teremt, színes virágokat és füvet!*" [36]

Az énekben megjelenik a 'fenntart' kifejezés, amely a fenntarthatóság fogalmához kapcsolódik, mivel a fenntarthatóság is szükségképpen valami jóra irányul, mint olvashattuk korábban, a jövő nemzedékeinek a védelmére, az erőforrások megőrzésére, teremtett világunk megóvására. A Szentatya kitér a talajban, a vízben, a levegőben és az élőlényekben észlelt legújabb betegségekre is a környezetszennyezés által,[37] amely gondolat a COVID-19 pandémia előtt

[35] TAHYNÉ KOVÁCS Ágnes: *Innováció és teremtésvédelem. Az európai uniós GMO- és NGT-szabályozás kihívásairól.* Teremtésvédelem. Budapest, L'Harmattan Kiadó; Pázmány Péter Katolikus Egyetem (PPKE), 2025. ISBN 9789636464059; 9789636464172 15.
[36] Cantico delle creature [A teremtmények éneke]: Fonti Francescane [Ferences források] (FF) 263.
[37] Uo. 2.

született meg, de mégsem figyeltek fel rá a világ döntéshozói. Már VI. Pál pápánál is olvashatóak e megállapítást megalapozó gondolatok:

„[*O*]*ly meggondolatlanul zsákmányoltuk ki a természetet, hogy fennáll a természet lerombolásának, valamint annak veszélye, hogy a természettel való visszaélés vétke magára az emberre száll vissza."*[38]

Szent II. János Pál pápa pedig így definiálta a problémát: *„*[*ú*]*gy tűnik, hogy az ember a természeti környezetben nem lát egyebet, mint a közvetlen felhasználás és a fogyasztás számára hasznos dolgot"*[39]

E részletben tetten érhető az a fajta pazarló fogyasztás, amely a körforgásos gazdaságot életre hívta, hiszen a termékek lineáris értékláncban való megtartás éppen ezt a modellt igyekszik elkerülni. Megjelenik továbbá az a problémakör is, amely miatt a szervezetek önszabályozó tevékenységet folytatnak, majd pedig környezetirányítási normákat kell követniük. A környezetjog, a körforgásos gazdaság, a fenntarthatóság mind arra irányul, hogy a jelen és a jövő nemzedékeknek biztosítsuk az egészséges környezethez való alapvető joguk[40] érvényesülését.

I. Bartholomaiosz pátriárka pedig így nyilatkozott a környezeti problémáról:

„[*h*]*ogy az emberek lerombolják Isten teremtett világának biológiai sokszínűségét; hogy az emberek az erdők kiirtásával vagy a vizes élőhelyek tönkretételével a föld épségét megbontják és hozzájárulnak az éghajlatváltozáshoz; hogy az emberek beszennyezik a vizeket, a talajt, a levegőt: ezek mind bűnök*"[41]. [*A*] *fogyasztásról az áldozathozatalra, a mohóságról a nagylelkűségre, a pazarlásról javaink másokkal való megosztására kell áttérnünk*, (…) amellyel *„megtanulunk adni, és nem csak lemondani"*.[42]

[38] Octogesima adveniens apostoli levél (1971. május 14.), 21: AAS 63 (1971) 416417. [Magyar kiadás: Az Egyház társadalmi tanítása. Dokumentumok, Szent István Társulat, Budapest 1993] 328.
[39] Redemptor hominis enciklika (1979. március 4.), 15: AAS 71 (1979) 287. [Magyar kiadás: II. János Pál megnyilatkozásai. Pápai dokumentumok 1978-2005, I. kötet, Szent István Társulat, Budapest 2005] 28.
[40] Alaptörvény XXI. cikk
[41] Beszéd a kaliforniai Santa Barbarában (1997. november 8.) [Magyar kiadás: Felelősségünk a teremtett világért. Egyházi dokumentumok az ökológiai válságról, Védegylet, Budapest 2004] 63–64.
[42] Konferencia az utsteini monostorban, Norvégia (2003. június 23.).

A fenntarthatósággal összefüggő alapjogok

A Szentatya enciklikájában megjelenik a fenntarthatóság, bár a súlyos környezeti, társadalmi, gazdasági, elosztási és politikai következményeket jelöli meg azon globális problémaként, amelyek az éghajlatváltozást negatívan képesek befolyásolni.[43]

Mint korábban is olvashattuk, a fenntarthatóság a fejlődés olyan formáját jelenti, amely „[*a*] *jelen igényeinek kielégítése mellett nem fosztja meg a jövő generációit a szükségleteik kielégítésének lehetőségétől*”[44] Vagyis egy integrált rendszert jelent, mely magában foglalja a gazdaság, a társadalom és a környezet közös ügyeinek egységes kezelését. A megjelölt szükségletek szükségképpen összefüggenek a vízzel és az energiával.

Az éghajlatváltozás hatására egyre csökkenő életterekkel kell számolnunk, amely nagy tömegek ‘megindulását’ okozza majd, mivel egyre jobban elfogy az életterük.[45] Mindezzel szoros kapcsolatban áll, hogy a harmadik világ nagy része „[*nem*] *jut biztonságos ivóvízhez vagy az élelmiszer-termelést akadályozó aszálytól szenved*”.[46]

A biztonságos ivóvízhez való hozzáférés alapvető és egyetemes emberi jogot jelent, amelynek az elvonása, illetve nem megfelelő biztosítása az elidegeníthetetlen méltóságban gyökerező jogok megtagadását jelenti. Továbbá a többi alapvető jog gyakorlása sem valósulhat meg tiszta ivóvíz nélkül.[47]

„[*Az*] *emberi jogok kérdésében a világnézetek között „(...) gyakorlati megegyezés lehetséges, (...) az elméleti (viszont) lehetetlen*”.[48]

[43] Uo. 25.
[44] BÁNDI (2014) i. m. 49.
[45] Ferenc pápa: *Áldott légy kezdetű enciklikája, a közös otthon gondozásáról*, Róma, [Magyar kiadás: Szent István Társulat – az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, 2015] 24-25.
[46] Uo. 28.
[47] Uo. 30.
[48] PAKSY Máté: *A dialógus vonzásában: Hozzájárulás a jogászi gondolkodás természetjogi megalapozásához*. Budapest, Pázmány Press, A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának Könyvei, 2014. 33.

Vagyis az emberi alapvető jogok többet jelentenek, mint „[*az*] *ellentétes világnézetű nagyhatalmak felfogásának közös nevezői*”.[49] A világon a tiszta és megújuló energiaforrásokhoz való hozzáférés még mindig rendkívül alacsony szintű, a fejlődő országok számára pedig szinte elérhetetlen.[50] A fenntartható fejlődési célok közül a 6. cél a tiszta vizet és az alapvető köztisztaságot, a 7. cél pedig a megfizethető és tiszta energiát jelöli meg elérendő célkitűzésként.

Hazánk Alaptörvényének Szabadság és Felelősség című fejezetének XX. cikke kimondja, hogy a testi és lelki egészséghez való jog érvényesülését Magyarország – többek között – az ivóvízhez való hozzáférés biztosításával segíti elő.[51] Megállapítható az is, hogy Magyarország Alaptörvénye sokkal több helyen és sokkal jelentősebb elvi háttérrel foglalkozik a fenntartható fejlődés, illetve a környezetvédelem kérdéseivel, mint a korábbi alkotmányaink.[52]

Az Alaptörvény XXI. cikkének második bekezdése értelmében pedig egyértelműsítik, hogy

„[*Aki*] *a környezetben kárt okoz, köteles azt – törvényben meghatározottak szerint – helyreállítani vagy a helyreállítás költségét viselni*.”

A világ teremt javai [például a föld, a víz, a (tiszta) levegő] kapcsán megfogalmazott ökológiai felvetéseknek szükségképpen szociális perspektívákat is tartalmazniuk kell, amely a leghátrányosabb helyzetű személyek alapvető jogait is figyelembe veszi.

A magántulajdon gyakorlása kapcsán a szociális szempontokat kell előterébe helyeznünk[53], de *„[nem] volna igazán emberhez méltó a fejlődés olyan típusa sem, amely nem tisztelné és nem mozdítaná elő az ember személyes és társadalmi, gazdasági és politikai jogait, valamint a népek és nemzetek jogait”*[54]

Így a kisajátítás (jog)intézménye akkor éri el célját, ha a kisajátított dolog kezelése mindenki javát szolgálja.[55]

---

[49] Uo. 33.
[50] Ferenc pápa (2015): i. m. 26.
[51] Alaptörvény XX. cikk (2)
[52] FÁSI i. m. 122.
[53] Ferenc pápa (2015): i. m. 93.
[54] Sollicitudo rei socialis enciklika (1987. december 30.), 33: AAS 80 (1988) 557. [Magyar kiadás: II. János Pál megnyilatkozásai. Pápai dokumentumok 1978– 2005, I. kötet, Szent István Társulat, Budapest 2005] 559.
[55] Ferenc pápa (2015): i. m. 95.

Az alapjogok közül kiemelendő az emberi méltóság. Az emberi lények a világ teremtményei, amely feltételezi, hogy különleges méltósággal rendelkeznek, joguk van az élethez és a boldogsághoz, a zöldterületek egyre fokozódó csökkenése pedig a természettel való fizikai kapcsolatot szakítja meg.[56] A globalizáció terjedése hátráltatja az embert – mint társas lényt – abban, hogy „[*megfontoltan*] *éljen, mélyen gondolkodjon és önzetlenül szeressen*"[57].

Rendkívül nagy egyenlőtlenséget okoz az, hogy eltérő fejlettségi szinten lévő államok polgárai eltérő mértékben jutnak hozzá a 'föld javaihoz', éppen ezért az ökológiai megközelítés egyben szociális szempontokat (például a javak igazságos elosztása) is feltételez.[58]

„[*A*] *környezettel való fenntartható bánásmódot akadályozza a népesség és a rendelkezésre álló tartalékok egyenlőtlen elosztása, de (…) a növekvő népesség teljes egészében összeegyeztethető az átfogó és szolidáris fejlődéssel*".[59]

A föld javai közös rendeltetéssel bírnak, amelyből – emberi méltóságuk révén – a szegényeknek is részesülniük kell, amelynek biztosítása az emberek alapvető etikai kötelessége.[60]

„*A világunk átalakítása 2030-ig"* című dokumentumot második célkitűzése így szól:

„*Véget vetünk az éhezésnek, élelmiszer-biztonságot és javuló táplálékellátást teremtünk, és előmozdítjuk a fenntartható mezőgazdaságot*."[61]

A célkitűzést kibontva olyan 'alcélokat' találunk, melyek az éhezés univerzálisan és szektorális felszámolására [védett társadalmi rétegek esetén (pl. szegények)], az alultápláltság megszüntetésére, mezőgazdasági élelmiszer-kistermelők piaci helyzetének erősítésére,

[56] Uo. 43-44.
[57] Uo. 47.
[58] Uo. 49.
[59] Igazságosság és Béke Pápai Tanácsa: Az Egyház társadalmi tanításának kompendiuma. [Magyar kiadás: Szent István Társulat, Budapest 2007.] 483.
[60] Ferenc pápa (2015): i. m. 158.
[61] FÜLÖP Sándor: *Az élelmiszer-biztonság társadalmi háttere és jogi szabályozása*. in:: FÜLÖP Sándor (szerk.): *Országunk-világunk átalakítása. A fenntartható fejlődés terén 2030-ig megoldandó feladataink ; 2.* (Ökopolisz Alapítvány, Budapest, 2018. 111–134. 3.

fenntartható élelmiszertermelő rendszerek kialakítására, magvak, termesztett növények, haszon és háziállatok, illetve vadon élő állatok genetikai sokféleségének megőrzésére irányulnak.[62]

A szolidaritás fontossága

Rendkívül fontos gondolatokat fogalmaz meg a Szentatya enciklikájában, amikor az Úristen elvárásait írja le. A Mindenható teremtett világot adott az 'emberek kezébe', de mindez felelősséggel jár. Elvárja, hogy béke, szépség és teljesség uralkodjon a földön. Az ember teremtett lény, teremtetésénél fogva a szeretet vezérli, így nagylelkű, szolidáris és gondoskodó.[63]

Mindezekhez azonban megfelelő (vezetői) kultúrára van szükségünk, amely a jövő nemzedékek érdekeit szem előtt tartva nem fosztja meg a jelen korban élő generációt a szükségletei kielégítésétől. A gondolatban testet ölt a fenntarthatóság egyik alapeszméje, mégpedig – a korábban említett – jövő nemzedékekért való felelősség kötelezettsége.

„[A] nemzedékek közötti őszinte szolidaritás mellett meg kell erősítenünk, hogy erkölcsileg sürgető szükség van a nemzedékeken belüli megújult szolidaritásra".[64]

Úgy vélem, megjelenik benne továbbá az ESG is, mégpedig a vezetői kultúrára telepített felelősség kapcsán, ugyanis az ESG szemlélete is egy egyfajta felelős (vállalat)irányítási (Governance) módszert vár el.

Megállapítható, hogy olyan szabályrendszer (jogszabályok általi) létrehozás szükséges, amelyek képesek felvenni a versenyt a XXI. századdal, abszolút határértékeket rögzítenek és óvják az ökoszisztémát.[65] Alapvetően kétféle, ha tetszik végletként felfogható gondolkodásmód terjedt el.

A társadalom egyik rétege nem tartja fontosnak az erkölcsi megfontolásokat vagy az alapvető változtatások iránti igényt. Pusztán abból indul ki, hogy az ökológiai problémák egyszerűen

[62] Uo. 16.
[63] Ferenc pápa (2015): i. m. 58.
[64] XVI. Benedek pápa: Üzenet a béke világnapjára, 8. pont, *Acta Apostolicae Sedis 102,* 2010. 45.
[65] Ferenc pápa (2015): i. m. 53.

megoldhatók lesznek az új technológiák révén, fenn kell tartani a haladást (növekedést). Egy másik rétege a társadalomnak azonban azt mondja, hogy meg kell akadályozni mindennemű beavatkozást, mivel az szükségképpen együtt jár az ökoszisztéma (lerombolásával) pusztulásával is.[66]
Álláspontom szerint a beavatkozás elkerülését (megakadályozását) már aligha lehet elkerülni, mivel a „23." órában vagyunk. A jelenlegi trendek, fogyasztási szokások, életmódok mellett olyan rendszereket kell kidolgoznunk (például az ESG 'önkéntesen kötelező' normái révén), amelyekkel fenn tudjuk tartani teremtett világunkat a jelenlegi rossz, de elkerülhetetlen szokások mellett.

A földet ajándékba kaptuk a Jóistentől, és 'ki is vehetjük' belőle, amire szükségünk van az élethez, de mindezt csak úgy szabad megtennünk, hogy biztosítjuk a jövő nemzedékek számára, hogy majd ők is kivehessék, amire szükségük lesz.[67] A teremtett világot, és azok teremtményeit (értve itt nemcsak az állatokat, hanem az egész ökoszisztémát, a vizeket, az erdőket, stb…) nem hajthatja az ember zsarnoki és felelőtlen uralma alá.[68] Isten úgy van jelen a dolgok mélyén (és így bennünk is), hogy meghagyja cselekvési autonómiánkat, ez pedig a földi valóságok valódi autonómiáját is nyilvánvalóvá teszi.[69]

Az ókori filozófia egyik nagymestere, Platón tanítványa így vélekedik a kérdésről:

„[*A*] *természet nem más, mint egyfajta művészeti ok [ratio], mégpedig az isteni művészete, amely bele van írva a dolgokba, és amelynek köszönhetően maguk a dolgok meghatározott cél felé mozognak. Mintha a hajóépítő mester meg tudná adni a képességet a fának, hogy az önmagát mozgatva hajó alakot vegyen fel*."[70]

Jézus Krisztus a természettel is teljes összhangban élt[71]: *„*[*Ki*] *lehet ez, hogy még a szélvész és a tenger is engedelmeskedik neki?"*[72]

[66] Uo. 60.
[67] Uo. 67.
[68] Uo. 83.
[69] Uo. 80. vö. II. Vatikáni Zsinat: Gaudium et spes lelkipásztori konstitúció az Egyházról a mai világban, 36.
[70] In octo libros Physicorum Aristotelis expositio [Arisztotelész Fizikájának magyarázata nyolc könyvben], lib. II, lectio 14.
[71] Ferenc pápa (2015): i. m. 98.
[72] Máté evangéliuma 8,27

Úgy gondolom, hogy ehhez hasonló összhangra lenne szükség az ember és a természet között is. Értelemszerűen az ‘átlagember’ nem tudja a természet erőforrásait uralni, de ha óvja a természetet, a föld, a víz és a levegő ‘engedelmeskednek’ neki.

Helyi közösségek és a fenntarthatóság

Úgy vélem, disszertációm teremtésvédelmi szemléletében a nagy nemzetközi törekvésekkel (és multinacionális cégekkel) ‘szembeszálló’ helyi szerveződések (civil szervezetek) munkájának fontossága és hatékonysága is említésre méltó.[73] A gondolat összhangban áll a Katolikus Egyház egyik alapvető tanával, a szubszidiaritás elvével, vagyis a lehető legalacsonyabb, helyi szinten szükséges kezelni egy-egy adott problémát, feladatot. A helyi közösségek nemcsak reagálni tudnak az adott helyi problémára, de ki is tudják kényszeríteni a lehetséges megoldásokat a felsőbb vezetőktől.

„[*A*] *természet gondozása olyan életstílus része, amely magában foglalja az együttélés és a közösségalkotás képességét*”.[74]

Ehhez a legjobb eszközök között az önkormányzati rendeletek[75] alkotása, a helyi népszavazás, de akár a környező települések (önkormányzatok) együttműködése is szerepelhet.[76] A helyi közpolitika hiánya komoly következményekkel járhat, hiszen bizonyos csoportok – a jogi szabályokat be nem tartva – ‘bitorolhatják’ a hatalmat, és nőhet a korrupció, a szervezett bűnözés, az ember- és kábítószer kereskedelem.[77]

A helyi termelőktől való beszerzés előnye, hogy rövid ellátási láncot biztosít, amely nyomon követhető. Ezen felül bizalmi kapcsolat keletkezik a termelő és az értékesítő vállalkozás között, valamint a társadalmi kohéziót és a közösségi szellemet is ‘összekovácsolja’.[78] A disszertáció későbbi részében olvasható lesz az is, hogy az ESG kapcsán az ellátási lánc átvilágítása kiemelt prioritást élvez, külön német jogszabály is született ezen cél elérésére. Megállapíthatjuk ezek alapján, hogy a szubszidiaritás és a rövid ellátási láncok között éles kapcsolat mutatható ki.

[73] Ferenc pápa (2015): i. m. 38.
[74] Uo. 228.
[75] Alaptörvény 32. cikk (1) bekezdés a) pont
[76] Uo. 179.
[77] Uo. 197.
[78] FÜLÖP (2018): i. m. 37.

Nehézséget jelent azonban, hogy sokszor nem jut el az ‘ökogazdálkodók’ kínálata a nagyobb multinacionális cégekhez, magasabb áron értékesítik nyersanyagaikat, amelyek a vállalkozás költségeit növelik, valamint időigényesebb is lehet ‘helyi’ termelőktől nyersanyagot beszerezni a 24 órás multinacionális vállalatok kiszállítása mellett.[79] Az akadályok leküzdésére megfogalmazhatóak (vagy már meg is fogalmazódtak) javaslatok a jogalkotó részére (például élelmiszerek egységes 5%-os áfája).[80]

Szintén a helyi szinten történő fellépést, problémamegoldást és kezelést jelenti, ha egy adott szervezetnél belső szabályzatok (többek között etikai kódexek, pénzügyi átláthatósági iránymutatások, egyéb szervezetszabályozó dokumentumok) szabályozzák az irányítási struktúrát.

Ezen túl a helyi közösségek a fogyasztás megváltoztatásával, a hulladékgazdálkodás és újrahasznosítás fejlesztésével, a fajvédelemmel és a vetésforgóra alapozott diverzifikált földműveléssel tudnak hozzájárulni a fenntartható életmódhoz. A helyi gazdaságok élelem-előállítási szerepe jelentős, mivel kevesebb hulladékot termelnek, illetve kisebb mértékben használják fel a földterületet és a vizet.

„[*A*] *hatóságok joga és felelőssége, hogy intézkedéseket hozzanak, amelyek egyértelmű és erős támogatást nyújtanak a kistermelőknek és a termelői változatosságnak.”*[81]

A társadalmi ökológiának szükségszerűen adható egyfajta intézményi jelleg, amely fokozatosan növekszik, és a legkisebb társadalmi alapegységtől, a családtól egészen a nemzetközi szintig terjedhet.[82] Így a helyi közösségek szerepe ismét felértékelődik. Továbbá a helyi kultúrák, közösségek ismerik legjobban ‘helyi’ problémáikat, így az összetett problémákat[83] ők tudják a leghatékonyabban, helyi szinten kezelni, akár közösségek, közösségi hálók létrehozásával.[84] Mindezen gondolatok élesen összefüggenek a szubszidiaritás elvével.

[79] Uo. 40.
[80] Uo. 44.
[81] Ferenc pápa (2015): i. m. 129.
[82] Uo. 142.
[83] Uo. 144.
[84] Uo. 148.

Élő szervezetek egy meghatározott térben, rendszerként történő harmonikusan együttműködése feltételezi saját létezésüket. Az ökoszisztémáknak a hulladékok lebontásában is óriási szerepük van.[85] A kormányok, a politika, a vállalati és a jelen kutatás fő irányát képező nem vállalati szektorok nehezen, lassan és nem kellő időben reagálnak egy-egy környezeti kihívásra, ezért a szubszidiaritás elvéből kiindulva a civil társadalom elsődleges feladata, hogy kezdeményezéseket indítson el, amely feladatot sikerrel kezdték meg a nemzetközi és helyi környezetvédő közösségek.[86] Megállapítandó, hogy a szubszidiaritás olyan természetjogi jellegű elvet jelent, amelynek megsértése, a hatáskörök elvonása és feljebb hárítása jogtalanságot eredményez.[87]

A tudomány szerepe

„[*A*] *tudomány és a technológia az Isten által adott emberi kreativitás csodálatos termékei”*[88]

Joggal merül fel azonban a kérdés, hogy a XXI. század technológiái is mindig a jót szolgálják-e, és nem olyan rendszerekről van-e szó, amelyek nagyobb környezetterheléssel járnak, mintha fel sem találták volna őket. E gondolat disszertációm MI-t vizsgáló, ESG-vel párhuzamba állító fejezetében ‘csúcsosodik ki’ leginkább.

A XXI. században számos lehetőség áll rendelkezésre, többek között az elektromos autók vásárlása, a szelektív hulladék gyűjtése, valamint a tájékozottságon alapuló választások.[89] Vannak azonban a tudománynak és technológiának olyan termékei, amelyek kétséget kizáróan a környezet megóvására, a karbon-lábnyom csökkentésére jöttek létre (például a napelemparkok, bizonyos esetekben a mesterséges intelligencia és más, megújuló energiával működő rendszerek).

„[*Maximális*] *energiahatékonyságú és kevesebb nyersanyagot használó ipari termelési formákat kell előnyben részesíteni, eltávolítva a piacról az energetikai szempontból alig hatékony vagy nagyobb mértékben környezetszennyező termékeket. De megemlíthetjük a szállítás jó megszervezését, illetve azokat az építkezési vagy épületfelújítási módszereket is,*

[85] Ferenc pápa (2015): i. m. 140.
[86] Uo. 164-166.
[87] FRIVALDSZKY János: *Klasszikus természetjog és jogfilozófia*. Budapest, Szent István Társulat, 2007. 422.
[88] II. János Pál pápa, Beszéd a tudomány, a kultúra és a felsőoktatás képviselőihez az ENSZ egyetemén, Hirosima (1981. február 25.), 3: AAS 73 (1981) 422.
[89] MEADOWS, Donella H. – RANDERS, Jørgen – MEADOWS, Dennis L.: *Limits to Growth: The 30-Year Update.* White River Junction (VT), Chelsea Green Publishing, 2005. 263.

amelyek csökkentik az energiafogyasztást és a környezetszennyezés mértékét."[90] *„*[*A*] *technológiailag fejlett társadalmaknak késznek kell lenniük mértéktartó magatartásformák követésére, csökkentve saját energiafogyasztásukat és javítva az energiafelhasználás feltételeit"*[91]

A tudomány vívmányainak tekintem, és úgy vélem, annak is tekintendő a környezet megóvására létrejött környezeti és társadalmi felelősségvállalás egyes elméletei rendszerei. Magam részéről ebbe a körbe sorolom az ESG-t is, amely a környezeti problémák (pl. légszennyezés, klímaváltozás), a társadalmi kérdések (pl. emberi jogok, munkahelyi egyenlőtlenségek) és a fenntartható vállalatirányítás (fenntartható vezetés, szabályozás) fontosságát hívatott előtérbe helyezni és kezelni.

Azonban a technológia fejlődés vívmányai felelősséggel is járnak.[92] Fontos szempont, hogy a tudomány és a technikai haladás ne váljon abszolúttá, vagyis az ember ne próbáljon isteni szerepben tetszelegni, hanem főképp a kölcsönös tisztelet és a mások iránti megbecsülés 'mozgassa' a tudományos haladásokat.[93]

Továbbá azt is le kell szögezni, hogy a valóság, a jó és az igazság nem következik egyértelműen a technológiai és gazdasági hatalomból.

„[*A*] *felelősségben, értékekben és lelkiismeretben még nem áll készen az emberiség ezen új technológiák* '*befogadására*'.[94] „[*Ahol*] *súlyos vagy visszafordíthatatlan kár fenyeget, a teljes tudományos bizonyosság hiánya nem használható fel indokként a környezetromlást megakadályozó, hatékony intézkedések elhalasztására".*[95]

Ha arra gondolunk, hogy bizonyos szervezetek mekkora klímaterhelést, szén-dioxid-kibocsátást jelentenek pusztán azért, hogy a mindennapi fogyasztói szokásokat kielégítsék, e kontextusban valóban fejletlenek vagyunk a XXI. századhoz, habár a rendszereink, technológiáink, okostelefonjaink fejlettek.

[90] Ferenc pápa (2015): i. m. 180.
[91] Üzenet a béke világnapjára 2010-ben, 9: AAS 102 (2010) 46.
[92] Uo. 104.
[93] TAHYNÉ KOVÁCS (2025) i. m. 16.
[94] Ferenc pápa (2015): i. m. 105.
[95] Riói nyilatkozat a környezetről és a fejlődésről (1992. június 14.), 15. alapelv.

Megállapítható, hogy a problémával foglalkozó tudománynak komplexnek kell lennie, megoldásokat kell kínálnia a legsúlyosabb kérdésekre, gyűjtőszerepet kell betöltenie más tudományokkal (például filozófia) karöltve.[96]

A környezetjog szabályozása

Lévén, hogy jelen disszertáció tárgya jogtudományi kutatás, ezért érdemes áttekinteni generális jelleggel, hogy hogyan hathatnak a jogi normák szabályai a felvázolt problémákra. Ha a környezetjog tudományát vizsgáljuk, látható, hogy más jogágakkal együtt tud csak hatékonyan működni a szabályozás, így a büntetőjog, a polgári jog, a közigazgatási jog vagy akár a pénzügyi jog szabályai is erőteljesen befolyást gyakorolnak a környezetjogi jogalkotásra.

A jogi szabályozást érdemes aszerint vizsgálni, hogy az Európai Unió joganyagáról vagy a 'hazai' jogszabályokról van-e szó. A legtöbb esetben az uniós jogalkotás határozza meg a hazai szabályrendszert rendeletek közvetlen hatálya és alkalmazása, valamint az irányelvek implementálása révén. (E megállapításnak az ESG uniós normái kapcsán még számos relevanciája lesz). Az iménti gondolat azt is jelenti egyben, hogy kevés lehetősége nyílik a magyar jogalkotásnak a hazai sajátosságok figyelembevételére.[97]

Alapvetően a közigazgatási jog, a polgári jog és a büntetőjog szabályai kapcsolódnak szorosan a környezetjoghoz, kivéve, ha eltekintünk olyan közvetett szabályozásoktól, mint a pénzügyi jog vagy más jogterületek normái.

A környezetvédelmi törvényünk (*a környezet védelmének általános szabályairól* szóló 1995. évi LIII. törvény, továbbiakban: Kt.) szerint

„[*a*] *környezethasználó (…) büntetőjogi, polgári jogi és közigazgatási jogi felelősséggel tartozik tevékenységének a környezetre gyakorolt hatásaiért*."[98]

[96] Ferenc pápa (2015): i. m. 110.
[97] BÁNDI (2022): i. m. 21.
[98] a környezet védelmének általános szabályairól szóló1995. évi LIII. törvény 101. §

A közigazgatás szabályrendszerében alapvetően az állami felelősségvállalás jelenik meg, amely a bírság eszközével kényszeríti ki a jogkövető magatartást. Polgári jog esetén a felek mellérendeltsége és egyenjogúsága határozza meg a jogviszonyt, melyben a kártérítési és esetleges kártalanítási követelések jelenthetnek visszatartó erőt. A büntetőjog pedig 2014 óta a Büntető Törvénykönyv (2013. évi C. törvény) „Környezet és a Természet" elleni bűncselekmények fejezetével igyekszik a lehető legsúlyosabb szankciót, jelesül akár szabadságvesztést is alkalmazni a legnagyobb horderejű környezetkárosítások esetén.

A szabályozás területei között így lehetőség nyílik a belső integráció megteremtésére az alkalmas jogintézmények létrehozásával, de BÁNDI Gyula szerint

„[*a*] *külső integráció követelményeinek megteremtése ennél jóval nagyobb problémát jelent*".

A környezetjog nemzetközileg is elismert professzora a környezeti követelmények és a gazdasági-társadalmi szabályozás területei közötti egyenrangúság, továbbá a harmónia megteremtését, ezáltal pedig a fenntartható fejlődés megvalósulását látja a legnagyobb kihívásnak.[99]

A nem vállalati szervezetek környezetközpontú, ESG szerinti működésének, szabályrendszerének az elemzésével egyértelműen arra keresem a választ doktori dolgozatomban, hogy az önkéntesség és önszabályozás is jelentős szereppel bír-e a felvázolt 'útkeresésben', így megállapíthatjuk, hogy a környezetbarát termékek alkalmazása, a szelektálás és újrahasznosítás mellett a menedzsment, valamint audit rendszerek fejlesztése is jelentős feladat a vállalati és nem vállalati szférában.

Megjegyzendő továbbá, hogy a – korábban bemutatott – társadalmi részvétel és a későbbiekben elemzésre kerülő jó gyakorlatok éppúgy fontosak, mint a felvázolt jogi és 'egyéb' megoldások.

[99] BÁNDI (2022) i. m. 21.

A szennyező fizet elvének megjelenése a szervezeti fenntarthatóságban és a teremtésvédelemben

Bevezető gondolatok

A szennyező fizet elve, amely „[*a*] *kezdet kezdetétől alapvető elve a közösségi környezetpolitikának, majd környezetjognak*”[100], számos magánjogi (s ezáltal szervezeti jogi) és teremtésvédelmi kérdést felvet.

A magánjogi kérdéskörök kapcsán gondolhatunk e körben többek között azon környezetkárosodással összefüggő, megelőző és a helyreállító intézkedésekre, amelyek a dologi jog legerőteljesebb jogát, a tulajdonjogot korlátozhatják, kártalanítás ellenében tűrésre kötelezve az ingatlan tulajdonosát (birtokosát).[101] Vagy éppen, szintén a tulajdonviszonnyal összefüggő azon rendelkezésre, amely szerint a környezetkárosítással összefüggő jogsértő tevékenységért a felelősség elsősorban azon ingatlan tulajdonosát (termesztésen az ingatlan tulajdonosa számára az ingatlan tényleges használójának a megnevezésével kimentési lehetőséget biztosítva) és birtokosát (esetlegesen használóját) terheli egyetemlegesen, amelyen a tevékenységet folytatják.[102] E rendelkezés összhangban áll Magyarország Alaptörvényében lefektetett azon a kitétellel, amely szerint

„[*A*] *tulajdon társadalmi felelősséggel jár*.”[103]

A teremtésvédelemmel és a nem vállalati szervezetekkel való kapcsolatot a korábbiakban elemzett pazarló fogyasztás elleni küzdelem, a tulajdonviszonyok megfelelő rendezése, valamint a környezet iránti felelősség jelenti.

Boldog VI. Pál pápa 1971-ben az ENSZ Élelmezésügyi és Mezőgazdasági Szervezete előtt kifejtette:

„*az ipari civilizáció robbanásszerű fejlődésének visszahatásaként ökológiai katasztrófa történik (…), az emberiség magatartásának gyökeresen és sürgősen meg kell változnia (…) ha a*

[100] BÁNDI (2022) 93.
[101] Uo. 89., a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény 101. § (4)
[102] BÁNDI (2022) 101.
[103] Alaptörvény Szabadság és Felelősség XIII. cikk, (1)

legrendkívülibb tudományos eredmények, a leglenyűgözőbb technikai vívmányok és a legcsodálatosabb gazdasági növekedés nem járnak együtt valódi szociális és erkölcsi fejlődéssel, akkor ezek végül az ember ellen fordulnak"[104].

A szervezeti felelősség kapcsolódása a Katolikus Egyház tanításához és a teremtésvédelemhez

A gazdasági növekedés és a piacgazdaság hatására a szervezetek létesítésének a szabadsága az egyesülési jog alapvető jogából következik.[105] XI. Pius pápa a XX. század első felében mutat rá, hogy

„[*az*] *ember szabadon gyakorolhatja nem csupán azt a képességét, hogy alanyi jogon olyan magántársaságokat hozzon létre, amelyek azután jogi személyek, hanem azt is, hogy az egyesülésnek „olyan szervezeti rendet és alapszabályzatot adjon, amelyet céljai megvalósítására alkalmasnak ítél*".[106]

Úgy vélem, hogy a szervezeti felelősség (amely a legtöbb esetben a szervezet vezetőinek, a hatóságok ellenőreinek, a cég tulajdonosainak vagy más személyeknek 'tudható be') jelentősége jelen kutatási téma kapcsán vitathatatlan.

Ehhez kapcsolódik KEREKES Sándor azon megállapítása, hogy

„[*a*] *vállalati társadalmi felelősség egy „gondolkodásmód", amely egészen másképpen fogja fel, hogy mi a siker, hogy kinek tartozik egy vállalat elszámolással, és mi egy vállalat identitása. Ezért mindenképpen a vezetők és alkalmazottak „gondolkodás- módjának" megváltozására van szükség ahhoz, hogy a vállalati társadalmi felelősség egy szervezeti eszközből szervezeti céllá, feladattá váljon.*"[107]

A szervezetek létesítésének szabadsága, illetve a tulajdonnal járó társadalmi felelősség[108] számos katolikus egyházi vezető korábbi enciklikájában jelent meg.

---

[104] Beszéd a FAO-hoz [az ENSZ Élelmezésügyi és Mezôgazdasági Szervezetéhez], alapításának huszonötödik évfordulóján (1970. november 16.): AAS 62 (1970) 833.
[105] Alaptörvény VIII. cikk (2) bekezdés
[106] XI. Pius pápa: *Quadragesimo anno*, Róma. 1931. 87. III. Leó pápa: *Rerum novarum*, Róma, 1891. 42.
[107] KEREKES Sándor: Fenntarthatóság és társadalmi felelősség – A globalizálódó világ megoldatlan problémái. *Magyar Bioetikai Szemle*, 2011/ 3 (1), 4–13. 7.
[108] Alaptörvény XIII. cikk (1)

A Katolikus Egyház Katekizmusának Kompendiuma szerint:

„*Isten a teremtett világban és az Ószövetségben is mutatja háromságos létének bizonyos nyomait, de a Szentháromság belső élete a puszta emberi értelem számára megközelíthetetlen*.”[109]

A teremtett világ megóvása szoros összefüggést mutat a Katolikus Egyház tanításaival.

XIII. Leó pápa *Rerum Novarum* című enciklikájában az alábbi megállapításokat teszi:

„*A magántulajdon létjogosultságának az sem mond ellent, hogy Isten a földet az egész emberi nemnek adta, hogy használja és gyümölcseit élvezze*.” (…). „[*a*] *magántulajdon teljes összhangban van a természet rendjével*.”[110]

A tulajdon minősége feltételezi, hogy az abból járó jogokat a természet javára gyakorolja az emberiség. A használat, a gyümölcsöztetés és a természet rendjével való összhang azonban megköveteli, hogy a tulajdoni viszony megszűnésekor sem engedi meg a felelősen élő, racionális ember, hogy káros hatást gyakoroljon az általa tulajdonolt tárgy a teremtett világra, a természetre. E megállapításhoz kapcsolódik, hogy

„[*az*] *államon belül keletkező társaságok magán-társaságok, és az is a nevük, mert közvetlen céljuk az egyén java*”[111].

Kimondhatjuk azonban, hogy a köztársaságok, egyházi társaságok vizsgálata éppoly fontos, mint a ‘magántársaságoké’.

Negyven évvel később XI. Pius pápa *Quadragesimo Anno* kezdetű enciklikájában csatlakozik XIII. Leó pápához a tekintetben, hogy:

[109] A Katolikus Egyház Katekizmusának Kompendiuma, 2005 Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 237.
[110] XIII. Leó pápa i. m. 3.
[111] Uo. 17.

„[*a*] *magántulajdon jogát a természet, vagyis maga a Teremtő Isten arra a célra adta az embereknek, hogy egyrészt az egyének gondoskodhassanak saját magukról és családjukról, és hogy másrészt a javak, amelyeket a Teremtő az emberiség egyetemes családjának rendelt, ezt a célt valóságosan szolgálják is, éppen a magántulajdon intézménye révén*."[112] „*Valójában már a tulajdon kettős jellegéből, individuális és közösségi természetéből is levezethető az a tétel, hogy a magántulajdon használatánál nem csupán az egyéni érdekeket, hanem a közjót is számításba kell venni*."[113]

E megállapítások a tulajdonból fakadó felelősséget tovább cizellálják.

Jézus Krisztusra hivatkozva egyértelművé teszi XI. Pius pápa, hogy az Úr „*megfizet mindenkinek tettei szerint*"[114]

A javak erkölcsös és törvényes megszerzése kapcsán kifejti, hogy ha a megszerzés és a gazdagodás is erkölcsös és törvényes úton menne végbe, akkor „[*a*] *javak előállítása és megszerzése, hanem felhasználása is – ami ma láthatóan gyakorta oly rendetlen módon folyik – hamarosan a méltányosság és az igazságos elosztás határai közé kerülne vissza.*"[115]

A szervezetek alakításának szabadságát és az azokkal járó felelősségét hangsúlyozza XXIII. János pápa *Pacem In Terris* kezdetű enciklikájában.

„*Abból kiindulva, hogy az emberek természetüknél fogva társadalmi lények, az következik, hogy joggal gyűlhetnek egybe, valamint másokkal társaságot (egyesületet) alakíthatnak; hogy a megalakult társaságok azt a formát veszik fel, melyet legalkalmasabbnak ítélnek céljaik elérésére; hogy ugyanezekben a társaságokban önként és saját felelősségükre működnek, hogy azok az óhajtott eredményt elérjék*".[116]

Borús képet ad Szent II. János Pál pápa a gazdasági folyamatokról *Dives In Misericordia* kezdetű enciklikájában, amikor a gazdasági élet irányításáról azt írja, hogy (…) valami elemi

[112] XI. Pius pápa Quadragesimo anno kezdetű enciklikája 1931 A fordítás alapja: Acta Apostolicae Sedis XXIII (1931) Fordította: Dér Katalin 45. XI. Pius pápa: Quadragesimo anno (1931) | Társadalomformálás (kife.hu)
[113] Uo. 49.
[114] Mt 16,27
[115] XI. Pius pápa Quadragesimo anno i. m 136.
[116] XXIII. János pápa *Pacem in terris* kezdetű enciklikája, Róma, 1963. 23.

rosszra, vagy inkább az emberekben levő bűnös készségek (*víciumok*) halmazára és a dolgok rossz elrendezésére alapszik.[117]

A Rerum Novarum 100. évfordulója kapcsán állapítja meg *Centesimus Annus* kezdetű enciklikájában II. János Pál pápa, hogy

„[*az*] *ember társas jellege nem merül ki csupán abban, hogy az államhoz tartozik, hanem különféle közbülső csoportosulásokban valósul meg, kezdve a családdal, egészen a gazdasági, társadalmi, politikai és kulturális csoportokig, amelyek ugyanebben az emberi természetben gyökereznek és ezért -- de mindig a közjón belül -- saját autonómiával rendelkeznek*."[118]

Csatlakozva XIII. Leó pápához és a *Rerum Novarum* szellemi elgondolásaihoz, a Szentatya hangsúlyozza a közös, másokkal társulásban végzett munka gyümölcsöző jellegét, ugyanakkor felhívja a figyelmet a kockázatára is, a szükséges kockázatot hangsúlyozva:

„*termelőtevékenységet megszervezni, időtartamát megtervezni, ügyelni arra, hogy az megfeleljen a kielégítendő igényeknek, s eközben a szükséges kockázatot vállalni, mindez a modern társadalomban bőséges gazdagodási forrás*."[119]

Az állam szerepe is elengedhetetlen a megfelelő szabályozás kialakítása során. Az állam feladata, hogy gondoskodjon a közösségi javak védelméről, amihez hozzátartozik a természeti és az emberi környezet.[120]

I. Ferenc pápa *Laudato SÍ'* kezdetű enciklikájában olyan vállalatok kapcsán említ környezetszennyező tevékenységet, amelyek a fejlődő országokban fejtik ki tevékenységüket[121], hatalmas károkat hátrahagyva.

[117] II. János Pál pápa Dives in misericordia kezdetű enciklikája Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója; Budapest, 1981. a hivatalos latin szövegből fordította Dr. Diós István 66. 25.
[118] II. János Pál pápa Centesimus annus kezdetű enciklikája a Rerum novarum enciklika kibocsátásának századik évfordulója alkalmából Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója Budapest, 1991. Fordították: Balogh Gábor Barabás Miklós Goják János 13. 11.
[119] II. János Pál pápa Centesimus annus i. m. 24.
[120] Uo. 30.
[121] Ferenc pápa (2015): i. m. 51.

Patagonia-Comahue térség (Argentína) püspökeinek karácsonyi üzenetével szemlélteti a megszűnés okozta lehetséges károkat:

„*Megállapítjuk, hogy gyakran az így működő vállalatok multinacionálisak, amelyek azt csinálják itt, ami tilos nekik a fejlett országokban vagy az úgynevezett első világ országaiban. Amikor beszüntetik tevékenységüket és eltávoznak, általában óriási emberi és környezeti gondokat hagynak maguk mögött, mint például a munkanélküliség, elnéptelenedett városok, kimerült természeti erőforrások, kiirtott erdők, lezüllesztett helyi mezőgazdaság és állattenyésztés, kráterek, legyalult dombok, szennyezett folyók és néhány már fenntarthatatlan szociális intézmény*."[122]

Az elemzett enciklikai gondolatokkal összefüggően megállapítható, hogy az egészen absztrakt kérdésköröktől (például vállaltok létesítésének szabadsága, tulajdon társadalmi felelőssége) egyre konkrétabb irányba haladnak a Szentatyák problémafelvetései, illetve a korábbi enciklikák említett, alapvető jogot garantáló megállapításai új problémákra megfogalmazott gondolatokat hívtak életre. Megjegyzendő az is, hogy a doktor disszertáció egy későbbi fejezetében az egyetemi fenntarthatóság vizsgálata is számos ponton illeszkedik a teremtésvédelem szemléletmódjába. Ehhez kapcsolódva megjegyzendő, hogy Kuminetz Géza a keresztény teremtésvédelem szempontjából tekinti át az egyetemek működését, mint a hivatásképzések legmagasabb szintű intézményét.[123]

Ezen megállapításokba illeszkedik az nem vállalati szervezetek felelőssége, fenntartható működése, ESG iránti törekvéseik.

A szennyező fizet elvének egyes további aspektusai

A szennyező fizet elve mind a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (Organization for Economic Cooperation and Development, röviden: OECD),[124] mind *az északkelet-atlanti tengeri környezet védelméről* szóló 1992-es OSPAR egyezmény [Convention for the Protection of the Marine Environment of the North-East Atlantic (az észak-keleti atlanti

[122] Patagonia-Comahue térség (Argentína) püspökei, Karácsonyi üzenet (2009. december), 2
[123] KOZMA Gábor: A nevelés átfogó ügye. In: KOZMA Gábor (szerk.): *Mester és Tanítvány,* Új folyam 2025/III., 1. szám, 2025. 43. KUMINETZ Géza: *Tanulmányok a keresztény spiritualitás és teremtésvédelem köréből*. Budapest, JEL Könyvkiadó, 2025.
[124] OECD: *The Polluter Pays Principle: Definition, Analysis, Implementation*. Paris, OECD Publishing, 2008.

térség tengeri környezetének védelmére vonatkozó egyezmény), 1992.] egyik fő vezérelvének számít.[125]

A szennyező fizet elve nemzetközi szinten első alkalommal 1972-ben, az OECD Tanácsi Ajánlásában került megfogalmazásra, „Irányelvek a környezetvédelmi politikák nemzetközi gazdasági szempontjaival kapcsolatban" címmel.[126]

Az Európai Gazdasági Közösség 1973-ban elfogadott első környezetvédelmi akcióprogramja már tartalmazta az említett elvet.[127] Fontosnak vélem megemlíteni, hogy a szennyező fizet elve „a maga 'eredeti' változatában alapvetően egy gazdasági alapelv",[128] amely – úgy vélem – az ESG rendszerével is párhuzamba állítható, tekintve, hogy az sem képzelhető el pusztán jogi formában, ugyanis a szisztémának jelentős gazdasági hatásai lehetnek.

Hazánk Alaptörvénye is szabályozza az említett elvet, amely szerint:

Aki a környezetben kárt okoz, köteles azt – törvényben meghatározottak szerint – helyreállítani vagy a helyreállítás költségét viselni.[129]

Megjegyzendő, hogy az elv némileg ellentétes hatás mutat a kutatási téma kapcsán vizsgált önszabályozáshoz képest. A szennyező fizet elve ugyanis a már létrejött szennyezés felelősét hivatott kezelni, míg az önszabályozás kapcsán a szennyezés lehetséges elkerülése a cél. Ennek ellenére az elv fontossága megkérdőjelezhetetlen jelen dolgozat kapcsán, ugyanis az önszabályozást egyre inkább a kötelező szabályozási metódusok 'váltják fel', s így a szennyező fizet elvének is folyamosan növekszik a jelentősége. Mindez az önszabályozás tekintetében azért is bír rendkívüli jelentőséggel, ugyanis az elv

[125] RAISZ Anikó: A környezetvédelem helye a nemzetközi jog rendszerében – avagy nemzetközi környezetjog bírói szemmel. *Miskolci Jogi Szemle*, 6. évf., 1. szám, Miskolc, 2011, 90–108. 98.

[126] Recommendation of the Council on Guiding Principles concerning International Economic Aspects of Environmental Policies, C(72)128, OECD, 1972. SZTANCS Edit: A szennyező fizet elvének megjelenése a magyar polgári jogban, különös tekintettel a veszélyes üzemi felelősség kérdéseire. Debreceni Jogi Műhely, (X. évf.) 3. szám, Debrecen, 2013, 89–106. DOI: 10.24169/DJM/2013/3/6

[127] Council of the European Communities: Declaration of the Council of the European Communities and of the representatives of the Governments of the Member States meeting in the Council of 22 November 1973 on the programme of action of the European Communities on the environment.

[128] SZILÁGYI Szilvia: A szennyező fizet elve a környezet védelmében. Budapest, *Iustum Aequum Salutare*, 2007/3, 215–224. 215.

[129] Alaptörvény XXI. cikk (2) bekezdés

„magában foglalja a szennyezés megelőzését”[130]

Ehhez kapcsolódva jegyzendő meg, hogy bizonyos esetekben a közbeszerzési eljárásokban a kármentési szolgáltatásokat az illetékes hatóságok is megrendelhetik, ugyanis a ‘szennyező fizet elvéből’ nem következik egyértelműen, hogy e kötelezettség kizárólag a ‘szennyezőt’ terhelné.[131] Fontos azonban, hogy mindez csupán a szolgáltatás megrendelésére vonatkozik, s így a *regresszigény* érvényesítésével végül mégis a ‘szennyező fizet’.[132] A későbbiekben olvasható lesz, hogy az általam vizsgált nem vállalati szervezetek számtalan közbeszerzési eljárást bonyolítanak le, és ezen okból szükséges meghatározni az említett analógiákat.

A Környezeti Felelősség Irányelv[133] (angolul Environmental Liability Directive, röviden ELD) Preambuluma pedig az Irányelv célkitűzését a következőképpen fogalmazza meg:

„*A környezeti károk megelőzését és felszámolását a szennyező fizet elvének alkalmazásával kell végrehajtani a Szerződésben leírt módon a fenntartható fejlődés elvével összhangban, következésképpen ezen Irányelv kiinduló pontja az legyen, hogy az a gazdasági szereplő, akinek tevékenysége a környezeti kárt, illetve az ilyen jellegű közvetlen kárveszélyt okozta, pénzügyi felelősséggel tartozik, a gazdasági szereplők arra való ösztönzése céljából, hogy olyan intézkedéseket fogadjanak el és olyan gyakorlatot építsenek ki, amelyek minimálisra csökkentik a környezeti károk kockázatát a rájuk háruló pénzügyi felelősség csökkentése érdekében.*”[134]

Ezen gondolatban szintén és egyértelműen megjelenik az önszabályozás fontossága, mivel a szervezeteknek meghatározott gyakorlatokat kell kialakítaniuk és intézkedéseket kell elfogadniuk a környezeti károk kockázatának a csökkentésére. Ehhez társul – meglátásom szerint –, hogy az ESG már kötelező módon várja el ezen ‘gyakorlatok’ kialakítását.

[130] KÁLMÁN Botond Géza –AFADZINU Kobla Sewornu – MALATYINSZKI Szilárd: A szennyező fizet elv elméleti háttere és jogi alkalmazása. *Gazdaság és Társadalom*, 2024/4, 17, 2024. 115.
[131] GYULAI-SCHMIDT Andrea: Közbeszerzési dilemmák a környezeti felelősség érvényesítése körében, Debrecen, *Pro Futuro*, 2020/2., 2020. 184.
[132] GYULAI-SCHMIDT (2020) i. m. 188.
[133] Az Európai Parlament és a Tanács 2004/35/EK irányelve (2004. április 21.) a környezeti károk megelőzése és felszámolása tekintetében a környezeti felelősségről, HL L 143., 2004.4.30.
[134] BARANYAI Gábor: *Jelentés a fenntartható fejlődés általános jogi szabályozását megalapozó kutatásról (szakmai beszámoló)*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Víztudományi Kar, Víz- és Környezetpolitikai Tanszék, Budapest, 2020. 130.

Ezen gondolatokat erősíti, hogy szennyezőn a környezetet közvetlenül vagy közvetve károsító személyen kívül azt is értjük, aki a szennyezés feltételeit megteremti.[135]

Egyértelműen a szennyezés megelőzésével kapcsolatos felelősséget emeli ki SZIKORA Veronika Milton FRIEDMAN nyomán tett megállapítása kapcsán, amely szerint

„vállalatok profitmaximalizálása, a pénzügy felelőssége a vállalat működésének legfőbb alapja."[136]

Úgy vélem, e megállapítás alanyaival szembeállíthatóak a disszertációmban vizsgált nem vállalati szervezetek, amelyeknél értelemszerűen az imént említett, profittal összefüggő tevékenység nem jelent központi jelleget, habár a pénzügy felelősség ezen szervezetek esetén is megkövetelt. Örömteli azonban, hogy még a vállalati szervezeteknél is alapvető elvárás a jogi és etikai szabályok betartása.[137] Megállapítható ugyanakkor, hogy a szennyező fizet elvének és az önszabályozásnak, valamint az ESG szabályozásának egy közös iránypontja mutatható ki, amely az ellenőrzésben ölt testet. Kimondható ugyanis, hogy a szennyező fizet elve szükségképpen 'ellenőrzést' is magában foglal egy adott szervezettel szemben, s ugyanez elmondható az önszabályozási mechanizmusokról, valamint az ESG keretrendszeréről is (a későbbiekben még kitérek rá, de számos 'ellenőrző' van a rendszerekben, így például a vezetőség, a befektetők, vagy akár az ügyfelek/fogyasztók). Látható tehát, hogy a szennyező fizet elvénen nem csupán a károk felszámolásánál, hanem a megelőzés során is kiemelkedő szerepe lehet.

[135] KÁLMÁN – AFADZINU – MALATYINSZKI i.m. 123.; A Tanács 1975. március 3-i ajánlása a költségek felosztásáról és a közhatóságok környezetvédelmi intézkedéseiről, HL L 194, 1975.07.25. [röviden: (75/436/Euratom ajánlás]
[136] SZIKORA (2023) i. m. 32., FRIEDMAN, Milton: *Capitalism and Freedom. With a New Foreword by Binyamin Appelbaum*. Chicago, The University of Chicago Press, 2020, 272 . ISBN 978-0-226-73479-8.
[137] SZIKORA (2023) i. m. 33.

Az Európai Unió környezetirányítási rendszerének (EMAS) és az ISO szabványainak a jelentősége

A szabályozási módszereket tekintve megállapítható, hogy alapvetően három rendszert érdemes felvázolni:

- a hagyományos szabályozási metódust,
- a gazdasági-piaci szabályozást, valamint
- az önszabályozást.[138]

Míg a hagyományos szabályozási módszerekre a közigazgatás közvetlen beavatkozásának túlsúlya, az állam erőteljes meghatározó szerepe a jellemző, addig a gazdasági-piaci szabályozás változó intenzitású eszközök bevonását jelenti, az önszabályozási módszer, keretében pedig a szabályozott közösség felelősségének erősítése a szabályozás fő célja.[139]

Kiemelendő az a megállapítás is, amely szerint az önszabályozás egy szabályozott közösség és a szabályozás végrehajtásáért felelős állami szerv között létrejövő olyan jogviszony, amely kiváltja/kiegészíti a közigazgatás egyéb eljárásait, döntéseit.[140]

Ahogy a következőkben olvasható lesz, a környezetközpontú irányítás rendszereinek is az a fő céljuk, hogy valamilyen formában ‘kiváltsák’ az állami kötelező szabályozást, s egyfajta ‘előremenekülést’ jelentsenek az olyan típusú kötelező szabályokhoz képest, mint az ESG kógens, normatív keretrendszere.

BÁNDI Gyula rámutat, hogy az önkéntes megállapodásoknak különböző típusai léteznek, így beszélhetünk

- szabályozási megállapodásról,
- jogkövetési megállapodásról,
- szabványokról,
- magatartási kódexekről, valamint

[138] BÁNDI (2022) i. m. 145.
[139] BÁNDI (2022) i. m. 145.
[140] BÁNDI (2022) i. m. 321.

– mediációról.[141]

Hangsúlyozandó, hogy a következőkben vizsgált rendszerek a jogkövetési megállapodáshoz, valamint a szabványokhoz állnak igazán közel, de bizonyos esetekben (például az egyetemi ESG tevékenység kapcsán) megjelennek a magatartási kódexek is.

Jelen disszertáció kutatási témája szükségesnek mutatkozik azon megállapítás felvázolása, amely szerint a környezeti vezetési vagy menedzsment rendszereket eltérő szempontok szerint érdemes vizsgálni.

Az alanyi kört tekintve egyrészt az állami oldalról, vagyis onnan, hogy mit vár el az állam és annak közigazgatás(i hatóság)a egy-egy adott szervezettől ahhoz, hogy sikeresen csatlakozzon egy ilyen típusú rendszerhez, valamint sikeresen működtesse azt.

Másrészt a szervezeti (társasági jogi) oldalról szükséges szemléltetni, hogy milyen 'társasági formák' ideálisak a lehetséges csatlakozáshoz. Ezzel összefüggésben jogágak szerint is fontos elemezni, milyen magánjogi vetületei lehetnek egy környezetirányítási rendszernek.

Harmadrészt nem feledkezhetünk meg az Európai Unió normáiról sem, amelyek közül némelyek közvetlenül hatályos és alkalmazandó szabályokat tartalmaznak.

Az utóbbira tipikus példa a *The Eco-Management and Audit Scheme* (közösségi környezetvédelmi vezetési és hitelesítési rendszer, a továbbiakban: EMAS) rendszere, amely kapcsán hangsúlyos, hogy hogyan kapcsolódik e rendszer a fenntartható vállalatirányításhoz. E ponton rögtön fel is hívom a figyelmet, hogy az EMAS kapcsolódása mutatható ki az ESG-vel, mivel a 'G', vagyis a '*Governance*' felelős (vállalat)irányítási szemléletet vár el a szervezetektől.

Disszertációm jelen fejezetében lefolytatott vizsgálat jórészt az Európai Unió szabályaira terjed ki,[142] de megjelennek a hazai jogszabályok is, néhol *de lege ferenda* javaslatokkal is szemléltetve. Megjegyzem, hogy bár inkább vállalati szinten elterjedt az EMAS és a különböző szabványok bevezetése, ezen kutatás nóvumát mégis a nem vállalati szervezeteknél való

[141] BÁNDI (2022) i. m. 322.
[142] lásd a későbbiekben részletesen bemutatva az ESG-t érintő uniós normákat

adoptálhatóság jelentősége adja. Egyes aspektusok pedig a közgazdasági szempontokat szem előtt tartva is bemutatásra kerülhetnek.

Az EMAS és a fenntarthatóság

A környezetirányítási rendszerek szervezeti bevezetése és betartása javítja a környezet minőségét és a fenntartható fejlődés elveivel összhangban elősegíti a gazdasági fejlődést. Az 1972-es Stockholmi Nyilatkozat preambulumában olvasható, hogy a fenntartható fejlődésnek az emberi jogokat össze kell kapcsolnia a környezetvédelmi és gazdasági jogokkal.[143]

A környezetközpontú irányítási rendszerek egyik legjelentősebb előnye, hogy a környezetvédelem alapelvét 'ültetik' át egy vállalat szervezetébe és irányításába, ezzel megszűnik az említett alapelv külön vállalati osztályon történő olyan kezelése, amely nem képes jelentős hatást gyakorolni a vállalat egyéb működési területeire.[144] A fenntarthatóság alapelvének gazdasági modellekbe való integrálása olyan elvi tételnek tekintendő, amely a környezeti vállalatirányítási rendszerek alapját jelentheti.[145] A fenntartható fejlődés (és a fenntarthatóság) igényli az integrációt[146], amelynek a három dimenziójához (környezeti, gazdasági és társadalmi) egy szervezet környezetirányítási rendszere tud kellő módon hozzájárulni.

Álláspontom szerint egy környezeti irányítási rendszer auditálási tevékenysége testesíti meg leghatékonyabban a fenntarthatóság alapelvét az adott vállalat életében. E megállapítást bizonyítja, hogy az ilyesfajta tevékenységben tetten érhető a számonkérhetőség, akár a jogszabályok betartása által is.[147] Kiemelendő, hogy a későbbiekben az ESG kapcsán is találkozhatunk hasonló megállapításokkal, s részletesen bemutatásra kerülnek a tanúsítás szabályai is.

---

[143] E. M. ZĘBEK: Environmental Management of ISO 14001 System Enforcement in EU Countries. *Review of European and Comparative Law*, 44(1), 2021. 53–80. https://doi.org/10.31743/recl.9958 54.
[144] CSUTORA Mária – KEREKES Sándor: *A környezetbarát vállalatirányítás eszközei*. Budapest, KJK-KERSZÖV, 2004. 109.
[145] BÁNDI Gyula: Környezetvédelem, fenntartható fejlődés és integráció. In: HALUSTYIK Anna – KLICSU László (szerk.): *Cooperatrici veritatis: ünnepi kötet Tersztyánszkyné Vasadi Éva 80. születésnapja alkalmából (Xenia)*. Budapest, Pázmány Press, 2015. 51.
[146] Uo. 54.
[147] Uo. 70.

Megjegyzem e ponton, hogy kutatási témám és disszertációm szempontjából az EMAS és az ISO szabvány bír kiemelkedő jelentőséggel. EMAS rendszert az imént ismertettem, az ISO 14000 pedig a Nemzetközi Szabványügyi Szervezet által létrehozott nemzetközi szabványrendszert jelenti. Kiemelem, hogy az ISO a görög „isos" szóból származik, magyarra fordítva pedig egyenlőt jelent.[148]

Röviden indokolt rámutatni, hogy az EMAS a vegyipar területén a balesetek számának csökkentése céljából jött létre.[149] Számos kutatás[150] bizonyítja, hogy e rendszerek alkalmazása hozzásegíti az adott szervezetet a környezeti teljesítményének a javításához. Hangsúlyozandó az is, hogy a környezetvédelmi jog gazdasági eszközeinek használata és jelentősége jelenleg növekszik, amelyek közvetve befolyásolják a környezetvédelemre kötelezett szervezetek tevékenységét például a piacképes engedélyek, a biztosítások vagy a környezetbarát irányítási rendszerek által.[151] BARNA Orsolya mutat rá arra a tényre, hogy egy 'zöld' közbeszerzés ajánlattevőjétől is elvárt a kezdeti lépések egyikeként az EMAS (és így az ISO 14001-es szabvány) bevezetése a vállalati struktúrájába.[152]

Az EMAS és az ISO szabvány általános vizsgálata

Szükséges felhívni arra a tényre a figyelmet, hogy az Európai Uniós az EMAS révén meghatározta a környezetvédelmi vezetési rendszer fogalmát, amely így szól:

„[*az*] *általános vezetési rendszer része, amely magában foglalja a szervezeti felépítést, a tervezési tevékenységeket, a felelősségi köröket, az eljárásmódokat, a környezeti politika*

[148] SCHMUCK Roland: Az európai felsőoktatásban alkalmazott ESG minőségirányítási irányelveinek összehasonlítása az ISO 9001 minőségirányítási szabvány alapelveivel. *Taylor: Gazdálkodás- és szervezéstudományi folyóirat*, 2020/1. 88-96. 89.
[149] FODOR László: *Környezetjog*, Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 2014. 167.
[150] POTOSKI, Matthew – PRAKASH, Aseem: Covenants with weak swords: ISO 14001 and facilities' environmental performance. *J. Pol. Anal. Manage*., 24: (2005) 745–769. https://doi.org/10.1002/pam.20136; LINK, Sharon – NAVEH, Eitan: Standardization and Discretion: Does the Environmental Standard ISO 14001 Lead to Performance Benefits?, in *IEEE Transactions on Engineering Management*, 2006/4, 53, 2006, 508–519. doi: 10.1109/TEM.2006.883704.
[151] ZĘBEK op. cit. 55.
[152] BARNA Orsolya: Fenntarthatósági kezdeményezések a magyar jogi környezetben. In: GYULAI-SCHMIDT Andrea (szerk.): *Közbeszerzések a fenntartható és innovatív fejlődés szolgálatában*. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának könyvei, Tanulmányok 28. Budapest, Pázmány Press, 2015. 107.

kidolgozásának, bevezetésének, megvalósításának, vizsgálatának és fenntartásának folyamatait és eszközeit". [153]

Kiemelendő, hogy 2001-ben az Európai Tanács és az Európai Parlament a 761/2001. számú rendeletével a különböző típusú (pl. mezőgazdasági) szervezetek részvételét,[154] 2009-ben pedig a kisvállalatok részvételének lehetőségét próbálta megteremteni a rendszer felülvizsgálatával. Látható ezek alapján, hogy a környezetközpontú iráynításban a személyi hatály bővül, amely a nem vállalati szervezetek integrációjára is bizakodó alapot adhat.

Megjegyezem, hogy mind az EU EMAS rendelet,[155] mind az ISO 14000-es nemzetközi szabványok alkalmazása aktív, önszabályozó cselekvést vár el egy adott szervezettől. (Kiemelem, hogy jelen disszertációban kutatásaim főképp az ISO 14001-es számú szabvány vizsgálatára terjednek ki).

FODOR László rámutat, hogy az EMAS kapcsán az EU és a tagállamok már túlléptek az önszabályozás puszta ösztönzésén, és egy vegyes rendszerű szabályozás jött létre, amely rendészeti (igazgatási) és gazdasági módszereket egyaránt megjelenít különböző jogintézmények formáiban.[156] Ha egy szervezet már hatékonyan működteti az ISO-szabványt vagy az EMAS rendszert, nemcsak a rendszer elemeit, de a ténylegesen elért környezeti teljesítményét is folyamatosan javítania kell.[157] (E ponton hangsúlyos az is, hogy az ISO 14001-es szabvány 2001 óta lett része az EMAS rendszerének.)[158] Így az ISO szabványok megfelelő és hatékony alkalmazása az EMAS rendszerhez való csatlakozás előszobájának is tekinthető, valamint az ESG 'E' betűjének való megfelelést is elősegítheti.

[153] Az Európai Parlament és a Tanács 761/2001/EK rendelete a szervezeteknek a közösségi környezetvédelmi vezetési és hitelesítési rendszerben (EMAS) való önkéntes részvételének lehetővé tételéről, HL L 114/1, 2001.4.24., 2. cikk k) pont
[154] FODOR i. m. 167.
[155] Az Európai Parlament és a Tanács 1221/2009/EK rendelete a szervezeteknek a közösségi környezetvédelmi vezetési és hitelesítési rendszerben (EMAS) való önkéntes részvételéről és a 761/2001/EK rendelet, a 2001/681/EK és a 2006/193/EK bizottsági határozat hatályon kívül helyezéséről HL L 304., 2011.11.22. (a továbbiakban: 1221/2009/EK rendelet)
[156] FODOR i. m. 167.
[157] CSUTORA – KEREKES i. m. 111., PETERS, Heinz-Joachim– HESSELBARTH, Thorsten – PETERS, Frederike: *Umweltrecht. 5*., überarb. und erweiterte Aufl.. ed. Stuttgart, Kohlhammer, 2016. 73.
[158] Emas egyszerűen kis- és középvállalkozásoknak: 10 nap, 10 oldal, 10 ember, 30 lépés. European Commission, Directorate-General for the Environment Brussels, 2007, 2., 1221/2009/EK rendelet II. melléklet.

Az EMAS az ISO 14001 nemzetközi szabvány alternatívája a környezetközpontú irányítási rendszerek közül, valamint a kiterjesztése is egyben.[159] A két szisztéma rendkívül hasonló garanciákkal és megbízhatósággal szolgál, de szükséges hangsúlyozni, hogy az EMAS állított fel szigorúbb követelményeket a jogszabályi megfelelés kapcsán.[160] A legszigorúbb meglfelelési rendszert pedig, – álláspontom szerint – a disszertáció későbbi részében tárgyalt ESG jelenti.

Megállapítható, hogy a fenntarthatóság és az önszabályozás folyamataihoz szorosan kapcsolódik az EMAS, amely

- a jogi szabályozás egyszerűbb áttekinthetőségében,
- a vállalati felelősség (tudatosság) erősödésében, valamint
- a (hatósági) eljárások egyszerűsödésében jelenik meg.[161]

Úgy vélem, az iménti gondolatok alapján egyetérthetünk SZIKORA Veronikával abban, hogy a vállalati társadalmi felelősségvállalás térhódítása az utóbbi időben egyre többször kerül a figyelem középpontjába.[162]

A tagállamokat a bemutatott rendszerekkel kapcsolatban támogatási kötelezettség terheli (például adókedvezmények formájában).[163] A támogatási kötelezettség ugyanakkor teljesítése megnyilvánulhat a jogszabályok egyszerűsítésében és áttekinthetőbbé tételében is (lásd később).

Kiemelendő, hogy elsősorban a környezeti rendszer kiépítése, ellenőrzése és értékelése, valamint a környezeti teljesítmény-információk nyilvánosságra hozatala alapvető elvárás az EMAS rendszer részeseként. Ezekhez társulnak a 'humán' tényezők, melyek főként hitelesítési független szakértők általi ellenőrzésben, illetve a vállalat dolgozóinak oktatásában öltenek

[159] OCIEPA-KUBICKA, Agnieszka –DESKA, Iwona –OCIEPA, Ewa: Organizations towards the Evaluation of Environmental Management Tools ISO 14001 and EMAS. *Energies*, 2021/16., 14, 2021. 4870. https://doi.org/10.3390/en14164870. 2.
[160] ÁLVAREZ-GARCÍA, José – DE LA CRUZ DEL RÍORAMA, María: Sustainability and EMAS: Impact of Motivations and Barriers on the Perceived Benefits from the Adoption of Standards. *Sustainability*, 2016/10, 8, 2016, 1057. https://doi.org/10.3390/su8101057 2.
[161] KNOPP, Lothar: EMAS II – Überleben durch Deregulierung und Substitution, *Neue Zeitschrift für Verwaltungsrecht*, 2001/10, 20, 2001. 1099-1100.
[162] SZIKORA (2023) i. m. 32.; SZIKORA Veronika: Profitoptimalizálás, illetve fenntarthatóság - Elérhető-e jogi eszközökkel az egyensúly? *Gazdaság és Jog*, 2020/11-12., 2020. 20-24.
[163] 1221/2009/EK rendelet Preambulum (23), BÁNDI (2022) i. m. 306.

testet.[164] (Egyes kutatások szerint a dolgozók véleményeikkel is segíthetik a rendszer bevezetését az úgynevezett '*ökotérképezés*' során környezeti időjárásjelentés formájában.)[165]

Egy szervezet nyilvántartásba vétellel (bejegyzéssel) vehet részt az önkéntes EMAS rendszerben, amelyet jelentős feltételek teljesítésével (például környezeti állapotfelmérés, környezetvédelmi vezetési rendszer kidolgozása) lehet megkezdeni.

Magyarországon a szervezetek nyilvántartásával kapcsolatos feladatokat az országos környezetvédelmi hatóság,[166] végzi. A hatóság nyilvántartást vezet a rendszerben részt vevő szervezetekről, amelyhez – bizonyos kivételekkel – a hatósági nyilvántartás joghatásai fűződnek.[167] Az eljárás végén a vállalat EMAS logót és címet használhat, amelynek megtartásában is biztosítani kell a már a megszerzéshez is szükséges feltételeket.[168] A környezetvédelmi vezetési rendszer – csatlakozva a fenntartható fejlődéshez és a humán erőforrás gazdálkodáshoz – jól illeszkedik egy adott szervezet struktúrájába. Egy szervezetnél az erőforrás felhasználási hatékonyságának a növelése, valamint ennek következményeként a szennyezés (szennyező kibocsátás) visszaszorítása versenyképességet javító tényező, amely a hulladéklerakási, környezetvédelmi és nyersanyagköltségek csökkenésében, valamint a jogi kiadások visszaszorításában mutatkozik meg.[169] Ezen gondolatok ismételten az ESG 'E', vagyis környezeti pontjához állnak a legközelebb.

Oktatás keretében a hatékony dokumentációt, a vonatkozó környezetvédelmi jogszabályok betartását és a felsőbb vezetés szándéknyilatkozatát lehet ismertetni. A környezetvédelmi ellenőr pedig értékelheti a rendszer működését és hatékonyságát. Az iménti megállapítások az az ESG 'S' és 'G', vagyis a szociális és irányítási aspektusaihoz kapcsolódnak leginkább.

Az EMAS rendszer szervezeti bevezetése

[164] BÁNDI (2022) i. m. 329.
[165] Emas egyszerűen kis- és középvállalkozásoknak i. m. 10.
[166] a környezetvédelmi vezetési és hitelesítési rendszerben (EMAS) részt vevő szervezetek nyilvántartásáról szóló 308/2010. (XII. 23.) Korm. rendelet 1. § (1)
[167] a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény 81/A. § (3)-(4), az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény 97. §
[168] BÁNDI (2014) i.m. 301.
[169] CSUTORA – KEREKES i. m. 107.

Kiemelendő, hogy az EU rendeleti úton szabályozza az EMAS-hoz való csatlakozást, így minden tagállam minden szervezetének ugyanazt az uniós másodlagos jogforrást kell követnie az eredményes integrációhoz.[170]

A disszertáció fő kutatása a nem vállalati szervezetek környezetközpontú működésére irányul, amely létjogosultságát – úgy vélem – jól szemléltetik a következő megállapítások.

1. Maga az EMAS rendelete a szervezet, és nem a jogi személy, a gazdasági társaság vagy ezek székhelyének a fogalmát használja.[171]
2. A magyar társasági jogi jogalkotásban is található olyan norma, amely a szervezeti fogalom használatának az irányába 'mozdult' el. Ilyen volt a jogi személyek nyilvántartásáról és a nyilvántartási eljárásról szóló jogszabály is a szervezet elnevezést használja gyűjtőfogalomként.[172]

Az EMAS rendelet személyi hatályának értelmében akár a közszféra szervezetei (állami cégek, vagyonkezelő alapítványok, egyetemek, stb…) vagy jogi személyiség nélküli szervezetek (esetleg társasházak) is csatlakozhatnak a rendszerhez.[173] E gondolat kapcsán megjegyzem, hogy jelen disszertáció külön fejezetben vizsgálja az egyetemi szervezetek ESG tevékenységét.

Kiemelendő, hogy az ISO 14001-es szabvány ugyancsak bármely, elkülönült adminisztrációval rendelkező szervezetnél bevezethető (például üzemeknél vagy egyetemi tanszékeknél is)[174], függetlenül a tulajdonosi formától. Fontos rámutatni, hogy a csatlakozás 'csupán' lehetősége (és nem kötelezettsége) egy szervezetnek, amely a jogon kívüli szabályozás egy formája, mégis a csatlakozáshoz nélkülözhetetlen a jog által kialakított szabályok áttekintése és követése.[175] Előnyös lehet a csatlakozáshoz, ha egy szervezet már hatékony környezetközpontú irányítási rendszert (például ISO szabványt) és környezeti teljesítményértékelési (audit) rendszert működtet. Érdemes megvizsgálni, milyen feltételeket kell teljesítenie az adott szervezetnek,

[170] FODOR i. m. 170.
[171] LANGERFELD, Michael: Das novellierte Environmental Management and Audit Scheme (EMAS-II). EG-einheitliches Umweltmanagement auf höchstem Niveau?, *Neue Zeitschrift für Verwaltungsrecht*, 2001/5, 20, 2001. 539.
[172] a jogi személyek nyilvántartásáról és a nyilvántartási eljárásról szóló 2021. évi XCII. törvény 3. § 5. Sajnálatos ugyanakkor, hogy e jogszabály végül nem lépett hatályba.
[173] 1221/2009/EK rendelet 2. cikk 21. pont
[174] CSUTORA – KEREKES i. m. 111.
[175] BÁNDI Gyula: EU EMAS követelményrendszere és az önkéntes megállapodások összefüggéseinek elvi háttere és gyakorlati jelentősége. In: BÁNDI Gyula (szerk.): EU EMAS követelményrendszere és az önkéntes megállapodások (közigazgatási szerződés) összefüggései c. kutatási program összefoglalója, Budapest, 2000.16.

hogy a rendszer tagjává válhasson, amely számos előnnyel járhat számára (többek között az EMAS logó használata, de ilyen lehet az ESG szabályainak való megfelelés is).

Az EMAS az első olyan rendszer,

„[*amely*] *jogilag szabályozott, és átfogó módon igyekszik kiaknázni a környezeti menedzsment és teljesítményértékelés előnyeit.*"[176]

Elöljáróban érdemes leszögezni, hogy a rendszer egyik leghangsúlyosabb eleme az auditálási tevékenység, amely a jogi megfelelésre (többek között a jogszabályoknak, az önkéntes kötelezettségvállalásoknak, közigazgatási szerződéseknek, stb.), a megfelelő környezetirányítási (vezetési) rendszerre és az igazolható teljesítményre (például hulladékgazdálkodás) terjed ki.[177] Egy csatlakozó szervezet audittevékenysége pedig hatékony ezen területek ellenőrzésére, a hibák és az elérhető legjobb technikák (*Best Available Technichs, a továbbiakban:* BAT) feltárására. Ugyanakkor szükséges kiemelni, hogy a különböző auditálási eljárások, a jelentések ellenőrzési és hitelesítési folyamatának jogszabályi megfeleltetése komoly kihívás a tagállamok számára, mivel ezen folyamatoknak számos regisztratív elemei lehetnek (nyilvántartásba vétel, képzés), továbbá figyelemmel kell lenni az uniós alapszabadságok megfelelő tiszteletben tartására is (pl. szolgáltatások szabad áramlása).[178]

Az EMAS-hoz való csatlakozás olyan előnyt jelent, amely a hatósági ellenőrzésben, a költségtakarékosságban és a nyilvánosságban kialakuló kedvező képben realizálódik.[179] Ha egy szervezet több telephellyel van jelen az Európai Unióban, az anyacég a tulajdonában álló szervezeti egységek tekintetében egységes eljárással kérheti a nyilvántartásba vételt.[180] Kiemelném e ponton azt a tényt is, hogy az EMAS védjegyet megtartani legalább olyan jelentős kihívás, mint megszerezni azt. Az auditálás rendkívül előnyös lehet az adott szervezet működése során, így csökken a környezeti kockázat, összehasonlítható helyzetbe kerülnek a szervezeti egységek, illetve folyamatos és környezettudatos szabálykövetésre ösztönzi a dolgozókat és a vezetőket. A költséghatékony módszerek feltárására is lehetőséget adhat a

[176] FODOR i. m. 168.
[177] Uo. 168.
[178] REIZINGERNÉ DUCSAI – HAJDU i. m. 23.
[179] 1221/2009/EK rendelet Preambulum (8)
[180] 1221/2009/EK rendelet Preambulum (12), (29), II. fejezet, 3. cikk, (3)

folyamatos audit, illetve talán az egyik legfontosabb előnye, hogy a felsővezetés számára is átlátható képet nyújt a környezetközpontú tevékenységének aktuális állapotáról, megvalósulási szakaszairól.[181] Mindez pedig az ESG 'G', vagyis irányítási szempontjait segítheti elő.

Fontos kiemelni, hogy az uniós jogalkotás az önszabályozástól a kötelező szervezeti fenntarthatóság felé 'mozdult el', amelyet jól példáz a röviden csak 'vállalati fenntarthatósági irányelv'[182] címet viselő uniós norma is. Önmagában a hipotézisem igazolására szolgálhatnak a hasonló jellegű másodlagos uniós jogforrások, vagyis az olyan tárgykörök, amelyek az önszabályozás helyett a kötelező szervezeti fenntarthatóságot hivatottak szabályozni. Látható lesz a későbbiekben, hogy az ESG alkalmazása során is számos esetben az önkéntes jogkövetés vonhatja maga után a kötelező (kógens) normák alkalmazását.

Az EMAS bevezetése

A nem vállalati szervezetek EMAS általi integrációjához szükséges áttekinteni, milyen lépésekre kerül sor az EMAS bevezetése során. Fontos, hogy ezen 'mérföldkövek' nem különböznek a tekintetben, hogy vállalati vagy nem vállalati szervezet vezeti be és alkalmazza a rendszert.

Előzetes környezeti állapotfelmérés

Az EMAS rendszer bevezetésének ezen szakasza a 'nulladik' lépés. Mindig vezetői döntést (S így az ESG 'G' területének aktivizmusát), valamint a (hatályos) környezetvédelmi előírásoknak való megfelelést feltételez.[183] Álláspontom szerint a későbbiekben vizsgált nem vállalati szervezet esetén a vezetői döntésbe egy adott magas szintű vezetői szerv döntése is beleértendő (pl. egyetemi tanács).

Az adott szervezet ebben a szakaszban a tevékenységét vizsgálja át, mégpedig abból a szempontból, hogy az milyen környezeti hatást gyakorol a környezeti tényezőkre (Gomdoljunk

[181] BÁNDI (2022) i. m. 330.
[182] Az Európai Parlament és Tanács (EU) 2024/1760 irányelve (2024. június 13.) a fenntarthatósággal kapcsolatos vállalati átvilágításról, valamint az (EU) 2019/1937 irányelv és az (EU) 2023/2859 rendelet módosításáról, HL L, 2024/1760, 2024.7.5.
[183] FODOR i. m. 169.

az ESG ‘E’ területére). Ezen hatások felmérésére külön kritériumrendszer kerül meghatározásra. Ennek végeztével a környezetvédelmi szervezeti gyakorlat (abban az esetben, ha már van ilyen az adott szervezetnél) felmérése, a rendszernek való megfelelés céljából való összehasonlítása, majd a korábbi gyakorlat vizsgálatának értékelése következik. Mindezek előtt azonban a hatályos környezetvédelmi jogi előírások számbavételét végzik el az adott szervezet jogi munkatársai. Kiemelendő, hogy a környezeti állapotfelmérést mindig az aktuálisan értékesített termékeire és nyújtott szolgáltatásaira kiterjedően is vizsgálni szükséges.[184] Úgy vélem, a szolgáltatások vizsgálata a nem vállalati szervezetek esetén, például egy egyetem kapcsán szintén elengedhetetlen az EMAS bevezetésének ezen szakaszában.

Környezetvédelmi vezetési rendszer felállítása

Ebben a szakaszban már szervezési feladatok is hárulnak az adott szervezetre. Kiemelendő, hogy az EMAS rendelet ezen része az ISO 14001-es szabványra utal. Az ISO 14001 egyik korábbi években megjelenő, 2015-ös nóvuma a kockázatkezelési követelmény környezetvédelmi vezetési rendszerbe történő beépítése, amely kétségtelenül javít a környezetvédelemi hatékonyságán.[185]

Fontos célok, amelyeket egy szervezetnek már az ISO 14001 bevezetése során el kell érnie, hogy

- tevékenységei megfeleljenek a környezetvédelmi politikának;
- a környezetszennyezés megelőzésére törekedjen;
- elkerülje olyan eljárások, gyakorlatok, technikák, anyagok, termékek, szolgáltatások vagy energia használatát, amelyek elkerülése, korlátozása indokolt;
- továbbá a megfelelési kötelezettségek, jogi és egyéb követelmények tiszteletben tartására is törekednie kell, amelyet az adott szervezetnek az egész működése során szem előtt kell tartania.[186]

Fontos megjegyezni, hogy az EMAS szigorúbb feltételek szab az ISO szabványhoz képest (például környezetvédelmi szabályok teljes körű betartása, nyilvános környezetvédelmi

[184] 1221/2009/EK rendelet 2. cikk 9. pont
[185] ZĘBEK op. cit. 75.
[186] Uo. 70.

nyilatkozat), így az ISO szabvány szerinti környezetirányítási rendszernek csak egy részét fogadja el sajátjaként.[187] Ennek értelmében több cselekvést (és magasabb költséget) jelent az EMAS-hoz való csatlakozás. Fontos leszögezni, hogy az EMAS bevezetéséhez és hatékony működéséhez magas beruházási költségfedezetre van szükség.[188] Ugyanakkor kiemelendő, hogy a legátfogóbb és legszigorúbb követelményeket az ESG támasztja egy szervezettel szemben, mivel ezen rendszer már a legtöbb esetben kötelező normákat tartalmaz, nem a 'puszta önszabályozás talaján áll'.

Fontos rámutatni, hogy az EMAS szerinti környezetvédelmi vezetési rendszernek az alábbiakat kell tartalmaznia:

- szervezeti felépítést,
- a tervezési tevékenységeket,
- a felelősségi köröket,
- az eljárásokat,
- a környezeti politika kidolgozásának, bevezetésének, megvalósításának, vizsgálatának és fenntartásának folyamatait és eszközeit, valamint
- a környezeti tényezők kezelését.[189]

E ponton szükséges utalni arra a megállapításra, amely szerint a disszertáció további részében a későbbiekben vizsgált nem vállalati szervezetek ESG-vel összefüggő és fenntartható működése szintén hasonló szempontokat 'vár el', így az EMAS bevezetése egy jó kiindulópont lehet ezen a téren.

EMAS és ISO 14001 kapcsolata

Bár a disszertációban már számos helyen említésre került az EMAS és az ISO szabvány kapcsolata, részletesen ezen alfejezetben kerül elemzésre a két környezetirányítási rendszer egymáshoz való viszonya.

[187] FODOR i. m. 169.
[188] ÁLVAREZ-GARCÍA – DE LA CRUZ DEL RÍORAMA op. cit. 3.
[189] 1221/2009/EK rendelet I. fejezet, 2. cikk, 13.

Az EMAS rendelet II. melléklete A és B oszlopba szedve határozza meg, hogy milyen követelményeket támaszt az ISO 14001 szabvány, illetve milyen többlettel kell rendelkeznie egy szervezetnek az EMAS bevezetéséhez. Az általános környezeti tervezésen túl az EMAS tagjaként már a korábban kifejtett környezeti állapotfelmérést is el kell végezni. Megjegyzendő továbbá, hogy az ISO-hoz képest e rendszernél már bizonyítania is kell az adott szervezetnek, hogy mindent megtett a környezetvédelmi jogszabályok betartása érdekében, így a puszta szándéknyilatkozat már nem elég. (Fontos szempont a tervezés során, hogy nemcsak a tagállami, hanem az uniós környezetvédelmi jogszabályok betartása is elvárás).[190]

Ugyanígy a környezeti teljesítmény elérésére felállított vezetési rendszer bizonyítása is az adott szervezetet 'terheli'. A munkavállalók tekintetében állítja fel a legmarkánsabb többletkövetelményt az EMAS rendelete. Míg az ISO szabvány 'csupán' a szerepek, felelősségi körök és hatáskörök tisztázását, valamint a 'felsővezetés' képviselőjének kijelölését szabja meg, addig az EMAS a munkavállalók (vagyis a szervezet tagjainak) aktív bevonását, ösztönzését és tájékoztatását rendeli el. Míg az ISO rendszer a belső (szervezeten kívüli belüli) kommunikációt várja el, addig az EMAS tagjainak a külső környezetet (például a lakosságot) is tájékoztatniuk kell környezetvédelmi tevékenységükről (ld. környezetvédelmi nyilatkozat). E ponton jegyzem meg, hogy a későbbiekben részletesen térek ki az ESG kapcsán az 'érintettek' tájékoztatására is.

Eltérés továbbá, hogy az EMAS rendszerben megfelelő időközönként (3 vagy 4 évente) felül kell vizsgáltatni a környezetvédelmi nyilatkozatot független környezetvédelmi hitelesítővel, míg az ISO esetén erre nincs kötelezettség.[191] E ponton utalnék rá, hogy az ESG szisztémájában a beszámoló auditálása még rövidebb időközönként elvárt, de mindez a kötelező normativitásból adódik az ESG kapcsán. Különbség továbbá az ISO szabványhoz képest az is, hogy az EMAS rendszer megköveteli a korábban említett 'BAT' alkalmazását, ez az ISO-nál azonban nem abszolút követelmény.[192] Fontos rámutatni arra a megállapításra a szervezeti integráció kapcsán, amely szerint a fenntartható fejlődés elősegíti a tiszta környezet biztosítását, ami elengedhetetlenül fontos minden élet számára, beleértve a jelen és a jövő generációit is.

[190] JARASS, Hans D: EMAS Privilegierungen im Abfallrecht., *Deutsches Verwaltungsblatt*, 2003/5, 118 2003. 300.
[191] http://emas.kvvm.hu/page.php?p=3&l= - EMAS és ISO 14001: különbségek és hasonlóságok (A letöltés dátuma: 2026.02.14.)
[192] CSUTORA Mária: A környezeti menedzsment rendszerek hazai megvalósítási lehetőségeinek elemzése, értékelése. In: BÁNDI Gyula (szerk.): EU EMAS követelményrendszere és az önkéntes megállapodások (közigazgatási szerződés) összefüggései c. kutatási program összefoglalója, Budapest, 2000., LANGERFELD aaO 539.

Ezen kívül kiemelendő, hogy bár a gazdasági 'életképesség' megköveteli a környezeti erőforrások felhasználását, a környezetvédelmi jog elveinek betartása, továbbá az ISO 14001-hez hasonló rendszerek alkalmazása fenntartják az elővigyázatossági és megelőzési, valamint a kibocsátáscsökkentési környezetjogi célokat.[193]

A hivatkozott tanulmányban[194] elemzett országokban az ISO 14001 bevezetését követő években a környezetvédelmi teljesítménymutatókra vonatkozó adatok alapján a következők állapíthatóak meg: A szervezetek számának növekedése és a környezetminőségi mutatók javulása folytán vizsgált országokban, amely megállapítás Olaszország esetében egyértelműen kimutatható, az üvegházhatású gázok kibocsátása csökkent, alacsonyabb lett az energiafogyasztás és kevesebb volt a hulladéktermelés, valamint kiemelendő, hogy a hulladékok újrahasznosítása tekintetében a legmagasabb értéket érte el a mediterrán ország Európában.

Éppen ezért – a környezet minőségének javulása érdekében – a szervezeteket egyszerűbb eljárási szabályok kialakításával szükséges támogatni a környezetvédelmi előírások végrehajtásában, és ösztönözni kell a hatékony jogi szabályozások bevezetését.[195] E ponton tájékoztatom a tisztelt Olvasót, hogy ezen konklúziószerű megállapítás a disszertáció különös részében, kiváltképp az egyetemek környezetközpontú működése kapcsán még visszaköszön.

BÁNDI Gyula úgy véli, hogy a fenntarthatósággal (fenntartható fejlődéssel) kapcsolatos szabályozás során sok feladat hárul még a jogalkotóra:

„[*A*] *fenntartható fejlődéssel kapcsolatos jogi kihívás óriási: olyan jogi keretre van szükség, amelyik a környezeti és társadalmi megfontolásokat a fejlődési eljárásokban integrálja, miközben gazdasági elemzést is tartalmaz annak érdekében, hogy a döntések tükrözzék a 'valós' értékeket és a természet szolgáltatásait. Annak ellenére, hogy a fenntartható fejlődést nemzetközi egyezményekbe foglalták, illetve nemzeti jogszabályok, tervezési szabályok léteznek erre, a koncepció még jobbára megmarad a retorika és politika talaján, anélkül, hogy lennének tényleges jogi paraméterei*."[196]

[193] ZĘBEK op. cit. 76-77.
[194] Uo. 76-77.
[195] Uo. 77.
[196] BÁNDI Gyula: A fenntartható fejlődés jogáról. *Pro Futuro, A jövő nemzedékek joga*, 2013/1, 3. évfolyam, 2013. 17.

Megállapítható az imént kifejtettek alapján az ISO szabvány tekintetében, hogy az egy általános, a környezeti teljesítmény javítását elősegítő keretet ad az adott szervezetnek, amely konkrét kibocsátási mutatókban is megnyilvánul, és amelyet ezen szervezet az EMAS bevezetésével tovább tud fejleszteni.

Környezeti politika elfogadása

Ebben a fázisban a szervezet felsővezetésére és az alsóbb szintű vezetőkre hárulnak fontos feladatok. Előbbi határozza meg a kitűzött célokat és annak eszközeit, utóbbi a végrehajtásban működik közre.[197] A vezetők feladatait és jogköreit pontosan ki kell jelölni, környezetvédelemben jártas személyt kell kinevezni a felsővezetés élére, valamint megfelelő információval kell ellátni mind a vezetői, mind a dolgozói részlegeket.[198] Ehhez szorosan kapcsolódik a fenntarthatósággal összefüggő humán erőforrás hatékony képzése, munkaköreinek (feladatköreinek) környezetközpontú meghatározása, valamint a környezettudatosság növelése az elsajátított ismeretek elmélyítésével és fenntartásával. Továbbá ennél a ‘lépésnél’ szükséges lefolytatni a rendszeres auditokat is. Megjegyzem, hogy a fenntarthatósággal összefüggő információáramlás jelen disszertációban még számos helyen jelenik meg a továbbiakban, elég, ha arra gondolunk, hogy a különböző egyetemi rangsoroknál a környezettudatos szervezeti dolgozók előnyöket jelenthetnek a rangsorok kialakításánál.

Belső ellenőrzés

A szervezet vele megbízási jogviszonyban álló (külső vagy belső) ellenőrrel értékelteti tevékenységét. Az ellenőr a ‘BAT’ megvalósításához szükséges javaslatokat, tanácsokat is ad.[199] Ezen személyi kör EMAS szerinti meghatározása a későbbiekben tárgyalt, ESG közreműködők (például az ESG tanácsadó vagy az ESG minősítő) szabályaihoz és szerepköréhez áll a legközelebb. A külső ellenőrzés sem maradhat el, amely kezdetben a környezetvédelmi nyilatkozat szakértői hitelesítésében ölt testet.[200]

[197] FODOR i. m. 169.
[198] BÁNDI (2000) i. m. 30.
[199] FODOR i. m. 169.
[200] Uo. 170.

Az EMAS rendelet objektív szempontokat sorol fel a belső ellenőrzésre, amelyet – a korábban említettek szerint – három-, illetve négyévente szükséges elvégezni.[201] Az ellenőrzés gyakoriság a szervezet méretétől függ,[202] saját belső környezetvédelmi ellenőrzést évente kötelező lefolytatni, amely főszabály szerint a környezeti teljesítmény ellenőrzését, illetve a környezettel kapcsolatos hatályos jogi előírásoknak való megfelelést foglalja magában.[203]

Megállapítható e ponton, összevetve a magyar jogi szabályozással, hogy a környezetvédelmi törvényünkben ismert és alkalmazott felülvizsgálat és teljesítményértékelés nem jelent azonos terminológiát az EU ellenőrzésre vonatkozó azonos kifejezéseivel.[204] Ezen kívül rendkívül fontos része az ellenőrzésnek a munkavállalókkal folytatott beszélgetés is, amely – a korábban már említett – aktív bevonásukat és a környezettudatos szemlélet kialakítását jelenti.[205] A német szakirodalom szinte egyenlőségjelet tesz az EMAS-ban való részvétel és a rendszeres környezetvédelmi ellenőrzés között.[206] A tanúsítási eljárás (amelyről még részletesen szólok az ESG normái kapcsán) pedig az ellenőrzés azon formája, amelyet csak akkreditált, a tanúsítással megbízott, ellenőrző szervezet végezhet, illetve amelynek e tekintetben a hatáskörét és illetékességét a nemzeti jog határozza meg.[207]

Környezetvédelmi nyilatkozat

Egy szervezet környezetpolitikájában elengedhetetlen a jogszabályok jegyzékének vezetése, vagyis köteles felmérni azt, hogy mely jogszabályok hatálya alá tartozik, illetve azt is, hogy maradéktalanul betartja-e azokat.[208] A jogi megfelelés az angol *compliance* irányát jelöli. Az irányzat bőséges szakirodalommal rendelkezik, meghatározása szerint pedig

[201] 1221/2009/EK rendelet III. fejezet, 9. cikk
[202] 1221/2009/EK rendelet III. fejezet, 7. cikk
[203] 1221/2009/EK rendelet III. melléklet 4. pont
[204] FODOR i. m. 171.
[205] 1221/2009/EK rendelet III. melléklet B. pont
[206] JARASS aaO. 299.
[207] ZĘBEK op. cit. 66., vö. Az Európai Parlament és a Tanács 765/2008/EK rendelete a termékek forgalmazása tekintetében az akkreditálás és piacfelügyelet előírásainak megállapításáról és a 339/93/EGK rendelet hatályon kívül helyezéséről HL L 218/30, 2008.8.13. Preambulum (15)
[208] FODOR i. m. 169.

„A „megfelelés" azokat a folyamatokat jelenti, amelyek révén egy szervezet ellenőrzi saját magatartását, hogy biztosítsa: az megfeleljen az alkalmazandó szabályoknak."[209] Mint olvashattuk, az EMAS rendszerében rendkívüli jelentőséggel bír a jogi megfelelés.

A kifejtettek alapján hangsúlyozandó, hogy a környezetvédelmi nyilatkozat (a továbbiakban: nyilatkozat) az elért eredmények dokumentálását és közzétételét jelenti, amely a közvélemény számára szolgál jelentős információs bázisként. Egyrészt a jelenlegi állapot feltárását (termékek, szolgáltatások, környezeti politika, vezetési rendszer), másrészt a jövőbeni (kívánatos) célokat (környezeti célkitűzéseket) jeleníti meg. Fontos eleme az adatok összehasonlító elemzése is (például hogyan csökkent a hulladék mértéke egy év távlatában).[210] Megállapítható, hogy a tudásalapú és szervezeti problémák az EMAS bevezetése kapcsán, valamint a dokumentáció elkészítésére fordított idő jelentősebb tényezőként jelennek meg, mint a pénzügyi akadályok[211], még a rendszer 'költséges' bevezetésének ellenére is.

A szervezet nyilvántartásba vételére egységes eljárásban kerül sor, a nyilatkozatot pedig elektronikus vagy nyomtatott formában lehet benyújtani.[212] Az EMAS rendelet IV. melléklete meghatározza, milyen tartalmi követelményeknek kell megfelelnie egy környezetvédelmi nyilatkozatnak, milyen alapmutatókat és más releváns, illetve meglévő környezeti teljesítménymutatókat kell összehasonlítani és feltüntetni (például hulladékmutatók), illetve az információkat milyen módon és hol kell hozzáférhetővé tenni. Olyan környezeti alapadatokat is felsorakoztat az EMAS rendelete, amelyek az energia- és anyagfelhasználás hatékonyságára, a vízfogyasztásra, a hulladék keletkezésére, a biológiai sokféleségre gyakorolt hatásokra és egyéb kibocsátásokra vonatkoznak.[213]

Fontos könnyítése az EMAS rendelet szabályozásának, hogy lehetővé teszi az egyesített környezetvédelmi nyilatkozat megtételének lehetőségét a több földrajzi helyen telephellyel rendelkező szervezet számára. A 'kifelé' kommunikált fenntartható fejlődés, illetve az EMAS rendszer alkalmazása az üzleti partnerek és a beszállítók bizalmát erősítheti.[214] Fontos

[209] P. MILLER, Geoffrey: *The Law of Governance, Risk Management, and Compliance*. 3rd ed. New York, Wolters Kluwer / Aspen Publishing, 2019. 3.
[210] Uo. 169.
[211] OCIEPA-KUBICKA – DESKA – OCIEPA op. cit. 1.
[212] 1221/2009/EK rendelet Preambulum (12), (29), II. fejezet, 5. cikk, (2) a)
[213] FODOR i. m. 170.
[214] LUKÁCS Gergely Sándor: Zöld szállodák – zöld éttermek: álom vagy realitás? In: DÁVID Lóránt – KOVÁCS Gyöngyi (szerk.): *Legjobb gyakorlatok a zöld gazdaságért*, Budapest, Cser Kiadó, 2013. 181.

megállapítás, amely szerint a környezetirányítási rendszerek bevezetése összefügg a környezet minőségének javulásával, amely a levegő, a talaj és a víz minőségének javulását eredményező csökkentett káros gázkibocsátásban és a hulladékok fokozott újrahasznosításában nyilvánul meg.[215]

Egy adott szervezet környezetgazdálkodási stratégiája olyan elemekre épül, mint a hulladék keletkezésének a megelőzése, a hulladékforrások csökkentése, a szennyezés és a hulladék mennyiségének a kezelése, valamint a fenntartható energiagazdálkodás, a megújuló energiaforrások felhasználása, az üvegházhatású gázok (pl. CO_2) kibocsátásának csökkentése, valamint a vízkészletek védelme (például a vízellátás veszteségének csökkentése által).[216]

Szükséges egy összehasonlító megállapításra utalni ezen a ponton, ugyanis a környezetvédelmi nyilatkozat (amely – álláspontom szerint az EMAS-hoz való csatlakozás egyik legfőbb dokumentuma) sok tekintetben hasonlóságot mutat a különböző nem vállalati szervezetek fenntarthatósági stratégiáival. Kijelenthető az is, hogy környezetvédelmi nyilatkozat nélkül EMAS-részvétel szinte elképzelhetetlen.

Környezetvédelmi hitelesítő és környezetvédelmi munkatárs

A környezetvédelmi hitelesítő olyan független szakértő (esetleg szakértői szervezet), aki (amely) objektív kritériumok alapján a környezeti állapotfelmérést, a környezetvédelmi vezetési rendszer, az ellenőrzési eljárás és azok végrehajtásának hitelesítését, valamint a környezetvédelmi nyilatkozat érvényesítését végzi.[217] (A szakértői szervezeteket az illetékes akkreditációs hatóságok kérik fel a tevékenységük ellátására, és a hatóságok felügyelik a munkájukat).[218]

A környezetvédelmi hitelesítő megfelelő képzettség, függetlenség és megbízhatóság esetén végezheti a feladatkörét.[219] Csak olyan szakterületen tevékenykedhet, amelyre az akkreditációja

[215] ZĘBEK op. cit. 77.
[216] OCIEPA-KUBICKA – DESKA – OCIEPA op. cit. 2.
[217] 1221/2009/EK rendelet II. fejezet, 4. cikk, (5) bekezdés
[218] Németországban a DAU - Deutschen Akkreditierungs- und Zulassungsgesellschaft für Umweltgutachter mbH https://www.dau-bonn-gmbh.de/ (A letöltés dátuma: 2026.02.15.)
[219] PETERS – HESSELBARTH – PETERS op. cit. 74.

vagy az engedélye kiterjed, illetve írásos megállapodást kell kötnie az adott szervezettel.[220] A környezetvédelmi hitelesítőn túl a német jogi szabályozás ismeri a kinevezett személy (‘*Beuftragten*’) intézményét is. E személy a szervezet munkavállalója, és fő feladata a szervezet folyamatos felülvizsgálata a környezetjogi szabályozók tekintetében.[221] Megállapítható az, hogy a szervezetnek ‘környezeti állapotáról’ folyamatosan tájékoztatnia kell a vezetőséget (vagy vezető szervét), amely alapján a környezetjogban jártas szakember alkalmazása javasolt e tisztségre.

EMAS rendszerhez való csatlakozás előnyei

Amellett, hogy az EMAS rendelet számos kötelezettség betartását várja el a tagállamoktól[222] (például népszerűsítési tevékenység), illetve a rendszer tagjaitól[223] (például környezetvédelmi jogszabályoknak való 100%-os megfelelés), a rendszer bevezetése rendkívül sok előnnyel jár. A költségek jelentősen mérsékelhetőek egy jól strukturált, szisztematikus rendszer alkalmazásával, a jogszabályok teljes körű betartása révén pedig csökkenthetőek/elkerülhetőek a környezetvédelmi bírságok is.

Az is megállapítható, hogy az EMAS védjegy használata versenyelőnyt jelent más piaci szereplőkhöz képest. Mindemellett az adott szervezet hitelességét, átláthatóságát és jó hírnevét is növelheti. Kétségtelen, hogy a szervezeten belül folyamatos lesz a kontroll, amely kiegészül a külső ellenőrzési tevékenységgel is (vö. környezetvédelmi hitelesítő), így objektív képet adva az adott szervezet környezetvédelmi tevékenységéről.[224]

Ezen érvek mellett nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy a CSR irányai egyre inkább az ESG felé mozdulnak el, így a sikeres részvétel az EMAS rendszerében az ESG szerinti működés, kötelező szabálykövetés előszobája is lehet egyben.

[220] 1221/2009/EK rendelet V. fejezet, 25. cikk, (1) bekezdés
[221] PETERS – HESSELBARTH – PETERS op. cit. 71.
[222] 1221/2009/EK rendelet VII. fejezet
[223] 1221/2009/EK rendelet III. fejezet
[224] https://europa.eu/youreurope/business/running-business/developing-business/emas-registration/index_hu.htm - EMAS-regisztráció (A letöltés dátuma: 2026.02.15.)

A nyilvántartásba vett és hitelesített szervezet a ‘*Hitelesített környezetvédelmi vezetési rendszer*’ mondatot és az alábbi logót tüntetheti fel profiljában.

2. ábra
https://www.logolynx.comtopicemas#&gid=1&pid=5

Az EMAS rendszerével összefüggő nemzeti – de lege ferenda – jogalkotási javaslat

A környezetvédelmi vezetési (menedzsment) rendszerek a fenntarthatóság fogalmához kapcsolódó vállalatirányítási, vezetési rendszerek, és jogi mivoltuk tekintetében megállapítható, hogy a joggyakorlat szempontjából nem minősülnek jogalkotási aktusoknak, de teljesítik a normatív aktusok kritériumait, mivel az államapparátuson kívül hoznak létre „normákat" és olyan korlátozottan kötelező erővel bírnak, amelyek a szervezetek tagjainak szólnak.[225]

E meghatározásból megállapítható, hogy az ilyen típusú rendszerek szabályai kötik a címzettjeiket, vagyis az adott szervezetet és annak vezetőit, munkavállalóit, tagjait. A jogi szabályozás áttekinthetősége kiemelt jelentőségű a környezetjogi önszabályozás során, ezért kodifikációs jellegű javaslat fogalmazható meg a környezetvédelmi törvény 81/A. §-ához.

A *jogszabályszerkesztésről* szóló 61/2009. (XII. 14.) IRM rendelet 22. § (3) bekezdése kimondja ugyanis, hogy „[*A*] *jogszabály tervezete nem hivatkozhat a „külön" jelző alkalmazásával más jogszabályra sem általánosan, sem a jogszabály típusának meghatározásával*". (E tilalom ellenére más §-ok kapcsán is többször megjelenik a 'külön' jelző a Kt.-ben).

Mindez azt jelenti, hogy:

„[*a*] *jogalkotó tisztában van vele: az adott jogszabály szabályozási tárgykörét érintően más jogszabályok is hatályban vannak, és azok eltérő szabályokat is tartalmazhatnak, ám ezek összegyűjtésével „nem fárad", azt a jogalkalmazóra vagy a jogszabály címzettjeire bízza. Egy ilyesfajta „feladat" végrehajtása egy nem jogvégzett hatósági ügyintézőnek vagy különösen adott esetben a jogban kellően nem is jártas „átlagembernek" gyakran megoldhatatlan problémát jelent. Ehhez képest egy merev, de legalább egy rugalmas hivatkozás is több segítséget nyújt".*[226]

[225] ZĘBEK op. cit. 55.
[226] TÓTH J. Zoltán: *Jogalkotástan: Jogdogmatikai és jogszabályszerkesztési ismeretek.* Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2019. 202.

Milyen jogszabályokra gondolhatott tehát a jogalkotó a Kt. 81/A. §-ában az EMAS-szal kapcsolatban? A teljesség igénye nélkül a következő jogszabályok ‘sorakoztathatóak’ fel:

- *a védelmi és biztonsági célú beszerzésekről* szóló 2016. évi XXX. törvény,
- *a környezeti hatásvizsgálati és az egységes környezethasználati engedélyezési eljárásról* szóló 314/2005. (XII. 25.) Korm. rendelet,
- *a környezetvédelmi vezetési és hitelesítési rendszerben (EMAS) részt vevő szervezetek nyilvántartásáról* szóló 308/2010. (XII. 23.) Korm. rendelet,
- *az energiával kapcsolatos termékek környezetbarát tervezési kötelezettségeinek előírásáról, valamint forgalomba hozatalának és megfelelőségértékelésének általános feltételeiről* szóló 65/2011. (IV. 15.) Korm. rendelet,
- *a közbeszerzési eljárásokban az alkalmasság és a kizáró okok igazolásának, valamint a közbeszerzési műszaki leírás meghatározásának módjáról* szóló 321/2015. (X. 30.) Korm. rendelet,
- *a Nemzeti Akkreditáló Hatóság eljárásaiért fizetendő igazgatási szolgáltatási díjakról* szóló 45/2015. (XII. 30.) NGM rendelet,
- *a környezetvédelmi és természetvédelmi hatósági eljárások igazgatási szolgáltatási díjairól* szóló 14/2015. (III. 31.) FM rendelet.

Látható tehát, hogy sok jogszabály függ össze az EMAS rendszer integrálásával, amelyeket a szervezetek vezetőinek ‘szem előtt’ kell tartaniuk. Ezért – álláspontom szerint – legalább a szabályozási tárgykörre vonatkozó rugalmas hivatkozás megalkotása szükséges a Kt.-ben, amely a jogszabály ‘méretét’ növelné ugyan, de a környezetvédelmi tárgyú szabályozók közötti eligazodást segítené elő.

A kodifikációs javaslat mellett jelen fejezet átfogó képet kíván adni egyes környezeti vezetési rendszerek jogi szabályozásáról, valamint integrálásukról a vállalati struktúrába.

Megállapítható, hogy az EMAS rendszer bevezetését pénzügyi (költségvetési) támogatássokkal kell segítenie a tagállami kormányoknak (közigazgatásoknak), amely szabályoknak jól meghatározottaknak kell lenniük. Mindez a jogi szabályozás áttekinthetőségét és ‘egyszerűségét’ is megkívánja.[227] Vizsgálati szempontból érdemes elgondolkodni azon, hogy

[227] OCIEPA-KUBICKA – DESKA – OCIEPA op. cit. 16.

egy környezeti vállalatirányítási rendszer mennyire hasonlítható össze a ‘*reziliencia’* fogalmával, amelyről a későbbiekben részletesen szólok.

Az EMAS egyes irányítási vetületei

Bár a disszertáció témája a nem vállalati szervezetek környezetközpontú irányításnak az adaptációja, szükséges kimutatni a vállalati működésben alkalmazott bizonyos distinkciókat, amelyekből *a contrario* lehet következtetni arra, hogyan működhet egy ilyen típusú rendszer a vállalati szférán kívül. Ehhez azonban indokoltnak látszik egy rövid fejezet erejéig kitérni arra, hogy az EMAS szerinti környezetközpontú irányításnak milyen irányítási lehetőségei, vonatkozásai lelhetőek fel. Mint a későbbiekben bemutatásra kerül, az ESG szabályozásának 'G', vagyis irányítási területe és az EMAS között szoros kapcsolat mutatható ki, nem is véletlen, hogy az ESG egyik legfontosabb uniós normájában[228] külön nevesítve van az EMAS rendszere.

Úgy vélem, hogy indokolt rámutatni arra is, hogy – bár a bankszektor kapcsán tett megállapításról lévén szó – milyen tartalmú vállalatirányítási irányelvek és eljárások elvártak egy szervezetnél. Ezen elvek a teljesség igénye nélkül a

- stratégiai irányvonalra,
- a csoport- és szervezeti felépítésre,
- az ellenőrzési környezetre, a bankok
- igazgatóságainak,
- a felső vezetésének felelősségi köreire,
- valamint a javadalmazásra

terjednek ki.[229]

A szervezet fogalma és az elismert vállalatcsoport az 1221/2009/EK rendelet értelmében

Bár az előző fejezetben kitértem a szervezet elméleti 'kibontására', úgy vélem, jelen definíció tovább *fragmentálja* ezen fogalmat:

[228] A Bizottság (EU) 2023/2772 felhatalmazáson alapuló rendelete (2023. július 31.) a 2013/34/EU európai parlamenti és tanácsi irányelvnek a fenntarthatósági beszámolási standardok tekintetében történő kiegészítéséről, HL L, 2023/2772, 2023.12.22. 121. pont
[229] P. MILLER op. cit. 12-13.

„*A szervezetek a legfontosabb intézmények, amelyekkel az emberek természeti környezetükre hatnak. Mégis, a szervezetelméletek a szervezeti környezetnek nem a természeti, hanem sokkal inkább a gazdasági, társadalmi, politikai és technológiai aspektusaira koncentrálnak*”.[230]

Az 1221/2009/EK rendelet értelmező rendelkezése számos fogalmat határoz meg a társasági jog kapcsán, így többek között:

a „„*szervezet”: a saját funkciókkal és igazgatással rendelkező, Közösségen belüli vagy kívüli társaság, vállalat, cég, vállalkozás, hatóság vagy intézmény, vagy ezek része, vagy kombinációja, függetlenül attól, hogy jogi személyiséggel rendelkezik-e, illetve a közjog vagy a magánjog alá tartozik-e*”.[231]

Látható, hogy a szervezet fogalmát igen széles körben határozza meg az 1221/2009/EK rendelet Kiemelendő, hogy a hatályos cégtörvény[232] a cég fogalmát alkalmazza, amely megjelenik az 1221/2009/EK rendelet fogalommeghatározásában is, de a szervezet gyűjtőfogalmán belül. Koherenciára törekedve az 1221/2009/EK rendelet fogalmaival, a továbbiakban (ahogy ezidáig is) e kutatásban a szervezet (néhol azonban az eltérő fogalmi sajátosságok miatt a vállalat) fogalmát használom.

Érdemes e ponton hivatkozni BÁNDI Gyulára, aki szerint megjegyzendő az a tény, hogy a szervezet fogalmának alkalmazása a környezetközpontú irányítási rendszerekben az érintetti kör kiszélesítését jelenti, mivel korábban a ‘vállalat’ – mint jogi személy – részvétele került megfogalmazásra.[233] Jómagam – osztva ezen álláspontot – számos példán keresztül igyekszem bemutatni, hogy a szervezet tágabb fogalmat jelent a vállalatnál. Analógiai példaként említhető többek között az úgynevezett magyar csődtörvény[234] gazdálkodó szervezet definíciója, amely a Magyarországon székhellyel rendelkező gazdálkodó szervezeteknél jóval tágabb kört ölel fel.[235]

---

[230] MÁLOVICS György: *A vállalati fenntarthatóság értelmezéséről*. Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar. Szeged, JATEPress Kiadó, 2011. 73.
[231] 1221/2009/EK rendelet I. fejezet, 2. cikk 21. pont
[232] *a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról* szóló 2006. évi V. törvény 2. Cím 2. §
[233] BÁNDI (2022) i. m. 327.
[234] a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló1991. évi XLIX. törvény
[235] KOVÁCS Krisztián: Járni jár, de nem jut. Hitelezők helyzete a felszámolási eljárásban doktori értekezés. Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- És Államtudományi Doktori Iskola, 2024. 17.

Indokolt rámutatni arra a korábban már felvázolt megállapításra, amely szerint az 1221/2009/EK rendelet személyi hatályának értelmében akár a közszféra szervezetei (többek között állami cégek, vagyonkezelő alapítványok, egyetemek) vagy jogi személyiség nélküli szervezetek (esetleg társasházak) is csatlakozhatnak az EMAS rendszeréhez.[236]

Fontos része a fogalomnak, hogy olyan szervezetek is hitelesíttethetik magukat, amelyeknek a székhelye az Európai Unión (az 1221/2009/EK rendelet fogalommeghatározása szerint '*Közösségen')* kívül található. E szervezetek (illetve telephelyeik) nyilvántartásba vételi kérelmüket

„*azon tagállam illetékes testületéhez kell benyújtani, amely nyilvántartásba vételt biztosít (…)*".[237]

Ennek értelmében:

„*A Közösségen kívüli szervezetnek hivatkoznia kell a kérelem benyújtásának helye szerinti tagállamban a hasonló szervezetekre alkalmazandó környezetvédelmi jogi előírásokra*".[238] „*A tagállamok rendelkezhetnek arról, hogy az általuk kijelölt illetékes testületek intézkedjenek és felelősek legyenek a Közösségen kívül telephellyel rendelkező szervezetek e rendelettel összhangban történő nyilvántartásba vételéért is*".[239]

Mindezen megállapítások azért bírnak jelentőséggel, mert bizonyos társasági jogi formák, így egy vállalatcsoport formában működő jogi személy kapcsán érdemes lehet annak vizsgálata, hogy az uralkodó tag vagy az ellenőrzött tagok székhelye bír-e döntő jelentőséggel a nyilvántartásba vétel során. E kérdéskörhöz kapcsolódva az 1221/2009/EK rendelet értelmében további két fogalom emelendő ki:

Egyrészt a „„*telephely": a szervezet irányítási ellenőrzése alatt álló adott földrajzi hely, ahol tevékenységet végeznek, terméket állítanak elő és szolgáltatásokat nyújtanak, beleértve az*

[236] 1221/2009/EK rendelet I. fejezet, 2. cikk 21. pont
[237] 1221/2009/EK rendelet II. fejezet, 3. cikk, (3) bekezdés
[238] 1221/2009/EK rendelet II. fejezet, 4. cikk, (4) bekezdés
[239] 1221/2009/EK rendelet IV. fejezet, 11. cikk, (1) bekezdés

infrastruktúrát, berendezést és anyagokat; a nyilvántartásba vétel tekintetében a telephely a legkisebb figyelembe vehető egység”[240]*;*

illetve a

„*„szervezetcsoport”: egymással földrajzi közelségük vagy üzleti tevékenységük következtében kapcsolatban álló, adott környezetvédelmi vezetési rendszert közösen megvalósító független szervezetek csoportja*”.[241]

Így tehát önálló vizsgálat tárgya, hogy az elismert vállalatcsoport melyik tagjának (uralkodó vagy ellenőrzött) telephelyére vonatkoznak az 1221/2009/EK rendelet fogalmai. Ebből pedig következtetés vonható le arra vonatkozóan, hogy egy nem vállalati szervezet, például egy egyetem kapcsán a külön szervezeti egység (például egy egyetemi tanszék) csatlakozása során annak tényleges helye, vagy az egyetem székhelye bír-e jelentőséggel.

A telephely jelentősége kapcsán nem elhanyagolható szempont az sem, hogy

„[*az*] *ellenőrzési tevékenység megkönnyíti az egyes létesítmények összehasonlítását és a közöttük lévő információcserét”*.[242]

Úgy vélem, ezen megállapítás az ESG objektív mutatói során is jelnetőséggel bír.

A ‘szervezetcsoport’ fogalmi meghatározása egyértelművé teszi, hogy az 1221/2009/EK rendeletben alkalmazott fogalom nem az elismert vállalatcsoportra vonatkozik, mivel e jogi konstrukcióban az uralkodó tag és az ellenőrzött tagok közötti függetlenség helyett függelmi viszony mutatható ki, ahogyan a magyar *Polgári Törvénykönyvről* szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) elismert vállalatcsoporti fogalmából következik:

[240] 1221/2009/EK rendelet I. fejezet, 2. cikk 22. pont
[241] 1221/2009/EK rendelet I. fejezet, 2. cikk 23. pont
[242] BÁNDI (2022) i. m. 330.

„*Elismert vállalatcsoport az összevont, konszolidált éves beszámoló készítésére kötelezett, legalább egy uralkodó tag és legalább három, az uralkodó tag által ellenőrzött tag által kötött uralmi szerződésben meghatározott, egységes üzletpolitikán alapuló együttműködés*".[243]

Az 1221/2009/EK rendeletben lefektetett fogalom sokkal inkább a tényleges vállalatcsoporthoz áll közelebb, amelynek fő ismérve, hogy uralmi szerződés hiányában is kimutatható szervezeti, gazdasági és üzleti kapcsolat a 'résztvevő' jogi személyek között,[244] (bár a függetlenség tényállási eleme e jogintézménynél is 'hiátust' szenved).

Érdekes kérdést vethet fel, hogy az uralkodó tag EMAS-ba való 'belépése' magával vonja-e az ellenőrzött tagok belépését. A 'konszern-tényállás' jogi lényege, hogy a vállalatcsoportban részt vevő tagok csupán látszólag függetlenek piaci szempontból, mivel egy közös üzletpolitika által az uralkodó tag (anyavállalat) jelentős befolyást gyakorol a leányvállalatokra.[245] A vállalatcsoportot létrehozó uralmi szerződésben azonban előre ki lehet kötni, hogy a csoport tagjai hitelesíttetik magukat az EMAS rendszerében. E szerződés klasszikus kötelmi jogi szerződést jelent a résztvevő tagok között, és nem a 'cégjogban' ismert létesítő okirat, hanem a Ptk. kötelmi jogi szabályai vonatkoznak rá[246] (e jogterület diszpozitivitásával együtt). Hasonló megállapítások követendőek és alkalmazandóak egy nem vállalati szervezet esetében is.

Az 1221/2009/EK rendelet I. melléklete a környezeti állapotfelmérés területeit rögzíti. Az állapotfelmérés fontos eleme a közvetlen környezeti tényezők figyelembe vétele.

E tényezők „[*a*] *szervezet olyan tevékenységeire terjednek ki, amelyek felett a szervezet közvetlen vezetői ellenőrzést gyakorolnak*".[247]

Kérdésként merülhet fel, hogy az említett ellenőrzési tevékenység 'átterjedhet-e' a vállalatcsoport ellenőrzött tagjaira.

„*Az uralkodó tagot széleskörű utasítási, illetve határozathozatali jog illeti meg*".[248]

---

[243] a *Polgári Törvénykönyvről* szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) 3:49. §
[244] Ptk. 3:62. §
[245] GADÓ Gábor et al*: Polgári jog: A jogi személy*. 4., átdolgozott, bővített kiadás, A Ptk. Magyarázata II/VI. Budapest, HVG-ORAC Kiadó, 2021. 115.
[246] Uo. 120., Ptk. 3:50. § (4) bekezdés
[247] 1221/2009/EK rendelet I. melléklet 2. pont
[248] Ptk. 3:55. § (1) bekezdés

Álláspontom szerint a környezeti tényezők menedzsment általi figyelembe vétele az uralkodó tag részéről az ellenőrzött tagra is ki kell, hogy terjedjen, ha a vállalatcsoport csatlakozni szeretne az EMAS rendszeréhez. (De e megállapítás szintén igaz a környezetközpontú irányítási rendszer vezetőség általi felülvizsgálatára is).

A vállalatcsoport vizsgálatának utolsó szempontja a munkavállalókra irányul. Az 1221/2009/EK rendelet előírja, hogy a hitelesített szervezetnek be kell vonnia a munkavállalóit a környezetvédelmi tevékenységekbe.

A vállalatcsoport kapcsán a felügyelőbizottsági részvétellel összefüggésben állapítja meg a Ptk. az alábbiakat:

„*Ha a nyilvántartásba bejegyzett vállalatcsoport legalább három ellenőrzött tagjában kötelező a munkavállalói részvétel a felügyelőbizottságban, az uralkodó tag legfőbb szerve az érintett üzemi tanácsok erre irányuló kérelme alapján lehetővé teheti, hogy az ellenőrzött tagok felügyelőbizottsága helyett az uralkodó* tag *felügyelőbizottságában vegyenek részt munkavállalói küldöttek. Ez esetben az uralkodó tag létesítő okiratában – ha eddig az adott tagnál ilyen nem működött – a felügyelőbizottság létrehozásáról rendelkezni kell. A munkavállalói küldöttek jelölési módját ez esetben az uralkodó tag ügyvezetése és az érintett ellenőrzött tagok üzemi tanácsai között létrejött megállapodásban kell szabályozni*”.[249]

A munkavállalók részvétele magában foglalja az egyes munkavállalók és képviselőik részvételét és tájékoztatását egyaránt. Ezért minden szinten ki kell alakítani a munkavállalói részvételi rendszert”[250], továbbá

„*E követelményeken kívül a munkavállalókat be kell vonni a szervezet környezeti teljesítményének folyamatos javítását célzó folyamatba a következők révén: környezetvédelmi bizottságok létrehozása az információk összegyűjtésére és a környezetvédelmi felelős/a vezetés képviselői, valamint a munkavállalók és képviselőik részvételének biztosítására*”.[251]

[249] Ptk. 3:58. § (1) bekezdés
[250] 1221/2009/EK rendelet II. melléklet, B.4.2. pont
[251] 1221/2009/EK rendelet B.4.3. pont

Mindezek alapján közös pont mutatható ki az 1221/2009/EK rendelet, a vállalatcsoport munkavállalói részvétele, valamint a későbbiekben elemzett nem vállalati (egyházi és egyetemi) szervezetek tagjainak, munkavállóinak a fenntarthatósággal összefüggő részvétele kapcsán. Megállapíthatjuk, hogy a vállalatcsoportnál kialakított szabályok analógiája – álláspontom szerint – az említett szervezetek esetében is egyértelműen alkalmazandó. Ezen megállapítások pedig szorosan kapcsolódnak a disszertáció további fejezeteiben az ESG 'S', vagyis szociális szempontjaihoz.

A konszern vizsgálata azért is jelentős, mivel szükségessé válhat annak áttekintése, hogy hogyan tudja segíteni az uralkodó tag az ellenőrzött tag különböző, fenntarthatósággal összefüggő törekvéseit, kötelezettségeit. E körben gondolhatunk különböző jelentéstételi, beszámolókészítési kötelezettségekre (pl. az ESG kapcsán). Kiemelendő továbbá az a megállapítás is, hogy a későbbiekben ismertetett CSRD jelentést az 500 fő felett foglalkoztató tőzsdén jegyzett vállalatcsoportoknak kell elkészíteniük, az említett cégek kapcsán pedig megállapítható, hogy aktívan foglalkoztak a fenntarthatósággal, számos saját programjuk került kidolgozásra a témában.[252] Ugyanakkor szükséges felhívni arra figyelmet, hogy egyes szakirodalmi álláspontok[253] szerint külön doktori kutatást 'érne meg' a vállalatcsoportosulások speciális helyzete, amely a közös üzletpolitikán túl a részt vevő szereplők látszólagos piaci különállását is vizsgálhatná.

A társasági jogi legfőbb szerv és a vezető tisztségviselő feladat- és hatáskörei

Az 1221/2009/EK rendelet számos ponton említi a szervezet vezetőinek felelősségét a rendszer bevezetésével és fenntartásával kapcsolatban.[254] Kiemelendő továbbá az is, hogy az uniós jogforrás melléklete a szervezet környezeti politikájának a meghatározását is a felső vezetésre bízza.[255] Megjegyzendő, hogy az imént említett felelősség mára már nemzetközi szinteken is

[252] JÁMBOR Attila – TRAUTMANN László: *ESG körkép 2024. A magyar vállalatok fenntarthatóságának helyzete és kilátásai.* Budapest, Ifjúsági Vállalkozásélénkítő Egyesület, 2024. 11.
[253] SZIKORA (2023) i. m. 37.
[254] 1221/2009/EK rendelet I. fejezet, 2. cikk 1. pont, 2. pont, 13. pont, 14. pont
[255] 1221/2009/EK rendelet II. melléklet A.2

megfogalmazódott.[256] E körben gondolhatunk a felelős vállalatirányításról szóló jelentésre,[257] amely

„[a] fenntartható vállalatirányítás szabályozásával új keretet határozott meg, továbbá amely a vállalatok vezető testületeinek kötelezettségeit világosan kifejti, és a pénzügyi teljesítmény puszta kimutatásán túl, "hosszú távú értékteremtést" is szolgál.”[258]

De szintén utalhatunk ezen kérdéskör kapcsán a vállalati átvilágításról és a vállalati elszámoltathatóságról szóló jelentésre is.[259] Megjegyzendő ugyanakkor, hogy az Európai Unió által létrehozott nem kötelező iránymutatások kevésbé voltak hatékonyak ahhoz az átfogó jogi és fenntarthatósági keretrendserhez képest, amelyet az ESG jelent, és amelynek egyértelmű ismérvei között szerepel az

- egyértelműség,
- a kiegyensúlyozottság,
- a(z) (köz)érthetőség,
- az ágazaton belüli szervezeti szempontú összehasonlíthatóság,
- az ellenőrizhetőség, és
- az objektivitás.[260]

A legjobb környezetvédelmi vezetési gyakorlat fogalmát jelenti a szervezetek által az érintett ágazatban a környezetvédelmi vezetési rendszer leghatékonyabb végrehajtási módja, amely az adott gazdasági és technikai körülmények mellett a legjobb környezeti teljesítményt eredményezi.[261]

A vezetés biztosítja azon erőforrásokat, amelyek elengedhetetlenek a környezetközpontú irányítási rendszer kialakításához, bevezetéséhez, fenntartásához és fejlesztéséhez. A

[256] CLARKE, Thomas, et al: *The Oxford Handbook of the Corporation*. Oxford, Oxford University Press, 2019. 603-607.
[257] Az Európai Parlament 2020. december 17-i állásfoglalása a fenntartható vállalatirányításról (2020/2137(INI), C 445/94, 2021.10.29.
[258] SZIKORA (2023) i. m. 36.
[259] Jelentés a Bizottságnak szóló ajánlásokkal a vállalati átvilágításról és a vállalati elszámoltathatóságról 11.2.2021 - (2020/2129(INL))
[260] vö. SZIKORA (2023) i. m. 37.
[261] BÁNDI (2022) i. m. 330.

környezetvédelmi vezetési rendszer egyik alapvető követelménye, hogy a rendszer kapcsán ki kell térni a bevezetésre és a működésre is.[262] Az erőforrások közé tartoznak a személyzeti erőforrások és a szakértelem, a szervezeti infrastruktúra, a technológia és a pénzügyi erőforrások.

Megjegyzendő továbbá, hogy a szervezet felső vezetése jelöli ki a vezetés külön képviselőjét (képviselőit), aki(k)nek az egyéb feladatai(k)tól függetlenül feladatokat, kötelezettségeket és hatáskört állapít meg:

„[*a*] *környezetvédelmi vezetési rendszer e nemzetközi szabvány szerinti bevezetésének, alkalmazásának és betartásának biztosítására; értékelés céljából fejlesztési javaslatokat is tartalmazó jelentést készítsen (készítsenek) a felső vezetés számára a környezetvédelmi vezetési rendszer teljesítményéről*”.[263]

A belső ellenőrzést végző személynek a felső vezetés irányába tájékoztatási,[264] a felső vezetésnek a szervezet felé pedig környezetközpontú irányítási rendszere tekintetében felülvizsgálati[265] kötelezettsége áll fenn.

Az említett szempontokat érdemes összevetni – a nem vállalati szervezetekkel történő analógiák keresése céljából – a gazdasági társaságok általános, illetve két speciális gazdasági társaság, a korlátolt felelősségű társaság és a részvénytársaság vezetési struktúrájával.

Mindezek alapján jogi vélemény formálható a tekintetben, hogy milyen típusú szervezeti forma lehet ideális az EMAS rendszer bevezetéséhez és működtetéséhez.

Megjegyzem ugyanakkor, hogy a Ptk. szerinti jogi személyek általános szabályiban meghatározott, jogi személy ügyvezetésére vonatkozó rendelkezéseket absztrakciós korlátok miatt nem vizsgálom.

[262] Uo. 328.
[263] 1221/2009/EK rendelet II. melléklet A.4.1.
[264] 1221/2009/EK rendelet II. melléklet A.5.5.
[265] 1221/2009/EK rendelet II. melléklet A.6.

Első kérdésként érdemes lehet azt áttekinteni, hogy az 1221/2009/EK rendelet szerinti 'felső vezetés' fogalom melyik jogintézménynek feleltethető meg a Ptk. gazdasági társaságokat szabályozó részében.

„*A gazdasági társaság legfőbb szervének feladata a társaság alapvető üzleti és személyi kérdéseiben való döntéshozatal*".[266]

Ezzel szemben:

„*A társaság ügyvezetését a vezető tisztségviselő – a társasággal kötött megállapodása szerint – megbízási jogviszonyban vagy munkaviszonyban láthatja el*".[267]

Kétségtelen, hogy [*a*] *társaság tagjai rendelkeznek a legfőbb döntéshozó hatalommal, hiszen az ő érdekeltségük biztosítja a tőke leghatékonyabb felhasználását* (…).[268]

Álláspontom szerint az 1221/2009/EK rendelet szerinti felső vezetés fogalom a legfőbb szerv Ptk. szerinti fogalmának feleltethető meg, amely az általános tagsági jogokat gyakorolja. Mindezt alátámasztja az imént említett felső vezetésre háruló erőforrás-biztosítási kötelezettség is. Azonban e gondolatmenetnek ellentmondd, hogy az ügyvezetés feladatköre a stratégiai döntéshozatallal kapcsolatos kérdésekre terjed ki.[269] (Természetesen a táraság létesítő okirata egyértelműen rendezheti, meg is oszthatja e kérdést).

A Fővárosi Ítélőtábla is a mellett foglalt állást, hogy 'csupán' az alapvető üzleti és személyi kérdésekben való döntés tartozik a korlátolt felelősségű társaság (a továbbiakban: Kft.) taggyűlésének a hatáskörébe, és a társasági irányításával kapcsolatos döntés meghozataláról az ügyvezetés (ügyvezető) rendelkezhet.[270]

[266] Ptk. 3:109. § (2) bekezdés
[267] Ptk. 3:112. § (1) bekezdés
[268] KISFALUDI András: Hatalommegosztás a gazdasági társaságban. In: PESCHKA Vilmos (szerk.): *Liber Amicorum: Ünnepi dolgozatok Vékás Lajos hatvanadik születésnapjára és egyetemi oktatói működésének harmincötödik évfordulójára*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- És Jogtudományi Kar Polgári Jogi Tanszék, 1999. 166.
[269] GADÓ, et al: i. m. 213.; 216.
[270] Fővárosi Ítélőtábla 10. Gf. 40.075/2017/3-II.

Az 1221/2009/EK rendelet szerinti környezetközpontú irányítási rendszer kialakítása inkább az ügyvezetés, a személyzeti erőforrás biztosítása pedig inkább a legfőbb szerv (taggyűlés) hatáskörét érinti.

„*A hatékonyabb környezetgazdálkodás érdekében meg kell határozni, dokumentálni kell és közzé kell tenni, hogy melyek a szerepek, a felelősségi körök és a hatáskörök*”. [271]

A Kft. ügyvezetését tőkeegyesítő jellegű jegyeket hordozván külső tag, illetve egy vagy több ügyvezető láthatja el.[272] E megállapítás összhangban áll az 1221/2009/EK rendelet szerinti vezető testület meghatározásával.

A gazdasági társaságok általános szabályait vizsgálva érdemes a felső vezetés által külön ‘megbízott’ vezetők (képviselők) kijelölési jogának az elemzése is, amely során a kijelölt vezetők kötelezettsége a nemzetközi szabványfelügyeletre és jelentéstételre terjed ki.

Az 1221/2009/EK rendelet e jogintézménye egyértelműen megfeleltethető a Ptk.-ban ismert cégvezető fogalmának.

„*A társaság legfőbb szerve a vezető tisztségviselők munkájának segítése érdekében egy vagy több cégvezetőt nevezhet ki. A cégvezető feladatait munkaviszonyban látja el. A cégvezető olyan munkavállaló, aki a vezető tisztségviselő rendelkezései alapján irányítja a társaság folyamatos működését*”.[273]

Fontos kifejezést jelent a kijelölés fogalma, amelyet az 1221/2009/EK rendelet és a Ptk. is használ a felső vezetés külön képviselői (cégvezetői) tekintetében. Azonban a szakirodalmi nézőpontok[274] is alátámasztják azt az álláspontom szerint is helyes megállapítást, hogy egyik esetben sem a közszféra munkajogához hasonló kinevezésről van szó, hanem ‘csupán’ egy ‘egyszerű’ munkaszerződés aláírásáról (hiszen a cégvezető kizárólag munkaviszonyban láthatja el feladatait, így e jogintézménynél – fogalommeghatározó jellege miatt – nem érvényesül a Ptk. jogi személyek szervezeti és működési szabályozása során biztosított diszpozitivitási

[271] 1221/2009/EK rendelet II. melléklet A.4.1.
[272] LÉNÁRDNÉ MALETICS Borbála: A vezető tisztségviselő és a tagi státusz összefüggései a gazdasági társaságokban. *Gazdaság és Jog,* XXX. évfolyam, 3. szám. Budapest, 2022. 42.
[273] Ptk. 3:113. § (1) bekezdés
[274] GADÓ, et al: i. m. 217.

‘szabadság’).[275] Így egy érdekes distinkció mutatható ki a nem vállalati szervezetek vezetőinek kinevezésével összevetésben.

A részvénytársaság ügyvezető és legfőbb szervének környezetjogi sarokkövei

A részvénytársaság (a továbbiakban: rt.) társasági forma esetében az 1221/2009/EK rendelet szerinti felső vezetés egyértelműen a társaság ügyvezetését jelöli. Az rt. ügyvezetését testületi szervként igazgatóság látja el,[276] de a zártkörűen működő rt. esetén lehetőséget biztosít a jogi szabályozás egyszemélyes vezérigazgató igazgatósági joggyakorlására is.[277] Kiemelendő, hogy az ESG mozaikszavából a ‘G’, vagyis a *governance* egyben annak szükségességét is jelzi, hogy az igazgatótanács és a vezetőség összetétele mennyire felel meg az ESG szerinti társadalmi normáknak.[278] Az ESG szabályaihoz köthető, a részvényesek hosszú távú szerepvállalásának ösztönzésével kapcsolatos új uniós jogalkotási törekvések is a legjelentősebb tőkeegyesítő társaságokhoz, a részvénytársaságokhoz kapcsolódnak.[279] Bár az ESG részletes ismertetésére disszertációm későbbi részében kerül sor, e ponton rámutatnék arra, hogy az ESG kapcsán taglalt fenntarthatósági jelentéstételen kívül a brit és az amerikai társasági jogban lényegességi értékelést kell végeznie a társaságnak annak meghatározása érdekében, hogy egy szervezetnek mely információkat, tényeket kell közölnie a részvényesekkel, a befektetőkkel és a ‘nagyközönséggel’.[280]

Fontos azonban, hogy az rt. tőkeegyesítő jelleg nyomán a részvényesek nem vesznek részt a mindennapos működés képviseletében.[281] Az rt. ügyvezető szervének ügyrendi, feladat- és hatáskörével összefüggő részletes szabályokat az rt. alapszabályában szükséges rögzíteni.[282] Az ügyvezető szerv üzletpolitikájáról évente köteles jelentés formájában beszámolni az rt.

[275] Uo. 217.
[276] Ptk. 3:282. § (1) bekezdés
[277] Ptk. 283. §
[278] REIZINGERNÉ DUCSAI – HAJDU i. m. 18.
[279] SZIKORA (2023) i. m. 36.
[280] DUNFJÄLL, Måns,: Materiality in Transition: Challenges and Opportunities in Corporate Sustainability Reporting under the CSRD. *European Journal of Risk Regulation*, online megjelenés, 2025, 4., DOI: 10.1017/err.2025.10016.
[281] LÉNÁRDNÉ MALETICS i. m. 42.
[282] GADÓ, et al: i. m. 467.

közgyűlése, háromhavonta pedig (ha van az adott cégnél) a felügyelőbizottság részére,[283] amelynek – álláspontom szerint – az EMAS-ban való részvétel során ki kell terjednie a vállalat környezetpolitikájára is. Az ISO 14001-es szabvány szerinti környezetközpontú irányítási rendszert meghatározott időközönként belső ellenőrzéseknek kell alávetni.[284] Az rt.-k ismerik a nyilvánosan működő rt. kapcsán az igazgatótanács jogintézményét,[285] amelynek lényege, hogy a tagjai 'nagyrészt' függetlenek,[286] valamint a felügyelőbizottság és az igazgatóság munkáját is egyben látják el. Kérdésként merülhet fel ez alapján, hogy a környezetközpontú irányítási rendszer belső ellenőrzését elláthatják-e az igazgatótanács független tagjai. Úgy vélem, ennek nincs akadálya, mivel a szervezet vezetését megfelelően tudják tájékoztatni a független tagok az elért eredményekről.

Kiemelendő az is, hogy az ESG szabályozásának létezik egy olyan köre, amely az ESG-elvek érvényesítését a felsővezetés működési szintjére emeli a társasági döntéshozatalban. A hivatkozott tanulmány szerint a felső vezetés önálló képviseleti jogának biztosításával egyben az ESG-elvek stratégiai szintű tervezésére és operatív szintű végrehajtására, továbbá annak felügyeletére is mód nyílik.[287] Ezen megállapítással teljes mértékben egyet lehet érteni, mivel úgy vélem, – ahogy a későbbiekben bemutatásra kerül – a társaság döntéshozó szervei a nem vállalati szervek esetében is egyértelmű hatást tudnak gyakorolni ezen folyamatokra. E ponton azonban indokolt rámutatni egy olyan kutatás eredményeire, amely a mesterséges intelligencia és az ESG kapcsán vizsgálta a szervezeti vezetés (igazgatótanács) felügyeleti tevékenységét.[288] A kutatás kapcsán megállapítható, hogy a mesterséges intelligenciával összefüggő tevékenység mellett az ESG tevékenység során is kiemelten fontos az elszámoltathatóság, valamint a rendszerekkel összefüggő képességfejlesztés. E két szempont mind az ESG, mind a mesterséges intelligencia irányításában kulcsszerepet játszik, és úgy vélem, a nem vállalati szervezetek vezetői esetében is kritériumkövetelményt jelent.

Érdekes lehet a Ptk. szerinti kötelező felelős társaságirányítási jelentés[289] szerepe is, amely szintén helyet biztosíthat az ESG szempontjainak.

---

[283] Ptk. 3:284. § (1) bekezdés
[284] 1221/2009/EK rendelet II. melléklet A.5.5.
[285] Ptk. 3:285. § (1) bekezdés
[286] Ptk. 3:287. §
[287] BUJTÁR – FERENCZ (2023) i. m. [14]
[288] LEE, Sung Une – PERERA, Harsha – LIU, Yue – XIA, Boming – LU, Qinghua – ZHU, Liming – CAIRNS, Jessica – NOTTAGE, Moana: *Integrating ESG and AI: A Comprehensive Responsible AI Assessment Framework*. CSIRO's Data61, 2024, elérhető: https://arxiv.org/abs/2408.00965 13.
[289] Ptk. 3:289. §

A munkavállalói részvétel jelentősége az 1221/2009/EK rendelet alapján

Ahogy korábban kifejtésre került, az EMAS rendszer egyik többleteleme az ISO 14001-es szabványhoz képest, hogy a munkavállalók aktív részvételét várja el a vezetőségtől. Kiemelendő az is, hogy a CSR jogi szempontokat vizsgálva leginkább a munkajogban tűnik a legkiforrottabbnak, az egyes szinteket elemezve ilyen tipikusan:

- jogszabályi szintű szabályozás
- a kollektív szerződés, valamint
- a jogi megfelelésen túli önkéntes vállalati felelősségvállalás szintje.[290]

Indokolt rámutatni, hogy:

„*A szervezetnek fel kell ismernie, hogy a munkavállalók aktív bevonása ösztönzője és előfeltétele a környezet folyamatos és sikeres fejlesztésének, valamint alapvető erőforrása a környezeti teljesítmény javításának és megfelelő módszere a környezetvédelmi vezetési és hitelesítési rendszer szervezetben történő sikeres működtetésének. Az „munkavállalók részvétele" magában foglalja az egyes munkavállalók és képviselőik részvételét és tájékoztatását egyaránt. Ezért minden szinten ki kell alakítani a munkavállalói részvételi rendszert. A szervezet ismerje fel, hogy a vezetőség kötelezettségvállalása, fogékonysága és aktív segítségnyújtása előfeltétele az említett folyamatoknak. Ezért ebben az összefüggésben ki kell emelni a vezetőség által a munkavállalók felé adott visszajelzés szükségességét*".[291]

Az korábban említett felelős vállalatirányításról szóló jelentés is egyértelműen fogalmaz, amikor arról ír, hogy minél nagyobb mértékben be kell vonni a munkavállalókat a vállalati döntéshozatali folyamatokba annak érdekében, hogy jobban integrálják vállalataik hosszú távú célkitűzéseit és hatásait.[292] Az 1221/2009/EK rendelet ennél többet nem említ a részvételi rendszer kialakítási módjáról. Úgy vélem, e rendelkezést a nem vállalati szervezeteknek is

[290] SZIKORA (2023) i. m. 34.
[291] 1221/2009/EK rendelet II. melléklet B. 4. 1. - B. 4. 2.
[292] Az Európai Parlament 2020. december 17-i állásfoglalása a fenntartható vállalatirányításról (2020/2137(INI), C 445/94, 2021.10.29. 16. pont

hasznos ‘górcső alá venniük’, s – álláspontom szerint – azt a társasági jog által lefektetett gazdasági társaság felügyelőbizottságában meghatározott kötelező munkavállalói részvétel jogintézményével lehet párhuzamba állítani.

Mivel a részvétel a munkavállalók képviselőinek ‘*participációját’* is magában foglalja, a Ptk. „*munkavállalói küldöttek megválasztására és visszahívására*” vonatkozó[293] jogintézményét javaslom ‘átültetni’ az EMAS-hoz csatlakozni kívánó társaságok létesítő okirataiba. Így az üzemi tanácsot jelölési, a szakszervezet véleményezési jog illetné meg. A ‘minden szinten’ történő részvételi rendszer kialakítása és az összes munkavállaló bevonás nagyobb szervezeteknél úgy valósulhat meg, ha a küldöttek (az 1221/2009/EK rendelet fogalomhasználatával élve *képviselők*) a vállalat helyi szintjein közvetítik a megszerzett tudást a többi dolgozó számára. Megjegyzendő, hogy ezen polgári anyagi jogi szabályok a nem vállalati szervezetek ‘létesítő okirataiba’ is integrálhatóak, sőt, célszerűnek is tartom ezen ‘átültetés’ elvégzését, mivel a Ptk. rendelkezései sok esetben már kész rendszereket jelentenek, amelyektől csak akkor indokolt eltérni, ha azt feltétlenül szükségesnek látják a tagok, alapítók vagy az eltérésre egyéb módon jogosultak.

A bizalmi vagyonkezelés, mint lehetséges jogi konstrukció a környezetirányítási rendszerekben

A bizalmi vagyonkezelés jogintézménye a kontinentális jogban ‘újkeletűnek’ számít. Egy olyan rugalmas funkciókkal bíró jogintézmény, amely változatos, eltérő területeken képes felbukkanni, illetve lényeges szerepet betölteni. E tulajdonsága tette lehetővé a fennmaradását, fejlődését az évszázadok során.[294] Az angolszász jogrendszerben ismeretes az úgynevezett ‘*jótékonysági (charitable) trust*’, amelynek fő ismérve, hogy külön kedvezményezett vagy kedvezményezetti kör nem kerül kijelölésre a bizalmi vagyonkezelési szerződésben, hanem egy meghatározott cél (jelen esetben az EMAS-hoz való csatlakozás, illetve a környezet védelme vagy akár az ESG szerinti működés) elérése a jogintézmény rendeltetése,[295] amely funkciót a magyar jogban leginkább az alapítvány tölt be, mégis arra keresem e rövid gondolatmenetben

[293] Ptk. 3:125. § (1) bekezdés
[294] KISFALUDI András: A bizalmi vagyonkezelés lehetséges funkciói. In: KISFALUDI András (szerk): *Kutatások a bizalmi vagyonkezelés jogi szabályozásának elméleti alapjairól*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2015. 56.
[295] B. SZABÓ Gábor: A bizalmi vagyonkezelés. [Új Magánjog Sorozat 6.] Budapest, HVG-ORAC, 2014. 250.

a választ, hogy hogyan is lehetne egy, az angolszász '*Charities Act'* e célra létrehozott 'megoldásához' hasonló rendszert kialakítani. Megjegyzem, hogy az egyetemi életben sem ismeretlen a bizalmi vagyonkezelés, elég, ha csak a nem olyan régen meghonosodott vagyonkezelő alapítványokra[296], vagy a közfeladatot ellátó közérdekű vagyonkezelő alapítványokra[297] gondolunk, amely utóbbi jogintézményi konstrukció a közjogi és magánjogi elemek erőteljes ötvözetét jelenti. Jelen gondolatmenetet azért is vélem validnak ezen disszertáció kutatásában, mivel hamarosan az egyetem – mint nem vállalati szervezet – ESG törekvései is analizálásra kerülnek.

A rövid elméleti konstrukcióban a bizalmi vagyonkezelési szerződés mindhárom szereplője megtalálható lenne:

1. a vagyonrendelő a vállalat tulajdonosi köre,
2. a vagyonkezelő azon személy (szervezet), aki (amely) az EMAS-hoz való csatlakozást 'véghezviszi' vagy egyéb ESG tevékenységet jelöl meg célként, valamint
3. a kedvezményezett szervezet, amelyet 'beléptetnek' a rendszerbe.

A megbízástól való elhatárolást az az elméleti feltevés adja, hogy amíg egy puszta megbízási szerződés keretében 'csupán' az ügymenet gondos ellátása a szolgáltatást nyújtó fél fő kötelezettsége, a bizalmi vagyonkezelésnél a kezelt vagyon tulajdonjogát kifejezetten az EMAS-hoz szükséges tárgyi és anyagi erőforrások biztosítására vagy más hasonló ESG-vel összefüggő tevékenységre ruházná át a vagyonrendelő. [Megjegyzendő azonban, hogy a csatlakozást felügyelő, továbbiakban ismertetett ellenőr (a továbbiakban: 'protektor') megbízási jogviszony keretében látja el tevékenységét]. A bizalmi vagyonkezelésnek több előnye is van a hagyományos gazdasági társaságokkal szemben, így

„[…] *kevésbé formalizált jogintézmény, alacsonyabbak a tranzakciós költségek és a vagyonkezelő szabadabban hozhat döntéseket, mint a gazdasági társaság ügyvezetése*".[298]

[296] a vagyonkezelő alapítványokról 2019. évi XIII. törvény
[297] a közfeladatot ellátó közérdekű vagyonkezelő alapítványokról 2021. évi IX. törvény
[298] BODZÁSI Balázs: *A bizalmi vagyonkezeléshez kapcsolódó egyes magánjogi kérdések*. Budapest, Magyar Közlöny Lap- És Könyvkiadó, 2018. 24.

A teljes elméleti konstrukció felvázolás szétfeszítené e kutatás és disszertációm kereteit, ezért modell jelleggel egy közös pontot választottam ki vizsgálatom tárgyául, amely az 1221/2009/EK rendelet belső ellenőrét hasonlítja össze a bizalmi vagyonkezelés jogi konstrukciójában ismert, de hazánkban nem szabályozott 'protektor' jogintézményével. (Így tehát a jelen alfejezet bevezetőjében meghatározott modellből indulunk ki, vagyis abból, hogy a bizalmi vagyonkezelési szerződés létrejötte a szervezet EMAS-ba való csatlakozására, illetve az EMAS rendszerben való tartására irányul).

A 'belső környezetvédelmi ellenőrzés' fogalmát az alábbiak szerint határozza meg az 1221/2009/EK rendelet:

„[*a*] *szervezet környezeti teljesítményének, a környezet védelmét szolgáló vezetési rendszerének és eljárásainak szisztematikus, dokumentált, rendszeres és objektív értékelése*".[299]

„*Az ellenőrzési tevékenységet olyan ellenőrök végzik, akik egyénileg vagy együttesen rendelkeznek a feladat elvégzéséhez szükséges szaktudással, és kellő mértékben függetlenek az ellenőrzés alá vont tevékenységtől ahhoz, hogy objektív értékítéletet tudjanak alkotni*".[300]

Jelentőséggel bír továbbá, hogy

„[*a*] *szervezet biztosítja, hogy a környezetközpontú irányítási rendszert meghatározott időközönként belső ellenőrzéseknek vessék alá annak érdekében, hogy megállapítsák, hogy a környezetközpontú irányítási rendszer: – megfelel-e a tervezett környezetgazdálkodási intézkedéseknek, beleértve e nemzetközi szabvány követelményeit is, valamint hogy — megfelelően vezették-e be és tartják-e fenn, és tájékoztassák a szervezet vezetését az ellenőrzések eredményeiről*".[301]

E megállapítás össze is kapcsolja a kutatás korábbi fejezetében 'kimondottakat' a jelenlegi gondolatmenettel, vagyis a belső ellenőrzés és a szervezet vezetőségének a tájékoztatása szorosan összefügg egymással. Mindez pedig úgy kapcsolódik a bizalmi vagyonkezelés jogintézményéhez, hogy egy ilyen modellszerű konstrukcióban a protektor feladata a

[299] 1221/2009/EK rendelet I. fejezet, 2. cikk 16. pont
[300] 1221/2009/EK rendelet III. fejezet, 9. cikk (2)
[301] 1221/2009/EK rendelet II. melléklet A.5.5.

vagyonkezelő ellenőrzése. A protektor a bizalmi vagyonkezelési jogviszonyban a vagyonrendelő megbízásából jár el, őrködik a vagyonrendelés célkitűzései felett, és (bizonyos esetekben) a vagyonrendelőt megillető jogokat gyakorol, amelyet a vagyonkezelő működésének ellenőrzésével valósít meg.[302] Vagyis a kifejtettek szerint megállapítható, hogy az 1221/2009/EK rendelet szerinti belső ellenőr és a bizalmi vagyonkezelési szerződés szerinti protektor ellenőrzési funkciója tekintetében egyezőség mutatható ki.

Fontos azonban, hogy a protektor jogintézményét nem szabályozza sem a hatályos Ptk., sem ágazati jogszabály, ezért külön szerződésben (jellemzően a jogviszonyt létrehozóban) kell róla rendelkezni.

Az angolszász jogrendszerekben a protektor „(…) *a vagyonkezelő tevékenységét felügyelő nem független harmadik fél*".[303] Vagyis a protektor ellenőrzési funkciója révén a környezetközpontú irányítási rendszer és a vezetőség, valamint a szervezeti ESG-tevékenység ellenőrzése egyaránt biztosított lehet egy bizalmi vagyonkezeléses jogviszonyban működő szervezet esetén.

Fontos szempont azonban, hogy a protektor megfeleljen az 1221/2009/EK rendelet belső ellenőrre vonatkozó követelményeinek. A bizalmi vagyonkezelési jogviszony megengedi, hogy mind természetes, mind jogi személy és jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet ellásson protektori tisztséget.[304] Az 1221/2009/EK rendelet sem gördít akadályt az elé, hogy akár egy szervezet vagy több ellenőr lássa el az ellenőrzési tevékenységet. Fontos megállapítás, hogy protektort csak a vagyonrendelő állíthat[305], így a hitelesíteni kívánt szervezet tulajdonosi körére hárul e feladat. E tekintetben – álláspontom szerint – kizárólag a legfőbb szerv – mint az anyagi és személyi feltételek biztosítója – jogosult protektor kinevezésére és felmentésére. Fontos szempont lehet azonban, hogy a protektor csupán felügyelheti a csatlakozási folyamatot, így a vagyonkezelő számára utasítást nem adhat.[306]

Jelentős továbbá, hogy a protektor nem kvázi a vagyonrendelő helyébe lép, csupán gyakorolja az őt megillető jogokat, és terhelik e személy kötelezettségei is.[307] A kedvezményezett

[302] B. SZABÓ i. m. 281.
[303] ROUNDS, Charles E. Jr. – ROUNDS, Charles, E. III.: *Loring and Rounds: A Trustee's Handbook*. Wolters Kluwer Law & Business, 2013. 87.
[304] B. SZABÓ i. m. 282.
[305] Uo. 282.
[306] A vagyonrendelő közvetve, a protektor által sem utasíthatja a vagyonkezelőt. Vö. Ptk. 6:316. §
[307] Ptk. 6:325. § (4) bekezdés

társasággal a protektor – fő szabály szerint – nem áll jogviszonyban, azonban az 1221/2009/EK rendelet sem mondja ki '*expressis verbis*' annak ellenére, hogy belső ellenőrzést említ, hogy a környezetvédelmi ellenőrnek a 'szervezeten belül' kell elhelyezkednie. Így álláspontom szerint a legfőbb szerv dönthet úgy, hogy a kedvezményezett társaságon belüli vagy kívüli személyt bíz meg e tisztséggel. A protektor segítségével és tanácsaival ösztönzi a sikeres csatlakozást, illetve az EMAS tagság megtartását vagy a hatékony ESG-vel összefüggő tevékenységet, amely a környezeti tényezők folyamatos ellenőrzésében ölt testet.

„*A protektor rendeltetése és feladata a vagyonkezelő tevékenységének, a vagyonkezelési szerződésben rögzített vagyonrendelési szempontok és irányelvek szerinti ellenőrzése, valamint észrevételeinek, kifogásainak és javaslatainak megfogalmazása, és azok megvitatása a vagyonkezelővel*".[308]

Nagyobb szervezetek esetében nem kizárt az a megoldás sem, hogy több, szakértelemmel bíró személy, e személyekből álló tanács (testület) lásson el protektori[309], és így belső ellenőri feladatokat. E magállapításhoz kapcsolódik a már említett 1221/2009/EK rendelet szerinti „*ellenőrzést olyan ellenőrök végzik*"[310] fordulat. Alátámasztja a bizalmi vagyonkezelés jogintézményében megjelenő protektor és az 1221/2009/EK rendelet közötti párhuzamot az a szakirodalmi álláspont is, amely szerint mindkét személy rendeltetése a stratégiai döntésekben történő tanácsadásra korlátozódik.[311] Összességében megállapítható, hogy a protektor rendeltetése az ellenőrzés[312], amely – megkötött megbízási szerződésben meghatározva – az 1221/2009/EK rendelet szerinti belső ellenőrzésre, illetve diszpozitívan a vagyonkezelőre (jelen elméleti konstrukcióban a vállalat csatlakozását lefolytató menedzsmentre) terjedhet ki.

A reziliencia szerepe

Kutatásom jelen fejezete átfogó képet kíván adni egyes vállalati környezeti vezetési rendszerek jogi szabályozásáról, valamint integrálásukról a nem vállalati struktúrába a vállalati szervezetek egyes speciális karakterisztikáin keresztül .

[308] B. SZABÓ i. m. 285.
[309] Uo. 286.
[310] 1221/2009/EK rendelet III. fejezet, 9. cikk (2)
[311] B. SZABÓ i. m. 288.
[312] B. SZABÓ i. m. 285.

Megállapítható, hogy az EMAS rendszer bevezetését és más ESG-vel összefüggő tevékenységeket pénzügyi (költségvetési) támogatássokkal kell segítenie a tagállami kormányoknak (közigazgatásoknak), amely szabályoknak jól meghatározottaknak kell lenniük. Mindez a jogi szabályozás áttekinthetőségét és 'egyszerűségét' is megkívánja.[313]

Vizsgálati szempontból érdemes elgondolkodni azon, hogy egy környezeti vállalatirányítási rendszer mennyire hasonlítható össze a 'reziliencia' fogalmával. [*A*] *(...) rugalmas reakcióképesség, a rendszerszemlélet, (...) a kockázatmanagement, az alkalmazkodás, a rugalmasság, az együttműködés, a társadalom bevonása, a szubszidiaritás, az integráció (...)*[314] tekintetében mindenképpen.

Megállapítható, hogy a 'reziliencia' a környezeti rendszerrel, valamint a szubszidiaritással összefüggő fogalom, mivel mindháromnak közös célja, hogy minél alacsonyabb szinten (decentralizáltan) valósuljon meg egy adott szabályozás, amely során ösztönzéssel a kreativitás nyer teret a közvetlen beavatkozás helyett.[315] E körben fontos szerep jut a tervezésnek, amely a környezethasználók intézkedéseit teszi kiszámíthatóvá. Kiemelhető, hogy az EMAS-hoz hasonló rendszerek a 'reziliencia' jogi 'leképeződését' jelentik. Megállapítható azonban, hogy a nem vállalati szervezetek esetén is hasonló területek (például a szubszidiaritás) bírnak megkülönböztetett fontossággal, jelentőséggel. Az EMAS-hoz hasonló rendszerek a 'reziliencia' jogi 'leképeződését' jelenthetik, így a kapcsolat az ESG szabályozásával, elsősorban annak 'G', vagyis irányítási területével – álláspontom szerint – egyértelműen kimutatható.

Általánosságban megállapítható a disszertációmban vizsgált környezeti irányítási rendszerek bevezetésével kapcsolatban, hogy hatékonyan javítják a környezeti teljesítményt és csökkentik a kockázatokat, de magas költségeik okán nehezebben érhetőek el a kisebb szervezetek számára.[316] Megállapítható továbbá, hogy számos közös vonás mutatható ki a fenntartható vállalatirányítás (és a környezetjog), valamint a magánjog jogága és a nem vállalati szervezetek között. Elég, ha ezen a ponton a munkavállalói (tagi) részvételre gondolunk.

[313] OCIEPA-KUBICKA – DESKA – OCIEPA op. cit. 16.
[314] BÁNDI Gyula: Fenntartható fejlődés, reziliencia és közigazgatás. In: FAZEKAS Marianna (szerk.): *Gazdaság és közigazgatás: Kutatások Ficzere Lajos tiszteletére*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2015. 23.
[315] Uo. 25.
[316] CSUTORA – KEREKES i. m. 120.

Kutatásom jelen fejezete rávilágít, hogy a társasági jog szerinti cégformának, valamint a jogi személyek szervezeti és működési kérdéseiben a Ptk.-tól való eltérésnek is döntő szerepe lehet, ha a szervezet be kívánja vezetni az EMAS rendszerét a vállalati struktúrájába vagy egy nem vállalati szervezet az ESG szabályai szerint kíván működni. A szervezet vezető szervei és a tagok közötti feladat- és hatásköreloszlás jelentősége a társaságok létesítő okirataiban rendezhető, harmonizálva az 1221/2009/EK rendelet előírásait.

A nagyobb cégcsoportok, vállalatcsoportok csatlakozása hosszabb tervezést, a telephelyek, önálló szervezeti egységek felmérését és átvizsgálását igényli. Egy Kft. vagy Rt. csatlakozáshoz elengedhetetlen a jól megválasztott vezető szerv kialakítása. Úgy vélem e ponton konklúzióként kimondható, hogy mindez egy nem vállalati szervezet esetén is elengedhetetlen.

Az 1221/2009/EK rendelet egyik központi eleme a munkavállalók részvétele az EMAS rendszerében, amely párhuzamba állítható a szervezetek felügyelőbizottsági munkavállalói participációjával. E szabályok létesítő okiratban való kialakítása az EMAS-hoz való csatlakozást és más ESG tevékenységet is megkönnyíthet. A bizalmi vagyonkezelés nemcsak a hatékony részvételre lehet kiváló polgári jogi konstrukció, de a szerződéses jogviszonnyal összefüggő protektor jogintézményének szerződési kialakítása az EMAS szerinti belső ellenőrzéshez és az ESG szerinti működéshez is megfelelő támpontokat adhat.

A környezetközpontú irányítási rendszerek egyházi és világi szabályozási összefüggései

Bevezetés

Az általános, környezetközpontú irányításra vonatkozó vizsgálat után érdemes rátérni jelen disszertáció kutatási magjának második nagy részére, amely egyfajta különös részként két speciális nem vállalati szervezet környezetközpontú működését, annak jogi szabályozását, valamint az ESG-vel kapcsolatos tevékenységeit elemzi. E fejezetben ismételten egy általános és egy különös rész keretében vizsgálom az egyházi szervezetek környezetközpontú tevékenységét. Az általános rész mutatja be a különböző egyházi jogi személyeket, azok főbb szabályait, míg a különös rész már létező rendszereket (például a német 'zöld kakas' rendszert) elemez.

Egyházi szervezetek környezetközpontú irányítása és a teremtésvédelemi szemléletmód

Az egyházi szervezetek környezetközpontú irányítása szoros kapcsolatban áll a teremtett világ megóvásának a kötelezettségével. Mindez pedig azért jelentős, mert I. Ferenc pápa olyan vállalatok kapcsán említ környezetszennyező magatartást, amelyek a fejlődő országokban fejtik ki tevékenységüket,[317] hatalmas károkat hátrahagyva. E gondolat jól szemlélteti, hogy egyházi jogi személyek kapcsán is érdemes annak vizsgálata, hogy mit tehetnek a környezet megóvása, a kibocsátás csökkentése és a hulladék mennyiségének mérséklése érdekében, amelyhez egy környezetközpontú irányítás rendszer bevezetése, valamint az ESG-vel összefüggő működés tökéletes lépést jelenthet.

Megjegyzendő, hogy Ferenc pápa a *Laudato si'* kezdetű enciklikájának közzétételével először jelenítette meg az ökológiai kihívás összetett témáját egy pápai tanítólevél szintjén.[318] A

[317] Ferenc pápa (2015): i. m. 51.
[318] HEINE, Thomas: Wer jetzt keine Zeit für Nachhaltigkeit hat, wird scheitern und seine Glaubwürdigkeit verlieren. – CSR und nachhaltiger Einkauf in kirchlichen Institutionen. In: Joachim DRUMM – Stefanie OEBEN

Szentatya továbbá 2023. október 4-én közzétett egy 73 pontból álló apostoli buzdítást is *Laudate Deum* néven, amely az éghajlati válság elleni fellépést szorgalmazza, valamint elítéli a klímaváltozás tagadását is. Az említett apostoli buzdításban a Szentatya kiemeli az alulról szerveződő tevékenységeket. Ezen okból rendkívül fontos, hogy az egyházközségek, egyházközösségek életében is megjelenjen a 'zöld szemlélet'. E megállapításokhoz kapcsolódik, hogy az egyházak már azelőtt, hogy a fenntarthatóság a keresztény szociális etika vezérelvévé vált volna, a környezethez méltányosan viszonyuló, fenntartható gazdaság elérésére törekedtek. Az egyházi környezetközpontú irányítás teremtésvédelmi megalapozás azért bír kiemelkedő jelentőséggel, mivel a német példák, amelyeket e tanulmány bemutat, mind szoros kapcsolatban állnak a teremtés védelmével, és amely cél nélkül ezen 'gyakorlati megvalósításokat' – álláspontom szerint – el sem lehet képzelni.

Az EMAS és az ISO kapcsolódása az egyházjogi szabályokhoz

Ahogy a korábbiakban ismertetésre került, a környezetjog többféle környezetközpontú irányítási rendszert ismer. Így gondolhatunk a már többször hivatkozott EMAS-ra, vagy az ISO-nak a Nemzetközi Szabványügyi Szervezet által létrehozott nemzetközi szabványrendszereire, amelynek a 14001-es szabványa az egyházi szervek szempontjából is kiemelkedő jelentőséggel bír. Hangsúlyos megállapításnak tekintem azon gondolatot, amely szerint egy szervezet 'életében' szinte elengedhetetlen a környezeti menedzsment rendszerek alkalmazása, amely széles eszköz- és módszertára révén a hatékonyabb környezeti problémák kezeléséhez tud hozzájárulni.[319]

Ezen megállapításhoz kapcsolódva, a szervezetek környezettudatos magatartása kapcsán olvashatjuk BÁNDI Gyulától, hogy „[*a*] *vállalatok integrálják társadalmi és környezeti gondolkodásukat az üzleti tevékenységbe* (…)".[320]

(szerk.): *CSR und Kirche: Die unternehmerische Verantwortung der Kirchen für die ökologisch-doziale Zukunftsgestaltung*. 1. Aufl. 2022 ed., München, Springer Gabler, 2022. 315.

[319] BODNÁR István – MATUSZ Kalász Dávid – FARAGÓ Dávid – PALOTÁS Árpád Bence – SIMÉNFALVI Zoltán Károly: Villamosenergiatermelés és környezeti hatásai. *Agrár- és Környezetjog*, 2020/28, 2020. 119.

[320] BÁNDI (2022) i. m. 334.

Megállapítható tézis jelent ugyanis, hogy a vállalati szervezetek által alkalmazott módszerek, technikák hatékonyan adaptálhatóak a nem vállalati szervezetek struktúrájába, felépítésébe, menedzsmentjébe.

RADÁCSI László hívja fel a figyelmet arra a tényre, hogy az egyéb szervezetek eltérnek az úgynevezett profitorientált vállalati szervezetektől, de a vállalatokra kialakított technikák igenis nagyon hasznosak lehetnek más szervezetek számára is.[321]

GYULAI-SCHMIDT Andrea pedig épp az állami szektor vállalatokra gyakorolt pozitív hatásait említi a társadalmilag felelős közbeszerzés kapcsán, amely során az állam ösztönzőleg hathat az említett szektorra, például a társadalmi szempontból felelős vezetés kialakításában, vagy a szociális szempontokat szem előtt tartó fenntarthatósági kritériumok, így például az etikus kereskedelem és az önkéntes társadalmi felelősségvállalás elveinek a betartása révén.[322]

Korábban hivatkoztam rá, hogy mind az EU EMAS rendelete[323], mind az ISO 14000-es nemzetközi szabványok alkalmazása aktív, önszabályozó cselekvést vár el egy adott szervezettől, amely kapcsán fontos megállapítást jelent, hogy több ágazatban, így a közbeszerzési eljárások során is számos versenyelőnyt jelenthet.[324] Ezen megállapítás diszertációm jelen fejezetében azért is bír kiemelkedő jelentőséggel, mert a következőkben vizsgált szervezetek (egyházi szervek és később az egyetemek) sok közbeszerzési eljárást folytatnak le.

Disszertációm jelen fejezetének vizsgálati célja a környezetközpontú irányítási rendszerek kapcsán arra keresi a választ, hogy hogyan vezethető be egy ilyen típusú szisztéma egyházi jogi személyeknél hazánkban. E kutatás azért is jelent kiemelten hangsúlyos feladatot, mivel az egyházi jogi jogintézmények szakrális jellegük miatt bizonyos szempontból eltérének a világi jog jogi személyeinek szabályaitól.

[321] RADÁCSI László: *Felelős és fenntartható vállalat*. Budapest, Saldo Kiadó, 2021. 21-22.
[322] GYULAI-SCHMIDT Andrea: Szociális szempontok a közbeszerzésekben – az Európai Unió bírósági gyakorlata és az ILO munkajogi normái fényében I., Közbeszerzési jog, Wolters Kluwer Hungary Kft., 2021/4. 4.
[323] 1221/2009/EK rendelet
[324] BARANYAI Gábor – CSERNUS Dóra Ildikó: *A Fenntartható Fejlődés és az állam feladatai*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018. 170-171.

Megjegyzem e ponton, hogy a vizsgálat német példákon keresztül történik, amelyek akpcsán már jelen fejezet elején megállapítható, hogy az elmúlt évtizedekben igazoltan költségcsökkentő, energiamegtakarító hatást értek el a bevezetést vállaló egyházi szervezeteknél.

Kimondható az is, hogy a kánonjogi jogi személyek szakrális jellege kiemeli e szervezeteket világi társaik közül, de mindez nem akadálya egy környezetközpontú irányítási rendszer, például az EMAS-rendszer vagy az ISO nemzetközi szabvány bevezetésének, vagy önszabályozás keretében az ESG szerinti működésnek.

Fontos megállapítást jelent, hogy egy állam saját, a német 'zöld kakashoz' hasonló szisztémát is kialakíthat, kifejezetten egyházi jogi személyekre 'tervezve'. Hangsúlyozandó, hogy e rendszerek nemcsak a jövő generációi iránti, de a teremtésért való felelősségvállaláshoz is hozzá tudnak járulni, amely az egyház kiemelt küldetése is egyben.

Indokolt ezen a ponton arra is utalni, hogy a környezetközpontú irányítási rendszerek a szerző korábbi kutatásaiban is megjelennek, az EMAS-rendszer fenntarthatósági[325] és magánjogi[326] perspektíváit is vizsgálta, amelyek jelen disszertáció szempontjából is jelentőséggel bírhatnak.

A szervezet fogalmi vizsgálata az egyházi jogi személyek tükrében

Az egyházi jogi személyek általános áttekintése után érdemes megvizsgálni, hogy az 1221/2009/EK rendelet milyen módon teszi lehetővé, hogy az említett jogi személyek csatlakozzanak az EMAS rendszeréhez. Az 1221/2009/EK rendelet értelmező rendelkezése számos fogalmat meghatároz, amelyek közül számunkra továbbra is a szervezet – mint fogalmi kör – bír kiemelkedő jelentőséggel, hiszen a szervezet saját funkciókkal és igazgatással rendelkező intézmény, vagy ezek része, vagy kombinációja, függetlenül attól, hogy jogi személyiséggel rendelkezik-e, illetve a közjog vagy a magánjog alá tartozik-e.[327]

[325] BARTL Bálint: A fenntarthatóság és az Európai Unió környezetvédelmi vezetési és hitelesítési rendszerének közös perspektívái. *Iustum – Aequum – Salutare*, 2022/4. szám, 2022. 111-124.
[326] BARTL Bálint: *A környezetközpontú vállalatirányítási rendszerek egyes magánjogi perspektívái*. In: BÁNDI Gyula – POGÁCSÁS Anett (szerk.): 'A tudomány kertjéből' Válogatott doktorandusz tanulmányok. Pázmány Press Budapest, 2022. 11-27.
[327] 1221/2009/EK rendelet I. fejezet, 2. cikk 21. pont

E ponton is észszerűnek mutatkozik az a korábbi megállapítás, amely szerint az 1221/2009/EK rendelet a szervezet, és nem a jogi személy, a gazdasági társaság vagy ezek székhelyének a fogalmát használja.[328]

A szervezet fogalmának használata azért is kiemelten fontos, mivel az 1221/2009/EK rendelet személyi hatályának értelmében akár a közszféra szervezetei (így például állami cégek, vagyonkezelő alapítványok, egyetemek) vagy jogi személyiség nélküli szervezetek (esetleg társasházak) is csatlakozhatnak az EMAS rendszeréhez.[329] Ebből következően egy egyáházi szerv csatlakozása sem kizárt.

A kifejtettek szerint az egyházi szervezetek körében is megállapíthatjuk, hogy rendkívül széles az a személyi kör, amely számára biztosított a csatlakozás lehetősége. Az uniós jog ezek alapján nem zárja ki, hogy egyházi jogi személyek is csatlakozzanak az EMAS rendszeréhez, ennek lehetősége – az 1221/2009/EK rendelet normahelyének teleologikus értelemzéséből kiindulva – nyitott.

Megjegyzendő azonban és kérdésként merülhet fel, hogy csatlakozási akadályt jelenthet-e az egyházi jogi személyek szakrális jellege. Gondoljunk csak bele, hogy az egyházi jogi személyekre eltérő szabályok vonatkoznak a hatályos jogban, például a beszámolókészítési és a könyvvezetési kötelezettség kapcsán.[330] Úgy vélem, ezen speciális szabályok éppen az egyházi jogi személyek létét segítik elő, támogatják, könnyítik meg. Az állam és a vallási közösségek a közösségi célok elérése érdekében együttműködhetnek, továbbá a bevett egyházaknak a közösségi célok elérését szolgáló feladatokban való részvételükre tekintettel az állam sajátos jogosultságokat biztosít.[331] A kifejtettek alapján megállapítható, hogy Magyarország Alaptörvénye biztosítja az egyházi ‘önállóságot’, amely sajátos jogosultságok garantálását is jelenti. Ez alapján kimondhatjuk, hogy az egyházi jogi személyekre vonatkozó eltérő szabályok könnyítést jelentenek, és nem akadályt gördítenének a működésük elé. E gondolatmenetből következik, hogy – álláspontom szerint – az uniós jogalkotó célkitűzése is

[328] LANGERFELD aaO 539.
[329] 1221/2009/EK rendelet I. fejezet, 2. cikk 21. pont
[330] *az egyházi jogi személyek beszámolókészítési és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságairól* szóló 296/2013. (VII. 29.) Korm. rendelet
[331] Alaptörvény Szabadság és Felelősség VII. cikk (4) bekezdés

az volt az EMAS kapcsán, hogy a lehető legszélesebb kör csatlakozhasson. Ezt támasztják alá a disszertációban a későbbiekben bemutatott projektek és programok is.

Az EMAS (csatlakozva az ESG mozaikszavából a *governance*-hez) egy irányítási eszközt jelent, amely a környezeti teljesítmény értékelését, javítását és nyilvánossá tételét teszi lehetővé.[332] Mindez pedig összhangban áll a *Codex Iuris Canonici* (a továbbiakban: CIC.) által meghatározott, egyesek célját meghaladó, a vallásosság, az apostoli tevékenység vagy akár lelki, akár anyagi vonatkozású irgalmas szeretet tetteivel kapcsolatos célitűzésekkel[333], ugyanis mindkettő – közvetve vagy közvetlenül – a teremtett világ jobbá tételére irányul. A csatlakozás lehetőségén túlmutatva megállapítható, hogy az egyházi szervezetek a velük kapcsolatba kerülő jogi személyek meghatározott szempontok szerinti tanúsítását is megkövetelhetik, például a templomi tányérok, gyertyák, bútorok és élelmiszerek gyártói, a vallási irodalom kiadói és a templomi épületek restaurátorai kapcsán.[334] Megjegyzendő, hogy a tanúsítás a későbbiekben részletesen kerül elemzésre az ESG kapcsán.

Képviselet

Ahogy a különböző magánjogi szervezetek esetében, az egyházi szervezeteknél is érdemes áttekinteni a képviselet kérdéskörét. Az 1221/2009/EK rendelet számos ponton említi egy szervezet vezetőinek a felelősségét a környezetközpontú irányítási rendszer bevezetésével és fenntartásával kapcsolatban.[335] Így e kutatás keretében vizsgálandó, hogy az 1221/2009/EK rendelet szerinti ‘felső vezetés’ fogalom mennyiben feleltethető meg a kánonjogi jogi személyek képviselőinek. Szükséges rámutatni, hogy eltérés mutatkozik azon esetben, amikor hivatalos jogi személyt vizsgálunk kánonjogi értelemben, hiszen az ilyen jellegű jogi személy képviselőjét az egyetemes vagy részleges jog, illetve a jogi személy szabályzata ismerheti el illetékesnek a jogi személy nevében való cselekvésre. Ezzel szemben a német ‘magángelleű’ jogi személyek képviselői szabályzati felhatalmazás alapján nyerik el képviseleti jogosultságukat.[336]

[332] Emas egyszerűen kis- és középvállalkozásoknak: 10 nap, 10 oldal, 10 ember, 30 lépés. European Commission, Directorate-General for the Environment Brussels, 2007, 3.
[333] Codex Iuris Canonici, 1983. (a továbbiakban: CIC) 114. kánon 1-2. §
[334] vö. https://umwelt-evangelisch.de/gruener-gockel/was_ist_gruener_gockel/was-ist-der-gruene-gockel (a letöltés dátuma: 2023. 03. 16.)
[335] 1221/2009/EK rendelet I. fejezet, 2. cikk 1. pont, 2. pont, 13. pont, 14. pont
[336] ERDŐ Péter: *Egyházjog*. Szent István Társulat, Budapest, 2014. 145.; CIC 118. kánon

A hamarosan bemutatásra kerülő német rendszernél például bizonyos esetekben egy környezetvédelmi csoport tervezi meg a jövőre vonatkozó lehetséges intézkedéseket és projekteket, amelyekről az irányító testület kötelező jelleggel dönt.[337] A tanúsítás után pedig e csoport gondoskodik a tervezett intézkedések és projektek végrehajtásáról és dokumentálásáról.

Környezetvédelmi nyilatkozat

A környezetvédelmi nyilatkozat kapcsán szükséges továbbra is kihangsúlyozni, hogy az az elért eredmények dokumentálását és közzétételét jelenti, és a közvélemény számára szolgál jelentős információs bázisként.[338] Kiemelendő, hogy az egyházi jogi személyek esetében mindez a hívek tájékoztatását is jelenti egyben. Olyan környezeti alapadatokat is felsorakoztat az 1221/2009/EK rendelet a környezetvédelmi nyilatkozattal összefüggésben, amelyek az energia- és anyagfelhasználás hatékonyságára, a vízfogyasztásra, a hulladék keletkezésére, a biológiai sokféleségre gyakorolt hatásokra és egyéb kibocsátásokra vonatkoznak.[339] E tényezők összhangban állnak a korábban bemutatott programok eredményeivel. Felhívom rá a figyelmet, hogy lehetőség van továbbá egyesített környezetvédelmi nyilatkozatot tenni az 1221/2009/EK rendelet értelmében,[340] amely a társaság különböző földrajzi helyeken működő telephelyeinek biztosít könnyítést. Kérdésként merül fel azonban, hogy az egyházi jogi személyek hogyan alakítják ki a nyilatkozatot, illetve hogyan viszonyul az a belső szakrális szabályzataikhoz.

A kánonjogi jogi személyek struktúrája, vizsgálata

A különböző környezetközpontú irányítási rendszerek és szabványok bemutatása, valamint a jogi személyek általánosabb elemzése után érdemes megvizsgálni az egyházi szervezetek struktúráját is.

[337] https://umwelt-evangelisch.de/gruener-gockel/was_ist_gruener_gockel/was-ist-der-gruene-gockel (a letöltés dátuma: 2023. 03. 16.)
[338] BARTL (2022) i. m. 120.
[339] FODOR i. m. 170.
[340] 1221/2009/EK rendelet IV. Melléklet E. pont

Az egyházjogi jogirodalmat e témakört legátfogóbban ERDŐ Péter bíboros, prímás, esztergom-budapesti érsek mutatja be hivatkozott művében,[341] így az egyházjogi jogi személyek vizsgálatánál e mű jelenti kutatás kiindulópontja. Ez alapján olyan nem természetes személyek minősülnek jogi személynek a kánonjogban, amelyek jogok és kötelezettségek alanyai lehetnek.[342] A CIC., vagyis az egyházi törvénykönyv 113. kánon 2. §-a szintén e meghatározást jeleníti meg.

Kiemelendő, hogy az egyházi jogi személyek létének három fontos feltétele van:

1. Egyrészt egyfajta anyagi elem léte, amely személyi vagy dologi együttességet jelöl.
2. Szükséges továbbá egy meghatározott cél, jellemzően egyfajta egyházi küldetés, illetve a jogi vagy hatósági előírások által történő létrejövetel.[343]
3. A 'második elem', vagyis a cél kapcsán hangsúlyos, hogy annak az egyház küldetésével összhangban kell állnia, az egyén célját pedig meg kell haladnia.[344] Továbbá kiemelendő az is, hogy a céloknak a vallásosság, az apostoli tevékenység vagy akár lelki, akár anyagi vonatkozású irgalmas szeretet tetteivel is összefüggésben kell állniuk.

E körben mindjárt párhuzamba is állíthatóak a fent leírt magasztos célok a környezetvédelmi vezetési és hitelesítési rendszerek kapcsán megfogalmazott, az 1221/2009/EK rendelet egyik legfőbb célkitűzésével, amely arra irányul, hogy:

„[*e*]*lősegítse a szervezetek környezeti teljesítményének folyamatos javítását a szervezetek saját környezetvédelmi vezetési rendszerének kialakítása és alkalmazása, az ilyen rendszerek teljesítményének szisztematikus, objektív és rendszeres időközönkénti értékelése, a környezeti teljesítményre vonatkozó tájékoztatás, a nyilvánossággal és más érdekelt felekkel folytatott nyílt párbeszéd, valamint a szervezetek munkavállalóinak aktív bevonása és megfelelő képzése révén*".[345]

Az egyházi jogi személyek, ha személyek összessége alkotja őket, lehetnek

[341] ERDŐ i. m.
[342] ERDŐ i. m. 144.
[343] ERDŐ i. m. 144.
[344] CIC 114. kánon - 1. §
[345] 1221/2009/EK rendelet 1. cikk

- testületek (latinul *collegium*), amely például a káptalant jelöli, és
- személyekből álló nem testületi jogi személyek, például egyházmegyék is.

Ha a jogi személyt dolgok összessége alkotja, akkor jellemzően alapítvány.[346] A Katolikus Egyház és az Apostoli Szentszék erkölcsi személy jelleggel rendelkezik az isteni rendeltetés folytán,[347] így eltérő szabályok vonatkozhatnak rá a környezetközpontú vállalatirányítással és az ESG szabályaival összefüggésben. Érdekes distinkciót jelent továbbá, hogy hivatalos vagy magán jogi személy tekintetében vizsgáljuk-e a környezetközpontú irányítás bevezetésének és az ESG alapján való működésnek a lehetőségét. Előbbi ugyanis illetékes egyházi hatóság alapítása révén jön létre, sajátos feladattal rendelkezik a közérdekre tekintettel, illetve az egyház nevében végzi a tevékenységét.[348] E kritériumok azért is bírhatnak jelentőséggel, mivel egy hivatalos jogi személynek több feltételnek kell megfelelnie, így a környezetközpontú irányítás bevezetése is akadályba ütközhet. Fontos szempont azonban mindkét jogi személy kapcsán, hogy jogi személyiségüket csak abban az esetben kaphatják meg, ha szabályzatukat az illetékes hatóság jóváhagyja.[349] E szabályzatok pedig azért bírnak döntő jelentőséggel, mert a környezetközpontú irányítás célkitűzéseit az említett szabályzatokban lehet kialakítani. De ugyanígy szabályzatban indokolt rögzíteni meghatározott, ESG-vel összefüggő tevékenységeket is.

Az egyházi jogi személyek cselekvése kapcsán kérdésként merülhet fel, hogy a környezetközpontú irányítás bevezetése, kialakítása és az ESG szerinti működés kinek a döntésétől függ. Arra kell keresnünk a választ, hogy egy ilyen jellegű döntés meghozatalára a képviseletére hivatott személy vagy szerv, vagy maga a testület jogosult-e, akikből áll.[350]

Álláspontom szerint egy környezetközpontú vezetési és irányítási rendszer bevezetése és más ESG-vel összefüggő tevékenység az egyházi jogi személyek kapcsán olyan döntés jelent, amely annak minden tagját egyénileg érinti.[351]

[346] ERDŐ i. m. 145.
[347] ERDŐ i. m. 144., CIC
[348] ERDŐ i. m. 145.
[349] CIC 117. kánon
[350] vö. ERDŐ i. m. 145-146.
[351] CIC 119. kánon 3. pont

Az egyházi jogi személyekről – mint a kutatás szempontjából releváns nem vállalatai szervezetekről – rendelkezik a lelkiismereti és vallásszabadság jogát, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállását szabályzó norma[352] is, amely szerint egyházi jogi személy a

- bevett egyház,
- a bejegyzett egyház és
- a nyilvántartásba vett egyház, továbbá azok belső egyházi jogi személye, valamint
- az említettek belső szabálya szerint jogi személyiséggel rendelkező egysége, szervezete vagy intézménye is jogi személy.[353]

Ezen egyházi jogi személyekre hamarosan részletesen is kitérek.

Mindazonáltal fontos hangsúlyozni, hogy nem minősül belső egyházi jogi személynek a bevett egyház, a bejegyzett egyház, illetve a nyilvántartásba vett egyház által létrehozott gazdasági társaság, alapítvány és egyesület.[354] Mindez azért bír jelentőséggel, mert az 1221/2009/EK rendelet személyi hatálya értelmében

„[*a*] *saját funkciókkal és igazgatással rendelkező, Közösségen belüli vagy kívüli társaság, vállalat, cég, vállalkozás, hatóság vagy intézmény, vagy ezek része, vagy kombinációja*, (…)"[355]

csatlakozhat a rendszerhez, így – álláspontom szerint – a magyar szabályozás összhangban áll az EMAS személyi hatályával.

Úgy vélem, hogy oszthatjuk azon megállapítást, amely szerint a hazánkban működő vallási közösségek lényegi ismérve, hogy a hitéleti tevékenység mellett a közfeladatokból is részt vállalnak, így a környezetvédelmi tevékenységből is.[356] Továbbra is relevánsnak tartom azt a hipotézist, amely szerint ezen szervezeteknek az egyházi jogalanyisággal összefüggő

[352] *a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról* szóló 2011. évi CCVI. törvény (a továbbiakban: Ehtv.)
[353] Ehtv. 10-11. §
[354] Ehtv.11. § (3) bekezdés
[355] 1221/2009/EK rendelet I. fejezet, 2. cikk 21. pont
[356] KÖBEL Szilvia: A lelkiismereti és vallásszabadság néhány aktuális alkotmányossági kérdése Magyarországon. In: TÓTH J. Zoltán (szerk.): *Az Abtv. 27. §-a szerinti alkotmányjogi panasz*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- És Jogtudományi Kar Patrocinium Kiadó, 2023. 89.

jellegéből[357] fakad az az elvi lehetőség, hogy részt vegyen egy önszabályozó rendszerben, bevezessen egy környezetközpontú irányítási szisztémát.

Megjegyzem, hogy a disszertációmban folytatott vizsgálat elsődlegesen a német egyházi szervezeteknél alkalmazott gyakorlatokat igyekszik feltárni. A kifejtetek alapján úgy vélem, hogy főképp a vállalati szférában elterjedt környezetközpontú irányítási rendszer egyházi szervezetek esetében is bevezethető, alkalmazható és eredményes, hatásos lehet. De ugyanígy az ESG szerinti működésnek, az ESG szabályainak az önszabályozás keretében történő követését is megalapozza ezen álláspont, mivel az ESG jogi szabályai főként a nagyvállalatokra[358] lettek szabva, mégis hasznos irányt jelenthetnek a nem vállalati szervezeteknek is.

Ehhez kapcsolódik azon német tanulmányban is olvasható megállapítás, amely szerint egy ilyen típusú rendszer bevezetésének számos előnye lehet:

1. egyrészt növekedhet az egyházi szervezetek hitelessége és átláthatósága (…), amelyhez a profitorientált vállalatok e téren szerzett tapasztalatai is hozzájárulnak,
2. másrészt pedig gazdagodik az üzleti közösségek társadalmi felelősségvállalással összefüggő szemlélete az altruista és karitatív vallási etikai elveivel.[359]

Megjegyzendő, hogy Alexander MOUTCHNIK más tanulmányában is hasonló véleményre jut.[360] A kifejtettek alapján megállapíthatjuk, hogy mindkét szféra (egyházi és vállalati) számára rendkívül előnyös, ha a környezetközpontú irányítás, hovatovább az ESG szemléletmódja teret nyer a nem vállalati, jelen esetben kiváltképp az egyházi szervezetek életében.

A disszertáció keretében vizsgált egyházi önszabályozás nélkülözhetetlen eleme egy környezetközpontú irányítási rendszer kialakításának, továbbá az ESG szerinti működésnek,

[357] CSIZINÉ SCHLOSSER Annamária: *Az egyházi jogi személy a régi és az új egyházügyi törvényben*. Budapest, L' Harmattan Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola, 2012. 19-20.
[358] vö. a fenntartható finanszírozás és az egységes vállalati felelősségvállalás ösztönzését szolgáló környezettudatos, társadalmi és szociális szempontokat is figyelembe vevő, vállalati társadalmi felelősségvállalás szabályairól és azzal összefüggő egyéb törvények módosításáról szóló 2023. évi CVIII. törvény (a továbbiakban: ESG-törvény) 1. § (1)-(3) bekezdés
[359] MOUTCHNIK, Alexander: Environmental and Quality Management Systems and Standards of Churches and Religious Organizations. *Uwf UmweltWirtschaftsForum*, 2016/4, 24, 2016, 409–416. 411.
[360] MOUTCHNIK, Alexander: Qualitäts-, Umwelt- und Nachhaltigkeitsnormen in kirchlichen Einrichtungen. In: Joachim DRUMM – Stefanie OEBEN (szerk.): *CSR und Kirche: Die unternehmerische Verantwortung der Kirchen für die ökologisch-doziale Zukunftsgestaltung*. 1. Aufl. 2022 ed., München, Springer Gabler, 2022. 298.

amelyhez szorosan kapcsolódik az a megállapítás, amelynek értelmében az egyházi szervezetek önállóak, felügyelet nélkül működnek.[361]

Továbbra is érdemes figyelemmel lenni az EMAS rendelet értelmező rendelkezésére,[362] amelynek szervezetfogalmába, annak ismérveibe tökéletesen illeszkedik az egyházi szervezetek karakterisztikája:

- saját funkciókkal és igazgatással, intézményi jelleggel rendelkeznek, illetve
- a közjog 'alá tartozó' jogalanyok.

Megjegyzendő azonban e szempontok ellenére, hogy hazánkban nem elterjedt az egyházi szervezetek környezetközpontú működése, ilyen típusú rendszerekkel elsősorban nyugati országokban, elsődlegesen Németországban találkozhatunk.[363] (E tény inspirálta a disszertációm jelen fejezetének célkitűzését, amely bizonyos német gyakorlatok implementálásának felvázolására vállalkozik).

Álláspontom szerint mégis kiemelendő és a vallásszabadság lényeges eleméhez is szorosan kapcsolódik, hogy az azonos vallású személyek szervezeteket, mégpedig jogi személyiséggel rendelkező szervezeteket hozzanak létre.[364] Úgy vélem azonban, hogy e szervezetalakítási szabadság néhány német példa kapcsán nyeri el jelentőségét a disszertáció további részeiben.

Az egyházi szervezetek hazai szabályozási kapcsolódása

Szükségesnek mutatkozik a nem vállalati szervezeteken belül az egyházi szervezetek közül a hazánkban ismeretes bevett egyházak fogalmának összevetése az 1221/2009/EK rendelet szervezetfogalmával. Mindez azért is jelentős, mivel a bevett egyházak különleges társadalmi szereppel és speciális működési rendeltetéssel rendelkeznek. Azon kérdésre, hogy miért a bevett egyházak vallási közösségével kezdem a vizsgálatot, a disszertáció egy későbbi része ad majd választ.

---

[361] Vö. SCHANDA Balázs: Vallási közösségek - a közjog és a magánjog alanyai. In. POGÁCSÁS Anett (szerk.): *Quaerendo et Creando: Ünnepi kötet Tattay Levente 70. születésnapja alkalmából*. Budapest, Szent István Társulat, 2014. 494.

[362] 1221/2009/EK rendelet I. fejezet, 2. cikk, 13. pont

[363] vö. a '*Grüner Gockel*' vagy '*Grüner Hahn*' (a továbbiakban: 'zöld kakas') a németországi egyházi létesítmények környezetközpontú irányítási rendszerével, amelynek alapjait a Württembergi Evangélikus Egyház dolgozta ki 2000-ben.

[364] SCHANDA i. m. 494.

A disszertációban megjelenő vizsgálathoz kiinduló jogszabályunk továbbra is a hazai egyházakról szóló törvény (a továbbiabakn: Ehtv). Megjegyzendő, hogy az Ehtv. általánosságban a vallási közösségek környezetvédelmi tevékenységét már a preambulumában olyan tevékenységnek minősíti, amellyel azok jelentős szerepet töltenek be az ország és a nemzet életében.[365] Kiemelendő azonban, hogy jelen disszertációban főképp alaki és tartalmi-kánonjogi oldalról vizsgálom az egyházi szervezeteket.

Nélkülözhetetlen az elemzéshez továbbá a társasági jog bizonyos szintű, ismételt szemléltetése is, ugyanis az egyházi jogi személy és az egyházi jogi személy által létrehozott gazdasági társaság két különböző jogalany.[366] Míg a jogi személyiséggel rendelkező vallási közösség alatt az Ehtv.

- a vallási egyesületet,
- a nyilvántartásba vett egyházat,
- a bejegyzett egyházat és a
- bevett egyházat érti,[367]

addig egyházi jogi személy az Ehtv. értelmében

- a bevett egyház,
- a bejegyzett egyház és
- a nyilvántartásba vett egyház, továbbá
- azok belső egyházi jogi személye.[368]

A jogszabály azonban egyértelművé teszi, hogy nem minősül belső egyházi jogi személynek a bevett egyház, a bejegyzett egyház, illetve a nyilvántartásba vett egyház által létrehozott

- gazdasági társaság, alapítvány és egyesület.[369]

[365] Ehtv. Preambulum
[366] Ehtv. 3/C alcím - Az egyházi jogi személy
[367] Ehtv. 7. § (2) bekezdés
[368] Ehtv. 10. §
[369] Ehtv. 11. § (3) bekezdés

Differenciált szabályozással találkozhatunk ezek alapján az Ehtv-ben, amely különös szabályokat is meghatároz a jogi személyiséggel rendelkező vallási közösség[370] és az egyházi jogi személy[371] működésének feltételeire.

A környezetvédelmi tevékenység kapcsán két egyházi jogi személyt emelt ki a jogalkotó, mégpedig a bevett egyházakat és (azok) belső egyházi jogi személyeit.[372] SCHANDA Balázs hívja fel rá a figyelmet, hogy a bevett egyházak közjogi testületek, amely szimbolikus rangot, a magánjogi jogalanyoktól való megkülönböztetést jelent.[373] Ez a megállapítás társasági jogi értelemben szükségessé teszi a külön vizsgálatukat, hiszen e vizsgálat hiányában a disszertáció magánjogi jogalanyokat elemző részében is ismertetésre kerülhettek volna. Szakrális jellegük okán pedig külön elemzésük vitathatatlan.

Kiemelendő, hogy az említett jogi személyek vonatkozásában nem minősül gazdasági-vállalkozási tevékenységnek a környezetvédelmi tevékenység folytatása,[374] a környezetvédelmi tevékenységet (…) szolgáló immateriális jószág, tárgyi eszköz és készlet értékesítése,[375] valamint a környezetvédelmi tevékenységhez (…) kapcsolódó kiegészítő szolgáltatásnyújtás, az ilyen tevékenységet szolgáló eszköz nem nyereségszerzési célú hasznosítása.[376] (Mint hamarosan olvasható lesz, számos német példa mutat utat az egyházi szervek környezetközpontú beszerzéséhez is).

Érdekes megkülönböztetést jelent azonban a bevett egyházak és a más vallási tevékenységet végző szervezetek korábban felvázolt distinkciója.[377] E körben a kutatás szempontjából szignifikáns kérdést vet fel, hogy a megkülönböztetett jogalanyok egyaránt működtethetnek-e környezetközpontú irányítási rendszert, ugyanis megállapítható, hogy az EMAS rendelet szervezetfogalma nem él e tekintetben különbségtétellel.

Ezen szabályok alapján kimondhatjuk, hogy az Ehtv. ‘zöld utat ad’ az egyház környezetvédelmi tevékenységének, azokhoz bizonyos vagyoni jogosultságokat – noha számviteli fogalmak

[370] Ehtv. 7. alcím
[371] Ehtv. 7/A. alcím
[372] Ehtv. 23/A. § (5) bekezdés
[373] SCHANDA i. m. 491.
[374] Ehtv. 23/A. § (5) bekezdés a) pont
[375] Ehtv. 23/A. § (5) bekezdés e) pont
[376] Ehtv. 23/A. § (5) bekezdés f) pont
[377] SCHANDA i. m. 496.; A hatályos Ehtv. szerint a jogi személyiséggel rendelkező vallási közösség négy különböző nevesített formációja.

használatával – engedélyezve. Az Ehtv. ‘megengedi’ továbbá a környezetvédelmi tevékenységhez kapcsolódó kiegészítő szolgáltatásnyújtást, valamint az ilyen tevékenységet szolgáló eszköz nem nyereségszerzési célú hasznosítását is. Továbbá az a konklúzió is levonható e körben, hogy az Ehtv. szabályaiban a bevett egyházak egyfajta kiemelkedő szerepet kapnak a környezetvédelmi szabályozás tekintetében.

Egyértelműnek látszik, hogy a jogalkotó kiemelt társadalmi szerepük okán biztosítja ezen garanciákat a hivatkozott egyházi jogi személyeknek. Mégis a környezetvédelmi tevékenység folytatása, az önszabályozás keretében az ESG normáinak követése, valamint *inter alia* egy környezetközpontú irányítási rendszer bevezetése – álláspontom szerint – más vallási közösségek számára is nyitva állhat.

E gondolatmenet alátámasztására analógia útján példaként említhető az Alkotmánybíróság (a továbbiakban: AB) azon megállapítása, amely szerint

„[a] közösségi vallásgyakorlás szabadsága nem tehető alkotmányosan függővé sem vallásos szervezeti tagságtól, sem a vallási közösség szervezeti formájától”.[378]

Hangsúlyozandó, hogy a környezet védelme, az ESG normáinak követése és a környezetközpontú irányítási rendszerek bevezetése iránti igény nem minősül alapvető jognak, ellentétben a közösségi vallásgyakorlás szabadságával. Az AB azonban egyértelművé teszi, hogy az utóbb említett alapvető jog nem köthető szervezeti formához. E körben pedig úgy vélem, hogy a környezetközpontú irányítás sem függhet a szervezeti formához való kötöttség feltételétől.

A határozat utal arra is, hogy anak meghozatalakor a hatályos jogszabályok szerint

„[az] egyházi jogi személy elláthat minden olyan (…) tevékenységet, amelyet törvény nem tart fenn kizárólag az állam vagy állami szerv számára.

Továbbá a

[378] 8/1993. (II. 27.) AB határozat II. 1. pont

„[nem] kizárólag az állam számára fenntartott tevékenységet azonban bárki, s így a nem egyházként működő vallási közösségek is elláthatják, ha a tevékenységre előírt feltételeknek eleget tesznek."[379]

A német „zöld kakas" környezetirányítási rendszer

Az 'egyházi' környezetvédelem megalapozása az egyház azon központi kötelességén alapul, amely arra irányul, hogy megvédje a Földet, mint Isten teremtett világát.

Bár a disszertációm elméleti alapjait lefektető fejezetében hosszasan kifejtésre kerültek a Szentatyáknak a teremtett világért való felelősséget taglaló enciklikai gondolatai, érdemesnek tűnik e pont ismét rámutatni arra, hogy II. János Pál pápa szerint a keresztény ember hitének a részét képezi mindazon kötelezettség, amely arra irányul, hogy megóvja teremtett világunk értékeit, és mindezen kötelezettség nem csupán a természet, de a Teremtő irányába is fennáll.[380]

I. Ferenc pápa pedig a Laudato SÍ' kezdetű enciklikában teszi egyértelművé, hogy a teremtett világot, és azok teremtményeit (értve itt nemcsak az állatokat, hanem az egész ökoszisztémát, a vizeket, az erdőket) nem hajthatja az ember zsarnoki és felelőtlen uralma alá.[381] Ehhez kapcsolódva megállapítja, hogy az emberi szabadság elő tudja segíteni a (fenntartható) fejlődést, de ugyanígy az ember – szabad akarata révén – romba is tudja dönteni teremtett világunkat, elpusztítva természeti értékeinket.[382] Kimondhatjuk ezen gondolatok alapján, hogy a teremtésért való felelősségvállalás az egyház mindennapi életének szerves része. A felelősségvállalás pedig – álláspontom szerint – a megelőzésben kaphat hangsúlyos szerepet, amelyet olyan intézményrendszerek segítenek elő, mint a már említett EMAS-rendszer vagy ISO-szabványok.

Elősegítheti ugyanakkor a „*Grüner Gockel*" vagy „*Grüner Hahn*" (a továbbiakban: „zöld kakas") is, amely a németországi egyházi létesítmények környezetközpontú irányítási rendszere, és amelynek alapjait a Württembergi Evangélikus Egyház dolgozta ki 2000-ben. A rendszer mára már egész Németországban elérhető, jelenleg főként Baden-Württemberg és Észak-Rajna-Vesztfália tartományokban alkalmazzák. Fontos szempont és egyben

[379] 8/1993. (II. 27.) AB határozat II. 3. pont
[380] II. János Pál pápa: *Üzenet a béke világnapjára 1990-ben*, 15: AAS 82 (1990) 156. [Magyar kiadás: Felelősségünk a teremtett világért. Egyházi dokumentumok az ökológiai válságról, Védegylet, Budapest 2004] 38.
[381] Ferenc pápa i. m. 83.
[382] Uo. 79.

kihangsúlyozandó, hogy EMAS-tanúsítványt és rendeletet szem előtt tartva dolgozták ki a bemutatott szisztéma szabályait.[383] Hangsúlyozandó, hogy 2003 óta a regionális egyházak, egyházmegyék és más érintett intézmények alkotják az „*Egyházi környezetvédelmi menedzsment*" hálózatot, a rendszerben pedig olyan környezetvédelmi auditorok vesznek részt, akik számára külön képzés kerül kialakításra,[384] és akik a tanácsadást és támogatást biztosítják a környezetvédelmi tisztviselők mellett. E ponton utalok a disszertációm szervezetelméleti megalapozó részében kifejtettekre, valamint a protektor és más környezetvédelmi munkatársak korábban felvázolt tevékenységére.

Hangsúlyozandó az a tény is, hogy a szemléltetett rendszer nagyjából 300 egyházi létesítményben lett bevezetve mostanára. A 'zöld kakas' legfőbb célkitűzései közé tartozik a környezet védelme és a működési költségek csökkentése. E mellett a munkahelyi egészségvédelem és biztonság is kiemelkedő szerepet kap a német környezetirányítás rendszerben. Fontosnak tartom megjegyezni, hogy az ilyen típusú 'összefogások" az egyházközösség 'életét' is fellendíthetik, közös cselekvésre ösztönözhetik a híveket, valamint a környezettudatosságukat növelheti, ha egy egyházi szerv környezetközpontú irányítási rendszer szerint működik, mivel a hívek gyakorta látogatják a templomokat, értesülnek a hirdetésekről. Úgy vélem, egy ilyen típusú működés követendő példa lehet.

Az alábbi logó jellemzi a német 'zöld kakas' környezetirányítási rendszerét:

3. ábra – a német zöld kakas

[383] https://umwelt-evangelisch.de/gruener-gockel/was_ist_gruener_gockel/was-ist-der-gruene-gockel (a letöltés dátuma: 2026. 03. 16.)
[384] https://ec.europa.eu/environment/emas/pdf/StepUp/EMASGuidelines_BIO_FinalSummaryBrochure_GruenerGockel.pdf (a letöltés dátuma: 2026. 03. 16.)

A német ‘zöld kakas’ rendszere mára már több mint 20 éves tapasztalattal rendelkezik, amelyek mérhető, objektív eredményekben is testet öltenek. Ezek alapján többek között az egyházi szervezetekénél a fogyasztás csökkenése volt tapasztalható az elmúlt két évtizedben, így például a hőenergiaigény 10-20 %-kal, a villamosenergia-fogyasztás 10 %-kal, a vízfogyasztás 5-20 %-kal csökkent. Szükséges rámutatni, hogy a rendszer első három-négy évében a gyülekezetek évente átlagosan kb. 5000 eurót takarítanak meg a működési költségeken - a beruházásoknál pedig még magasabb összeget. Egy sajátos támogatási rendszerrel is rendelkezik a személtetett szisztéma, a tanúsítvánnyal rendelkező egyházközösségek és intézmények öt százaléka kiegészítő támogatást kap a területi egyháztól minden építési beruházásra.[385]

Szükségesnek mutatkozik bemutatni, hogy a bevezetésnek az EMAS általános szabályaihoz képest némiképp különböző fázisai vannak:

A tervezés és döntés szakaszában a német egyháztanács vagy a létesítményvezetés dönt a környezetközpontú irányítási rendszer integrálásáról és kijelöli a képviselőket a bevezetési folyamathoz. A létrejött környezetvédelmi csoportot a már említett egyházi környezetvédelmi auditorok képezik.

Ezután a bevezetési folyamat bemutatására egy rendezvény keretében kerül sor. Fontos szempont, hogy különböző iránymutatások írják le az elérendő környezetvédelmi célokat. A továbbiakban a környezetvédelmi csoport helyzetfelmérést végez, amely a villany, fűtés, víz, papír, mobilitás, a környezeti nevelésre és többek között a jogi alapok megfelelésére irányul.

Az értékelés során a csoport meghatározza, hogy esetlegesen mely területeken van szükség sürgető intézkedésre. A környezetvédelmi programot (amely az EMAS esetén a környezetvédelmi nyilatkozatnak feleltethető meg) az egyháztanács vagy az irányító testület fogadja el, amely konkrét intézkedésekre, az időkeretek meghatározására és a felelősségi kérdésekre is kiterjed azzal a céllal, hogy lehetőleg csökkenjen a környezetre gyakorolt káros hatások mértéke. Hangsúlyos, hogy a program a dolgozók, a hívek és a ‘külvilág’ felé jelent fontos elköteleződést és üzenetet. E ponton rámutatnék arra, hogy a nem vállalati szervezetek ‘éltében’ mindig szükséges egy belső (intern) dokumentum a környezetközpontú, de akár az

[385] https://umwelt-evangelisch.de/gruener-gockel/was_ist_gruener_gockel/was-ist-der-gruene-gockel (a letöltés dátuma: 2026. 03. 16.)

ESG szerinti működéshez. Ezen dokumentum az egyházi szervek esetében környezetvédelmi program, egyetemek esetében egyfajta stratégiai jellegű dokumentum (környezetvédelmi stratégia). Ami biztos, hogy ezen, a szervezető vezetői, vezető szerve által meghatározott és elfogadott dokumentumok nélkül a környezetközpontú működés, valamint egy környezetközpontú irányítási rendszer bevezetése, egy ilyen rendszerhez való csatlakozás nagyon megnehezíti a folyamatot, szinte elképzelhetetlen.

E ponton fontos megjegyezni, hogy a környezetvédelmi vezetési rendszerek biztosítják azt, hogy a környezetet minden tevékenység során mindig szem előtt legyen tartva, valamint az intézkedések sikerei láthatóvá váljanak.

A rendszernél fontos a belső ellenőrzés, amely biztosítja a teljes megfelelést, amelyet a külső ellenőrzés követ a már említett egyházi környezetvédelmi auditor által. A ‘zöld kakas’ tanúsítvánnyal az egyházközség vagy intézmény automatikusan tagja lesz az egyházi környezetvédelmi menedzsment ökumenikus hálózatának [*ökumenischen Netzwerk Kirchliches Umweltmanagement (KirUm)*].[386] A tanúsítványt négy évre lehet elnyerni, vagyis a hossza egy évvel hosszabb az EMAS szabályozásában foglaltaknál, amely alól a kis szervezetek – egyezően az itt és az EMAS-nál már bemutatott időtartammal – kivételt képeznek.[387]

Költségek

Mint ahogy az imént említésre került, nagyjából 5000 euró takarítható meg az említett környezetközpontú irányítási rendszer bevezetésével egy adott szervezetnél. Kérdésként merülhet fel azonban, hogy milyen költségekkel jár a bevezetése a német szisztémának.

Megemlíthetjük ezen költségek között a külső auditor díját, amely kb. 600 eurót jelent. A rendezvényekkel kapcsolatos költségek és nyomtatott anyagok kiadásai, beleértve a környezetvédelmi nyilatkozatot is, nagyjából 300-500 eurót tesznek ki. A német rendszerben az egyházi környezetvédelmi menedzsment ökumenikus hálózatának külső szakértője is

[386] https://umwelt-evangelisch.de/gruener-gockel/was_ist_gruener_gockel/was-ist-der-gruene-gockel (a letöltés dátuma: 2026. 03. 16.)
[387] vö. 1221/2009/EK rendelet 6-7. cikk

hitelesítést végez, amely 350 euró egyházközségek vagy 430 euró intézmények esetében.[388] Megállapítható a kifejtettek szerint, hogy a költségszint nagyjából 1500 euró alatt marad, és a megtakarítás a kifejtettek alapján még mindig 3500 euró körüli összeget jelenthet.

Fenntartható templomok program

Kutatási hipotéziseim igazolására érdemes bemutatni néhány olyan programot, amelyek a sikeres csatlakozást jelentették egy-egy környezetközpontú irányítási rendszerhez. A fenntartható templomok 'program' keretében 2003 és 2006 között mintegy 60 templomi szervezet csatlakozott az EMAS rendszeréhez,[389] amely a jelen, egyházi szervezetek csatlakozási lehetőségeivel összefüggő kutatásnak egyértelmű létjogosultságot ad.

Az Európai Unió 743 440 eurót biztosított a program finanszírozására, amely összesen 1 486 880 euró költséggel bírt. A program további költségeit a *Deutsche Bundesstiftung Umwelt*, egyházi intézmények, valamint a szervezetek saját hozzájárulásai fedezték. Megállapítható mindezek alapján, hogy adott esetben az állam anyagi erőforrásokkal is részt vállal egy hasonló kezdeményezésű programban.

A fenntarthatóság magában foglalja a jövő generációi iránti kötelezettségvállalást is, így az említett program hallássérült gyermekek, fiatalok és fogyatékossággal élő felnőttek bevonásával került végrehajtásra.[390] E megállapítás összefüggést mutat az ESG azon részével, amely az 'S' betű (Social) által a társadalmi felelősséget és jogi kereteket határozza meg.

A német program célkitűzései között szerepelt egy integrált környezetvédelmi vezetési és hitelesítési rendszer, az EMAS bevezetése, valamint a környezetirányítási rendszer létrehozása és ellenőrzése 13 egyházi szervezetnél. Ezen kívül folyamatos ökológiai, szociális és gazdasági fejlesztések kerültek meghatározásra; 10%-os fogyasztáscsökkenés (többek között: energia, víz, irodaszerek) lett célként kitűzve; továbbá 10%-os növekedés a szociális és környezetbarát

[388] https://umwelt-evangelisch.de/gruener-gockel/was_ist_gruener_gockel/was-ist-der-gruene-gockel (a letöltés dátuma: 2026. 02. 21.)
[389] https://webgate.ec.europa.eu/life/publicWebsite/index.cfm?fuseaction=search.dspPage&n_proj_id=2306&docType=pdf (a letöltés dátuma: 2026. 02. 21.)
[390] https://webgate.ec.europa.eu/life/publicWebsite/index.cfm?fuseaction=search.dspPage&n_proj_id=2306&docType=pdf (a letöltés dátuma: 2026. 02. 21..)

beszerzések terén. Feltétel volt, hogy az EMAS irányítási modellt európa-szerte népszerűsíteni kellett az egyházakban. Továbbá ellenőrző listákat, módszertani csomagokat, valamint egy vezetési kézikönyvet volt szükséges elérhetővé tenni 3 nyelven az interneten keresztül. Minden modellszervezetnek legalább egy versenyképes és környezetbarát, továbbfejlesztett szolgáltatási ajánlatot is ki kellett dolgoznia. Végezetül egy európai hálózatot kellett létrehozni az integrált EMAS/CSR irányítási rendszer egyházakon belüli alkalmazásának előmozdítására a program időbeli hatályán túlmenően.[391]

A program eredményei kapcsán megállapítható, hogy az EMAS további bevezetése Európa más egyházaiban is ígéretesnek tűnik, tekintettel a víz-, energia- és irodai anyagfogyasztás (becslések szerint legalább 10%-os) megtakarítási lehetőségeire és a személyzet szemléletformálására**,** elkötelezettségére. Kiemelendő, hogy egy európai szintű egyházi környezetgazdálkodási kezdeményezés jelentősen növelhetné az EMAS elfogadottságát más gazdasági ágazatokban és általában a társadalomban is. A program egy hároméves kísérleti szakasza keretében fejlesztették ki a hamarosan részletesen is elemzésre kerülő az EMASplus fenntarthatósági irányítási rendszert, amelyet tizenöt (a tervezett tizenháromtól kettővel több) egyházi és szociális szervezetnél vezettek be sikeresen Németországban, Ausztriában, Franciaországban és Spanyolországban. Megállapítható, hogy az EMAS-hoz való egyházi csatlakozás lehetősége akár országokon átívelő együttműködésekben is testet ölthet. Fontos kiemelni, hogy az EMASplus felépítése és folyamata a már hivatkozott európai környezetvédelmi vezetési és hitelesítési rendszer (vagyis az EMAS) jól bevált sztenderdjein alapult, és a vállalati társadalmi felelősségvállalás (CSR) koncepciójának a megvalósítása volt a program egyik fő célkitűzése. Jelentős eredményét jelenti a programnak, hogy az irányítási rendszer összetettségét olyan szintre sikerült harmonizálni, amely a nonprofit szolgáltatási ágazatban működő kis- és középvállalkozások számára is megfizethető és működőképes. Pozitív példaként említhető továbbá, hogy a vállalati és a nem vállalati 'világ' szervezetei szinergiában hoztak létre és alkalmaznak egy jól működő rendszert.[392]

A program egyértelmű eredményeit jelenti, hogy az időszaka alatt jelentős növekedés volt tapasztalható, az energiamegtakarítás (2-10%) és a vízmegtakarítás (5-25%) pedig elérte a

[391]https://webgate.ec.europa.eu/life/publicWebsite/index.cfm?fuseaction=search.dspPage&n_proj_id=2306&docType=pdf (a letöltés dátuma: 2026. 02. 21.)
[392]https://webgate.ec.europa.eu/life/publicWebsite/index.cfm?fuseaction=search.dspPage&n_proj_id=2306&docType=pdf (a letöltés dátuma: 2026. 02. 21.)

programjavaslatban előirányzott 10%-os átlagot. A rövid távú hatások elemzése kimutatta, hogy a legnagyobb előnyöket az energiaforrás-megtakarítás hozta, amelynek keretében 10%-os eredményt értek el anélkül, hogy jelentős beruházásra lett volna szükség. A hőenergia- és villamosenergia-fogyasztás csökkentésével a szén-dioxid-kibocsátás kísérleti intézményenként és éves szinten átlagosan 19 tonnával csökkent.[393]

A program pozitív hatásai között szerepel továbbá:

- a személyzet motiváltságának és hatékonyságának javulása;
- a kommunikáció javulása;
- a fogyasztói igények jobb ismerete;
- a helyes fenntartható magatartásmódok multiplikációs hatása;
- az intézmények jobb általános gazdasági eredményei.

Látható, hogy számos olyan pozitív hozadéka volt a felvázolt programnak, amely a korábban kifejtettekkel (például szervezeti kommunikáció) szoros összefüggésben áll.[394]

A program befejezése után a 'Fenntartható egyházak' nemzetközi hálózata folytatta a munkát, amely során ellenőrző listákat, módszertani csomagokat, valamint egy vezetési kézikönyvet dolgoztak ki, és amelyek már az interneten keresztül 3 nyelven elérhetők.[395]

A hohenheim-i egyetemmel együttműködve kifejlesztésre került egy nyílt forráskódú szoftver is, amely támogatja és megkönnyíti a fenntarthatósági irányítási rendszer bevezetését azáltal, hogy dokumentálja a folyamatokat és egy vállalati tudásmenedzsment rendszert biztosít. Jelentős eredmény, hogy az említett szoftver már 20 intézményben található meg.[396]

Fontos megjegyezni azt is, hogy a program kezdetén a kedvezményezett létrehozott egy olyan tanácsadó testületet, amely az egyház, a társadalom, a politika és a média kulcsfontosságú döntéshozóiból állt. Az említett testület pozitív szerepet játszott a program eredményeinek

[393]https://webgate.ec.europa.eu/life/publicWebsite/index.cfm?fuseaction=search.dspPage&n_proj_id=2306&docType=pdf (a letöltés dátuma: 2026. 02. 21.)
[394]https://webgate.ec.europa.eu/life/publicWebsite/index.cfm?fuseaction=search.dspPage&n_proj_id=2306&docType=pdf (a letöltés dátuma: 2026. 02. 21.)
[395]https://webgate.ec.europa.eu/life/publicWebsite/index.cfm?fuseaction=search.dspPage&n_proj_id=2306&docType=pdf (a letöltés dátuma: 2026. 02. 21.)
[396]https://webgate.ec.europa.eu/life/publicWebsite/index.cfm?fuseaction=search.dspPage&n_proj_id=2306&docType=pdf (a letöltés dátuma: 2026. 02. 21.)

külső terjesztésében. Az egyházi szervezetek hálózatát a hosszú fennállás és a jól kiépített kommunikációs rendszerek jellemzik, így a környezetközpontú irányítási rendszerek elterjedésére jó esély mutatkozik az egyház berkein belül. E megállapítást támasztja alá az a tény is, hogy a program hatására 3 másik ország 4 intézménye szerzett tanúsítványt. [397]

Fontos szempontot jelent, hogy az egyházi szektor 'ügyfelei', az egyházközségek és a kerületi egyházi intézmények számára egyaránt jelentős a szolgáltatások minőségének a biztosítása és fejlesztése. Ehhez nyújthatnak segítséget a megszerezhető vezetői készségek és a személyzet kommunikációjának a fejlesztései.[398]

Adódik azonban a kérdés, hogy milyen előnyökkel jár egy környezetközpontú irányítási rendszer bevezetése az egyházi szektorban. Megjegyezhető, hogy elsődleges szempontot jelent a jogbiztonság kérdése, vagyis a környezetvédelmi jogszabályoknak való 100%-os megfelelés, valamint a költség- és erőforrás-megtakarítás.[399]

Az ISO szabványok jelentősége

Disszertációm ezen része az EMAS-rendszer és az egyházi jogi személyek vizsgálati összefüggéseire terjed ki, de nem elhanyagolható az ISO szabványok érintőleges vizsgálata sem.

Fontos ismét megjegyezni a korábban már kifejtetteket, vagyis azt, hogy az EMAS szigorúbb feltételeket szab az ISO szabványhoz képest (példaként említhetjük környezetvédelmi szabályok teljes körű betartását vagy a nyilvános környezetvédelmi nyilatkozatot), így az ISO szabvány szerinti környezetirányítási rendszernek csak egy részét fogadja el sajátjaként.[400]

E ponton rámutatnék arra a tényre, hogy az ISO szabványok bevezetésnek lehetőségét elemzi egy átfogó német tanulmány az egyházi intézmények tekintetében.[401] A tanulmány

[397] https://webgate.ec.europa.eu/life/publicWebsite/index.cfm?fuseaction=search.dspPage&n_proj_id=2306&docType=pdf (a letöltés dátuma: 2026. 02. 21.)
[398] https://webgate.ec.europa.eu/life/publicWebsite/index.cfm?fuseaction=search.dspPage&n_proj_id=2306&docType=pdf (a letöltés dátuma: 2026. 02. 21.)
[399] vö.https://ec.europa.eu/environment/emas/pdf/StepUp/EMASGuidelines_BIO_FinalSummaryBrochure_GruenerGockel.pdf (a letöltés dátuma: 2023. 03. 16.)
[400] FODOR i. m. 169.
[401] MOUTCHNIK (2016) aaO. 409–416.

megállapítja, hogy a minőség- és környezetirányítási rendszerek, szabványok (például az ISO 9001 és ISO 14001) vallási szervezeteknél történő bevezetése mára már világszerte zajlik egészen Malajziától Kanadáig, Finnországtól Dél-Afrikáig.[402] A tanulmány bemutatja továbbá, hogy számos intézményt alapítottak már a vallási szervezetek környezet- és minőségirányításának a támogatására, többek között a korábban hivatkozott 'EMAS Plus' rendszert vagy a 'Zöld Kakas' ökocímkét, de említhetjük a 'Fenntartható Egyházak', a 'Környezetgazdálkodási ökumenikus hálózat az egyházakban', vagy az 'Európai Keresztény Környezetvédelem Hálózat' programokat is.[403]

A hivatkozott tanulmány megállapításai szerint az ISO szabványok alkalmazása

„[l]ehetővé teszi a szervezet számára, hogy a felső vezetés kialakítsa az elkötelezettségén alapuló minőségpolitikáját, végrehajtsa és fenntartsa azt, valamint a nem kívánt eltérések csökkentésével stabil paramétereket és jellemzőket biztosítson a szervezetnek".[404]

Az említett tézis megállapítása – álláspontom szerint – egyházi vezetők kapcsán is fennál. Megállapíthatjuk, hogy egy egyházi jogi személy szervezet számára előnyösebb lehet az EMAS szerinti hitelesítés, mivel az már tartalmazza az ISO bizonyos szabványi rendszereit.

Német jogi gyakorlatok a környezetközpontú irányítás kapcsán

A jó gyakorlatoknak általában az olyan bevett, sikeres megoldások összességét tekintjük, amelyek főként az EU környezetjogában és a soft law eszközök között jelennek meg,[405] és ugyan nem kötelezőek, de iránymutatásként szolgálhatnak a jogalkalmazásban. Amint az korábban említésre került, az egyházi szervezetek környezetközpontú irányítása egyre elterjedtebb világszerte. Egy német tanulmány hívja fel a figyelmet arra a tényre, hogy a szolid, fenntartható növekedés[406] és az erőforrások észszerű felhasználása mára már egy szervezet irányítási rendszeréhez tartozik, legyen szó akár az anyag, az energia vagy a munkaerő

[402] Uo.
[403] Uo.
[404] Uo.
[405] vö. BÁNDI (2022) i. m. 425.
[406] Észszerűbb azonban a fenntartható fejlődés fogalmi használata.

hasznosításáról.[407] Ehhez kapcsolódik azon megállapítás, hogy kiemelten fontos célkitűzés az energia- és erőforrás-fogyasztás csökkentése az egyházakban és létesítményeikben, intézményeikben, valamint a beszerzések ökológiai és szociális, ha tetszik fenntarthatósági szempontok alapján történő átszervezése.[408]

Milyen ‘eszközök’ kellenek azonban mégis ahhoz, hogy a környezetközpontú irányítás hatékony és ismert legyen az egyházi szervezeteknél?

Jogi szempontokat vizsgálva beszélhetünk

1. végrehajtási segédletekről és iránymutatásokról,

oktatási-nevelési szempontból pedig

2. képzési és tanácsadói szolgáltatásokról, valamint

a vallási és egyházi intézmények és szervezetek közötti tapasztalat- és információcseréhez szükséges

3. platformok és fórumok létrehozásáról.[409]

Megállapítom, hogy a környezetközpontú irányítási rendszerekben és az ESG szabályaiban jelentős szerepet kapnak a munkavállalók, vagyis a szervezethez tartozó személyek, illetve kiemelten hangsúlyos ezen személyek szemléletének a formálása is.

Kijelenthető, hogy a német katolikus és evangélikus egyházak a legjelentősebb német munkáltatóknak számítanak, rendkívül nagy beszerzési aránnyal a papírtól a számítógépekig, az gépjárművekig, az építőanyagokig, a bútorokig, egyenruhákig a tisztítószereken, élelmiszereken és virágokon át olyan hasznosítható erőforrásokig mint az elektromos áram és a vízi.[410]

[407] HEINE aaO. 314.
[408] HEINE aaO. 319.
[409] MOUTCHNIK (2022) aaO. 298.
[410] HEINE aaO. 315.

E megállapítás kapcsán két fontos tény jegyezhető meg:

1. az említett egyházakban jelentős munkavállalói létszám szemléletformálása válik lehetségessé, továbbá

– ahogy egy német tanulmány is megerősíti –

2. az egyházi közbeszerzés rendkívüli lehetőségeket rejt magában az éghajlatváltozás elleni fellépés és a fenntartható fejlődés erősítése terén.[411]

Az említetteken kívül kiemelendő, hogy szervezhetőek különböző szakmai programok, projektek is, amelyeknek a fő célja a tájékoztatás lehet a különböző egyházi (fenntartható) termékekről, továbbá szükséges e ponton megemlíteni az értékes gyakorlati tanácsadás jelentőségét is.[412]

Bár vállalati szintű cégcsoportról van szó, de a német Bosch GmbH vállalati fenntarthatósági gyakorlatából – álláspontom szerint – sok elem implementálható a vallási szervezetek 'ételébe' is. E körben megjegyezhető, hogy a felelősségteljes magatartás túlmutat a jogi követelményeknek való megfelelésen, és ezért különösen pozitív hatással lehet a belső és külső érdekelt felek, például a munkavállalók, a befektetők, az ügyfelek, a nem kormányzati szervezetek vagy a hatóságok közötti kapcsolatokra.[413] Kiemelendő az is, hogy e körben az érdekelt feleket célszerű egyenrangúságnak tekinteni.[414] Szükséges rámutatni, hogy maga az ESG is egy olyan keretrendszert képvisel, amely értékeli egy vállalat (szervezet) környezeti fenntarthatóságra, társadalmi felelősségvállalásra és hatékony irányítási gyakorlatokra gyakorolt hatását. Ezen tényezők által a befektetők egy átfogó képet kapnak az adott szervezet hatásairól és teljesítményének az értékeléséről, és nem csupán kizárólag a pénzügyi mutatókra kell támaszkodniuk.[415]

---

[411] HEINE aaO. 315.
[412] HEINE aaO.318.
[413] SCHWAGER, Bernhard: Bosch-Gruppe: Organisation und Ausrichtung ser internen CSR-Kommunikation. In: Riccardo WAGNER, et al. (szerk.): *CSR und interne Kommunikation: Forschungsansätze und Praxisbeiträge*. Berlin, 2017. Springer Berlin Heidelberg, 2017. 311.
[414] FREEMAN, R. Edward – MCVEA, John: *A Stakeholder Approach to Strategic Management*. Working Paper No. 01-02, Darden Graduate School of Business Administration, 2001. 10.
[415] LEE et al. op. cit. 1.

E megállapításhoz kapcsolódva létrehozható minden szervezetnél egyfajta ‘fenntarthatósági iroda’, amelynek a szervezeti elhelyezkedése a központi kommunikációs osztályon belül alakítható ki.[416]

Ezen szervezeti átalakítás megfelelő kommunikációs lehetőséget jelenthet mind ‘belsőleg’, mind ‘külsőleg’ egyaránt. A jogi oldalát tekintve ezen elgondolásoknak – álláspontom szerint – különböző belső szabályzatok módosítása válhat szükségessé, illetve különböző utasításokat kell kiadni az említett szervezeti változáshoz.

Kiemelendő továbbá, hogy az egyházkerület környezetvédelmi programot is elfogadhat, amely a környezetközpontú irányítási rendszer vagy szabvány bevezetésére irányul. Így tett 2015-ben a teltow-zehlendorfi egyházkerület zsinata is, amely a berlin-brandenburg-sziléziai evangélikus egyházkerület környezetvédelmi programját vette alapul, és sikeresen csatlakozott a német ‘zöld kakas’ rendszerhez.[417] Megjegyzem e ponton, hogy a környezetvédelmi program hasonló dokumentumot jelent az egyetemeknél a későbbiekben vizsgált fenntarthatósági stratégiával, de éles hasonlóságot mutat a disszertációm általános részében vizsgált környezetvédelmi nyilatkozattal is.

Kiemelendő az a tény is, hogy Németországban egyes egyházi szervezetek már saját beszerzési szabályzattal is rendelkeznek. Ezen szabályzatok némelyike konkrétan meghatározott követelményeket vagy minimumajánlásokat tartalmaz a tisztességes és társadalmilag felelős beszerzés megvalósítására. Mindez azt jelenti, hogy mára már létezik olyan jogi keret (ez esetben belső normatív utasítások, szabályozók), amely támogatja az egyházi intézményeket a fenntartható beszerzésre irányuló törekvéseikben.[418]

Ehhez kapcsolódva szükséges felhívni a figyelmet arra, hogy kialakíthatóak ellenőrző listák és iránymutatások a fenntartható beszerzés létrehozásához.[419] E körben hangsúlyos, hogy a környezetirányítási rendszerek segítenek a környezeti hatásokat feltárásában és a lehetséges ‘üzleti’ megtakarítások azonosításában.[420] Úgy vélem, ezen utóbbi gondolat igaz lehet az ESG

[416] SCHWAGER aaO. 311.
[417] MOUTCHNIK (2022) aaO. 298.
[418] HEINE aaO. 316.
[419] HEINE aaO. 319.
[420] HEINE aaO. 319.

szerinti normakövetésre is. E megállapítások kapcsán rögtön indokolt rámutatni, hogy az üzleti szó távol áll az egyházi szemlélettől, azonban hangsúlyos, hogy ezen rendszerek kialakítása kifejezetten fontos plébániák és más egyházi intézmények tekintetében, mert ezen egyházközségek a fűtéssel energiát termelnek, áramot és vizet fogyasztanak, valamint üvegházhatású gázokat is kibocsátanak.[421]

Megállapítható a kifejtettek alapján az is, hogy az egyházi szervek is részt vesznek üzleti folyamatokban.[422] (Ezen hipotézis igazolásra is került az általános szabályok elemzésénél). De felmerülhet a beszerzés során a leggyakoribb ruházati cikkek szabványosítása is, amely azért bír kiemelkedő jelentőséggel, mert a követelmények összevonása lehetővé teszi a gyártók számára, hogy személyre szabott és testreszabott termékeket hozzanak létre, amelyek így megfelelnek saját ökológiai és szociális követelményeiknek. Ezen szabványosítási megoldás összhangban áll azon jogi törekvésekkel, amelyek a beszállítói körrel összefüggő kockázatelemzést követelik meg.[423] Megjegyzendő, hogy az egyházaknak árukat szállító és szolgáltatásokat nyújtó kis- és középvállalkozások szintén tanúsíttathatják irányítási rendszereiket.[424]

Indokolt rámutatni arra a tényre is, hogy az egyházak és a karitatív szervezetek rendkívüli textilbeszerzési volumennel rendelkeznek, gyakorlatilag csupán az állam előzi meg őket. Ez a ‘vásárlóerő’ lehetőséget nyújthat arra, hogy nagy mennyiségben igényeljenek fenntartható termékeket, és így döntő szerepet játszanak a jövő gyártási és beszerzési gyakorlatának az alakításában.[425] E megállapításhoz kapcsolódik, hogy a környezetbarát beszerzés területén támogathatóak olyan irányú törekvések is, amelyek az egyházi szférában tevékenykedő valamennyi intézmény és szervezet közötti cserére és együttműködésre – ahogy egy német tanulmány rámutat[426] – irányulnak. Megjegyzendő továbbá az is, hogy az ESG szerinti működés megköveteli az adott szervezet irányítási kontextusának, folyamatainak a megértését, elemzését. Mindez – ahogy a későbbiekben látni fogjuk – szorosan kapcsolódik az úgynevezett lényegesség elvéhez, amely az ESG egyik fő alapelve. Így azonosítható – többek között –, ha egy adott beszállító erdőirtással állítja elő termékeit vagy munkajogsértéseket követ el. A

[421] HEINE aaO. 319.
[422] Lásd erről további megállapításaimat az ESG alapelveit elemző fejezetben.
[423] ESG törvény 22. §
[424] MOUTCHNIK (2022) aaO. 302.
[425] HEINE aaO. 321
[426] HEINE aaO. 319.

kifejtettekhez vizsgálni kell, hogy hogyan hatnak egymásra egy adott szervezet tevékenységei az értéklánc különböző rendszereivel, amely során lehetővé válnak a jelentős hatású vagy sebezhető pontok azonosításai is.[427] Szükséges rámutatni, hogy ezen 'felmérés' segítségére lehet egy szervezetnek az ESG szerinti kérdőív beszállítóknál történő alkalmazása, amelyre a későbbiekben jelen disszertáció keretében még részletesen kitérek.

Az egyház – jogi-szabályozási megvalósítási lehetőségeket vizsgálva – elfogadhat szervezeteire nézve kötelező erővel bíró dokumentumokat, normákat is. Thomas HEINE mutat rá, hogy a német 'Nordkirche' (Északi Egyház) volt az első protestáns regionális egyház 2015-ben Németországban, amely éghajlatvédelmi 'törvényt' fogadott el, 2050-ig rögzítve széndioxid-semlegességre vonatkozó klímapolitikai céljait. E 'törvény' keretében az egyházkerületek vállalták, hogy egyházi adóbevételeik éves előirányzatának 0,8%-át klímavédelmi intézkedésekre fordítják a jövőben.[428]

Szintén német példa erősíti meg, hogy létrehozható egy bizonyos ökumenikus beszerzési szervezet is meghatározott gazdasági társasági formában (például a hazánkban egyik legnépszerűbb gazdasági társasági formaként, korlátolt felelősségű társaságként),[429] amely a teljes egyházi szektort lefedve mind protestáns, mind katolikus oldalról támogathatja a fenntartható egyházi beszerzéseket. Ezen hipotézishez kapcsolódik a korábban elemzett szervezetelméleti fejezet, amelyben társasági jogi szempontból kitértem a gazdasági társaságok egyes formáinak a vizsgálatára is.

Alapítható továbbá egy önálló jogi személy, gazdasági társaság is, amely – az imént említett beszerzésre 'specializálódott' jogi személytől eltérően – fő tevékenységként kifejezetten egyházi, karitatív és szociális célokat szolgálhat. E körben hangsúlyos, hogy a szociális, lelkipásztori és humanitárius projektek támogatására együttműködés alakítható ki az ellátási lánc területein, összhangban az ESG normáival. E társaság az előző bekezdésben említett 'támogató társasághoz annyiban hasonlítana, hogy fő tevékenysége a tanácsadás mellett akár a beszerzés és a logisztika megszervezése irányulhat. Megjegyzendő, hogy a német BEGECA

[427] DUNFJÄLL op. cit.
[428] HEINE aaO. 317.
[429] ahogy például a *Die Wirtschaftsgesellschaft der Kirchen in Deutschland* mbH (WGKD), vagyis a Németországi Egyházak Gazdasági Egyesülete mbH (WGKD), amelynek tagjai Németország egyházmegyéi, a Német Caritas Szövetség, a Németországi Evangélikus Egyház, az Evangélikus Diakóniai és Fejlesztési Szervezet és a Német Egyházi Elöljárók Konferenciája

mbH (*Beschaffungsgesellschaft für kirchliche, caritative und soziale Einrichtungen mit beschränkter Haftung*) 1996 óta nyújt egyházi szervezetek számára hasonló szolgáltatásokat Németországban.

Megállapítható a kifejtettek alapján az egyházi beszerzéseket vizsgálva, hogy a különböző termékkörökben a gyártókkal kötött keretmegállapodások révén legfőbb célja az lehet egy ilyen típusú külön szervezetnek, hogy különösen kedvező feltételeket érjen el az egyházi létesítmények és adott esetben a munkavállalók számára.[430] E mellett létrejöhet megállapodás olyan nagy gazdasági társaságokkal is meghatározott rendezvények tekintetében, mint az Abengoa nemzetközi vállalat, amely egy spanyol multinacionális cég a zöld infrastruktúra, az energia és a víz szektorában. A vállalat kiszámította a 2011. augusztus 16. és 21. között Madridban megrendezett, több mint egymillió fiatal részvételével lezajlott 2011. évi ifjúsági világnap üvegházhatású gázkibocsátásának teljes mennyiségét, amelyet önkéntes szén-dioxid-kibocsátási kreditekkel kompenzált, és amellyel 'fenntarthatóvá vált' a rendezvény.[431]

Fontos információ továbbá, hogy két baden-württembergi regionális egyház létrehozta a 'KSE Energie' nevű zöldenergia-beszállítót, amely az egyházakat, a diakóniai szervezeteket, valamint azok létesítményeit látja el energiával.[432] E megállapítás kapcsolódik a korábban írtakhoz, amely egy külön jogi személy létrehozását elemezte.

Kiemelendő továbbá a szervezeti-jogi kereteket vizsgálva, hogy 2011-ben létrejött a 'Klima-Kollekte', vagyis a keresztény egyházak széndioxid-kompenzációs alapja nonprofit korlátolt felelősségű társaságként (Klima-Kollekte 2021) abból a célból, hogy éghajlatvédelmi projekteket szervezzen a németországi egyházi közösségekben.[433]

Látható a bemutatott példák alapján, hogy rengeteg beszerzési és szervezeti jogi nóvum áll rendelkezésre nyugati országokban az egyházi szervezetek fenntarthatósági törekvéseinek az elősegítésére, megvalósítására.

[430] HEINE aaO. 318
[431] MOUTCHNIK (2022) aaO. 304.
[432] OEBEN, Stefanie: Auf Biodiversität und Artenvielfalt muss Rücksicht genommen werden. In: DRUMM, Joachim– OEBEN, Stefanie (szerk.): *CSR und Kirche: Die unternehmerische Verantwortung der Kirchen für die ökologisch-soziale Zukunftsgestaltung*. 1. Aufl., München, Springer Gabler, 2022. 328.
[433] MOUTCHNIK (2022) aaO. 305.

Az egyházi szervezetek környezetközpontú irányítási törekvései és a fenntartható fejlődési célok kapcsolata

Disszertációm egyik alapgondolata, hogy kutatási hipotézisem kapcsán szükséges szem előtt tartani a fenntartható fejlődés alapelvét, mivel a szervezetek fenntartható működésének egyik fő célja, hogy megóvjuk teremtett világunkat a jövő generációi számára. Ehhez kapcsolódva mondhatjuk ki azt, hogy a környezetközpontú irányítási rendszerek és szabványok egyházi szervezetek által történő bevezetése a fenntarthatóság mellett a jövő generációit is szem előtt tartja.[434] Felhívnám rá a figyelmet, hogy Alexander MOUTCHNIK szintén rámutat a környezetközpontú irányítási rendszerek jelentőségére a közös fenntarthatósági célok elérésében.[435]

Az egyházi szervezetek környezetközpontú irányítási törekvései összhangban állnak a fenntartható fejlődési célokkal, vagyis az SDG-kel is. Így többek között a 12. cél nem mást, mint a fenntartható fogyasztási és termelési módok kialakítását írja elő. E körben gondolhatunk a 12.5. részcélra, vagyis arra, hogy 2030-ig a hulladékképződés jelentősen csökkenjen a megelőzés, a csökkentés, az újrahasznosítás és az újrahasználat által. Fontosnak tartom kihangsúlyozni, hogy egyházi szervezetek kapcsán is kiemelt feladat a fenntartható gyakorlatok alkalmazására és a fenntarthatósággal kapcsolatos információk meghatározott jelentésekbe való integrálására való ösztönzés,[436] amelyet 12.6 részcél rögzít. (A disszertáció későbbi részében látni fogjuk, hogy ezen kívánalom az egyetemi fenntarthatósági stratégia kapcsán is megjelenik). De ugyanígy előtérbe kerülhetnek az egyházi beszerzések során a 12.7 részcél elvei is, amely szerint a fenntartható közbeszerzési gyakorlatok elősegítése hangsúlyos feladatot jelent a nemzeti szakpolitikákkal és prioritásokkal összhangban. Megállapíthatjuk, hogy az egyházi intézmények beszerzései kulcsszerepet játszanak a fenntartható fejlődésében. E körben kimondhatjuk, hogy a beszállítók közötti fenntartható beszerzés modelljének a korábban elemzettek szerinti kialakítása, megteremtése mindenképp úttörőnek számíthat.[437]

Egy német tanulmány mutat rá arra, hogy közel 853.000 eurót takarítottak meg meghatározott egyházközségek és létesítményeik azzal, hogy tanúsított zöldáramot és földgázt vásároltak egyházi beszerzési csomagjaikon keresztül.[438] E megállapítás szorosan kapcsolódik az SDGs 7.

[434] vö. Alaptörvény P) cikk
[435] MOUTCHNIK (2016) aaO. 416.
[436] vö. az ESG törvény rendelkezéseivel
[437] HEINE aaO. 320.
[438] HEINE aaO. 320.

céljához, amely a megfizethető, megbízható, fenntartható és modern energiához való hozzáférés mindenki számára történő biztosítását rögzíti. A cél értelmében ugyanis 2030-ig egyetemes hozzáférést kell biztosítani a megfizethető, megbízható és modern energiaszolgáltatásokhoz,[439] valamint – elsősorban ugyan a fejlődő országokban – az infrastruktúra kiterjesztését és a technológia korszerűsítését is garantálni kell modern és fenntartható energiaszolgáltatások nyújtása céljából.[440] Szükséges utalnunk továbbá a vízzel kapcsolatos takarékos működésre, amelyet az SDGs 6. célja garantál. De kiemelhetjük az SDGs 16 célját is, amely az erős intézményeket biztosított garantálni. Úgy vélem, az egyházi szervek környezetközpontú működése intézményi jellegüket is erősítheti.

A szabványok jelentősége az egyházi környezetközpontú irányításban

E fejezetben korábban már említettem az ISO különböző szabványait. E ponton megjegyzem, hogy szintén egy német tanulmányban olvasható, hogy a vallási szervezetek és intézmények intenzív és eredményes működésének az alapjává váltak a különböző ISO irányítási szabványok a minőség és a fenntarthatóság területén.[441] Megállapítom, hogy e tény az elmúlt évekhez képest haladást jelent a vallási szervezetek szabványosítási gyakorlatának az elterjedésében, ugyanis néhány évvel korábban még azt olvashattuk, hogy bár számos intézmény jött létre az egyházi szervezetek környezetközpontú irányításának a támogatására (például a már említett ‘zöld kakas’ vagy az EMAS Plus rendszer, amely több mint 200 németországi protestáns és katolikus intézményben található meg[442]), mégis e ‘bátorító’ fejlemények ellenére a vallási szervezetek egyelőre kívül maradnak azon főáramú tudományos és gyakorlatorientált vitákból, amelyek az irányítási rendszerek bevezetésével és szabványok alkalmazásával állnak összefüggésben.

A szabványok elterjedése e körben azért is bír kiemelt jelentőséggel, mivel – ahogy arra a korábbiakban, az EMAS általános részét vizsgáló fejezetben már kitértem – a környezetközpontú irányítási rendszerek bevezetésének az előszobáját jelenti egy nemzetközi szabványrendszer hatékony alkalmazása. Kiemelendő, hogy a 2000-es években az ISO irányítási rendszerszabványokat nemcsak a profitorientált szervezetek szolgáltatási szektorában vezették be, hanem számos nonprofit szervezetben és a közszférában is, többek között a bankok, tanácsadó ügynökségek, szállodák, egészségügyi központok, fegyveres erők és önkormányzati

[439] SDGs 7.1
[440] SDGs.7b.
[441] MOUTCHNIK (2022) aaO. 297.
[442] MOUTCHNIK (2022) aaO. 298.

hivatalok területén.[443] A vizsgált szabványok közül kutatásom szempontjából talán a legjelentősebb az ISO 14001-es számú, amely a Nemzetközi Szabványügyi Szervezet által létrehozott nemzetközi szabványrendszert jelenti.

Felhívom a figyelmet arra a megállapításra, hogy az ISO 14001 szabványnak az egyik legnagyobb hozadéka, hogy egy egységes nyelvezet kezd kialakulni a környezetközpontú irányítás terén (vö. a szervezet fogalma kapcsán leírtakkal), amely nemcsak a nemzeti jogszabályokban és egyéb normatív szabályozókban jelenik meg, hanem a különböző szabványoknak a szabályozásba történő beépítéséhez vezetett Argentínában, Kanadában, Kínában, Mexikóban és Oroszországban.[444] E mellett a szabványosítás hozzájárul a szervezetek és az érdekelt felek közötti kommunikáció egyszerűsítéséhez egyfajta konszenzusos terminológia által.[445] Megállapítható, hogy a szabványt alkalmazó szervezetek egy 'közös környezetvédelmi nyelvet kezdtek el beszélni'.

Kiemelten fontos e körben a vallási szervezetek hozzájárulása a környezeti nevelési programokhoz. Így például az ISO 14001 tanúsítvánnyal és EMAS-hitelesítéssel rendelkező baden-württembergi és bajor egyházi közösségek öko-tanácsokat adnak a híveknek, oktatási programokat, útmutatást nyújtanak az ökológiai vásárláshoz, valamint tanulmányi napokat és kampányokat szerveznek.[446] Indokolt rámutatni, hogy ezen kampányokhoz a központi közigazgatás szervei, jellemzően a minisztériumok nyújthatnak hatékony támogatást.[447]

Felhívom a figyelmet, hogy a környezetirányítási rendszerek bevezetése és az ESG önszabályozás keretében történő követése lehetővé teszi az egyházi tevékenység által okozott közvetlen környezeti hatások elemzését és más közvetett hatások analizálást is.[448] De milyen hatásokról is beszélhetünk egyáltalán? A hivatkozott német tanulmány felhívja a figyelmet, hogy a baden-württembergi evangélikus egyház gyülekezetei számára készült ökológiai leltár és szolgáltatási útmutató számos példát tartalmaz olyan intézkedésekre, amelyek szinte bármely egyházi irányítási rendszerbe beépíthetők:

[443] MOUTCHNIK (2022) aaO. 297.
[444] MOUTCHNIK (2022) aaO. 303.
[445] MOUTCHNIK (2016) aaO. 413.
[446] MOUTCHNIK (2016) aaO. 414.
[447] vö. MOUTCHNIK (2016) aaO. 414.
[448] vö. MOUTCHNIK (2016) aaO. 413.

Ilyen tipikusan a fűtési és villamosenergia-fogyasztás csökkentése; a személyzet, a gyülekezeti tagok és a zarándokok 'fenntartható' szállítása; a hulladékkezelés; a vízfogyasztás csökkentése; a megfogalmazott ökológiai beszerzési irányelvek alapján történő árubeszerzés és még sok más egyéb.[449] A körforgásos gazdaság jegyében nem idegen továbbá a viasztermékek újrahasznosítása sem.[450]

Megemlítendő az ISO 26000 szabvány szerepe is, amely nem tanúsítási vagy szabályozási céloknak történő megfelelést szolgál ugyan, mégis útmutatást nyújt minden típusú szervezet számára, függetlenül azok méretétől vagy elhelyezkedésétől, és függetlenül a társadalmi felelősségvállalásuktól.[451] Kimondható azonban, hogy mégis az önszabályozás hatékony eszköze lehet, példát mutatva más piaci és nem piaci szereplőknek.[452]

Az ISO 9001 szabvány is segíti az egyházakat és a különböző vallási szervezeteket a költségek minimalizálását célzó stratégiák megfogalmazásával, szervezésével és ellenőrzésével. A rendszer bevezetése támogat továbbá mind olyan intézkedést, amely túlmutat a tisztán gazdasági szempontokon, továbbá társadalmi és környezetvédelmi célokat is magukban foglal, mint például az energia és a víz takarékosabb felhasználása. Az ISO 9001 tanúsítvánnyal rendelkező vallási nonprofit szervezetek így javíthatják pénzügyi teljesítményüket, és egyúttal bővíthetik kapcsolataikat a releváns érdekcsoportokkal.[453] Megjegyzem, hogy az ISO 9001 szabvány és az ESG felsőoktatásban fellelhető közös pontjait elemzi az alábbi tanulmány,[454] amelyre a disszertációm egyetemi szervezeteket vizsgáló részében még kitérek.

Szükséges felhívni egy fontos szempontra is a figyelmet: Egy környezetközpontú irányítási rendszer, esetlegesen egy szabvány bevezetése és hatékony alkalmazása nem a vallási eljárások szabványosítását jelenti.[455] A hitelesítés arra irányul, hogy egy ilyen típusú szisztéma mennyire illeszkedik az adott szervezet karakterisztikájához, de az nem terjedhet át a vallási procedúrák szintjére, mivel az – álláspontom szerint – az egyházi integritást sértené.

[449] MOUTCHNIK (2022) aaO. 303.
[450] MOUTCHNIK (2022) aaO. 305.
[451] MOUTCHNIK (2016) aaO. 414.
[452] MOUTCHNIK (2016) aaO. 415.
[453] MOUTCHNIK (2022) aaO. 302.
[454] SCHMUCK Roland: Az európai felsőoktatásban alkalmazott ESG minőségirányítási irányelveinek összehasonlítása az ISO 9001 minőségirányítási szabvány alapelveivel. *Taylor: Gazdálkodás- és szervezéstudományi folyóirat*, 2020/1. 88-96.
[455] MOUTCHNIK (2016) aaO. 416.

Indokolt rámutatni arra is, hogy Németországban a katolikus egyházban az egyházmegyékben terjedt el jobban az EMAS szerinti hitelesítés a kisebb egyházközségek helyett.[456] Fontos megállapítás ezzel összefüggésben, hogy a környezetközpontú irányítás mélyen beavatkozik az egyházközségek közigazgatási struktúrájába.[457]

Kimondható, hogy a német tanulmány rugalmasabbnak ítéli meg a szabványok bevezetését, mint a környezetközpontú irányítási rendszerhez való csatlakozást és a rendszeres hitelesítést.[458] Szükséges e ponton felhívni a figyelmet a független, harmadik fél által végzett auditok jelentőségére is. Egy külső audit szerves része egy környezetközpontú irányítási rendszernek, továbbá a külső és a belső szervezeti kommunikációt is erősítheti.[459] E körben megjegyzendő, hogy – utalva a disszertáció korábban tett megállapításaira – az EMAS szisztémájában nélkülözhetetlen a meghatározott időközönkénti auditálás, hitelesítés.[460] (Megjegyzem, ezen tézis az ESG rendszerére is igaz).

Egy környezetközpontú irányítási rendszer auditálási tevékenysége testesíti meg leghatékonyabban a fenntarthatóság alapelvét az adott szervezet életében. E megállapítást bizonyítja, hogy az ilyesfajta tevékenységben tetten érhető a számonkérhetőség, főképp a jogszabályok betartása által.[461] Kiemelendő azonban, hogy Németországban nincs elegendő auditor és auditáló szervezet az egyházi szervezetek hitelesítésére.[462]

Egy német tanulmány egyértelmű különbséget tesz a vállalati szférát és az egyházi szerveket hitelesítő személyek, auditorok között. A már említett ‘zöld kakas’ rendszer szerinti hitelesítők kapcsán pedig megállapíthatjuk, hogy az említett személyek jobban képesek átlátni az egyház működését.[463] E gondolatból következik, hogy ha egy állam saját környezetközpontú irányítási rendszert alakít ki, az auditorai jobban képesek azonosulni a nemzeti szabályozásokkal, azokat jobban ismerik, így munkájuk is hatékonyabb lehet.

[456] MOUTCHNIK (2022) aaO. 326.
[457] OEBEN aaO. 326.
[458] OEBEN aaO. 327.
[459] MOUTCHNIK (2016) aaO. 413.
[460] vö. 1221/2009/EK rendelet III. fejezet, 6. cikk (1) bekezdés a) pont
[461] BÁNDI (2015) i. m. 70.
[462] MOUTCHNIK (2016) aaO. 416.
[463] OEBEN aaO. 326.

Mint korábban említettem, az ISO 14001 szabványon alapuló környezetirányítási rendszerek bevezetésének a tapasztalatai az egyházak és vallási szervezetek számára kétféle hatás elemzését teszi lehetővé: egyrészt az egyházi tevékenységek által okozott közvetlen környezeti hatások vizsgálatát, illetve az olyan közvetett hatásokét, mint a környezeti neveléshez való hozzájárulás és a környezeti problémákkal kapcsolatos tudatosság növelése. A közvetlen hatások közé tartoznak a vallási szertartások és egyéb tevékenységek általános környezeti teljesítményének a javítását célzó intézkedések is.[464] Megjegyzendő azonban, hogy az ISO 14001 szabványnak az irányításra, a környezetvédelmi teljesítményre és más irányítási szabványokra gyakorolt hatását azonban csak hosszú távon lehet igazán jól értékelni.[465]

[464] MOUTCHNIK (2022) aaO. 303.
[465] MOUTCHNIK (2022) aaO. 303.

Az ESG rendszere, jogi szabályozása

Disszertációm egyik központi témáját az ESG rendszerének az adaptálása adja a nem vállalati szervezetek struktúrájába. Miután a környezetközpontú irányítás (EMAS-rendszer, ISO szabványok) egyes aspektusait, továbbá az egyházi szerveknél megjelenő lehetőségeit megvizsgáltuk, szükséges rátérni az ESG kötelező rendszerére, majd annak az egyetemi szervekkel való kapcsolatára. Mindez azért is kiemelten fontos, mivel az egyetemek kapcsán az ESG-nek kettős hatása van: egyrészt alanya lehet az ESG jogi szabályozásának, másrészt maga is működtethet ESG képzést.

Ahogy korábban utaltam rá, az ESG egy rövid mozaikszó, amely az Environmental, Social, and Governance angol szavakból, vagyis a környezett, a társadalom és irányítás szávaiból tevődik össze. Maga az ESG – ahogy azt már korábban bemutattam – 'leánykori nevén' CSR-ként volt ismeretes. Vitán felül áll, hogy az ESG – többek között – az úgynevezett 'greenwashing' (magyarul gyakran 'zöldre festés' vagy 'zöldre mosás') ellen is hatékony eszköz lehet, mivel számos olyan működési pontját kell azonosítania egy adott szervezetnek a rendszerben, amelyek objektív környezetközpontú tevékenységre vonatkoznak. Ilyen területek tipikusan a vezetőség döntései, amelyet nem jogi, hanem inkább közgazdasági szempontból, részletesen elemez az alábbi tanulmány.[403] Megjegyzendő az is, hogy a 'greenwashing' a tudományos világba is betört, azonban sajnálatos módon a felismerésére szolgáló mérőeszközöknek a hiánya egyértelműen kimutatható.[466]

Kiemelhető ugyanakkor, hogy a vállalatok, s úgy vélem, a szélesebb definícióval rendelkező szerveztek kommunikációja, működése is egyaránt egyre 'zöldebbé válik'.[467]

Ezen megállapításhoz kapcsolódva kiemelendő, hogy számos magyar jogszabályi törekvés 'született' az elmúlt időszakban a 'greenwashing' 'letörésére'. Ezen normák elsődlegesen a fogyasztói oldal protekciója miatt, a fogyasztók jogainak védelme érdekében kerültek elfogadásra. Így a fogyasztóvédelmi politikáról külön kormányhatározatban rendelkeztek, amely szerint a Magyar Kormány elkötelezett a fenntarthatóság és a zöld átállás szempontjainak képviselete mellett a fogyasztóvédelem területén.[468] A jogszabályok szintjére 'lefordítva'

[466] BERNINI, Federica – GIULIANI, Marco – LA ROSA, Fabio: Measuring greenwashing: A systematic methodological literature review. *Business Ethics, the Environment & Responsibility*, 2024/4. 649–667. [https://doi.org/10.1111/beer.12631] 663.
[467] SZENNAY i. m. 1058.
[468] a fogyasztóvédelmi politikáról szóló 1353/2022. (VII. 21.) Korm. határozat

mindezen törekvések vélhetően a fogyasztóvédelmi jogszabályok[469] módosítását eredményezik majd, amely az uniós jognak való megfelelést irányozza elő.[470]

Megjegyzendő továbbá, hogy egy kínai tanulmány szerint az mesterséges intelligencia (a továbbiakban: MI) a 'zöldre festés' ellen szintén hatékony eszköz lehet, ugyanis mesterséges intelligencia technológia bevezetése egy adott szervezet struktúrájába rögzíthetővé és nyomon követhetővé teszi a szervezeti intézkedéseket, növeli a belső információk átláthatóságát, és csökkenti az információs aszimmetriát.[471] E ponton utalnék rá, hogy a mesterséges intelligencia és az ESG kapcsolatát részletesen a disszertáció egy későbbi fejeztében analizálom.

Megállapítható az imént leírtak okán, hogy az ESG valós képet tud nyújtani egy szervezet környezetközpontú működéséről. A disszertáció korábbi részeiben a különböző környezetközpontú irányítási rendszerek (pl. EMAS, ISO szabványok) bemutatásával a szervezetek ESG szempontú működésének a kívánalmát igyekeztem alátámasztani.

Egyetértek BUJTÁR Zsolttal abban, hogy az ESG kritériumokat érdemes proaktívan kezelni, mert az azok iránti elkötelezettség már napjainkban is számszerűsíthető előnyökkel járhat.[472] Ugyan a hivatkozott tanulmány a kicsi és közepes vállalkozások számára előnyős ESG-követési módokat tekinti át, látni fogjuk, hogy az önkéntes jogkövetés a nem vállalati szervezetek számára is magas hozadékkal járhat, kifejezetten az ESG kritériumai megfelelésének a szempontjából.

Egyetérthetünk GYULAI-SCHMIDT Andreával abban, hogy

[469] Úgy vélem, elsősorban vélhetően a fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvényre és a fogyasztó és a vállalkozás közötti szerződések részletes szabályairól szóló 45/2014. (II. 26.) Korm. rendeletre gondolhatunk e körben.

[470] Az Európai Parlament és a Tanács irányelve a környezetbarát jellegre vonatkozó kifejezett állítások alátámasztásáról és ismertetéséről (a zöld állításokról szóló irányelv), COM(2023) 166 final, 2023.3.22., Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/825 irányelve (2024. február 28.) a 2005/29/EK és a 2011/83/EU irányelv módosításáról, a fogyasztók zöld átállásban való szerepvállalásának a tisztességtelen gyakorlatokkal szembeni hatékonyabb védelem és a hatékonyabb tájékoztatás révén történő növelése tekintetében, OJ L, 2024/825, 2024. 3. 6.

[471] HANJIN, Xie – JIAYI, Luo – XI, Tan: Artificial intelligence technology application and corporate ESG performance—evidence from national pilot zones for artificial intelligence innovation and application, *Frontiers in Artificial Intelligence* 8, 2025. 1643684, https://doi.org/10.3389/frai.2025.1643684

[472] BUJTÁR i. m. 6.

„A fenntarthatóság igazi célja azonban akkor valósulhat meg a leghatékonyabban, ha a környezeti, szociális és az innovatív szempontok nem egymásnak feszülve, ún. célkonfliktust előidézve,[473] hanem kéz a kézben érvényesülnek (…)”.[474]

Úgy vélem, ezen megállapítás párhuzamba állítható az ESG egyes betűit magukban foglaló fogalmakkal, hiszen a környezeti tényezők nem élvezhetnek kiemeltebb prioritást az ESG keretrendszerében a szociális/társadalmi szempontoknál, vagy az irányítási tevékenységnél.

Megjegyzem, hogy jelen disszertációban csupán a vizsgálati téma okán került nagyobb hangsúly az irányítási tevékenység átfogó elemzésére.

Ahogy korábban bemutattam, egyértelmű tényként kezelendő, hogy az ESG a jog világába is betört, így a következőkben igyekszem megvilágítani az ESG egyes hazai és európai rendelkezéseit is.

Az ESG európai uniós normái

A fenntarthatósággal kapcsolatos beszámolás egyre elterjedtebb a nemzetközi közösségek jogalkotásában világszerte, ezért az Európai Unió célként tűzte ki egy átfogó szempontrendszert kidolgozását. Ezen okból röviden ezen aljfejezetben mutatom be az ESG-t érintő főbb uniós jogi normákat.

Egyetérthetünk SZENDREY és társai azon megállapításaival, amely szerint a hazai és nemzetközi szabályozói elvárások fokozódó elvárásokat támasztanak a vállalatok ESG jelentéseivel szemben.[475] A szempontrendszer céljai között szerepel többek között a tagállami fellépés, a szabályozások egy irányba terelése, továbbá valóban cél lehet a nemzetközi partnerekkel való együttműködés elősegítése.[476]

A kifejtettek alapján elsősorban az Európai Unió rendelkezéseit, mint az ESG szabályozásának az egyik ‘fellegvárát’ érdemes vizsgálni. Megállapítható, hogy az ESG normáit másodlagos jogforrásban, irányelvi és rendeleti szinten szabályozta az uniós jogalkotó.

Érdemes ezen szabályokat röviden áttekinteni, mivel kutatásom elvi magjához nyújtanak igazodási pontot tekintve, hogy a nem vállalati szervezetek fenntarthatósági adatai az

[473] GYULAI-SCHMIDT Andrea: Strategische Nutzung des Vergaberechts für mehr Qualität am Beispiel von deutschen, österreichischen und ungarischen Umsetzungsmaßnahmen. Zeitschrift für deutsches und internationales Bau- und Vergaberecht, 2019/6.,2019. 762–763. o.
[474] GYULAI-SCHMIDT (2021) i. m. 3.
[475] SZENDREY et al. i. m. 37., GULYÁS i. m. 6.
[476] SZIKORA (2023) i. m. 37.

önszabályozás keretében az átláthatósága kapcsán bírhatnak kiemelt relevanciával. E megállapítás különösen hangsúlyos lehet, ha az adott szervezet közpénzből működik vagy nagy pénzügyi volumenű tevékenységet folytat. Fontosnak tartom kihangsúlyozni, hogy az elégséges minőségű és mennyiségű adatok pontos összehasonlíthatósága csak egységes szabályozás révén valósulhat meg az unió tagállamaiban.[477]

CSRD

Kutatási témám szempontjából talán az egyik legfontosabb uniós jogforrás, valamint egyes szerzők szerint az egyik legjelentősebb szabályozás a fenntarthatósági jelentéstétel terén[478] az úgynevezett vállalatok fenntarthatósági jelentéstételéről szóló irányelv (Corporate Sustainability Reporting Directive – továbbiakban: CSRD)[479], amely uniós irányelvek és rendeletek módosítását tartalmazza. A CSRD az Európai Uniós jogalkotási kezdeményezése, amelynek fő célja célja a vállalatok fenntarthatósági jelentéstételi tevékenységének a jelentős javítása és szabványosítása.[480]

A jelentéstétel kapcsán kiemelendő, hogy a társadalmilag felelős szervezeteknek információk közzétételével kell elnyerniük bizonyos személyi körök, így például a befektetők, az ügyfeleik, az alkalmazottak és más érdekelt felek bizalmát. E körben elsősorban az ESG-mutatók közzétételére gondolhatunk, amely kifejezetten a szervezet dokumentumaiban (például az ESG-jelentésekben mérlegadataiban) bír relevanciával, célja pedig az folyamatos átláthatóság és a vonatkozó szabványoknak és előírásoknak való megfelelés biztosítása.[481] Fontos továbbá azon megállapítás is, amely szerint „a jelentéstétel nem etikai választás, hanem stratégiai kötelesség, amely egyedi versenyelőnyöket teremt”.[482]

Megjegyzendő, hogy a CSRD-t a fenntartható finanszírozás és az egységes vállalati felelősségvállalás ösztönzését szolgáló környezettudatos, társadalmi és szociális szempontokat is figyelembe vevő, vállalati társadalmi felelősségvállalás szabályairól és azzal összefüggő egyéb törvények módosításáról szóló 2023. évi CVIII. törvény (a továbbiakban: 2023. évi

[477] SZIKORA (2025) i. m. 32.
[478] VILÁGOS Emese: ESG szabályozás és hatásai a hazai vállalatokra. In.: JÁMBOR Attila - TRAUTMANN László (szerk.): ESG körkép 2024. A magyar vállalatok fenntarthatóságának helyzete és kilátásai. Ifjúsági Vállalkozásélénkítő Egyesület elnöke. 2024. 21.
[479] Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2464 irányelve (2022. december 14.) a 537/2014/EU rendeletnek, a 2004/109/EK irányelvnek, a 2006/43/EK irányelvnek és 2013/34/EU irányelvnek a fenntarthatósággal kapcsolatos vállalati beszámolás tekintetében történő módosításáról. HL L 322., 2022.12.16.
[480] DUNFJÄLL op. cit 9.
[481] EL AZIZ, Ouissal– ASDIOU, Abdelkarim: AI-powered analysis of ESG disclosure: a clustering approach to determinants and motivations, *Future Business Journal* 11, 2025, 197, https://doi.org/10.1186/s43093-025-00623-6. 3.
[482] EL AZIZ – ASDIOU op. cit 3.

CVIII. törvény vagy ESG törvény) harmonizálja[483] a magyar jogrendben. Ugyanakkor kiemelendő az a tény, hogy a magyar ESG törvény nem tekinthető egyszerűen jogharmonizációs kötelezettség teljesítésének, ugyanis hazánk az említett jogszabály által a számviteli törvény[484], illetve a könyvvizsgálói törvény[485] módosításaival tett eleget a CSRD irányelv harmonizációjának.

Szükséges rámutatni, hogy

„a befektetők támogatják a szigorodó szabályozói elvárásokat és a jelentések megbízható, harmadik fél által történő validálását is."[486]

Megállapíthatjuk, hogy azok a szervezetek, amelyek a saját jelentéstételi képességek javítására és fejlesztésére helyezik a fő prioritásokat, növekvő pénzügyi jövedelmezőséggel számolhatnak.[487] E megállapítás tovább igazolja azon hipotézist, amely szerint nem csupán a vállalati szféra szervezetei kapcsán van létjogosultsága az ESG integrálásának a szervezeti szabályozásba.

GRI

A különböző szabványokról már részletesen szóltam korábban, azonban kiemelést érdemel a Global Reporting Initiative (röviden és a továbbiakban: GRI), amely a fenntarthatósági jelentéskészítésben kínál széles körben ágazatspecifikus, kiemelkedő témakörhöz kapcsolódó tematikus szabványokat.

Ezen összefüggésben szükséges bemutatni azon eredményt, amely alapján

„A KPMG 2020-as felmérése szerint a világ 250 legnagyobb vállalatának 73%-a, valamint az 52 országot felölelő 100 legnagyobb vállalat 67%-a GRI-t felhasználva valósítja meg a fenntarthatósági jelentéstételeket."[488]

[483] ESG törvény 56. § (2) bekezdés
[484] a számvitelről szóló 2000. évi C. törvény
[485] a Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról, a könyvvizsgálói tevékenységről, valamint a könyvvizsgálói közfelügyeletről szóló 2007. évi LXXV. törvény
[486] SZENDREY et al. i. m. 21. PwC (2023). Trust, tech and transformation: Navigating investor priorities. https:// www.pwc.com/gx/en/issues/c-suite-insights/global-investor-survey.html (2024.05.27.)
[487] SZENDREY et al. i. m. 22.
[488] SZENDREY ET AL. I. M. 30.

Egyetérthetünk azzal a felvetéssel, hogy az ESG egyfajta ösztönzési rendszer az Európai Unió részéről a fenntarthatóság elérésére, növelésére.[489] Ugyan az ESG szabályozás fő áramát az uniós jogforrások képezik, a hazai harmonizációs törekvések, továbbá az állami beavatkozás szükségessége (gyorsasága) sem elhanyagolható.[490] Úgy vélem, egy tiszta, érthető és átlátható, kellő időben meghozott szabályozás a piaci és nem piaci szereplők számára is eligazodási pontot, könnyítést jelenthet.

A CSRD talán legfontosabb szabályozási aspektusa a jelentéstételi kötelezettség rendszerességében érhető tetten, amely főképp a fenntarthatóság céljainak az elérésére vonatkozik, beleértve a környezeti hatásokat, a társadalmi felelősségvállalást és az irányítási gyakorlatokat.[491] Kiemelendő azonban, hogy fenntarthatósági jelentés elkészítése kapcsán az egyre szigorodó jogi előírások végrehajtását tapasztalhatjuk, amelyet SZIKORA Veronika egy CSRD-t és az úgyenvezett NFRD irányelv (Non-Financial Reporting Directive, a továbbiakban: NFRD) összehasonlító táblázattal szemléltet.[492]

Ezen álláspontot némiképp tompítja, hogy bizonyos szervezetek – többek között – összefüggő jelentések helyett környezetvédelmi tevékenységként a korábban bemutatott KIR-jük működését és a környezeti politikájuk alapelveit teszik közzé,[493] amely 'helytelen gyakorlat' – úgy vélem – az önkéntes jogkövetés során a nem vállalati szervezetek esetében kiváló kezdeti lépést jelenthet.

NFRD

Hangsúlyozandó az a megállapítás is, hogy az Európai Unió szándéka szerint a CSRD a korábban említett NFRD irányelvre[494] épült, és annak hiányosságait próbálta kezelni

- a hatály kiterjesztésével,
- a jelentett információk minőségének javításával, valamint
- annak biztosításával, hogy a fenntarthatósági adatok megbízhatóak, összehasonlíthatók és relevánsak legyenek az érintettek számára.[495]

[489] JÁMBOR – TRAUTMANN i. m.
[490] JÁMBOR – TRAUTMANN i. m. 9.
[491] VILÁGOS i. m. 21.
[492] SZIKORA (2023) i. m. 37-38.
[493] SZENDREY ez al. 32.
[494] Az európai parlament és a tanács 2014/95/EU irányelve (2014. október 22.) a 2013/34/EU irányelvnek a nem pénzügyi és a sokszínűséggel kapcsolatos információknak bizonyos nagyvállalkozások és vállalatcsoportok általi közzététele tekintetében történő módosításáról, 2014.11.15.; L 330/1
[495] DUNFJÄLL op. cit. 9.

A 2014/95/EU rányelv egy 2018 óta érvényben lévő európai uniós irányelv, amely kötelezi a nagy közérdeklődésre számot tartó vállalkozásokat (500+ fő) a fenntarthatósági és nem pénzügyi adatok – mint környezeti hatások, szociális ügyek, emberi jogok és korrupcióellenesség – közzétételére.

Megállapíthatjuk e ponton, hogy

„A vállalatok ESG-teljesítményének értékeléséhez elengedhetetlenek azok az információk, amelyek megalapozottabb döntéshozatalt tesznek lehetővé a befektetők, hitelezők és egyéb érintettek számára".[496]

Fontos kiemelni azt a nem elhanyagolható megállapítást, amely szerint az már az NFRD-nek is az volt a célja, hogy

„meghatározott szervezetek (elsősorban nagyvállalatok) nem pénzügyi adatokat is közzétegyenek, különös tekintettel a fenntarthatóságra, amely elősegítette, hogy átláthatóbb módon számoljanak be társadalmi és környezeti hatásaikról, valamint belső irányítási folyamataikról".[497]

E tekintetben utalnék arra, hogy a belső irányítási folyamatok egyértelműen megjelennek már az NFRD szabályozásában is, amely utat mutat és a hidat képez a korábban vizsgált környezetközpontú irányítási rendszerekkel. Megállapítható ezek alapján, hogy az unió ESG szabályozásában is kiemelt prioritást jelentenek a belső irányítási folyamatok.

Fontos szempontja ugyanakkor a nemzeti ESG szabályozásának, hogy a jogalkotónak nem az ESG elvárásokra kell összpontosítania a jogszabályok megalkotáskor, hanem az ESG versenyképességre gyakorolt negatív hatásait szükséges valamilyen formában enyhítenie. Hasonló véleményt fogalmaz meg az ESG törvény indoklása is, amely a kis- és középvállalkozások európai uniós versenyképességének a megtartását és a növelését hangsúlyozza.[498] A versenyképesség biztosítása reális célkitűzés a nem vállalati szervezetek esetében is, bár nem klasszikus értelemben vett versenyről beszélhetünk e szervezetek kapcsán.

[496] GULYÁS Dávid János: A hazai nagyvállalatok ESG közzétételeinek összehasonlító elemzése az üzleti szektorban. Debrecen, *Gazdálkodástudományi Közlemények,* 2025/1, 12, 2025. 6.
[497] https://grantthornton.hu/fogalomtar/nfrd-non-financial-reporting-directive
[498] ESG törvény indoklás 8-12. §

Mégis egy egyetem versenyez a ‘hallgatókért’, ahol az ESG szerinti működés előnyt jelenthet a felvételi eljárás során.

CSDDD

A beszállítói lánc, a szolgáltatások és termékek fenntarthatóságáért való felelősséget a fenntarthatósági due diligence irányelv (Corporate Sustainability Due Diligence Directive, a továbbiakban: CSDDD, vagy CS3D) szabályozza, amely az átláthatóságot és a felelősségvállalást hivatott biztosítani.[499] A későbbiekben láthatjuk majd, hogy a nem vállalati szervezetek (például egy egyetem) rendkívül sok közbeszerzési eljárásban vesznek részt, így azt gondolom, a CSDDD relevanciája ezen szervezetek esetében nem kérdőjelezhető meg. Indokolt rámutatni, hogy mind a CSRD, mind a CSDDD céljai közé tartozik, hogy

„szigorítsák az ESG-jelentéstételi követelményeket és növeljék az átláthatóságot a vállalatok tevékenységeivel kapcsolatban.”[500]

IFRS

Megemlítendőek továbbá a nemzetközi pénzügyi beszámolási standardok fenntarthatósági közzétételekkel történő kiegészítései, az IFRS S1 (Sustainability Disclosure Standard, továbbiakban: IFRS) ugyanis a fenntarthatósággal kapcsolatos pénzügyi információk közzétételére vonatkozó általános követelményeket fogalmazza meg.[501] Ilyennek tekintendő különösen a vezetőség, a stratégia, a kockázatkezelés és a jövőbeni célok.[502] Megállapíthatjuk, hogy bár a CSRD és az IFRS elsősorban nagyvállalatokra vonatkozik, mégis olyan hasznos sztenderdeket, mintákat jelenthet, amely a nem vállalati szervezetek (pl. egyházi szervezetek, egyetemek, közigazgatási szervek) számára is értékes, adaptálható lehet.

E gondolatot támasztja alá az alábbi megállapítás is:

„Nem feltétel az IFRS szerinti könyvvezetés ahhoz, hogy a fenntarthatósági jelentéseket az IFRS S1-nek meg-felelően készítse el egy vállalat, ez lehet egy önálló döntés, még akkor is, ha a nemzeti előírások szerint készül a pénzügyi beszámoló, a vállalat nem tartozik a CSRD hatálya alá, de készít fenntarthatósági jelentést.”[503]

[499] VILÁGOS i. m. 22.
[500] SZENDREY et al. i. m. 20.
[501] REIZINGERNÉ DUCSAI – HAJDU i. m. 19.
[502] REIZINGERNÉ DUCSAI – HAJDU i. m. 19.
[503] REIZINGERNÉ DUCSAI – HAJDU i. m. 20.

Taxonómia-rendelet

Szintén említést érdemel a köznyelvben csak EU Taxonómia-rendeletként (a továbbiakban: taxonómia-rendelet) ismert jogforrás.[504] Az említett rendelet fő célja röviden úgy foglalható össze, hogy segít meghatározni azt, hogy mi minősül környezetileg fenntarthatónak a különböző beruházások kapcsán.

Továbbá

„egy olyan osztályozási rendszert hoz létre, mely egyértelműen meghatározza azt, hogy egy gazdasági tevékenység mikor tekinthető környezeti szempontból fenntarthatónak, valamint támogatást nyújt mind a befektetőknek, mind a vállalatoknak, hogy a megfelelő információk birtokában tudják meghozni a fenntartható befektetésekhez kapcsolódó döntéseiket."[505]

A rendelet a nem vállalati szervezetek, akár egyetemek esetében is egyértelmű relevanciával bír, hiszen számos fenntartható gazdálkodási folyamattal kell szembenéznie egy ilyen szervezetnek. Megjegyzendő az is, hogy a hivatkozott taxonómia-rendelet meg is nevezi a nem vállalati szervezetek közül az egyetemi szférát a fenntartható finanszírozással foglalkozó platform létrehozás kapcsán. A platformban markáns csoportot képviselnek a tudományos világot – beleértve az egyetemek, kutatóintézetek és egyéb tudományos szervezeteket – képviselő szakértők.[506]

Omnibus-csomag

Kiemelendő, hogy az Európai Unió az utóbbi években több olyan jogi normát is megalkotott, amelyek érvényesíteni és egységesíteni kívánják az ESG szempontokat a közösség gazdasági életében. Nem elhanyagolható az sem, hogy a súlyosbodó vállalati terhek és a versenyképesség össze nem egyeztethető hatásai miatt az Európai Bizottság 2025. február 26-án bemutatta a fenntarthatósági szabályozás egyszerűsítését célzó Omnibus javaslatcsomagját.[507]

A javaslatcsomag fő céljai között szerepel, hogy az

[504] Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2020/852 rendelete (2020. június 18.) a fenntartható befektetések előmozdítását célzó keret létrehozásáról, valamint az (EU) 2019/2088 rendelet módosításáról (EGT-vonatkozású szöveg), 2020.6.22.; L 198/13 (a továbbiakban: taxonómia-rendelet)
[505] SZENDREY et al. i. m. 31.
[506] taxonómia-rendelet 20. cikk (1) bekezdés d) pont
[507] Javaslat az Európai Parlament és a Tanács irányelve az (EU) 2022/2464 és az (EU) 2024/1760 irányelvnek az egyes fenntarthatósággal kapcsolatos vállalati beszámolási és átvilágítási követelmények tagállamok általi alkalmazásának kezdőnapjai tekintetében történő módosításáról (EGT-vonatkozású szöveg) Brüsszel, 2025.2.26. COM(2025) 80 final 2025/0044(COD) https://commission.europa.eu/publications/omnibus-i_en

„az uniós szabályok egyszerűsítéséhez, a versenyképesség fellendítéséhez és a további beruházási kapacitások felszabadításához, egy kedvezőbb üzleti környezet megteremtéséhez vezet”.[508]

A csomag fő módosító rendelkezései közé tartozik a CSRD vonatkozásában, hogy a jelentéstételi kötelezettséget szűkíti, a jelentéstételi határidőket két évvel elhalasztja. A CSDDD kapcsán pedig szűkíti a kötelezettségek alkalmazhatóságát, amely során az átvizsgálási kötelezettség a saját működésre és a közvetlen partnerekre terjed ki, a szakszervezetek és civil szervezetek kollektív keresetindítási jogának eltörlése által módosítja a különböző szankciókat és a polgári jogi felelősség szabályait, valamint a CSRD-hez igazítja a klímatranzíciós tervekre vonatkozó előírásokat.[509]

A kifejtettek hatással vannak a magyar szabályozásra is, így fontos átmeneti könnyítést jelent, hogy a 2024–2026-ban kezdődő üzleti évek vonatkozásában a vállalkozás (és az ESG adatszolgáltatást önként, egyoldalú jognyilatkozatban vagy szerződésben vállaló, továbbá jogszabály alapján ESG adatszolgáltatásra kötelezett szervezet) az ESG beszámolóját és az ahhoz kapcsolódó ESG tanúsítványt nem köteles megküldeni az SZTFH részére.[510]

ESRS

Ahogy korábban említettem, az ESG kapcsán nem elhanyagolható a szabványok szerepe. E ponton azonban felhívom a tisztelt Olvasó figyelmét, hogy ezen uniós sztenderdek nem azonosak a korábban bemutatott ISO-szabványokkal. Az európai fenntarthatósági jelentéstételi szabványok (European Sustainability Reporting Standards – továbbiakban ESRS) uniós másodlagos jogforrásában, rendeletben[511] kerültek szabályozásra.

Az ESRS főként információs bázist jelent, amely három nagyobb tematikus tématerületet érint:

- környezet,
- társadalom,
- vállalatirányítás.

[508] SZIKORA (2025) i. m. 32.
[509] BALÁSFALVI-Kiss András – KISS Domonkos – VONYIK Eszter: Az Omnibus csomag hatása a vállalatok működésére. Budapest, *ESG: online szakfolyóirat*, 2025/3, 2025. [12]-[13]
[510] ESG törvény 54. § (3) bekezdés
[511] A Bizottság (EU) 2023/2772 felhatalmazáson alapuló rendelete (2023. július 31.) a 2013/34/EU európai parlamenti és tanácsi irányelvnek a fenntarthatósági beszámolási standardok tekintetében történő kiegészítéséről, 2023.12.22.

Kimondható, hogy a különböző standardok (pl. éghajlatváltozás, saját munkaerő, fenntarthatósági nyilatkozatok, stb…) a nem vállalati szervezetek kapcsán is alkalmazandóak lehetnek.

Egyéb uniós jogi aktusok az ESG kapcsán

Szükséges kiemelni, hogy szabályokat találhatunk a közérdeklődésre számot tartó vállalatok könyvvizsgálati szabályainak harmonizálására is,[512] illetve – bár vállalkozások kapcsán – , de említést érdemel a meghatározott típusú vállalkozások éves pénzügyi kimutatásairól, összevont (konszolidált) éves pénzügyi kimutatásairól és a kapcsolódó beszámolókról szóló uniós irányelv is.[513] Utóbbit átfogóan módosította az Európai Parlament és a Tanács 2014/95/EU irányelve.[514]

Összességében – úgy vélem – az a következtetés vonható le az uniós, ESG-t érintő jogforrások tekintetében, hogy azok ugyan zömében a nagyvállalatokra állapítanak meg kötelezettségeket, mégis hasznos mintákat jelenthetnek a nem vállalati szervezeteknek is az önkéntes jogkövetés keretében, s üdvözítő, hogy az önként vállal ESG kötelezettségek kapcsán is hagyott némi további felkészülési időt az uniós jogalkotó az Omnibus által.

Az ESG nemzeti normái

Törvényi keretek

Érdemes megvizsgálni, hogy a már említett ESG-törvényen kívül milyen nemzeti jogforrások kapcsolódnak az ESG átfogó rendszeréhez. Elsődlegesen a nemzeti környezetvédelmi törvényünk egyes rendelkezéseit érdemes áttekinteni, mivel találhatunk olyan kapcsolódási pontokat, amelyeket a nem vállalati szervezeteknek a fenntartható működésük során követniük kell.

E ponton elsősorban a Kt. II. fejezetére, vagyis a

‘A környezeti elemek védelme és az elemeket veszélyeztető tényezők’

[512] Az Európai Parlament És a Tanács 537/2014/EU rendelete (2014. április 16.) a közérdeklődésre számot tartó gazdálkodó egységek jogszabályban előírt könyvvizsgálatára vonatkozó egyedi követelményekről és a 2005/909/EK bizottsági határozat hatályon kívül helyezéséről. HL L 158, 2014.5.27.
[513] Az Európai Parlament és a Tanács 2013/34/EU Irányelve (2013. június 26.) a meghatározott típusú vállalkozások éves pénzügyi kimutatásairól, összevont (konszolidált) éves pénzügyi kimutatásairól és a kapcsolódó beszámolókról, a 2006/43/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, valamint a 78/660/EGK és a 83/349/EGK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről. HL L 182., 2013.6.29.
[514] Az Európai Parlament és a Tanács 2014/95/EU irányelve (2014. október 22.) a 2013/34/EU irányelvnek a nem pénzügyi és a sokszínűséggel kapcsolatos információknak bizonyos nagyvállalkozások és vállalatcsoportok általi közzététele tekintetében történő módosításáról. HL L 330., 2014.11.15.

című fejezetre gondolhatunk, amelyben megjelennek a környezeti elemek egységes védelmén túl a föld, a víz, a levegő, az élővilág, és az épített környezet védelmei, de fejezet szól a veszélyes anyagokról és technológiákról, a hulladékokról, a zajról és rezgésről, valamint a sugárzásokról.[515] Úgy vélem, hogy ezen előírásokat a nem vállalati szervezeteknek be kell tartaniuk az ESG szerinti működésük során.

De ugyanígy kapcsolódhatnak az ESG-hez a Kt. egyéb pontjai is, például a környezetvédelmi felülvizsgálat[516] és a környezetvédelmi teljesítményértékelés[517] jogintézményei, sőt akár a környezetvédelmi közigazgatási hatósági eljárásokban ügyfélként megjelenő különböző szervezetek (pl. környezetvédelmi egyesület) jogállása is.

A teljesítményértékelés – többek között – SZIKORA Veronika azt is megállapítja, hogy ESG teljesítményértékelési mutatók a vállalatok értékelésének egyik legmeghatározóbb pontjává léptek elő.[518] Úgy vélem, megállapíthatjuk, hogy szoros kapcsolat mutatható ki hazai környezetvédelmi törvényünknek szabályai és az ESG normái között.

Kapcsolódási pontot jelentenek az ESG kapcsán olyan nemzeti szabályok is, amelyek az esélyegyenlőséggel,[519] valamint az átlátható pénzügyi gazdálkodással[520] függenek össze. Az előbbi normák a munkavállalóknak biztosítandó jogokat, az esélyegyenlőség biztosítását, valamint a diszkrimináció mindenféle tilalmát garantálhatják, így az ESG összefüggésében az ‘S’, vagyis a ‘social’ (társadalmi) aspektushoz állnak közel, azt szabályozzák. Úgy vélem, az említett alapvető jogoknak és tilalmaknak a biztosítása a disszertációban vizsgált nem vállalati szervezeteknél (egyházi szervek, egyetemek) alapvető elvárásként jelentkezik. De – álláspontom szerint – szintén fontos követelmény, hogy ezen szervezetek átláthatóan gazdálkodjanak, amely kapcsolódik a szervezeti jó kormányzáshoz, vagyis a ‘G’ pillérhez (Governance), amelyet a disszertáció további részeiben elemzek részletesebben. Sajnálatos azonban az a megállapítás, amely szerint az irányítás csak az ESG definícióban szerepel, az ESG törvény a továbbiakban csak a társadalmi felelősségvállalást és a vállalati társadalmi felelősségvállalást bontja ki.[521]

[515] Kt. 13-32. §
[516] Kt. 73-76. §
[517] Kt. 77. §
[518] SZIKORA Veronika: Fenntartható vállalati működés és versenyképesség: súlypontáthelyezés az európai unióban. Budapest, *Fontes Iuris*, 2025/1–2. 31. DOI azonosító: https://doi.org/10.51784/FI.2025.1-2.3.
[519] az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény
[520]az államháztartásról szóló 2011. évi CXCV. törvény, a nemzeti vagyonról szóló 2011. évi CXCVI. törvény
[521] BUJTÁR i. m. 14-15.

Rendeleti szintű szabályozás

Elöljáróban szükséges hangsúlyozni, hogy a hazai ESG szabályozásnak több szereplője is megjelenik meg a nemzeti jogrendben. A kormányzati jogszabály-előkészítést vizsgálva feltűnhet, hogy a Magyar Kormány úgynevezett statútum rendelete[522] nem tartalmazza sem az ESG-t, sem a környezettudatos, társadalmi és szociális szempontokat is figyelembe vevő, vállalati társadalmi felelősségvállalásra vonatkozó tárgykört. Ezen okból a jogkereső személyek azt gondolhatnák, hogy egyfajta környezetvédelmi minisztérium feladat- és hatáskörébe tartozik az ESG szabályozása. Hazánkban azonban a környezetvédelemért az energiaügyi miniszter,[523] a természetvédelemért az agrárminiszter[524] felel. Látható ezek alapján, hogy több miniszter feladat- és hatáskörét érintik a tágabb értelemben vett környezetvédelem kérdései. Ugyanakkor a szabályozót nem ezen elvek és tárgykörök mentén találjuk meg a statútum-rendeletben.

Az ESG törvény egyértelműen fogalmaz, amikor kimondja, hogy

„a Kormány az e törvény szerinti fenntarthatósági célú átvilágítási kötelezettségekkel kapcsolatos feladatait a miniszter útján látja el."[525]

A jogszabály ezek után a miniszter rövidítést alkalmazza. Kodifikáció szempontból nem tartom ezen rövid megjelölést a legoptimálisabb megoldásnak, ugyanis a jogszabályszerkesztési szabályok szerint:

„a rövid megjelölést a rövidíteni kívánt elem első előfordulásakor kell meghatározni, és a további használatra utaló „a továbbiakban:" kifejezéssel együtt, zárójelben kell feltüntetni."[526]

Mindenesetre az ESG-törvény a gazdaságfejlesztésért felelős minisztert hatalmazza fel az ESG-vel összefüggő számos feladatra, így többek között az Nemzeti ESG Tanács létrehozására és

[522] a Kormány tagjainak feladat- és hatásköréről szóló 182/2022. (V. 24.) Korm. rendelet (a továbbiakban: statútum-rendelet)
[523] statútum-rendelet 160. § 3. pont
[524] statútum-rendelet 54. § 9. pont
[525] ESG-törvény 8. § (1) bekezdés
[526] a jogszabályszerkesztésről szóló 61/2009. (XII. 14.) IRM rendelet (a továbbiakban: Jszr.) 5. § (2) bekezdés

működtetésére.[527] Megjegyzendő, hogy jelen disszertáció kéziratának lezárásakor a gazdaságfejlesztésért a Nemzetgazdasági Miniszter felelős.[528]

Az ESG törvény által a magyar országgyűlés a szükséges felhatalmazásokat három szereplőnek adja meg, így

- a kormánynak
- a gazdaságfejlesztésért felelős miniszternek, valamint
- Szabályozott Tevékenységek Felügyeleti Hatóságának.[529]

A Szabályozott Tevékenységek Felügyeleti Hatósága a (továbbiakban: SZTFH) különleges közigazgatási szerv, ugyanis önálló szabályozó szervként[530] külön rendeletalkotási joggal rendelkezik a magyar szabályok szerint.

Az ESG törvény egyértelműen kijelöli az említett hatóság útját is, ugyanis

„fenntarthatósági kérdések tekintetében felügyeli a vállalkozások fenntarthatósági célú átvilágítási kötelezettségei teljesítésének megfelelőségét, az ESG adatszolgáltatási folyamatok átláthatóságát”[531]

Az említett hatóságnak számos, az ESG-vel összefüggő feladatköre került meghatározásra, így többek között nyilvántartást vezet

- az ESG tanúsítókról;
- az ESG tanácsadókról;
- az ESG szoftverekről;
- az ESG minősítőkről.

De ezen szerv akkreditálja az ESG tanácsadókat is, így a hatóság elnöke ESG Akkreditációs Bizottságot (a továbbiakban: Bizottság) hoz létre és működtet.[532]

Ami egyértelműen látható, hogy rendkívül szerteágazó hazánkban az ESG ágazati, rendeleti szintű szabályozása, ezért a következőkben kizárólag azon jogszabályokkal foglalkozik a disszertációm, amelyek a nem vállalati szervezetek kapcsán relevanciával bírhatnak.

[527] ESG-törvény 10. § (1)
[528] statútum-rendelet 103. § (1) bekezdés 4. pont
[529] ESG törvény XIV. Fejezet Záró Rendelkezések 21. Felhatalmazó rendelkezések 52. §
[530] a központi államigazgatási szervekről, valamint a Kormány tagjai és az államtitkárok jogállásáról szóló 2010. évi XLIII. törvény 1. § (3) bekezdés c) pont
[531] ESG törvény 11. § (1) bekezdés
[532] ESG törvény 11. § (2) bekezdés a) pont aa)-ad) alpontok; b) pont; 12. § (1) bekezdés

Megjegyzendő, hogy az SZTFH számos tárgykörű rendeletet alkotott az ESG-vel összefüggésben, többek között az ESG tanácsadók akkreditálásáról és nyilvántartásáról.[533] Az ESG tanácsadói képzés a disszertáció egyetemi fenntarthatóságot taglaló részében még részletesen elemzésre kerül, e ponton csupán annyit szükséges a hivatkozott jogszabállyal összefüggésben kiemelni, hogy a szervezetek számára is nyitott az ESG tanácsadóként történő nyilvántartásba vétel.[534] Ezen lehetőség pedig újabb utat nyit meg a nem vállalati szervezetek kapcsán az ESG tevékenységgel összefüggésben.

A 13/2024. (VIII. 15.) SZTFH rendelet normái

Kutatásom szempontjából relevánsabb azon SZTFH-rendelet, amely a vállalkozások fenntarthatósági célú átvilágítási kötelezettségei teljesítésének részletszabályairól szól.[535] Ennek egyik fő oka az, hogy a hivatkozott jogszabály melléklete tartalmazza az ESG beszámoló mellékletét képező kérdőívet, amelyet – bár vállalkozásokra harmonizáltak – a nem vállalati szervezeteknek is érdemes követniük az önként vállalt ESG adatszolgáltatások keretében. Ezen kérdőív áttekintése, alkalmazása kiváló képet adhat az adott szervezet ESG tevékenységéről, amely egyfajta megelőző lépést is jelent egyben.

Megjegyzendő e gondolat kapcsán, hogy a megelőzés elve a környezetjogban rendkívül sokat idézett és felhívott alapelvet jelent.

BÁNDI Gyula mutat rá, hogy a magyar alkotmánybíróság megállapításai szerint:

„[20] Mindez azt is jelenti, hogy az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint a visszalépés tilalma immáron közvetlenül az Alaptörvényből fakad, és egyaránt kapcsolódik az Alaptörvény P) cikk (1) bekezdéséhez, és a XXI. cikk (1) bekezdéséhez. A visszalépés tilalmával összefüggésben az Alkotmánybíróság azt is kiemeli, hogy minden olyan esetben, amikor a környezet védelmére vonatkozó szabályozás átalakításra kerül, a jogalkotónak tekintettel kell lennie az elővigyázatosság és megelőzés elveire is, hiszen „a természet és környezet védelmének elmulasztása visszafordíthatatlan folyamatokat indíthat meg” …

[533] az ESG tanácsadóként történő akkreditálás eljárási szabályairól és az ESG tanácsadók nyilvántartásáról szóló 11/2024. (VIII. 8.) SZTFH rendelet [a továbbiakban: 11/2024. (VIII. 8.) SZTFH rendelet]
[534] 11/2024. (VIII. 8.) SZTFH rendelet 5. §
[535] a vállalkozások fenntarthatósági célú átvilágítási kötelezettségei teljesítésének részletszabályairól szóló 13/2024. (VIII. 15.) SZTFH rendelet [a továbbiakban: 13/2024. (VIII. 15.) SZTFH rendeletg

A megelőzés elve (…) a potenciális szennyezés forrásánál, de még a szennyezés bekövetkezését megelőzően történő fellépés kötelezettségét jelenti: annak biztosítását, hogy a környezetet esetlegesen károsító folyamatok ne következzenek be."[536]

Van azonban a 13/2024. (VIII. 15.) SZTFH rendeletnek egy másik, kutatási témám szempontjából relevánsabb aspektusa is, mégpedig a vállalatirányítási hatások elemzésére és a káros hatások minimalizálására irányuló intézkedések meghatározására vonatkozó kockázatkezelési rendszer kidolgozásának[537] a jogintézménye. Fontos hangsúlyozni, hogy a rendelet értelmében az ESG kockázatok

- környezeti (environmental),
- társadalmi felelősségvállalás körében felmerülő (social) és
- vállalatirányítási (governance)

kockázati kategóriákba történő sorolása is megvalósul,[538] amelyet – a rendelet szóhasználatával élve – a vállalkozás végez el. Kimondhatjuk azonban, hogy ha egy szervezet önként követi az ESG normáit, akkor szintén el kell végeznie ezen kockázati besorolásokat. Kérdésként merülhet fel az említettek alapján, hogy melyek azok a kockázatok, amelyek a vállalatirányítási (governance) kockázati kategóriákba sorolandóak.

A rendelet megadja kérdésemre a választ, ugyanis annak értelmében a vállalatirányítási kockázat körébe különösen azokat a kockázatokat kell besorolni, amelyek a

1. nem megfelelő vállalati magatartáshoz, illetve
2. vállalatirányítási tevékenységhez, intézkedéshez vagy szabályozáshoz kapcsolódnak, beleértve
   - a pénzmosás,
   - a vesztegetés és
   - a korrupció elleni intézkedések hiányát vagy
   - a vállalkozás működéséhez kapcsolódó jogszabályokkal, így különösen az adózási szabályokkal kapcsolatos jogsértéseket, továbbá

[536] a vízgazdálkodásról szóló 1995. évi LVII. törvénynek a vízkivételekkel összefüggő módosításáról szóló törvény 1. §-a és 4. §-a alaptörvény-ellenességének megállapításáról szóló 13/2018. (IX. 4.) AB határozat
[537] 13/2024. (VIII. 15.) SZTFH rendelet 2. § (1)-(2) bekezdés
[538] 13/2024. (VIII. 15.) SZTFH rendelet 2. § (1)-(2) bekezdés

– a nem megfelelő panaszkezelési tevékenységet is.[539]

Megjegyzendő, hogy maga az ESG törvény is létrehozta a vállalatirányítási kockázat fogalmát az imént ‘bemutatottakkal’ egyező tartalommal.[540] Látható, hogy a rendelet egy mulasztásos esetet szabályoz, amely a nem megfelelő vállalati magatartáshoz kapcsolódik, valamint egy aktív esetet, amely a vállalatirányítási tevékenységhez, intézkedéshez vagy szabályozáshoz kapcsolódik.

Megjegyzendő, hogy a ‘nem kellően megfelelő vállalati magatartás’ mércéje a nem vállalati szervezetek esetében az irányítási (fenntartó, vezetés, szabályozás) döntések normáiban keresendő, ugyanis ezen a területen egyre nagyobb hangsúlyt kap az átláthatóság, a felelős döntéshozatal és az etikus működés. A normatív oldal vizsgálva az állami és fenntartói szabályozás, valamint a nem vállalati szervezetek belső intern aktusai [például az egyetemi belső szabályzatok (pl. etikai kódex, pénzügyi átláthatóság) és egyházi belső dokumentumok] bírhatnak e körben relevanciával, ugyanis e dokumentumok szabályozzák az irányítási struktúrát.

A vállalatirányítási kockázatok azonosításának egyértelmű célja jelenik meg a hivatkozott rendeletben, mégpedig azon szabályában, hogy a fenntarthatóság még inkább beépüljön a vállalkozás irányítási rendszerébe.[541] Többek között ezen a ponton is összekapcsolódnak a korábbiakban vizsgált nem vállalati szervezeteknél alkalmazott fenntarthatósági törekvések az ESG rendszerével, célkitűzéseivel. Kiemelendő, hogy a kockázatelemzés szerves része az olyan módszertan kidolgozása, amely az azonosított kockázatok értékelésére vonatkozik. A rendelet egyértelművé teszi azt is, hogy az értékelés során figyelembe kell venni

– az azonosított kockázatok lehetséges hatását, illetve
– előfordulási gyakoriságát, valamint
– a vállalkozás képességét azok kezelésére. [542]

Hangsúlyozandó továbbá, hogy disszertációm kutatása elsősorban a környezetközpontú irányításra terjed ki, azonban a környezeti kockázat körébe (a környezet – használat, terhelés vagy szennyezés miatti károsodása, valamint az éghajlat vagy természeti események, illetve

[539] 13/2024. (VIII. 15.) SZTFH rendelet 3. § (4) bekezdés
[540] ESG törvény 7. § 29a pont
[541] 13/2024. (VIII. 15.) SZTFH rendelet 5. § (1) bekezdés
[542] 13/2024. (VIII. 15.) SZTFH rendelet 5. § (3) bekezdés

tényezők változásával kapcsolatos negatív változás),[543] valamint a társadalmi felelősségvállalás körébe (alapjogok tiszteletben nem tartása, a családok támogatásának hiánya, a méltányos munkafeltételek biztosításának elmaradása vagy a társadalmi egyenlőtlenségek, valamint a tisztességtelen, átláthatatlan vagy rosszindulatú vállalkozási gyakorlatok)[544] tartozó kockázatok semmivel sem jelentenek csekélyebb kockázati tényezőt a vállalatirányítási kockázatoknál, ezért – említés szintjén – feltétlenül szükséges hivatkozni rájuk. E ponton ismételten utalnék GYULAI-SCHMIDT Andrea korábbi megállapítására.[545]

Nem elhanyagolható szempont egy nem vállalati szervezet esetében az ESG szerinti működésnek az, hogy a szervezet a beszállítóinak a tevékenységeit megvizsgálja, a szükséges kockázatok felmérje. Ezen kockázati vizsgálathoz javasolt egy nem vállalati szervezetnek követnie a hivatkozott rendelet két szintű kockázatelemzésre vonatkozó normáit, ahol első körben előminősítés történik, amely alapján egy nem vállalati szervezet az említett szűrés alapján határozza meg, hogy a második szinten mely közvetlen szállítók esetében folytat le az első szintnél részletesebb kockázatelemzést.[546] Úgy vélem, ezen lényegességi vizsgálat adaptálása rendkívül hasznos lehet a vizsgált egyházi szervezetek beszállítói, valamint a továbbiakban taglalt egyetemi szervezetek ‘partnerei’ kapcsán.

Ezen ponton utalnék rá, hogy a lényegesség az ESG szabályozásának egy központi eleme. A hivatkozott tanulmány szerint a lényegesség a működés és annak értéklánca szempontjából releváns potenciális fenntarthatósági kérdések azonosítására vonatkozik.[547] Azért is fontos a lényeges kérdések azonosítása, mivel ezen lényeges elemek

„a fenntarthatósági jelentéstétel és a vezetőség fenntarthatósági stratégia építésének kulcs-fontosságú elemeivé válnak, de a fenntarthatósági beszámolás kiindulópontját is jelentik egyben”.[548]

Megállapítható, hogy egy nem vállalati szervezet ‘életében’ mind a fenntarthatósági, mind a pénzügyi hatások éppúgy lényegesnek tekintendőek, mint egy vállalati szervezet kapcsán. Nem feledkezhetünk meg továbbá az érdekelt felekkel összefüggő, a szervezetre, vagy a szervezet

[543] 13/2024. (VIII. 15.) SZTFH rendelet 3. § (2) bekezdés
[544] 13/2024. (VIII. 15.) SZTFH rendelet 3. § (3) bekezdés
[545] GYULAI-SCHMIDT (2021) i. m. 3.
[546] 13/2024. (VIII. 15.) SZTFH rendelet 4. § (6) bekezdés
[547] REIZINGERNÉ DUCSAI – HAJDU i. m. 21.
[548] REIZINGERNÉ DUCSAI – HAJDU i. m. 21.

által kifejtett hatásokról sem.[549] SZIKORA Veronika az érdekeltek (érdekelt felek) kapcsán mutat rá, hogy ezen érintetti kör

„bevonása a kulcsa a vállalati környezetvédelmi politika és a fenntartható fejlődés javításának."[550]

A CSRD (29) preambulum bekezdése a kettős lényegesség elvét fogalmazza meg, amely szerint egy szervezetnek nemcsak arról kell beszámolnia, hogy a tevékenysége hogyan hat az emberekre és a környezetre, hanem arról is, hogy a fenntarthatóság egyes kérdései hogyan hatnak az adott szervezetre.[551]

Úgy vélem, a nem vállalati szervezet a lényegességi vizsgálat eredménye alapján az összes közvetlen szállítót bevonja az átvilágítási folyamatba, vagy – ha előminősítést végzett – az előminősítés eredménye alapján meghatározza az átvilágítási folyamatba bevonásra kerülő, ESG szempontból kockázatosabbnak minősülő közvetlen szállítók körét.[552] Korlátját jelenti ugyanakkor a beszállítói kérdőív megküldésének, hogy az abban foglalt 'önkéntes' kérdések megválaszolására sem szerződésben, sem írásbeli nyilatkozatban nem vállalhat kötelezettséget a közvetlen szállító.[553]

Fontos hangsúlyozni, hogy az említett rendelet megelőzési és korrekciós intézkedéseket vár el az összes azonosított káros hatás tekintetében, amely során az elemzésnek és a rangsorolásnak is kiemelt szerep jut. Megjegyzendő az is, hogy a vállalatcsoport az elemzést és rangsorolást az anyavállalatra és a leányvállalatokra is elkészítheti[554], így e ponton utalnék a korábban hivatkozottakra, amely a vállalatcsoport estén vizsgálta, hogy milyen kötelezettségei és lehetőségei vannak az uralkodó tagnak az ellenőrzése alatt álló tagok felé. Kiemelendő továbbá az is, hogy párhuzam mutatható ki a nem vállalati szervezetek bizonyos egységei (például egyházközségek, egyetemi karok, stb…) és az uralkodó tag ezen lehetősége (vagy adott esetben kötelezettsége) között. Úgy vélem, hogy az elemzést és a rangsorolást, majd a megelőzést és korrekciót egy nem vállalati szervezetnek is az említett szempontok alapján, a rendelet

[549] REIZINGERNÉ DUCSAI – HAJDU i. m. 22.
[550] SZIKORA (2025) i. m. 27; vö. DE SILVA LOKUWADUGE, Chitra Sriyani– HEENETIGALA, Kumudini: Integrating Environmental, Social and Governance (ESG) Disclosure for a Sustainable Development: An Australian Study, *Business Strategy and the Environment* 26/4, 2017., 438–450. DOI: 10.1002/bse.1927.
[551] CSRD (29) preambulumbekezdése
[552] 13/2024. (VIII. 15.) SZTFH rendelet 4. § (8) bekezdés
[553] 13/2024. (VIII. 15.) SZTFH rendelet 4. § (13) bekezdés
[554] 13/2024. (VIII. 15.) SZTFH rendelet 5. § (4) bekezdés

szabályait követve kell elvégeznie, ha önszabályozás keretében kíván csatlakozni az ESG működéséhez és a fenntarthatóság normáinak a maradéktalan betartásához.

Indokolt rámutatni arra is, hogy a kockázatelemzés eredményeit egy nem vállalati szervezetnek is jelentés formájában kell ismertetnie a szervezet vezetésével, amely eseti jelleggel is alkalmazható az SZTFH-rendeletben lefektetett 30 napos határidővel, az azt kiváltó ok tudomásra jutásától.[555] A rendelet azonban meghatározza az eseti jellegű kockázatelemzés rendkívüli eseteit is.[556]

Kiemelendő, hogy a létrehozott és működtetett kockázatelemzési rendszer évenkénti felülvizsgálata, valamint a kapcsolódó jelentéstételi folyamat átfogó értékelése is elvárás lehet egy nem vállalati szervezettől, amely során vizsgálni kell

- tapasztalt hiányosságok javítása kapcsán megtett, illetve lehetséges intézkedéseket és
- az e tekintetben elérni kívánt célokat.[460]

Az ESG beszámoló (amely más tartalmú dokumentum, mint a korábbiakban tárgyalt jelentés) minimumkövetelményei, tartalma, formai követelményei, közzétételének szabályai szintén normatív szinten jelennek meg a hivatkozott rendeletben.[461] Kiemelendő, hogy az ESG beszámoló elkészítésébe a vállalkozás bevonhat az SZTFH által nyilvántartásba vett ESG tanácsadót is.[557] Bár a jogszabály *expressis verbis* nem rendelkezik róla, de úgy vélem, hogy e bevonás más szervezet számára, így a vizsgált nem vállalati szervezetek részére is nyitva áll. (Ezen megállapításról a tanúsítást taglaló fejezetben még részletesen szólok). Úgy vélem, ezen ‘bevonás’ nemcsak egy lehetőség, hanem egy erősen ajánlott javaslat is minden szervezet számára, ugyanis egy ilyen szakképzett személy felügyelete mellett könnyebb elkerülni az esetleges hibákat és bírságokat.

Disszertációmban további részeiben még részletesen szólok az ESG tanácsadókról, valamint a képzésükről, e helyen csupán azt jegyzem meg, hogy az ESG törvény a kifejtettek alapján megteremtette a ‘szervezeti életbe történő bevonás’ normatív kereteit.

[555] 13/2024. (VIII. 15.) SZTFH rendelet 6. § (1)-(2) bekezdés
[556] 13/2024. (VIII. 15.) SZTFH rendelet 6. § (3)-(4) bekezdés
[557] ESG törvény 23. § (5) bekezdés

Kiemelem, hogy kutatásom szempontjából releváns megállapítást a beszámoló nyilvánosság felé történő közvetítése jelent. Hangsúlyos ugyanis, hogy az SZTFH vonatkozó rendelete lehetővé teszi, hogy az ESG adatszolgáltatást önként vállalt szervezet által készített, ESG tanúsítvánnyal rendelkező ESG beszámolót az SZTFH közzé tegye. A közzététel remek lehetőség az ESG tevékenység nyilvánosság felé történő kommunikálására. Megjegyzendő továbbá, hogy ezen nyilvános tájékoztatás számos ponton kapcsolódik akár a korábban felvázolt EMAS rendszer keretében létrejött környezetvédelmi nyilatkozat közzétételéhez, akár az egyházi vagy egyetemi szervezetek fenntarthatósági stratégiájának a nyilvánosság felé történő kommunikálásához.

Úgy vélem, egy jelentős megállapítást és párhuzamot mindenképp kimutathatunk:

a nyilvánosság tájékoztatása nemcsak az ESG hatálya alá kötelezően tartozó, hanem az adatszolgáltatás önként vállalt szervezetek számára is rendkívül fontos, amely az ESG rendszerében a beszámoló közzétételéve, más rezsimekben (pl. EMAS) más dokumentumok közzétételével valósul meg.

A beszámoló mellékletét képező kérdőívet a hivatkozott rendelet 1. melléklete[558] tartalmazza. Úgy vélem, a korábban említett ‘greenwashing’ elkerülésének egyik igazi mércéje, hogy az adott szervezet hogyan is alkalmazza és tanúsíttatja[559] az említett kérdőívet.

A rendelet 3. melléklete az ESG beszámoló kötelező tartalmi elemeinél 11 fejezetet határoz meg, mégpedig:

1. „Fedlap” fejezet;
2. „Tartalomjegyzék” fejezet;
3. „Előszó, bevezető gondolatok, vezetői köszöntő” fejezet;
4. „A vállalkozás ESG szempontú bemutatása” fejezet;
5. „A vállalkozás jelentéskészítési gyakorlatának és jelen ESG beszámolója készítésének bemutatása” fejezet;
6. „A kockázatkezelési rendszer bemutatása” fejezet;
7. A „Környezeti kockázatok azonosítása és kezelése” fejezet;
8. A „Társadalmi kockázatok azonosítása és kezelése” fejezet;

[558] 13/2024. (VIII. 15.) SZTFH rendelet 1. melléklet
[559] lásd később

9. A „Vállalatirányítási kockázatok azonosítása és kezelése” fejezet;
10. A „Panaszkezelési eljárás vagy rendszer bemutatása” fejezet;
11. „A kockázatkezelési rendszer és a jelentéstétel újraértékelésének lehetséges irányai; eredményei, kitűzött célok” fejezet.[560]

Ezen fejezeteket hámozza ki részletesebben az említett rendelet, azonban jól látható, hogy számos része a nem vállalati szervezetek számára is hasznos kiindulási alapot jelenthet.

Álláspontom szerint különösen hangsúlyos a szervezet ESG szempontú bemutatása, a különböző kockázatkezelési rendszerek elemzése, a környezeti, társadalmi és vállalatirányítási kockázatok azonosítása és kezelése, a panaszkezelési eljárás vagy rendszer bemutatása, valamint a kockázatkezelési rendszer és a jelentéstétel újraértékelésének lehetséges irányai, eredményei, továbbá a kitűzött célok értékelése.

Az ESG hazai szabályozásának alapelvei

Indokolt röviden áttekinteni – visszatérve a törvényi szabályokhoz –, hogy az ESG fő jogszabályában milyen alapelvek kerültek kodifikálásra. A vizsgálat fő célja annak meghatározása, hogy az ESG törvény egyes alapelvei hogyan kapcsolódnak a nem vállalati szervezetek működéséhez, ugyanis bizonyos esetekben (például a korábbiakban taglalt önszabályozás keretében) az említett szervezetekre is kötelezően alkalmazandóak a törvény előírásai, így az alapelvei is.

Az ESG törvény alapelvei között megjelenik

- a nyilvánosság és átláthatóság elve,[561]
- a lényegesség elve,[562]
- a jóhiszeműség és tisztesség,[563]
- környezeti fenntarthatóság elve,[564] valamint

[560] 13/2024. (VIII. 15.) SZTFH rendelet 3. melléklet
[561] ESG törvény 2. §
[562] ESG törvény 3. §
[563] ESG törvény 4. §
[564] ESG törvény 5. §

– a társadalmi felelősségvállalás elve.[565]

Előrebocsátom, hogy bizonyos alapelvekkel, így például a lényegesség elvével hosszabban foglalkozom disszertációm keretében, ugyanis kutatási témámhoz, továbbá a szervezetek által kifejtett, valamint a szervezetekre gyakorolt hatások vizsgálatához közel áll ezen elv ismertetése. Megjegyzem ugyanakkor, hogy ezen prioritások képzésével nem sorrendet kívánok felállítani az alapelvek között fontosságuk szempontjából.

Nyilvánosság és átláthatóság

A nyilvánosság elve leginkább az információáramlást hivatott biztosítani, amely a közzétett jelentések és a vezetett nyilvántartások nyilvánosságát, a tartalmuk korlátozás nélküli megismerhetőségét, feljegyzést vagy hiteles másolatot készítésének a lehetőségét foglalja magában.[566] Mint korábban bemutatásra került, a nyilvánosság ‘elérése’ kiemelten fontos követelmény, gondoljunk csak az EMAS kapcsán a környezetvédelmi nyilatkozattal összefüggésben tett megállapításokra.

Lényegesség

Szükséges rámutatni, hogy a lényegesség elve kapcsán Måns DUNFJÄLL koppenhágai kutató korábbi szerzők nyomán kiemeli, hogy

„az egyetlen alapelv, amely a leginkább meghatározza, formálja a fenntarthatósági jelentéstétel gyakorlatát”.[567]

Az elv tekintetében megjegyzendő, hogy a magyar szabályozásban változás következett be, amely során néminemű ‘szakítás’ figyelhető meg kettős lényegesség elvével.

A kettős lényegesség ugyanis azt biztosítja a hatályos ESG törvény szerint, hogy

„a vállalkozások megfelelő információkat hozzanak nyilvánosságra a náluk felmerülő fenntarthatósági kockázatokról és lehetőségekről, továbbá az emberekre és a környezetre gyakorolt hatásukról.”[568]

[565] ESG törvény 6. §
[566] ESG törvény indokolás 2-6. §
[567] DUNFJÄLL op. cit. 1.
[568] ESG törvény indokolás 2-6. §

Látható azonban, hogy az ESG törvény a lényegességet már az ESG kockázatok és lehetőségek oldaláról közelíti meg, hangsúlyozva azt a kívánalmat, hogy a szervezetek[569] az ESG beszámoló részeként megfelelő információkat hozzanak nyilvánosságra ezen kockázatok és lehetőségek felmerüléséről.[570] A módosítás jelen sorok íráskor nem új keletű, ugyanis azt a hazánk 2026. évi központi költségvetésének megalapozásáról szóló jogszabály[571] módosította a 122. §-ával.

A korábbi szabályozásban a kettős lényegesség kapcsán az alábbi sorokat olvashattuk:

„A kettős lényegesség elve azt biztosítja, hogy a vállalkozások megfelelő információkat hozzanak nyilvánosságra a náluk felmerülő fenntarthatósági kockázatokról és lehetőségekről, továbbá az emberekre és a környezetre gyakorolt hatásukról".[572]

A törvény indokolás nem vezet minket közelebb ahhoz, hogy miért is szakított a szabályozás a kettős lényegesség elvével, ugyanis szűkszavúan csak ennyit említ:

„A rendelkezés egyértelművé teszi, hogy a vállalkozások a náluk felmerülő ESG kockázatokra és lehetőségekre vonatkozó információkat az ESG beszámoló részeként hozzák nyilvánosságra".[573]

Nem titok, hogy a kettős lényegesség jelentős terheket róhat az adott szervezetekre, ugyanis azoknak az emberekre és környezetre gyakorolt hatásaikról megfelelő információkat kell nyilvánosságra hozniuk ezen szabályok értelmében. Kiemelendő továbbá, hogy jelentős mértékű mérlegelési jogkört is biztosít a vállalatoknak annak meghatározásában, hogy mely kérdéseket foglalják bele a jelentéseikbe.[574] Vélhetően ezen anomáliák okán egyszerűsíti le az elvet a szabályozó, amikor a nyilvánosságra hozatali kötelezettséget 'csupán' az ESG kockázatok tekintetében követeli meg.

Fontos kitétel azonban, hogy

[569] Ugyan az ESG törvény vállalkozást használ, de a korábban bemutatott szervezetelméleti részből levezethető, miért használom disszertációmban a szervezet fogalmát.
[570] ESG törvény 3. § (1) bekezdés
[571] Magyarország 2026. évi központi költségvetésének megalapozásáról szóló 2025. évi LI. törvény (a továbbiakban: 2025. évi LI. törvény)
[572] ESG törvény 3. § (1) bekezdésének 2024. január 1. napján hatályos szövege
[573] 2025. évi LI. törvény indokolás 122. §
[574] DUNFJÄLL op. cit. 14.

„bár az alapelv némileg egyszerűsödött, a vállalkozások beszámolási kötelezettségei lényegében változatlanok maradnak."[575]

Megjegyzendő az is, hogy a kettős lényegesség bizonyos fokig továbbra is tovább él a magyar ESG-szabályozásban.[576]

Szükséges továbbá kiemelni, hogy a pénzügyi és a hatás szerinti lényegesség között szintén éles különbségek húzódnak,[577] azonban megjegyzem, hogy disszertációm kutatása a pénzügyi lényegességre nem terjed ki, azt csupán említés szintjén jelenítem meg.

Az elv kapcsán mindenesetre indokoltnak látszik megjegyezni, hogy

„A lényegesség elve jelenti azt a kulcsfontosságú eszközt, amellyel a vállalatok bizonyos fenntarthatósági témákat kiemelhetnek tevékenységeik közül, s így kellően fontosnak tekinthetik azokat ahhoz, hogy jelentést is tegyenek róluk, más tevékenységeket pedig lényegtelennek minősíthetnek, és így elvehetik az azzal kapcsolatos jelentés készítését."[578]

Ehhez kapcsolódva a hivatkozott tanulmány rámutat, hogy az információk lényegességi besorolásánál el kell kerülni a 'szelektív aluljelentést', amely azt jelenti, hogy a szervezet a pozitív környezetvédelmi kezdeményezések jelentésére összpontosít, miközben alábecsüli vagy egyenesen kihagyja a jelentős, de kevésbé kedvező hatásokat a jelentéséből, például a munkaügyi jogok megsértését az ellátási láncában vagy a szervezet légszennyezéshez való hozzájárulását.[579]

De ugyanígy elkerülendő a túlzott közzététel is, amikor – akár a szankcióktól, akár a jó hírnév sérelmétől félve – a szervezet túlzott mennyiségű információt tesz közzé a potenciális kockázatok csökkentése érdekében. Ez a túlzott közzététel, bár látszólag alapos, sajátos problémákat teremthet. Ha a szervezet túl sok információt tesz közzé, az érdekelt felek számára nehézzé válik azonosítani a valóban lényeges problémákat a nem lényeges adatok tengerében.[580]

[575] https://www.greenpact.hu/blog/januar-19-tol-modosulnak-az-esg-atvilagitasi-kotelezettsegek
[576] vö. ESG törvény 3. § (2) bekezdés a)-c) pontok
[577] DUNFJÄLL op. cit. 6.
[578] TORELLI, Riccardo– BALLUCHI, Federica– FURLOTTI, Katia: The Materiality Assessment and Stakeholder Engagement: A Content Analysis of Sustainability Reports. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 2020/27, 2020. 470.
[579] DUNFJÄLL op. cit. 4.
[580] DUNFJÄLL op. cit. 4.

Fontos azt is kiemelni az elv tekintetében, hogy a fenntarthatósági jelentéstétel megjelenése, különösen a CSRD keretében, magával hozta a lényegesség jogi elvként történő elismerését. Az elv jogi szempontból történő megközelítése segíthet megérteni, hogy a törvényi előírások, a szabályozói felügyelet és a társasági jogi doktrínák hogyan adnak normatív dimenziót annak az elvnek, mely egykor tisztán pénzügyi orientációjú kérdéskör volt.[581]

A hivatkozott tanulmány azonban egyértelművé teszi, hogy mik a lényegesség elvének fő karakterisztikái:

1. funkcionális szempontból a jelentéstételi túlburjánzás csökkentése,
2. a létfontosságú információk 'reflektorfénybe helyezése',
3. rugalmasság biztosítása széles értelmezési mozgástere által, valamint
4. az imént említettek elérése a normatív szerepének, súlyának a biztosításával.[582]

E ponton szükséges egy fontos megállapítást tenni. A lényegesség fogalmi változása megkönnyíti a nem vállalati szervezetek önkéntes jogkövetés keretében történő ESG adatszolgáltatását, az ESG szerinti tevékenységüket. Ugyanis ahogy olvasható, az alapelv fogalmi változásának a célja az egyszerűsítés, amely – álláspontom szerint – a nem vállalati szervezetek önkéntes jogkövetését egyértelműen támogatni tudja.

Megállapíthatjuk a kifejtettek alapján és Måns DUNFJÄLL nyomán, hogy a lényegesség

- információk,
- tények vagy
- jogi szempontból jelentős felelősségi kérdések

nyilvánosságát, azok jelentőségét biztosítja.[583]

Ugyanakkor bizakodásra adhat okot számunkra, hogy azon szervezeteknek, amelyek évről évre konzisztens jelentéstételi tevékenységet folytatnak, nem kell a lényeges témákat, kérdéseiket ugyanolyan mértékben és mélységben mindig teljes körűen újraértékelniük, mint tették azt a fenntarthatósági jelentéstétel első, kezdeti évében.[584]

Szintén érdekes felvetés lehet a lényegesség kapcsán, hogy 'kinek is szólnak' a lényeges információk.

[581] DUNFJÄLL op. cit. 3.
[582] DUNFJÄLL op. cit. 3.
[583] DUNFJÄLL op. cit. 4.
[584] DUNFJÄLL op. cit. 6.

E körben beszélhetünk

- a szervezet vezetőiről (úgy vélem, számukra mindenképp hasznosak ezen információk),
- a befektetőkről (részvényesekről), valamint
- a külvilágról, az úgynevezett nagy nyilvánosságról.

Megjegyzem e ponton, hogy ezen kérdés egy régóta fennálló tudományos vita, amely a vállalatok által használt különböző fenntarthatósági jelentéstételi szabványokban, azok eltérő tartalmában is tetten érhető.[585]

Indokolt rámutatni arra a megállapításra is, amely szerint

„a megfelelően implementált ESG keretrendszer működtetéséből származó előnyök nagymértékben meghaladják a rendszer bevezetése során felmerülő költségeket, külön figyelemmel a jelentéstételek megvalósítására."[586]

Elméleti okfejtésként elemezhetjük Mark S. SCHWARTZ ESG tényezőkkel kapcsolatos változó álláspontját, amelyre SZIKORA Veronika hívja fel a figyelmet.[587] A két eltérő és változó álláspont rövid lényege, hogy ezen tényezőket kvalitatív jellegük miatt nehezen számszerűsíthetőnek, a nyilvánosságra hozatal és annak a befektetők számára való relevanciája szempontjából problematikusnak tartjuk-e, vagy az ESG egy olyan

„áttörést jelentő eszközt jelent, amely megkönnyíti az ilyen adatok számszerűsítését és megjelenítését a nemzetközi intézményi háttérben, amelyek célja a pénzügyi információkon kívüli, a szabványosított minőségi jelentéstétel előmozdítása."[588]

Úgy vélem, maga SCHWARTZ is az évek során tapasztalta az ESG jelentéstétellel összefüggő kedvező hatásait, ugyanakkor felhívom a figyelmet, hogy a jogi szabályozás túlbúrjánzása, átláthatatlansága csorbíthat ezen rendszer áttörést jelentő eszközi mivoltán.

---

[585] DUNFJÄLL op. cit. 4.; BIONDI, Lucia– DUMAY, John– MONCIARDINI, David: "Using the International Integrated Reporting Framework to Comply with EU Directive 2014/95/EU: Can We Afford Another Reporting Façade?" *Meditari Accountancy Research*, 2020/28, 2020. 889.

[586] SZENDREY et al. i. m. 24.; YU, P. Y. – GUO, C. Q. – LUU, B. V: Environmental, Social and Governance Transparency and Firm Value, *Business Strategy and the Environment*, 2018/27, 7, 2018. 987–1004. https://doi.org/10.1002/bse.2047

[587] SZIKORA i. m. 36.

[588] SCHWARTZ, Mark S.: *Corporate Social Responsibility* (W. Cragg ed.), London, Routledge, 009. DOI: 10.4324/9781315259222.

Megállapítható ugyanakkor, hogy a lényegesség fogalmi változásával egyre nagyobb eltolódás látható a nyilvánosság (vagy érdekelt felek) irányába, amely megállapítást a pénzügyi lényegesség, majd a kettős lényegesség fogalmával való szakítás is igazol.

„A pénzügyi lényegességgel ellentétben, amely arra összpontosít, hogy a külső fenntarthatósági kockázatok hogyan befolyásolják a vállalat pénzügyi teljesítményét, a hatás lényegessége azt méri fel, hogy a vállalat tevékenységei hogyan befolyásolják a külső érdekelt feleket, beleértve az alkalmazottakat, a közösségeket, az ökoszisztémákat és más érintett csoportokat, vagyis az úgynevezett belülről kifelé nézőpontot testesíti meg."[589]

Kiemelendő azonban, hogy a CSRD továbbra is a kettős lényegesség talaján áll, amely kifejezés a pénzügyi lényegesség és a hatás lényegességének kombinációja, és megköveteli a vállalatoktól, hogy mind a részvényesi, mind az érdekelt felek szempontjait figyelembe vegyék.[590]

Rendkívül hangsúlyosnak tartom azt a megállapítást, amely szerint

„a hatékony lényegességi értékelés elvégzéséhez a vállalatoknak (és álláspontom szerint a nem vállalati szervezeteknek is) fel kell mérniük azt a jogi és szabályozási környezetet, amelyben működnek, azonosítva azokat a törvényeket, politikákat és piaci elvárásokat, amelyek befolyásolják a fenntarthatósági teljesítményt."[591]

Továbbá nemcsak a jogi környezet vizsgálata fontos, hanem az egyéb környezet is, így a érdekelt felek széles körének az álláspontja, mint például a szervezet alkalmazottai, a helyi közösségek, az ügyfelek, a befektetőket és a szabályozók véleménye.[592] Úgy vélem, e ponton egyértelműen tetten érhető a korábban említett szubszidiaritás elve.

A hivatkozott tanulmány rámutat, hogy

[589] DUNFJÄLL op. cit. 7.
[590] DUNFJÄLL op. cit. 8. o
[591] DUNFJÄLL op. cit. 10. , MEZZANOTTE, Félix E.: Corporate Sustainability Reporting: Double Materiality, Impacts, and Legal Risk, *Journal of Corporate Law Studies,* 23/2, 2023. 633–663. DOI: 10.1080/14735970.2024.2319058.
[592] DUNFJÄLL op. cit. 10.

„a helyi közösség aggodalmai a gyártóüzemek közelében létrejövő levegő- vagy vízszennyezéssel kapcsolatban jelentősen befolyásolhatják a vállalatot, és szükségessé tehetik a lényegességi értékelés módosítását”[593]

Fontosnak tartom azt is kiemelni, hogy az ágazatspecifikus kockázatok és lehetőségek összevetése a fenntarthatósági kérdésekkel szintén szorosan kapcsolódik a lényegesség elvéhez.

A hivatkozott, Cambridge University Press kiadásában megjelenő tanulmány szerint például a szén-dioxid-kibocsátás lényeges témának tekintendő a légitársaságok számára, míg az adatvédelem és a kiberbiztonság a technológiai cégek esetében lehet lényeges.[594] Ezen álláspontot igazolni törekszem az MI és az ESG kapcsolatát bemutató fejezetben.

Ezen kérdések el is vezetnek minket ahhoz, hogy egy nem vállalati szervezet, kutatásom szempontjából egy egyetem vagy egy egyházi szervezet milyen ágazatspecifikus kockázatokkal és lehetőségekkel szembesülhet működése során. Úgy vélem, az említett szén-dioxid-kibocsátás éppúgy jelentős lehet ezen szervezeteknél, mint az adatvédelmi vagy kiberbiztonsági kihívások. E körbe sorolandó a nyersanyagbeszerzés, beszállítói műveletek és az említettekhez kapcsolódó közbeszerzési kérdések, a hulladékgazdálkodás, a hulladékok ártalmatlanítása iránti törekvések, továbbá az újrahasznosítás, az újrafelhasználás kérdései. De említhetjük a fenntartható víz- és energiafogyasztást, vagy a munkavállalói jogokat, de akár a biológiai sokféleséget is. Felhívom a figyelmet, hogy a részletes, ágazatspecifikus elemzések az egyes nem vállalati szervezetek fejezeteinél kerülnek mélyebben kibontásra jelen disszertációban, szem előtt tartva az ENSZ fenntartható fejlődési céljait.

Szükséges e ponton utalni arra is, hogy egy nem vállalati szervezetnek ki kell használnia a szabályozási környezet által biztosított ösztönzőket.[595] Így például az általam vizsgált szervezetek esetén ilyen tipikusan a napelemmel összefüggő támogatások rendszere.

Kimondható, hogy a lényegesség lépéseit tekintve egy szervezet

1. azonosítja fenntarthatósággal kapcsolatos ügyeit, tevékenységét

[593] DUNFJÄLL op. cit. 10.
[594] DUNFJÄLL op. cit. 10.
[595] DUNFJÄLL op. cit. 11.

2. értékeli a kapcsolódó hatásokat, kockázatokat és lehetőségeket
3. döntést hoz arról, hogy hogy azok lényegesek-e
4. ha lényegesek, akkor közzétételi követelménye keletkezik az adott ügy kapcsán.[596]

Összességében megállapítható a lényegesség elve kapcsán, hogy az egyfajta fogalmi ködben, tisztázatlanságban szenved, ugyanis nehézséget okoz egy adott szervezetnek meghatároznia, hogy mi minősül lényeges kérdésnek akár pénzügyi, akár a hatásbeli lényegesség szempontjából. Ezen megállapításokhoz a CSRD fogalomrendszere sem nyújt érdemi eligazítást.[597] Úgy vélem, a kettős lényegesség elvének egyszerűsítése közelebb viheti a jogkereső szervezeteket ezen fogalom megértéséhez, érdemi vizsgálatához.

Jóhiszeműség és tisztesség követelménye

A jogviszonyokban a felek között alapvető elvárás, hogy a jogaikat úgy gyakorolják, valamint a kötelezettségeiket úgy teljesítsék, hogy az említettek során a jóhiszeműség és tisztesség ősi, római jogból eredő követelményét szem előtt tartsák. Az alapelv megjelenik a hatályos polgári törvénykönyvünkben is.[598] Nem meglepő, hogy az ESG törvény is kodifikálta az alapelvet, ugyanakkor némi szűkítéssel, egyfajta *lex specialisként*, mivel a fenntarthatósági célú átvilágítási kötelezettségek teljesítése és a jogok gyakorlása során kell azt alkalmazni.

Úgy vélem, a szervezetnek ezen alapelvre nemcsak a hatóságokkal szemben kell figyelemmel lennie, hanem minden olyan szereplőre is, akivel (amellyel) interakcióba kerül az említett átvilágítási kötelezettségek teljesítése és jogainak gyakorlása során.

Egyértelműnek tartom kimondani, hogy ezen kötelezettség azon széles közönség irányába is fennáll, amely az ESG-vel kapcsolatos adatszolgáltatásban bízik, hovatovább, abban bízva szerez jogokat magának vagy másnak. E ponton emlékeztetek a ‘greenwashing’ kapcsán tett megállapításokra.

Fontos továbbá hangsúlyozni, hogy – bár az ESG törvény nem jeleníti meg, – az alapelvnek van egy másik része is, amely latinul a *contra venire factum proprium* formájában jelenik meg, és amely értelmében a jóhiszeműség és tisztesség követelményének sérelmeként jelentkezik az is, ha valaki joggyakorlása szemben áll olyan korábbi magatartásával, amelyben a másik fél

[596] DUNFJÄLL op. cit. 11-12.
[597] DUNFJÄLL op. cit. 13.
[598] Ptk. 1:3. §

okkal bízhatott.[599] Úgy vélem, az ESG törvény kellően absztrakt megfogalmazásába, amely a jóhiszeműség és tisztesség követelményéről szól, ezen, polgári törvénykönyvünkben szabályozott további kitétel is egyértelműen beleértendő. Megjegyzem, hogy a kérdéskörrel részletesen foglalkozik az alábbi tanulmány.[600] Az elvnek azért is van kiemelkedő jelentősége, mert egyfajta zsinórmértéket jelent a nem vállalati szervezetek számára is ESG tevékenységükkel összefüggésben.

Környezeti fenntarthatóság elve

A környezeti fenntarthatóság kapcsán megjegyzem, hogy szűkszavúan fogalmaz mind az ESG törvény maga, mind annak indokolása.

A jogszabály szerint az alapelvnek két fontos mozzanata van, mégpedig az, hogy a vállalkozás az

1. üzleti tevékenysége során
2. a környezeti fenntarthatóság elvének érvényesülése érdekében veszi figyelembe a hosszú távú fenntarthatósági lehetőségeket, és
3. gondoskodik azok implementálásáról az üzleti stratégiájába.[601]

A jogszabály indoklása sem vezet közelebb az alapelv kibontásához, mivel csak annyit jegyez, hogy a vállalkozásoknak figyelembe kell venniük a hosszú távú fenntarthatósági lehetőségeket, és azokat integrálniuk kell az üzleti stratégiájukba.[602]

Ha a nem vállalati szervezeteket vizsgáljuk, akkor látható, hogy nem az üzleti tevékenység lesz a mérvadó az alapelv kapcsán. Ezen megállapítás annak ellenére is igaz, hogy láthattuk, az egyházi szervezetek is részt vehetnek a gazdasági életben, valamint a későbbiekben kifejtésre kerül, hogy az egyetemek is folytathatnak bizonyos tekintetben üzleti tevékenységet.

Úgy vélem, hogy az alapelv ezen szervezetek nem üzleti tevékenységére, hanem a mindennapos működésükre alkalmazandó. A környezeti fenntarthatóság szoros kapcsolatot mutathat az ENSZ korábban már vizsgált céljaival, mindig szem előtt tartva a jelen és a jövő generációit, valamint a természeti környezet egyensúlyának a megőrzését és a természeti erőforrások megóvását. Az üzleti stratégiába való integrálás is némiképp eltér a nem vállalati szervezetek

[599] Ptk. 1:3. § (2)
[600] BENKE József: „A »venire contra factum proprium« általános magánjogi tilalma. *Állam- és Jogtudomány,* 59/4, 2018. 3–23. https://jog.tk.mta.hu/uploads/files/2018-04-AJT.pdf.
[601] ESG törvény 5. §
[602] ESG törvény indokolás 2–6. §

esetében, ugyanis ezen szervezetek nem üzleti, hanem inkább egyfajta fenntarthatósági stratégiával rendelkeznek, amelynek központi eleme éppen a környezeti fenntarthatósági kérdések bemutatása. E ponton hívom fel a figyelmet, hogy ezen dokumentumokat disszertációmban részletesen elemzem az egyetemi fenntarthatóság összefüggésében.

Társadalmi felelősségvállalás elve

A társadalmi felelősségvállalás elvének egyik központi eleme szintén az üzleti tevékenység, amely kapcsán az imént leírtak továbbra is irányadónak tekintendőek. Az ESG törvény indoklásának értelmében az elvnek a következő területekre kell kiterjednie:

- társadalmi és környezeti hatások figyelembe vétele,
- társadalmi problémák megoldásában való szerepvállalás,
- fenntartható fejlődés előmozdítása,
- a családok, a nemzet és a kultúra támogatása.[603]

Kimondható, hogy az alapelv értelmében egy szervezetnek folyamatos hatásvizsgálatot kell végeznie tevékenysége során, amelynek társadalmi és környezeti hatásokra kell kiterjednie. A társadalmi problémák megoldásának egyik központi eleme az esélyegyenlőség megteremtése a szervezeten belül. Ezen megállapításhoz jól kapcsolódnak az egyházi szervezeteknél vizsgált ökomenikus, szociális törekvések az egyházközségen belül.

A fenntartható fejlődés előmozdítása által az alapelvben ismét megjelennek az ENSZ céljai. Az alapelv továbbá egy mélyebb, erkölcsi tartalmú kitételt is meghatároz, amely szerint a családok, a nemzet és a kultúra támogatása beletartozik egy szervezet társadalmi felelősségvállalási törekvéseibe.

Úgy gondolom, az ESG rendszere ezért is számít követendő példának, mivel nem csupán a környezeti vagy irányítási, de a szociális törekvésekre is kiterjed a hatálya, amely szemlélteti, hogy az előbb említett két terület nem képzelhető el az utóbbi nélkül. Az alapelv kapcsán megjegyzendő, hogy a hazánk Alaptörvényében lefektetett értékek jelentik a zsinórmértéket, valamint a kellő gondossággal mércéjét is alkalmaznia kell egy szervezetnek az ellátási lánc tekintetében.[604]

[603] ESG törvény indokolás 2–6. §
[604] ESG törvény 6. § (1)-(3) bekezdés

Az utóbbi megállapítás kapcsán két alcélt is megfogalmaz az alapelv, mintegy egyértelművé téve annak fő célját:

- a társadalmi felelősségvállalási vagy környezeti kockázatok megelőzése vagy minimálisra csökkentés, illetve
- a társadalmi felelősségvállalási vagy környezetvédelmi kötelezettségek megsértésének a megszüntetése.[605]

Jól látható, hogy az ESG törvény alapelvei olyan kellően magas absztrakciós szinten lettek meghatározva, amely által nem csupán a vállalati szervezetek irányába jelentenek kötelezettséget, így jelen disszertációban rövid elemzésük sem volt elhanyagolható. Megállapítom, hogy az említett alapelveket mindkét (egyházi és egyetemi) általam vizsgált nem vállalati szervezet esetén implementálni kell a szervezeti kultúrába, ha ezen szervezetek önként alávetik magukat az ESG szerinti működésnek.

[605] ESG törvény 6. § (1)-(3) bekezdés

Az ESG és a mesterséges intelligencia közös metszéspontjai

A XXI. században számos innovációval, technikai, technológiai újdonsággal találkozhatunk. Jellemzően ezen újdonságok közé sorolandó a mesterséges intelligencia (a továbbiakban: MI vagy mesterséges intelligencia), illetve az általa nyújtott és kiaknázható előnyök tárháza is. A jelen évszázad 'nagy ipari forradalmát' jelentő MI mellett nem feledkezhetünk meg környezetünk védelméről, megóvásáról sem, hiszen a hasonló 'forradalmak' mindig egyre növekvő környezetterhelést is jelentenek egyben.

Disszertációm ezen részében kísérletet vállalok arra, hogy röviden összevessem az MI és az ESG néhány közös metszetét. Megjegyzendő, hogy e fejezetben elsősorban az ESG során kiaknázható előnyökre fókuszálok, vagyis azokra, amelyeket az MI adhat egy szervezetnek az ESG alkalmazása során. Kutatásom ezen része azért is bír kiemelkedő fontossággal, mivel az érintetti kör (jellemzően a vállalatok és azok befektetői) egyaránt keresik azokat a technológiai megoldásokat, amelyek segíthetik a fenntarthatósági célok elérését. Már ezen a ponton megjegyzendő ugyanakkor, hogy az MI-nak elsősorban az ESG-kockázatok feltárásában, azonosításában lehet kiemelkedő szerepe.

Kiemelhetjük, hogy az MI az ESG mindhárom területén, így a környezeti (E), a társadalmi (S), valamint az irányítási (G) szférákban is egyaránt jelen lehet. Említhetünk egy nagy összekötő elemet az MI és az ESG között, amely nem más, mint az adat. Megjegyzendő, hogy a különböző adatok gyűjtésével, felhasználásával, elemzésével rendkívüli módon növekedhet a lehetséges fenntarthatósági kockázatok előrejelzése.

Az MI hasznos lehet továbbá a szervezeti szférában ismeretes jelentéssel összefüggő munka automatizálhatóságában. E mellett az MI használatával növekedhet az átláthatóság és megfelelőség, amely a disszertáció korábbi részeiben már bemutatott különböző auditok MI általi támogatásában ölthet testet.

Fő kérdésként merülhet fel, hogy az MI használata kapcsán felmerülő kockázatok (mint például az átláthatóság, a felelősségi kérdések, adatvédelemi és emberi jogi aspektusok) hogyan illeszthetők bele az ESG keretrendszerekbe. Ezen kívül arra is választ kereshetünk, hogy az MI milyen módon integrálható egy szervezet ESG stratégiájába, milyen vezetői szintek felelősek

ezen integrációért, továbbá hogyan biztosítható az etikus és fenntartható MI-használat, ehhez milyen dolgozói tudatosságra, innovációs kultúrára van szükség.

Kiemelendő, hogy számos tanulmány készült az ESG és a mesterséges intelligencia integrációjáról, amelyek meghatározott keretrendszereket és protokollokat javasolnak az MI hatásainak ESG kontextusban történő értékelésére.[606] Ezek a tanulmányok rávilágítanak a szabványosított irányelvek szükségességére, különösen a környezeti kérdések mérése kapcsán, és kihangsúlyozzák a különféle szabványok, valamint az összetett adatkészletek okozta kihívásokat. [607]

Közös pont az imént kifejtettek alapján az ESG és az MI között, hogy mindkét rendszerben erőteljesen megjelennek a szabványok, illetve azok alkalmazási lehetőségei. Így az MI kapcsán kiemelhetjük az ISO/IEC 42001 szabványt, amely iránymutatásokat nyújt a vállalati vezetőség és irányító testületek számára a MI-kezelő rendszerek létrehozására és fenntartására.

Az említett tanulmány rámutat,[608] hogy a szervezeti szférában az ESG-kérdéskörök háromféleképpen kapcsolódhatnak a mesterséges intelligenciához:

- a mesterséges intelligencia lehetőségeinek vizsgálatával az ESG-kockázatok csökkentésére (pl. kibocsátáscsökkentés, monitoring és irányítás);
- a mesterséges intelligencia használata által a pozitív hatások elérésére (pl. ügyfélélmény); valamint
- az MI-al kapcsolatos aggályok és kockázatok kezelése kapcsán, amelyek átfedésben lehetnek az ESG-aggályokkal és -kockázatokkal.

Megjegyzem, hogy e három terület a nem vállalati szervezeteket éppúgy érinti, mint a piaci szereplőket, ezen okból használom e fejezetben szintén a szervezet fogalmát.

Ha megvizsgáljuk azon folyamatokat, amelyek az ESG-re vonatkoznak, valamint amelyeket az MI támogat, három fő folyamatot emelhetünk ki:

- az adatgyűjtést
- a szervezést és

[606] Sætra, Henrik: A framework for evaluating and disclosing the ESG related impacts of AI with the SDGs. *Sustainability*, 2021/15, 13, 2021. 8503.; BRUSSEAU, James: AI human impact: Toward a model for ethical investing in AI-intensive companies. *Journal of Sustainable Finance & Investment*, 2023/2, 13, 2023.1030–1057.
[607] LEE et al. op. cit 1.
[608] LEE et al. op. cit 2.

– az elemzést.[609]

Az említett folyamatoknak az ESG-vel kapcsolatos adatok gyűjtésére, ezen adatok szűrésére és strukturált formátumba alakítására, valamint azok osztályozására és bizonyos szempontok szerinti elemzésére kell vonatkozniuk. Kimondhatjuk továbbá, hogy a mesterséges intelligencia egyik legnagyobb erőssége a nagy adathalmazok elemzésére és értelmezésére való 'képességében' rejlik.[610]

Ahogy a későbbiekben még kitérek rá, az intézményi fenntarthatóság vizsgálata során a szervezeti dokumentumok kiemelten hangsúlyosnak tekintendőek. Így a mesterséges intelligencia ESG-hatásainak értékelésére és közzétételére szolgáló mesterséges intelligencia ESG-protokoll négy dokumentumot jelöl meg:

– kezdeti leíró nyilatkozat,
– fő hatástanulmány,
– a kockázatok és a lehetőségek meghatározásának dokumentuma, valamint
– cselekvési terv.[611]

Megállapíthatjuk azt is, hogy az etika keretrendszere és az ESG egyes aspektusai között szoros kapcsolat mutatható ki, így például az MI etikai elvei között megjelenik az emberi, társadalmi és környezeti jólét, amely kapcsolatban áll az üvegházhatású gázok (ÜHG) kibocsátásának csökkentésével, az emberi jogok tiszteletben tartásával, az adatvédelemmel és kiberbiztonsággal vagy más jogintézményekkel.[612]

Amennyiben egy szervezet irányítását vizsgáljuk, az alábbiakra érdemes rámutatni:

– *Igazgatótanács és vezetőség*: A vezetőség tudatossága és elkötelezettsége nélkülözhetetlen ahhoz, hogy a mesterséges intelligencia egy szervezetbe sikeresen bevezetésre kerüljön.
– *Szabályzat (belső és külső)*: A felelősen elkészített MI-szabályzatok a MI-vezetés indikátoraként is értelmezhetőek, és az etikus MI-gyakorlatok hatékonyságát, működőképességét is növelik.

[609] LEE et al. op. cit 2.
[610] BIHARI Éva Sarolta: Artificial Intelligence in Public Administration: Opportunities and Challenges in the Hungarian Context. *Közigazgatási és Infokommunikációs Jogi PhD Tanulmányok*, 2025/6, 2, 2025. 59.
[611] Sætra, Henrik: The AI ESG protocol: Evaluating and disclosing the environment, social, and governance implications of artificial intelligence capabilities, assets, and activities. *Sustainable Development*, 2023/2, 31, 1027–1037 https://doi.org/10.1002/sd.2363, LEE et al. op. cit 2.
[612] LEE et al. op. cit 3.

– *Nyilatkozat és jelentéstétel*: Az ESG-vel kapcsolatos dokumentáció közzététele elősegítheti az MI információinak a nyilvánosságát is, ami fontos a szervezetek számára az erős társadalmi hitelesség fenntartása és az érdekelt felek irányába történő átláthatóság biztosítása érdekében.[613]

Megállapíthatunk olyan közös metszéspontokat az ESG és az MI között, amelyek mindkét területen kulcsfontosságúnak tekinthetőek. Ilyen közös pontok lehetnek többek között

– a munkavállalók bevonása az említett rendszerekbe;
– a szervezet vezetőinek és a vezetői képességekeinek a megerősítése a mesterséges intelligencia, a technológia, az ESG és az etika területén;
– a rendszerek integrálása, adaptálása a meglévő rendszerekbe és folyamatokba;
– a beszerzési kockázatok kapcsán alkalmazott stratégiák alkalmazása a teljes ellátási láncra;
– az adatvédelmi és a kiberbiztonsági követelmények, valamint
– a rendszerek előnyeinek és hátrányainak a hatékony kiaknázása.[614]

Úgy vélem, mindkét terület vizsgálata során rendkívül fontos jogi garanciát jelent az átláthatóság. Az átláthatóság egyrészt *extern* módon jelenik meg, például a nyilvánosság számára is hozzáférhető beszámolók, jelentések formájában, továbbá másrészt *intern* dokumentumokban, például belső szabályzatokban, iránymutatásokban. A hivatkozott tanulmány rámutat,[615] hogy az MI szabályozási hiátusai, s így a szabályzatok hiányai negatív következményekkel járhatnak az emberekre, a társadalomra és a környezetre. Ezen kívül egy szervezet befektetői is megkövetelik, hogy átláthatóan és nyilvánosan elérhető legyen az MI-szabályzat a befektetésekkel kapcsolatos helyes döntéshozatal érdekében. Végezetül az *intern* dokumentumoknak összhangba kell állniuk a hatályos szabályozási környezettel (jogszabályokkal, európai uniós normákkal, stb…) és szabványokkal, valamint tartalmazniuk kell egyéb tényezőket (például etikai szempontokat, a vállalati értékeket vagy a korábban már említett átláthatósági kritériumokat). Úgy vélem, ezen megállapítások közös metszetet jelentenek az MI és az ESG rendszereiben, továbbá hasznosítható támpontokat mutatnak a nem vállalati szervezetek számára.

[613] LEE et al. op. cit 3.
[614] vö. LEE et al. op. cit 7-8.
[615] LEE et al. op. cit 13.

Szintén közös pontként jelentkezik a két rendszer kapcsán, hogy az adott szervezetnek ki kell jelölnie egy tisztviselőt, aki az elemzett szisztémákat felügyeli. Megjegyzem, ezen kijelölt személy 'szerepe' a környezetközpontú irányítási rendszereknél (például EMAS, zöld kakas) disszertációm korábbi részeiben részletesen is elemzésre került. Hangsúlyozandó, hogy e tisztviselőnek értelemszerűen az MI-ban és az ESG-ben (is) jártas szakembernek kell lennie, amely megkövetelhet bizonyos egyéb végzettségi szinteket (például hazánkban az ESG szakértők mikrotanúsítványát).[616] Megjegyzendő a kifejtettek alapján, hogy az említett személy (vagy akár ezen szerepkörökre külön létrejött bizottság) mindkét rendszerben közreműködik

- a stratégiai iránymutatás nyújtásához,
- az etikus és felelős gyakorlatok biztosításához és
- a kockázatok kezeléséhez.[617]

Az ESG és az AI Act kapcsolódási pontjai

A mesterséges intelligencia átfogó európai uniós szabályai az úgynevezett 'AI Act-ben'[618] jelennek meg, amely uniós jogi norma közvetett, kiegészítő módon, nem pedig önállóan kapcsolódik az ESG célkitűzéseihez. Az AI Act szabályozási tárgyköre főképp az AI-rendszerek kockázatainak a szabályozására, az alapvető jogok védelmére és a bizalmi, transzparens AI-használatra terjed ki. Mindazonáltal, mint említettem, közvetett módon megjelenik az ESG és a fenntarthatóság témaköre az AI Act rendelkezéseiben. Így a rendelet (27) Preambulumbekezdése az MI-rendszerek fenntartható és környezetbarát fejlesztését várja el.[619]

Kimondja a rendelet továbbá azt is, hogy

„Valamennyi érdekelt fél – ideértve az ipart, a tudományos köröket, a civil társadalmat és a szabványügyi szervezeteket is – ösztönözve van arra, hogy az önkéntes legjobb gyakorlatok és szabványok kidolgozásához adott esetben vegye figyelembe az etikai elveket".[620]

[616] vö. 11/2024. (VIII. 8.) SZTFH rendelet
[617] LEE et al. op. cit 13.
[618] Az Európai Parlament és Tanács (EU) 2024/1689/EU rendelete (2024. június 13.) a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok megállapításáról valamint a 300/2008/EK, a 167/2013/EU, a 168/2013/EU, az (EU) 2018/858, az (EU) 2018/1139 és az (EU) 2019/2144 rendelet, továbbá a 2014/90/EU, az (EU) 2016/797 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról (a mesterséges intelligenciáról szóló rendelet), OJ L 1689, 2024.7.12. (a továbbiakban: mesterséges intelligenciáról szóló rendelet)
[619] mesterséges intelligenciáról szóló rendelet (27) preambulumbekezdés
[620] mesterséges intelligenciáról szóló rendelet (27) preambulumbekezdés

Megjelenik továbbá a hivatkozott Preambulumbekezdésben – többek között – a megkülönböztetés tilalma és a méltányosság, vagy akár a nemek közötti egyenlőség és a kulturális sokszínűség is. Megállapíthatjuk, hogy az AI Act ezen részei az ESG 'E' és 'S' pontjaihoz kapcsolódnak leginkább. De kiemelhetjük a (165) Preambulumbekezdést is, amely a különböző szereplők[621] környezeti fenntarthatósággal összefüggő, az önkéntességet szem előtt tartó ösztönzését 'várja el' az MI rendszerek kapcsán.[622]

Indokolt rámutatni továbbá, hogy az uniós jogforrás 95. cikke az MI rendszerek környezeti fenntarthatóságának a vizsgálatát és minimalizálását, valamint az energiahatékony tervezési és használati gyakorlatokat szabályozza a különböző magatartási kódexek kialakítása által.[623]

Végezetül pedig a rendelet 112. cikke jelentéstételt vár el az Európai Bizottságtól 2028-tól az általános célú MI-modellek energiahatékony fejlesztésre vonatkozó szabványjellegű dokumentumok kidolgozásának az előrehaladásáról, valamint azok értékeléséről.[624]

Az említett rendelkezések az ESG 'E', vagyis környezeti pontjával mutatnak szoros kapcsolatot.

Megjegyzendő azonban, hogy az AI Act nem tartalmaz külön, ESG-elnevezésű fejezetet vagy kötelező ESG-jelentési szabályokat (mint amiket például a CSRD ír elő).

Adatvédelmi és kiberbiztonsági követelmények

Az adatvédelem és a kiberbiztonság nem csupán az ESG adatok tekintetében, de az etikus MI-használat során is rendkívüli kihívást, valamint potenciális kockázatot jelent. Egy magyar szerzőktől származó, főképp a közszféra digitalizációját elemző, ugyanakkor a nem vállalati szerveztek számár is adoptálható megállapításokat tartalmazó angol nyelvű tanulmány hívja fel rá a figyelmet,[625] hogy jelentős beruházásokra van szükség a digitális infrastruktúrába, amelynek célja a nyilvántartások és platformok közötti *interoperabilitás* megteremtése, valamint megjegyzendő az is, hogy 'nem hanyagolható el' az adatvédelmi és kiberbiztonsági szabványok következetes érvényesítése sem.

Egyértelműen kimondható, hogy a nem vállalati szervezetek esetén a személyes és érzékeny adatok kezelése kifejezetten gondos eljárást követel meg, a nem megfelelő adatvédelem vagy a

[621] E körben az AI Act a szolgáltatókat, valamint adott esetben valamennyi – akár nagy, akár nem nagy kockázatú – MI-rendszer és az MI-modellek fejlesztőit nevesíti.
[622] mesterséges intelligenciáról szóló rendelet (165) preambulumbekezdés
[623] mesterséges intelligenciáról szóló rendelet 95. cikk (2) bekezdés b) pont
[624] mesterséges intelligenciáról szóló rendelet 112. cikk (6) bekezdés
[625] BIHARI i. m. 52.

rendszer hibája pedig az egyéni jogsérelmeken túl a közintézményekbe vetett bizalmat is aláásha tja.[626] Kimondható az is, hogy ezen esetekben az információs önrendelkezéshez való jog biztosítása áll szemben az MI kiterjesztett adatfeldolgozási hatókörével (kifinomult mintázatfelismerés, adatösszesítés és prediktív elemzés).[627] Mindezen elvek betartása értelemszerűen az ESG során kezelt adatok tekintetében is fennáll, vagyis az MI-rendszerekben rejlő személyes adatok nagyméretű feldolgozását a lehető legkörültekintőbb módon kell kezelni.[628]

Mint utaltam rá, a hivatkozott tanulmány[629] a magyar közszféra MI-használatát, közigazgatásba való integrálásának lehetőségeit és kockázatait tekinti át, így értékes megállapításokat tesz a nem vállalati szervezetek viszonylatában. Egyértelmű konklúzióként jelentkezik, hogy a digitalizáció, s így az MI használata számos előnnyel járhat, amely közül kiemelendő

- a gyorsabb ügykezelés,
- nagyobb átláthatóság és
- a jobb költséghatékonyság.

A hátrányok között pedig megkülönböztethetőek

- jogi,
- technológiai,
- társadalmi és
- szervezeti hátrányok.[630]

Általános problémát jelent ugyanakkor, hogy a jogalkotási folyamatok és az adminisztratív struktúrák nem tudnak lépést tartani a technológiai innováció sebességével,[631] így szabályozási keretek és az állami szervezetek (de úgy vélem a nem vállalati szervezetek is sok esetben) belső működése gyakran csak késve reagál a különböző változásokra.[632] Kimondható továbbá, hogy a stratégiai tervezésnek kiemelt szerepe van, amelynek jogi, adatvédelmi és etikai szempontokat is figyelembe kell vennie.[633]

[626] BIHARI i. m. 55.
[627] BIHARI i. m. 55.
[628] BIHARI i. m. 56.
[629] BIHARI i. m.
[630] BIHARI i. m. 53.
[631] BIHARI i. m. 56.
[632] BIHARI i. m. 56.
[633] BIHARI i. m. 58.

Egyetérthetünk azon megállapításokkal is, amelyek szerint az ESG a szervezetek versenyképességét és pénzügyi eredményeit erősítheti, az ESG elveit pedig célszerű integrálni a szervezeti kultúrába, mivel az morális és gazdasági előnyökkel is jár.[634] Így az ESG specifikus szoftverei kapcsán kijelenthető, hogy elősegíthetik az ESG keretrendszer hatékony implementálását és a képességek fejlesztését.[635] Megjegyzendő, hogy kínai szerzők mutatnak rá arra is, hogy az MI jelentősen javítja a vállalatok általános ESG-teljesítményét azáltal, hogy enyhíti a finanszírozási korlátokat, előmozdítja a zöld innovációt és erősíti az információk közzétételét.[636] Szintén értékes megállapítást jelent, hogy a digitális átalakulás elmélyülése által a mesterséges intelligencia az ESG-teljesítmény növelése érdekében egyre erőteljesebben alakítja át a szervezeti működést (pl. adatelemzés, környezeti monitoring).[637] Kiemelendő az is, hogy a mesterséges intelligencia technológiája mindhárom dimenzióban [(E), (S), (G)] javítja a szervezetek ESG-teljesítményét.[638] Továbbá szükséges arra is rámutatni, hogy az MI által továbbfejlesztett adatintegrációs és analitikai képességek erőteljesen javítják a megfelelőség-ellenőrzés hatékonyságát, és ez által a vállalatirányítási struktúrákat.[639]

E ponton emelném ki, hogy az MI a ‘zöldrefestés’ ellen is hatékony eszköz lehet, ugyanis a mesterséges intelligencia technológia bevezetése rögzíthetővé és nyomon követhetővé teszi a vállalati intézkedéseket, növeli a belső információk átláthatóságát, és csökkenti az információs aszimmetriát.[640]

Fontos megállapítást jelent az is, hogy az MI-ra vonatkozó szabályokat és előírások folyamatosan fejlesztenie, javítania kell egy adott szervezetnek, amely nem valósulhat meg a szabályozók, vagyis a jogalkotó és a felhasználók, vagyis a jogalkalmazó együttműködése nélkül.[641] A hivatkozott kínai tanulmány rámutat, hogy az MI szervezeti bevezetése mellett az ESG stratégiákat kidolgozása is rendkívüli fontosságú. Úgy vélem ezen dokumentumok a szervezeti kultúrát erősíthetik, amelyhez csatlakoznak a kínai tanulmány szerzői is az említettek holisztikus fejlesztését szorgalmazva.[642] Megjegyzendő az is, hogy az kiemelt területeken való együttműködés a különböző kutatóintézetekkel és egyetemekkel is ajánlott. Végezetül

[634] GULYÁS i. m. 5.
[635] SZENDREY et al. i. m. 22.; KPMG (2024). Addressing the Strategy Execution Gap in Sustainability Reporting. https://kpmg.com/kpmg-us/content/dam/kpmg/pdf/2024/kpmg-2024-esg-organization-survey.pdf (2026.03.09.)
[636] HANJIN – JIAYI – XI: op. cit. 01.
[637] HANJIN – JIAYI – XI: op. cit. 01.
[638] HANJIN – JIAYI – XI: op. cit. 02.
[639] HANJIN – JIAYI – XI: op. cit. 02.
[640] HANJIN – JIAYI – XI: op. cit. 03.
[641] HANJIN – JIAYI – XI: op. cit. 15.
[642] HANJIN – JIAYI – XI: op. cit. 15.

hangsúlyozandó, hogy a hivatkozott tanulmány kísérleti és nem kísérleti zónákat említ, ahol a nem kísérleti zónák kapcsán elvárt a kísérleti zónák szakpolitikai tapasztalatainak a figyelembe vétele, valamint a mesterséges intelligencia technológiájának az adott szervezet belső fejlesztéseibe történő fokozatos integrálása.[643] Mindez párhuzamba állítható azon tézissel, amely szerint a nem vállalati szervezetek hatékonyan adoptálhatják szervezeti szabályozóikba, kultúrájukba a vállalati szervezetek jó gyakorlatait, tapasztalatait. A hivatkozott tanulmány rámutat arra is, hogy az említett nem kísérleti zónák szervezetei könnyedén elsajátíthatják a kísérleti zónák szervezeteinek a különböző területeken kidolgozott végrehajtási módszertanait és eljárásait, ezáltal célozottabb mesterséges intelligencia stratégiákat dolgozhatnak ki, továbbá integrálhatják azokat saját ESG stratégiáikba is a fenntartható szervezeti növekedés elősegítése és a szervezet értékének a növelése érdekében.[644] Ezen megállapítás egyértelmű szervezeti kapcsolódási pontot mutat az MI és az ESG között.

Ugyancsak fontos megállapításnak tekintendő, hogy a szabályozó hatóságok elsődleges feladatai között említendőek bizonyos szabványosított ‘megoldások’ kidolgozása, továbbá meghatározott mérőszámok, előre lefektetett közzétételi követelmények rögzítése, hovatovább a meglévők fejlesztése.[645] E ponton utalnék a korábban, AI Act keretében leírt uniós követelményekre.

Kimutatható az is, hogy az elmúlt években számos szervezet kötelezte el magát önkéntesen az ESG-információk közzétételének növelése mellett, vagyis ez a tevékenység széles körben elterjedt gyakorlattá vált a szervezetek életében.[646] Szükségesnek látszik továbbá arra is rámutatni, hogy a szervezetek fenntartható működése az egész döntési és szervezési folyamatot áthatja, amely kapcsán a hatályos jogszabályok és a nemzetközi normák betartása az elköteleződés egyik fő attribútuma.[647] Ezen megállapítást támasztja alá SZIKORA Veronika is az az alábbi tanulmányában.[648] Az imént hivatkozott írások is azt a következtetést erősítik, hogy ezen elköteleződésnek az egész szervezeti kultúrát át kell hatnia.

[643] HANJIN – JIAYI – XI: op. cit. 15.
[644] HANJIN – JIAYI – XI: op. cit. 15.
[645] CUI, Jun: Empirical Analysis of Digital Innovations Impact on Corporate ESG Performance: The Mediating Role of GAI Technology, *Financial Strategy and Management Reviews*, 2025/1, 1000048. DOI:10.71204/dapv6405.. 15-16.
[646] EL AZIZ – ASDIOU op. cit 1.
[647] EL AZIZ – ASDIOU op. cit 2.
[648] SZIKORA (2025) i. m. 27.

A Reddit vs. Anthropicot-ügy és DWS-ügy rövid bemutatása, közös pontjai

Megállapítható, hogy számos közös pont mutatható ki az MI és az ESG között, amely jelentős kihatással van a (vállalati és nem vállalati) szervezetek működésére. Látható az is, hogy a jog, elsősorban bizonyos alapjogok (esélyegyenlőség, adatbiztonság, megkülönböztetés tilalma) védelme is hatékonyabbá tehető az MI használatával, ugyanakkor az említett rendszer alkalmazásának meglehetnek az árnyoldalai is.

Így például a Reddit pert indított az Anthropicot ellen, mivel a szervezet jogi érvei szerint veszélybe került a felhasználói adatok védelme azáltal, hogy a 'techóriás' engedély nélkül kezelte azon adatokat, amelyeket a chatbotja kialakítása során használt fel.[649] Az eljárás több jogi aspektust is felvázol, így például a kötelmi jog köréből a szerződéssel kapcsolatos felhasználási feltételek és a licencpolitika betartását, egyéb versenyjogi kérdéseket,[650] valamint talán ezen szempontból leghangsúlyosabbnak tekintendően az adatvédelem problematikáját.

Megjegyzendő ugyanis, hogy a Reddit szerint az adatai jogszerűtlenül kerültek felhasználásra.[651] Látható, hogy a XXI. századi innovációk – ahogy az jelen fejezet bevezetőjében is említésre került – számos jogi veszélyt tartogathatnak, ezért a jogszerűség elve, a rendeltetésszerű joggyakorlás és más alapelvek kiemelten fontosnak mutatkoznak.

A hivatkozott ügynek azért is lehet kiemelkedő jelentősége, mivel precedensértékkel bírhat a tekintetben, hogy a 'techóriások' a jövőben ingyenesen vagy ellentételezésért vehetik-e át az internetes platformok tartalmát, valamint azok adatait.

Az ESG kapcsán (és párhuzamba állítva az Anthropic-üggyel) a korábban már említett 'zöldrefestés' összefüggésében érdemes bemutatni az úgynevezett DWS-ügyet. Az ügy tényállása szerint a német Deutsche Bank többségi tulajdonában lévő DWS vagyonkezelő a fenntartható befektetések egyik 'zászlóshajójaként' pozícionálta magát, holott megállapítást nyert, hogy a

[649] https://www.nytimes.com/2025/06/04/technology/reddit-anthropic-lawsuit-data.html?smid=url-share (a letöltés dátuma: 2026. 03. 09.)
[650] https://www.cnbc.com/2025/06/04/reddit-anthropic-lawsuit-ai.html?utm (a letöltés dátuma: 2026. 03. 09.)
[651] https://www.documentcloud.org/documents/25963296-reddit-v-anthropic/ (a letöltés dátuma: 2026. 03. 09.)

„2020-as éves jelentésében túlzó adatokat közölt az ESG-portfóliójának méretéről”.[652]

Ez alapján a vagyonkezelő egyértelműen ‘greenwashing-tevékenységet’ folytatott. Tanulságos lehet az ügy kapcsán, hogy a vagyonkezelő a közel 25 millió eurós bírság[653] után garanciát vállalt belső ellenőrzési folyamatainak a megerősítésére, amely jól szemlélteti a disszertáció korábbi részeiben leírtakat, vagyis a belső auditok, ellenőrző listák, belső tisztviselők fontosságát a szervezeti struktúrában.

Megállapítható továbbá az a tény is, hogy a nem vállalati szervezetek tevékenységeinek is erős összhangot kell mutatniuk a valós ESG szerinti működésükkel, ugyanis jelentős jogi, jelesül a jó hírnév sérelmét jelentő kockázatot okozhat az ilyen típusú szabályszegés. Fontos konklúzió tovább mindkét ügy kapcsán, hogy a központi szerep a bemutatott ügyekben az adatnak jutott. Ugyanakkor a Reddit vs. Anthropicot-ügyben az adat felhasználása és tulajdoni helyzete jelentette az eljárás magját, míg a DWS-ügyben az adatok valósága, nem megfelelős felhasználása, félrevezető volta volt a központi jogi kérdés.

Következtetések

Ezen fejezet konklúziója úgy foglalható össze, hogy az MI ugyan segíti az ESG-célok elérését, de való kockázatot is jelent az ESG szempontjából. Gondolunk csak bele, hogy a különböző adatközpontok mekkora energiaterhelést jelentenek, hamarosan egy nagyobb ország, például Japán energiafelhasználását fogják kitenni.[654] E ponton érdemes az SDGs 7. céljára gondolni, amely a megfizethető és tiszta energia kívánalmait jelenti. Kérdésként merülhet fel, hogy hogyan egyeztethető össze az MI jelentős energiafelhasználása az ENSZ ezen céljával.

Végezetül fontosnak tartom kiemelni, hogy mindkét rendszerben jelentős szerepet játszik a szervezeti kultúra formálása, amely a már említett szervezeti dokumentumok, belső szabályozók révén erősíthető jelentősen. Úgy vélem, a nem vállalati szervezetek adoptálhatják ezen jógyakorlatokat mindennapi működésükbe, ugyanakkor – ahogy korábban említésre került – a szerteágazó szabályozási kihívásokkal is meg kell küzdeniük, nem szabad késve reagálniuk a változó dinamizmusú technológiai fejlődésre az *intern* dokumentumaik kialakítása során, valamint a jogi, adatvédelmi és etikai elvet is szem előtt kell tartaniuk.

[652] https://www.portfolio.hu/befektetes/20250402/nem-jott-be-a-zold-trukkozes-milliardos-birsagot-kap-a-deutsche-bank-vagyonkezeloje-751991 (a letöltés dátuma: 2026. 03. 09.)
[653] https://www.ft.com/content/5104889e-3e20-44fd-9d24-966add0ac64c (a letöltés dátuma: 2026. 03. 09.)
[654] https://tudatosvasarlo.hu/energia-ai-hasznalat-jovo/ (a letöltés dátuma: 2026. 03. 09.)

A tanúsítás és az ESG tanácsadók jelentősége

A disszertációm jelen fejezetében vizsgált két témakör rendkívüli aktualitással rendelkezik, ugyanis az ESG tanácsadók képzése[655] egyre hangsúlyosabb a felsőoktatási palettán, a tanúsítás legújabb hazai szabályai pedig a Magyar Közlöny 2025. évi 157. számában jelentek meg. Megjegyzem, hogy az említett két jogintézményt disszertációm jelen fejezetében csupán érintőlegesen tekintem át, a nem vállalati szervezeteknél potenciálisan hasznosuló normatív rendelkezések kiemelésével.

A tanúsítás és a nem vállalati szervezetek kapcsolata

A kifejtettek alapján a 2025. év végén kormányrendeleti szinten kerültek szabályozásra az ESG tanúsítók, illetve az ESG tanúsítók által végzett tevékenységre vonatkozó követelmények[656] [a továbbiakban: 424/2025. (XII. 23.) Korm. rendelet]. Szükséges külön is felhívni a figyelmet arra, hogy önálló szabályozó szerv rendelete *regulálja* a jövőben az ESG tanúsítók névjegyzékét.[657] Megjegyzendő, hogy a tanúsítás kapcsán egészen új normák kerültek kidolgozásra. Az ESG törvény rendelkezik többek között arról, hogy meghatározott szervezeti köröknek[658] az előző (üzleti) évük fenntarthatósági célú átvilágítási kötelezettségeikkel kapcsolatos teljesítéséről ESG beszámolót kell készíteniük, amelyet ESG tanúsítóval kell auditálniuk.[659] E ponton érdemes rámutatni, hogy az ESG tanúsítás tárgya főszabály szerint az ESG törvény szerinti ESG beszámoló tanúsítása lehet, azonban az ESG törvényben meghatározott, kutatási disszertációm szempontjából jelentős ‘egyéb’ szervezeteknek[660] nyitva áll a lehetőség, hogy ‘csak’ – a korábban már részletesen elemzett –13/2024. (VIII. 15.) SZTFH rendelet mellékletét képező kérdőív vagy a kérdőív egy része képezze az ESG tanúsítás tárgyát. Kiemelendő ugyanakkor, hogy egy nem vállalati szervezet ESG adatszolgáltatási

[655] Számos hazai felsőoktatási intézmény indít ESG tanácsadó képzést, így a teljesség igénye nélkül: https://www.uni-corvinus.hu/post/landing-page/szakiranyu-tovabbkepzesek/esg-kepzesek/ (a letöltés dátuma: 2026. 03. 09.)
https://www.metropolitan.hu/hu/kepzesek/esg-tanacsado (a letöltés dátuma: 2026. 03. 09.)
https://www.bme.hu/ESG-tanacsado-kepzes (a letöltés dátuma: 2026. 03. 09.)
https://kti.uni-nke.hu/szakiranyu-tovabbkepzesek/szakiranyu-tovabbkepzesi-szakok/esg-szemleletu-gazdasagi-szaktanacsado/esg-tanacsado-reszismereti-kepzes (a letöltés dátuma: 2026. 03. 09.)
[656] az ESG tanúsítókra, illetve az ESG tanúsítók által végzett tevékenységre vonatkozó követelményekről szóló 424/2025. (XII. 23.) Korm. rendelet (a továbbiakban: 424/2025. (XII. 23.) Korm. rendelet)
[657] az ESG tanúsítók névjegyzékéről szóló 15/2025. (XII. 23.) SZTFH rendelet
[658] ESG törvény 1. § (1) bekezdés
[659] ESG törvény 23. § (1) bekezdés
[660] ESG törvény 1. § (3) bekezdés szerinti szervezet

kötelezettségének ESG beszámoló útján is eleget tehet.[661] Megjegyzem, hogy a nem vállalati szervezetek számára a kérdőív tanúsítása – álláspontom szerint – rendkívüli mértékben ajánlott. Ezen 'lehetőség' ugyanis egyfajta 'előremenekülést' jelenthet azon esetre, ha a jövőben olyan jogalkotási törekvések látnának napvilágot, amelyek szerint már az ESG beszámoló tanúsítása is kötelezővé válna a disszertációmban vizsgált szervezetek számára. Megjegyzem azonban, hogy az új tanúsítási szabályok alapján a nem vállalati szervezetek nem csupán a 13/2024. (VIII. 15.) SZTFH rendelet mellékletét képező kérdőív vagy a kérdőív egy részét tanúsíttathatják, hanem

a. az ESG beszámolót, valamint
b. a szállítói kérdőívet is.[662]

Ha azonban kizárólag az ESG beszámoló mellékletét képező kérdőív vagy a szállítói kérdőív tanúsítása történik meg, akkor az ESG beszámoló alatt a hivatkozott jogszabály fogalomrendszerében az említett kérdőíveket kell érteni, és – eltérés hiányában – a 424/2025. (XII. 23.) Korm. rendelet ESG beszámolóról szóló rendelkezéseit szükséges azokra alkalmazni.[663]

E ponton jegyzem meg, hogy – álláspontom szerint – az ESG kérdőív tanúsításába ezen utaló szabály okán az ESG tanácsadó is bevonható annak ellenére, hogy az ESG törvény nem mondja ki ezt egyértelműen, csupán a beszámolóról rendelkezik.[664]

Megállapítható mindezek alapján, hogy a kérdőívek tanúsítása több felkészülést, alaposabb odafigyelést igényel, mivel a kiegészítő szabályok mellett figyelemmel kell lenni az ESG beszámolóra vonatkozó szabályokra is. E ponton kiemelném azt is, hogy a jogszabály külön kiegészítő vizsgálati rezsimet állít fel a kérdőív tanúsítására.[665]

Szükséges rámutatni arra is, hogy az ESG tanúsító a kérdőív tanúsítása során az vizsgálja, hogy

– a kérdőívet alátámasztó adatok nyilvántartása, kezelése dokumentált és visszakereshető módon történt-e;

[661] ESG törvény 27. § (1)-(7) bekezdései
[662] 424/2025. (XII. 23.) Korm. rendelet 1. § 11. pont b) alpont
[663] 424/2025. (XII. 23.) Korm. rendelet 4. § (7) bekezdés
[664] ESG törvény 23. § (5) bekezdés
[665] 424/2025. (XII. 23.) Korm. rendelet 5. § (3) bekezdés a)-d) pontok

- a kérdőív megfelel-e a 13/2024. (VIII. 15.) SZTFH rendelet szerinti tartalmi és formai követelményeknek;
- kérdőív tartalmától függően az összhangban áll-e
    1. a szervezet kockázatelemzésével,
    2. a korrekciós intézkedéseivel, valamint
    3. a szervezet lényegességi vizsgálatának és a fenntarthatósági célú átvilágítási kötelezettségének a közvetlen szállítókra kiterjedő voltával.[666]

Érdemes kitérni rá, hogy a korábban említettekkel ellentétben a jogszabály bizonyos pontjain mégis könnyítést hoz a kérdőív tanúsítása kapcsán. Ilyen tipikusan, amikor arról rendelkezik, hogy a kérdőív esetében nem kell specifikus analitikai eljárás keretében értékelni a szöveges jellegű ESG információkat (célkitűzéseket, politikákat, nem számszerűsíthető intézkedéseket), így értelemszerűen azok következetességét, megvalósítási szintjét és hitelességét sem.[667]

De ugyanígy nem kell alkalmazni a jogszabály „Az adathiány esetén alkalmazott módszerek tanúsítása" alcímét a kérdőív tanúsítására.[668]

Megállapíthatjuk, hogy a jogalkotó ezen könnyítésekkel igyekszik elősegíteni a kérdőívek tanúsítását.

Ugyanakkor az ESG tanúsító köteles megvizsgálni, hogy az ESG beszámoló elkészítése során alkalmazott módszertanok megfelelnek-e a jogszabályi és szabvány szerinti követelményeknek, s így – a korábban hivatkozott utaló szabály okán – ezen rendelkezést – álláspontom szerint – a kérdőívre is megfelelően alkalmazni kell.[669] Így a jogszabály *expressis verbis* kiemelt jelentőséget tulajdonít a szabványoknak, mivel azokat a tanúsítás alapdokumentumainak az előkészítése során nem lehet figyelmen kívül hagyni.

Kiemelném továbbá, hogy összekapcsolva a korábban leírtakkal, az ESG tanúsítással összefüggő kormányrendelet normatív keretbe önti az adatalapú meg nem felelést is,[670] amely nem más, mint az ESG beszámoló ESG tanúsítása során megállapított téves vagy nem alátámasztott adat, illetve adathiány.[671] Úgy vélem, e fogalom erőteljes kapcsolatot mutat a

[666] 424/2025. (XII. 23.) Korm. rendelet 12. § (3) bekezdés
[667] 424/2025. (XII. 23.) Korm. rendelet 15. § (2) és (5) bekezdés
[668] 424/2025. (XII. 23.) Korm. rendelet 18. § (3) bekezdés
[669] 424/2025. (XII. 23.) Korm. rendelet 17. § (1) bekezdés
[670] a jogszabály szóhasználatával élve: adatalapú nemmegfelelőség
[671] 424/2025. (XII. 23.) Korm. rendelet 1. § 1. pont

disszertációm korábbi részében bemutatott ‘greenwashing’ jelenségével. Ugyanezen körbe sorolnám az ESG tanúsítással érintett szervezetre vonatkozó, az információk védelmét előíró jogszabályi rendelkezést, amely az ESG tanúsító kötelezettsége.[672] Megjegyzendő továbbá az is, hogy az adatforrások komplexitását a jogszabály az ESG tanúsító kockázatelemzési kötelezettségei közé sorolja.[673]

Rögzítendő az a normatív megállapítás is, hogy valamennyi ESG tanúsítással érintett szervezet (beleértve a nem vállalati szervezeteket is) tekintetében egységesen kerülnek alkalmazásra az ESG tanúsító által kidolgozott belső minőségirányítási rendszerben alkalmazott módszertanok, valamint értékelési kritériumok.[674] A beszámolóra vonatkozó utaló szabály miatt úgy vélem, a kérdőívre is igaz az a rendelkezés, hogy az érvényességi ideje a kiállítás dátumától számított öt év.[675]

Megállapíthatjuk a kifejtettek alapján, hogy a nem vállalati szervezetek számára is nyitott a tanúsítás lehetősége, amely jelenleg még nem kötelező, hanem önkéntes vállalásként jelenthet meg egy szervezet életében. Mindazonáltal a folyamatosan változó, egyre szigorodó ESG-szabályozások miatt érdemes már most megterveznie egy adott nem vállalati szervezetnek, hogy milyen módon tudja kialakítani kérdőívét, esetlegesen beszámolóját. E ponton is igaz disszertációm egyik fő tézise, amely szerint egy szervezet csak nyerhet egy ilyen típusú rendszerben (igaz ez a tanúsítási folyamatra is) való részvétellel. Ha ugyanis nem lesznek kötelezőek az ESG rendszerének a szabályai a nem vállalati szervezetek számára, akkor is előrébb haladtak az említett szervezetek a teremtett világunk megóvása felé vezető úton. Ha pedig kötelező lesz, akkor „két legyet ütöttek egy csapásra”.

Az ESG tanácsadók szerepe

Az ESG tanácsadó jogszabályi alapját, kereteit maga az ESG törvény szabályozza. Az ESG tanácsadó a hazai polgári perrendtartás szerinti gazdálkodó szervezet[676] és olyan személy lehet,

[672] 424/2025. (XII. 23.) Korm. rendelet 4. § (1) bekezdés e) pont
[673] 424/2025. (XII. 23.) Korm. rendelet 7. § (1) bekezdés
[674] 424/2025. (XII. 23.) Korm. rendelet 3. § (4) bekezdés
[675] 424/2025. (XII. 23.) Korm. rendelet 24. § (5) bekezdés
[676] gazdálkodó szervezet: a gazdasági társaság, az európai részvénytársaság, az egyesülés, az európai gazdasági egyesülés, az európai területi társulás, a szövetkezet, a lakásszövetkezet, az európai szövetkezet, a vízgazdálkodási társulat, az erdőbirtokossági társulat, a külföldi székhelyű vállalat magyarországi fióktelepe, az állami vállalat, az egyéb állami gazdálkodó szerv, az egyes jogi személyek vállalata, a közös vállalat, a végrehajtói iroda, a közjegyzői iroda, az ügyvédi iroda, a szabadalmi ügyvivői iroda, az önkéntes kölcsönös biztosító pénztár, a magánnyugdíjpénztár, az egyéni cég, továbbá az egyéni vállalkozó, emellett gazdálkodó tevékenységével összefüggő polgári jogi kapcsolataiban az állam, a helyi önkormányzat, a költségvetési szerv, jogszabály alapján a költségvetési szervek gazdálkodására vonatkozó szabályokat alkalmazó egyéb jogi személy, a felsőoktatási intézmény, az egyesület, a köztestület, a HUN-REN Magyar Kutatási Hálózat, valamint az alapítvány; a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény 7. § (1) bekezdés 6. pont

aki megfelel az ESG törvényben meghatározott követelményeknek (pl. Magyarország területén ESG célú vállalatirányítási szakértői és ESG adatszolgáltatáshoz kapcsolódó tájékoztató és tanácsadói szolgáltató tevékenység).[677]

Kiemelendő, hogy az ESG tanácsadók szerepe egyre jelentősebbé válik, mivel – ahogy arra disszertációmban korábban kitértem – az ESG szerint működő szervezetek iránti elvárás a hazai és nemzetközi jogalkotási szinteken is folyamatosan fokozódik.

Fontos leszögezni, hogy ESG tanácsadóvá a korábban említett személyi kör Magyarország területén a Magyar Gazdaságfejlesztési Ügynökség Közhasznú Nonprofit Korlátolt Felelősségű Társaság (a továbbiakban: vállalkozásfejlesztési ügynökség) által akkreditált oktató intézmények egyikében válhat.[678] Nyilvántartásukat pedig a Szabályozott Tevékenységek Felügyeleti Hatósága vezeti,[679] amely önálló szabályozó szerv végzi az akkreditálásukat is.[680] Az akkreditált státusz három évre szól, alkalmanként további három éves időtartamra történő megújítás mellett.[681]

Disszertációm korábbi részében említésre került, hogy erősen ajánlott egy ESG tanácsadó alkalmazása a szervezetnél, különösen a beszámoló (kérdőív) elkészítése során. Megjegyzem azonba, hogy a jogszabály kizárja, hogy jogi személy és kapcsolódó személye ESG tanúsítói tevékenység végezzen olyan szervezet esetében, amelynél ESG tanácsadóként eljár vagy eljárt adott jelentés és két egymást követő üzleti év vonatkozásában.[682] Ugyanezen megállapítás igaz az ESG minősítőkre[683] is.[684] Ezen összeférhetetlenségi szabály – álláspontom szerint – indokolt, így támogatandó a jogalkotói kiterjesztés a nem vállalati szervezetekre is.

Az ESG tanácsadás egyik legfontosabb része nem más, mint a jogszabályi megfelelés követése, valamint biztosítása az adott szervezet számára. E ponton érdemes visszatekintenünk a disszertációm EMAS körében megfogalmazott gondolataira, amely rendszerben szintén elsődleges szempont volt a jogszabályoknak való maradéktalan megfelelés. De a tanácsadó

[677] ESG törvény 7. § 9. pont
[678] ESG törvény 9. § (1) bekezdés d) pont
[679] ESG törvény 11. § (2) bekezdés a) pont ab) alpont
[680] ESG törvény 11. § (2) bekezdés b) pont
[681] ESG törvény 11. § (3) bekezdés
[682] ESG törvény 32. § (4) bekezdés
[683] A vállalkozás az ESG megfelelőség és előrehaladás szempontjából történő minősítésére e törvény szerinti kötelezettségein túlmutatóan, saját üzleti döntése alapján ESG minősítőt is megbízhat. Az ESG minősítő az ESG menedzsmentplatformon keresztül benyújtott ESG beszámoló alapján, illetve közhiteles adatbázisokból és nyilvános forrásokból hozzáférhető vállalati adatokkal minősítheti az e törvény hatálya alá tartozó vállalkozásokat ESG megfelelőség és előrehaladás szempontjából. [ESG törvény 35. § (1) bekezdés]
[684] ESG törvény 35. § (4) bekezdés

feladatai között említhetjük az ESG beszámolóval kapcsolatos egyes tartalmi kérdéseket, az ahhoz szükséges adatgyűjtést, a beszámolóhoz kapcsolódó válaszok előkészítését és a tanúsítás különböző folyamatait.[685] Kiemelendő, hogy egy tanácsadó tudásának – olyan más területek, mint például a hulladékgazdálkodás mellett – át kell fognia a vállalatirányítási szempontok részletes megismerését is.[686] Fontos feladatai vannak továbbá a kockázatok elemzésében és a beszállítói lánc átvilágításában.[687]

Az ESG tanácsadók felsőoktatási képzése

Az ESG tanácsadók képzését vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a jelen disszertáció keretében vizsgált egyetemi szervezettel, mint nem vállalati szervezettel szoros kapcsolatot mutat. Ugyanakkor megjegyzendő, hogy jelen fejezetben az ESG képzés egyes részeit mutatom be, az egyetemi fenntarthatóságra a dolgozat későbbi részében térek ki.

Az ESG tanácsadók kapcsán két hazai szervet kell megemlítenünk, mégpedig a(z):

1. SZTFH-t, valamint
2. vállalkozásfejlesztési ügynökséget.

Megjegyzendő, hogy az előbbi a jogi vagy természetes személy ESG tanácsadókat – a 11/2024. (VIII. 8.) SZTFH rendelet szerint –,[688] míg az utóbbi az ESG tanácsadókat oktató intézményeket akkreditálja és tartja nyilván.[689] A témához való közvetett kapcsolat okán az ESG tanácsadók nyilvántartását külön nem vizsgálom jelen disszertációban.[690]

Kiemelendő az is, hogy a jogosulatlan ESG közreműködői tevékenységet végezését, valamint a tevékenység végzésére irányuló szolgáltatás felkínálását súlyos szankciókkal, bírságokkal bünteti a hazai ESG szabályozás, amely során figyelmeztetésnek nincs is helye.[691]

Ezen okból csupán az alább következő kritériumok teljesítésével célszerű megkezdeni az ESG tanácsadói tevékenységet:

---

[685] HORVÁTH Levente – SIMON Ákos: ESG-kompetenciák felértékelődése a felsőoktatásban – munkaerőpiaci elvárások. *ESG: online szakfolyóirat*, 2025/3., 2025. [27]
[686] HORVÁTH – SIMON i.m. [31]
[687] HORVÁTH – SIMON i.m [27]
[688] ESG törvény 36. § (2) bekezdés
[689] Az ESG tanácsadókat oktató intézményként történő akkreditálás követelményrendszeréről, az akkreditált oktató intézményeket tartalmazó nyilvántartás vezetésére vonatkozó részletes eljárási szabályokról, valamint az ESG tanácsadói képzésről, továbbá a képzés és a vizsga díjáról szóló 30/2024. (VIII. 8.) NGM rendelet [a továbbiakban: 30/2024. (VIII. 8.) NGM rendelet]
[690] ESG törvény 18. alcíme
[691] ESG törvény 45/A. § (1)-(2) bekezdés

Természetes személy esetén

- felsőfokú végzettség,
- ESG Tanácsadó képesítés (kizárólag a vállalkozásfejlesztési ügynökség által akkreditált ESG tanácsadókat oktató intézmény által szervezett ESG tanácsadói képzés keretében),
- 3 éves, 500 ESG szakértői óra időtartamra vonatkozó igazolt szakmai gyakorlat a jogszabályban meghatározottak szerint legalább két tevékenység tekintetében,
- kizáró ok fenn nem állása,
- büntetlen előélet,
- esedékessé vált és meg nem fizetett köztartozás.[692]

Az egyéni vállalkozó kivételével a Pp. szerinti gazdálkodó szervezet és a jogi személy akkor válhat ESG tanácsadóvá, ha legalább két olyan természetes személyt foglalkoztat, aki

- szerepel az ESG tanácsadók nyilvántartásában és legalább legalább heti 30 órás foglalkoztatási jogviszonyban áll az adott szervezettel,
- nem áll csődeljárás, végelszámolás, kényszertörlési, illetve felszámolási eljárás hatálya alatt,
- kizáró ok nem áll fenn,
- rendezett munkaügyi kapcsolatokkal rendelkezik,
- nincs érvényben vele szemben az Európai Bizottságnak valamely támogatás visszafizetésére kötelező határozata, valamint
- esedékessé vált és meg nem fizetett köztartozás sincs.[693]

A kifejtettek alapján látható, hogy szigorú feltételek birtokában lehet megkezdeni az ESG tanácsadói tevékenységet.

Ezen feltételek közül disszertációm szempontjából az ESG tanácsadó képesítés bír jelentőséggel, amely kizárólag a már említett vállalkozásfejlesztési ügynökség által akkreditált ESG tanácsadókat oktató intézmény által szervezett ESG tanácsadói képzés keretében

[692] Az ESG tanácsadóként történő akkreditálás követelményrendszeréről szóló 29/2024. (VIII. 8.) NGM rendelet [a továbbiakban: 29/2024. (VIII. 8.) NGM rendelet] 2. § (2) bekezdés
[693] 29/2024. (VIII. 8.) NGM rendelet 2. § (2) bekezdés

szerezhető meg. A már említett vállalkozásfejlesztési ügynökség akkor akkreditál egy kérelmezőt ESG tanácsadókat oktató intézményként, ha

- nem áll csődeljárás, végelszámolás, kényszertörlési, illetve felszámolási eljárás hatálya alatt,
- saját tőkéje a jegyzett tőke jogszabályban előírt legkisebb mértéke alá nem csökkent meghatározott időszak és beszámoló alapján,
- rendezett munkaügyi kapcsolatokkal rendelkezik
- nincs érvényben vele szemben az Európai Bizottságnak valamely támogatás visszafizetésére kötelező határozata,
- köztartozásmentes adózó,
- rendelkezik legalább hároméves felsőoktatásban akkreditált oktatási tapasztalattal
- rendelkezik legalább két-két oktatóval az ESG elméletét és gyakorlatát tekintve,
- rendelkezik az ESG tanácsadó képzésre vonatkozó saját honlappal,
- rendelkezik legalább két olyan oktatóval, aki akkreditált ESG tanácsadóként szerepel az ESG törvény szerinti nyilvántartásban.[694]

Az említett kritériumokon felül az ESG tanácsadó képzést folytató kérelmező arról is köteles nyilatkozni, hogy különálló munkaállomással rendelkezik a jelenléti képzés lebonyolítására, továbbá kétszáz órában biztosít képzést, amelynek csupán a fele lehet távolléti képzés, valamint figyelemmel kíséri az ESG szabályozási környezetét, amely során a tananyagot folyamatosan naprakészen tartja, és – bizonyos feltételekkel – az ESG tanácsadók továbbképzésének feladatait is vállalja.[695]

Láthatjuk, hogy egy felsőoktatási intézménynek mint szervezetnek számos követelménnyel kell rendelkeznie, hogy sikeres akkreditációt szerezzen ESG tanácsadók képzésére.

Szükségesnek tartom felhívni arra a megállapításra a figyelmet, hogy érdemes külön kezelni és elemezni az ESG specifikus modulok kialakítását, amelyek zömében az alap- és mesterszakokon illeszkednek az adott tantervbe, valamint külön az ESG tanácsadóképzést.[696]

[694] 30/2024. (VIII. 8.) NGM rendelet 2. § (1) bekezdés
[695] 30/2024. (VIII. 8.) NGM rendelet 2. § (2) bekezdés
[696] HORVÁTH – SIMON i.m. [19]

Megjegyzendő, hogy az ESG tanácsadó képzés speciális feltételeit és a tananyag minimumkövetelményeit a 30/2024. (VIII. 8.) NGM rendelet 1. melléklet tartalmazza.[697]

A melléklet az ESG tanácsadó képzés speciális szempontrendszerét, valamint a tananyag minimumkövetelményeit (kötelező oktatási óraszámait) határozza meg. Fontos rámutatni, hogy az ESG tanácsadók képzésén alapképzésben (korábban főiskolai szintű képzésben) vagy osztatlan képzésben szerzett szakképzettséggel és oklevéllel rendelkezők vehetnek részt.[698] Megállapítható ez alapján, hogy az ESG tanácsadó képzés legalább a BSc, vagyis az egyetemi szintű alapképzés elvégzése esetén áll nyitva az az iránt érdeklődők számára.

Külön emelném ki, hogy a jogszabály melléklete a vállalatok és szervezetek általi fenntartható működés elsajátítását jelöli meg célként, így úgy vélem, a képzés egyértelműen a nem vállalati szervezetek ESG-vel összefüggő ismereteire is vonatkozik.[699]

Az ESG tananyag kapcsán megjegyzendő, hogy rendkívül széles spektrumát öleli fel a témakörnek, így – többek között –

- az ESG kialakulását, jelentését,
- a vállalati működés alapjait, vállalatirányítási áttekintését, a vállalkozások adatait, a közérdeklődésre számot tartó vállalatok körét,
- ESG és fenntarthatóság, valamint ESG stratégia és akciótervezés dimenzióit,
- a hazai szabályozói környezet bemutatását, az ESG törvényből és végrehajtási rendeleteiből fakadó kötelezettségeket,
- a nemzetközi szabályozói környezet bemutatását, EU-s, illetve egyes uniós országok jogi szabályozását, nemzetközi egyezményeket, harmadik országok kockázatait,
- jelentéstételi rendszerek, szabványok, standardok bemutatását,
- ESG beszámoló tartalmát, ESG beszámoló mellékletét képező kérdőívet (…),
- a tanúsítókat, a tanúsítás módszertanát, valamint
- az ESG pilléreit (pl. hulladékgazdálkodás, körforgásos gazdaság, termékdíj, EPR díj; CSR; Vállalatirányítás; ESG szempontrendszerek a vállalatirányításban; beszállítói lánc vizsgálata, felelős beszerzés; vállalatirányítási rendszerek; ISO és más, világszerte alkalmazott szabványok; adatvédelem).

[697] 30/2024. (VIII. 8.) NGM rendelet 5. § (2) bekezdés
[698] 30/2024. (VIII. 8.) NGM rendelet 1. melléklet, 1. pont 1.1. alpont
[699] 30/2024. (VIII. 8.) NGM rendelet 1. melléklet, 1. pont 1.2. alpont

Bár az egyetemi szervezet financiális kérdéseit érinti, de mindenképp érdemes kitérni rá, hogy az ESG tanácsadó képzés díja legfeljebb a mindenkori bruttó minimálbér négyszerese, a vizsga díja pedig legfeljebb a mindenkori bruttó minimálbér fele lehet, amelyet az akkreditált, ESG tanácsadókat oktató intézmény állapít meg és szed be saját bevételeként.[700] A minimálbér 2026-ban, a kézirat lezárásakor 322 800 forint,[701] így ezen összegek 1.291.200 forintot, valamint 161.400 forintot jelentenek.

A korábban kifejtettek szerint az ESG tanácsadóként történő akkreditálás részletes szabályairól külön miniszteri rendelet rendelkezik.[702] A hivatkozott rendelet főképp az akkreditálási kérelem tartalmi elemeit, adatait szabályozza, ugyanakkor néhány aspektusát szükségesnek látom jelen disszertációban megvilágítani.

Rögtön egy kodifikációs hibára hívnám fel a figyelmet, amely szerint a 11/2024. (VIII. 8.) SZTFH rendelet gyakran utal általános hivatkozással egy bizonyos NGM rendeletre. Ezen rövidítést azonban sajnos nem vezeti be. A jogalkotás szakmai követelményei szerint azonban – ahogy arra már korábban felhívtam a figyelmet – a rövid megjelölést a rövidíteni kívánt elem első előfordulásakor kell meghatározni, és a további használatra utaló „a továbbiakban:" kifejezéssel együtt, zárójelben kell feltüntetni.[703] Vélhetően a jogalkotó az ESG tanácsadóként történő akkreditálás követelményrendszeréről szóló 29/2024. (VIII. 8.) NGM rendeletre utal ezen rövidítés kapcsán.

Tartalmi szempontból szükséges felhívni a figyelmet arra, hogy ugyanaz a természetes személy ESG tanácsadó egy időben legfeljebb három jogi személy kérelmezőnél vehető figyelembe[704] a 29/2024. (VIII. 8.) NGM rendelet azon követelményénél, amely szerint az akkreditált státuszhoz a korábban említett szervezeteknek legalább két olyan természetes személyt kell foglalkoztatniuk, akik bizonyos feltételeknek (szerepel az ESG tanácsadók nyilvántartásában és a jogi személy ügyféllel legalább heti 30 órás munkaviszonyban vagy munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyban áll, vagy a jogi személy ügyfélnek a személyesen közreműködő tagja) megfelelnek.[705]

[700] 30/2024. (VIII. 8.) NGM rendelet 5. § (2) bekezdés
[701] a kötelező legkisebb munkabér (minimálbér) és a garantált bérminimum megállapításáról szóló 426/2025. (XII. 23.) Korm. rendelet 2. § (1) bekezdés
[702] 11/2024. (VIII. 8.) SZTFH rendelet
[703] Jszr. 5.§ (2) bekezdés
[704] 11/2024. (VIII. 8.) SZTFH rendelet 5. § (6) bekezdés, 10. § (6) bekezdés
[705] 29/2024. (VIII. 8.) NGM rendelet 2. § (3) bekezdés a) pont aa)-ab) alpont

A kifejtettek alapján megállapítható, hogy egy ESG tanácsadó legfeljebb három szervezetnél ‘segítheti’ elő az akkreditációt. Ezt érdemes szem előtt tartani abban az esetben is, ha egy korábban vizsgált nem vállalati szervezet szeretne ESG tanácsadóként működni.

Az ESG képzést folytató egyetemeknek külön igazolást kell kiállítaniuk, ha a kérelmező elvégezte a már oly sokszor említett mikrotanúsítvány szerinti képzést, és ESG tanácsadóvá szeretne válni.[706] Ez a jogszabályi rendelkezés is alá támasztja azt a hipotézist, amely szerint az egyetemi szférának – mint nem vállalati szervezeteknek – jelentős feladatkör az ESG képzés megszervezése, igazolása. A képzés szabályainak részletesebb ismertetése is ezen hipotézis igazolását hivatott szolgálni.

Végezetül kiemelendő, hogy az ESG tanácsadóvá váláshoz 3 éves, 500 ESG szakértői óra időtartamra vonatkozó igazolt szakmai gyakorlat szükséges a jogszabályban meghatározottak szerinti legalább két tevékenység tekintetében, amelyek között megtalálható a felsőoktatási intézményben vagy felnőttképzés keretében végzett oktatói tevékenység is. Vagyis egy egyetemi szervnél végzett oktatói tevékenység 3 éven át, 350 ESG szakértői óra időtartam meghatározott témakörökben (pl. ESG célú vállalatirányítási tevékenységben való szakmai közreműködés) nagyban hozzájárulhat az ESG tanácsadóvá váláshoz.[707]

[706] 11/2024. (VIII. 8.) SZTFH rendelet 8. § (2) bekezdés d) pont
[707] 29/2024. (VIII. 8.) NGM rendelet 3. § e) pont

Nemzetközi kitekintés, a Német ellátásilánc-törvény dogmatikája

A német jogszabály felépítése, a gondossági kötelezettség vizsgálata

Kutatásaim során előszeretettel támaszkodom a hazánktól nyugatra fekvő országokban megjelenő gyakorlatokra. Ennek egyik fő oka, hogy ezen államokban sokszor 'előrébb' jár a jogi szabályozás, az intézményi gyakorlat, mint hazánkban. Ez nem jelent 'egetrengető' problémát, sőt, inkább előnyként értékelendő kutatási szempontból, és úgy vélem, a jó gyakorlatok, előremutató jogi normák 'átültethetőek' a hazai jogrendbe is. Ahogy az egyházi szervezetek kapcsán végzett korábbi elemzés, most az ESG nemzetközi vetületeit, külföldi gyakorlatait vizsgáló rész során is Németországba 'vezet az utunk', bár megjegyzendő, hogy kiforrott gyakorlatok állnak rendelkezésre az USA-ban is az ESG kapcsán.

A német ellátásilánc-törvény (németül: Lieferkettensorgfaltspflichtengesetz,[708] a továbbiakban: LkSG) 2023 óta van hatályban a Német Szövetségi Köztársaság jogrendjében, célja pedig – hasonlatosan a magyar ESG szabályozáshoz – az emberi jogok szervezeten belüli biztosítása, valamint a környezetjog szabályainak, továbbá a környezetvédelmi elvárásoknak való megfelelés. Indokolt ezen a ponton rámutatni, hogy az ellátási lánc egy teljes folyamatot jelöl meg, amely a gyártástól át egészen a szolgáltatások nyújtásáig, valamint egy szervezet hozzáadott értéknövelő tevékenységéig terjedhet. Legfontosabb ismérvei között szerepel a hatékony, szigorú ellenőrzési folyamatok biztosítása.

Úgy vélem, az LkSG áttekintése néhány olyan igazodási pontot jelenthet számunkra, amelyet a nem vállalati szervezetek is hasznosan adaptálhatnak saját szervezeti struktúrájukba, szervezeti dokumentumaikba.

Ilyen integrálható része a német jogszabálynak tipikusan az, hogy az LkSG külön vizsgálja az emberi jogi, valamint a környezetvédelmi kockázatokat,[709] és egyfajta gondossági kötelezettségként az alábbiakat várja el:

- kockázatkezelés bevezetése [4. § (1) bekezdés],
- belső felelősségi körök meghatározása [4 § (3) bekezdés],

[708] Gesetz über die unternehmerischen Sorgfaltspflichten zur Vermeidung von Menschenrechtsverletzungen in Lieferketten (elérhető: LkSG - Gesetz über die unternehmerischen Sorgfaltspflichten zur Vermeidung von Menschenrechtsverletzungen in Lieferketten) (a letöltés dátuma: 2026. 03. 10.)
[709] LkSG 3. § (1) bekezdés

- rendszeres kockázatelemzések elvégzése (5. §),
- alapelvi nyilatkozat kiadása [6. § (2) bekezdés],
- megelőző intézkedések bevezetése a saját üzleti területen [6. § (1) és (3)] és közvetlen beszállítók esetében [6. § (4) bekezdés],
- a korrekciós intézkedések meghozatala [7. § (1) – (3) bekezdés],
- panaszkezelési eljárás létrehozása (8. §),
- a közvetett beszállítók kockázataival kapcsolatos gondossági kötelezettségek végrehajtása (§ 9) és
- dokumentálás [10. § (1) bekezdés], valamint jelentéstétel [10. § (2) bekezdés].[710]

Megjegyzendő továbbá, hogy a magyar ESG törvény – számos eltéréssel ugyan, de mégis – erőteljesen merít az LkSG rendszeréből. A szakirodalmi álláspoont is rámutat, hogy a magyar norma és az ENSZ ajánlásain alapuló ellátási láncok átvilágításához kapcsolódó német (és európai uniós) jogszabályok között párhuzam mutatható ki.[711]

A hivatkozott jogszabály III. fejezete az „A vállalkozás kötelezettségei" fejezetben részletesen szabályozza

- a fenntarthatósági célú átvilágítási kötelezettségek közös szabályait,
- a kockázatkezelést,
- a kockázatelemzést
- a megelőzési intézkedéseket
- a korrekciós intézkedéseket
- az ESG beszámolóra vonatkozó rendelkezéseket, valamint
- a panaszkezelést.[712]

E ponton megjegyzem, hogy az imént felvázolt kötelezettségeket az egyetemi működés kapcsán fejtem ki részletesebben, ezen fejezetben pedig az LkSG normáit veszem górcső alá, néhol az eltérést megvilágítva a magyar szabályozástól.

Az LkSG elemzése továbbá azért is indokolt, ugyanis – ahogy a korábbiakban olvashattuk – a hazai szervezetek tanúsítási eljárása során az ESG tanúsító az ESG beszámoló vizsgálata

[710] LkSG 3. § (1) bekezdés
[711] SZENDREY et al. i. m. 25-26.
[712] ESG törvény 13-31. §§

körében számos, az imént felvázolt szempontot (kockázatelemzés, megelőzési intézkedések, korrekciós intézkedések, külső vagy belső panaszkezelési rendszer, stb.) is értékel.[713]

Láthatunk olyan jogintézményeket is, amelyek a disszertáció korábbi fejezeteiben már megjelentek és más jogintézményekkel mutatnak hasonlóságot. Ilyen tipikusan az alapelvi nyilatkozat kiadása, amely emlékeztetheti a tisztelt Olvasót az EMAS-nál tapasztalt környezetvédelmi nyilatkozatra, vagy a panaszkezelési eljárások kialakítása, de úgy vélem, bőven meríthetünk az EMAS rendszeréből a belső felelősségi körök meghatározásához és a rendszeres kockázatelemzéshez is támpontokat.

A megelőző intézkedések pedig a környezetjog méltán ismert és korábban már bemutatott alapelvéhez, a megelőzés elvéhez kapcsolódnak.

A német jogszabály kifejti a gondossági kötelezettség teljesítésének megfelelő tevékenységeket, cselekvési módokat is, mint például a szervezet üzleti tevékenységének jellege és mérete, a gyakorolt befolyás az emberi jogi vagy környezetvédelmi kockázat közvetlen okozójára, illetve az emberi jogi vagy környezetvédelmi kötelezettség megsértésére, a jogsértés várható súlyosságára, a jogsértés visszafordíthatóságára és jogsértés valószínűségére, valamint a kockázathoz, de ide sorolható az emberi jogokkal vagy a környezettel kapcsolatos kötelezettségek megsértéséhez való hozzájárulás jellege az adott szervezet részéről.[714]

Megállapítható az LkSG elemzése alapján, hogy olyan rendszerszintű lépések szükségesek a gondossági kötelezettség részeként, amelyek áthatják egy adott szervezet teljes, fenntarthatósággal összefüggő folyamatát, lépéseit. Felhívom a figyelmet arra, hogy a magyar ESG törvény a fenntarthatósági célú átvilágítási kötelezettséget[715] alkalmazza a gondossági kötelezettség helyett.

Látható tehát, hogy a német jogalkotó némiképp megtöltötte tartalommal a gondossági kötelezettség fogalmát, amely során érzékelhető, hogy többnyire aktív magatartással (befolyás gyakorlása, hozzájárulás, szervezetméret) lehet elkerülni a gondossági kötelezettség megsértését.

Ami meglepőnek tűnik, hogy az LkSG kiveszi a polgári jogi felelősség hatálya alól a gondossági kötelezettség megsértését, amikor kimondja, hogy a törvényben előírt

[713] 424/2025. (XII. 23.) Korm. rendelet 12. § (1)-(3) bekezdés
[714] LkSG 3. § (2) bekezdés
[715] ESG törvény 13. §

kötelezettségek megsértése nem alapoz meg polgári jogi felelősséget, azonban a törvénytől függetlenül megállapított polgári jogi felelősséget ez nem érinti.[716] Csupán érdekességként jegyzendő meg, hogy az eredeti javaslatban[717] nem szerepelt az említett 3. § (3) bekezdés, azt a Munkaügyi és Szociális Bizottság módosító indítványa tartalmazta,[718] végül pedig ezen módosítással fogadta el[719] a szövetségi gyűlés (Bundestag).

A LkSG indoklásának különös része egyértelműen fogalmaz, amikor kifejti:

„A kormány által kidolgozott gondossági kötelezettségről szóló törvénytervezetet azzal a céllal és elképzeléssel fogadták el, hogy a jelenlegi jogi helyzethez képest ne keletkezzenek további polgári jogi felelősségi kockázatok a vállalkozások számára."

Az emberi jogok érvényesülésnek javítása érdekében a nemzetközi ellátási láncokban bevezetett új gondossági kötelezettségeket közigazgatási eljárásokban és szabálysértési jogi eszközökkel kell érvényesíteni és szankcionálni. Ez különösen a német polgári törvénykönyv (Bürgerliches Gesetzbuch, röviden: BGB) 823. § (2) bekezdése[720] tekintetében egyértelmű. Amennyiben a meglévő jogi helyzetben, függetlenül az újonnan létrehozott gondossági kötelezettségektől, polgári jogi felelősség is fennáll, ezen felelősségi alakzat változatlanul fennmarad azzal, hogy a különösen súlyos esetekben könnyített (egyszerűsített) végrehajtásnak van helye.[721]

Megjegyzendő, hogy a magyar ESG törvény egy helyen mondja ki *expressis verbis*, hogy egyik 'szereplőjének' polgári jogi felelőssége áll fenn, mégpedig akkor, amikor arról rendelkezik, hogy az ESG tanúsító a tanúsítási audit során eljárásáért és vizsgálati megállapításaiért a polgári jogi felelősség szabályai szerint felel.[722] A magyar jogszabály indokolása ezen egyértelműen

---

[716] Eredeti megfogalmazásban: Eine Verletzung der Pflichten aus diesem Gesetz begründet keine zivilrechtliche Haftung. Eine unabhängig von diesem Gesetz begründete zivilrechtliche Haftung bleibt unberührt. LkSG 3. § (3) bekezdés

[717] https://dserver.bundestag.de/btd/19/286/1928649.pdf (a letöltés dátuma: 2026. 03. 10.)

[718] https://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2021/kw23-de-lieferkettengesetz-845608 (a letöltés dátuma: 2026. 03. 10.)

[719] https://dserver.bundestag.de/btd/19/305/1930505.pdf (a letöltés dátuma: 2026. 03. 10.)

[720] Német Polgári Törvénykönyv (Bürgerliches Gesetzbuch, röviden: BGB)
§ 823 Kártérítési kötelezettség
(1) Aki szándékosan vagy gondatlanságból jogellenesen sérti mások életét, testét, egészségét, szabadságát, tulajdonát vagy egyéb jogait, köteles a másik félnek megtéríteni az ebből eredő kárt.
(2) Ugyanez a kötelezettség vonatkozik arra is, aki a mások védelmét biztosító törvényt sérti meg. Ha a törvény tartalma szerint a törvény megsértése vétkesség nélkül is lehetséges, akkor a kártérítési kötelezettség csak vétkesség esetén áll fenn.

[721] Beschlussempfehlung und Bericht des Ausschusses für Arbeit und Soziales (11. Ausschuss) Deutscher Bundestag Drucksache 19/30505 19. Wahlperiode 09.06.2021., 39. https://dserver.bundestag.de/btd/19/305/1930505.pdf (a letöltés dátuma: 2026. 03. 10.)

[722] ESG törvény 33. § (3) bekezdés

kimondott felelősségi körről nem rendelkezik, és úgy vélem, az szükségtelen is, mivel a Ptk. területi és személyi hatályából[723], valamint a kártérítés szerződésszerű[724] és szerződésen kívüli polgári jogi ablakzataiból ezen rendelkezés eleve következik. Továbbá a magyar jogalkotási szabályok értelmében nem megengedett, ha egy szabályozás indokolatlanul párhuzamos vagy többszintű.[725]

Az LkSG a további normáiban a gondossági kötelezettség körébe tartozó elemeket emeli ki és szabályozza.[726] Ezen rendelkezések kapcsán néhány releváns szabályozási gyakorlatra szeretném felhívni a figyelmet.

Kockázatkezelés (LkSG 4. §)

A kockázatkezelés kapcsán indokolt rámutatni, hogy azt minden releváns üzleti folyamatba megfelelő intézkedésekkel be kell építenie az adott szervezetnek.[727] Értelemszerűen egy nem vállalatai szervezetnek a mindennapi működési folyamatai során (például beszerzés) kell kockázatkezelést végeznie. Említésre méltó továbbá az is, hogy egy szervezetnek gondoskodnia kell arról, hogy meg legyen határozva az a személy, aki a felelős a kockázatkezelés felügyeletéért. Ilyen személynek jelülhető ki tipikusan egy emberi jogi megbízott a szervezeten belül.[728]

Ezen emberi jogi megbízott nagyon hasonlít a korábban az EMAS keretében vizsgált kinevezett személy (‘Beuftragten’) intézményére, aki a szervezet munkavállalója, és fő feladata a szervezet folyamatos felülvizsgálata a környezetjogi szabályozók tekintetében, valamint folyamatosan tájékoztatnia kell a vezetőséget a szervezet ‘környezeti állapotáról’.

Az LkSG nagyon hasonlóan szabályoz, amikor kimondja, hogy a vezetőségnek rendszeresen, legalább azonban évente egyszer tájékozódnia kell a felelős személy vagy személyek munkájáról.[729]

A kimutatott párhuzam a korábban vizsgált jogintézményekkel, megállapításokkal – úgy vélem – magáért beszél.

[723] Ptk. 1:1. § és 1:2. § (1)-(2) bekezdés
[724] Ptk 6:143. §; Ptk 6:518-6:534 §§.
[725] a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény 3. §
[726] LkSG 4-10. §§
[727] LkSG 4. § (1) bekezdés
[728] LkSG 4. § (3) bekezdés
[729] LkSG 4. § (3) bekezdés

A egyértelműen fogalmaz abban is a német jogi norma, hogy kikre kell figyelemmel lenni egy kockázatkezelési rendszer kidolgozása során, mégpedig

- a munkavállalókra,
- a szállítási láncában foglalkoztatottakra, valamint
- azok érdekeire, akik egyéb módon a vállalkozás gazdasági tevékenységének vagy a szállítási láncában szereplő vállalkozások gazdasági tevékenységének következtében közvetlenül érintettek lehetnek.[730]

Kockázatelemzés (LkSG 5. §)

A kockázatelemzésnek az LkSG értelmében az emberi jogi és környezeti kockázatokra kell kiterjednie, amelynek két dimenziója van:

- a vállalkozás (szervezet) saját tevékenységi köre (üzleti területe), és
- a közvetlen beszállítók.[731]

Kiemelendő, hogy a jogszabály közvetlen beszállítónak tekinti a közvetett beszállítót, ha valamilyen okból az adott szervezet leplezni szeretné a közvetlenséget.[732] A német jogszabály így egy fikciót állít fel ezen esetekre, amely kapcsán a jogszabályhely ezen részén nem biztosít semmilyen egyéb bizonyítást, jogorvoslatot. Megjegyzendő, hogy a magyar ESG szabályozás szintén a közvetett beszállítókkal kapcsolatos kötelezettségeket ír elő a panaszkezelési rendszer keretében, amikor elvárja, hogy a belső vagy külső panaszkezelési rendszer úgy kerüljön kialakításra, hogy az lehetővé tegye a társadalmi felelősségvállalási vagy környezeti kockázatok, valamint a társadalmi felelősségvállalási vagy környezeti kötelezettségek megsértésének bejelentését akkor is, ha azok közvetett szállító gazdasági tevékenysége miatt keletkeztek.[733]

E ponton hívnám fel rá a figyelmet, hogy kölcsönösen előnyös kapcsolatok fontosság a beszállítókkal a már korábban hivatkozott ISO 9001-es szabvány alapelvei szerint is rendkívüli jelentőséggel bír, ugyanis „a szervezet és beszállítói kölcsönösen függnek egymástól, és kölcsönösen előnyös kapcsolatuk fokozza mindkettőjük értékteremtő képességét.”[734]

[730] LkSG 4. § (4) bekezdés
[731] LkSG 5. § (1) bekezdés
[732] LkSG 5. § (1) bekezdés
[733] ESG törvény 31. § (1) bekezdés
[734] SCHMUCK i. m. 90.

Abban az esetben, ha olyan információ jut a vállalkozás (szervezet) tudomására, amely közvetett szállítójánál társadalmi felelősségvállalási vagy környezetvédelmi kötelezettség megsértését alapozza meg, a vállalkozás (szervezet) haladéktalanul

1) kockázatelemzést végez, és
2) megfelelő megelőzési intézkedést tesz.[735]

A megfelelően sorrendbe állított és súlyozott kockázatok[736] eredményeit közölni kell a megfelelő döntéshozókkal, vagyis a szervezet vezetőségével vagy az erre szakosodott (beszerzési) osztállyal.[737]

Ezen a ponton utalnék két korábbi megállapításra.

A korábbiakban kifejtésre került, hogy az EMAS keretében egy szervezet audittevékenysége hatékony lehet meghatározott területek ellenőrzésére, a hibák és az elérhető legjobb technikák (a korábban említett *Best Available Technichs,* vagyis a *BAT*) feltárására. Egyértelmű következtetés vonható le a tekintetben, hogy az EMAS rendszer audittevékenysége hatékonyan segítheti elő egy szervezet ESG szerinti kockázatelemzését.

Az egyházi szervezeteknél vizsgált fenntarthatósági iroda – mint külön szervezeti egység a szervezeten belül – létrehozásával létrejöhet egy olyan pontja az adott szervezetnek, amelynek a hatásköre kiterjedhet a kockázatelemzési információk összegyűjtésére. A korábban bemutatott német példában ezen iroda a kommunikációs osztályon belül kerülhetne kialakításra, így a kockázatelemzési információk feldolgozása egyből meg is kezdődhetne ezen a ponton.

A kockázatelemzés rendes időtartama megegyezik a kockázatkezelés 4 éves időtávjával,[738] a rendkívüli esetek pedig az üzleti működéshez kapcsolódnak (például új termék bevezetése).

Megelőző intézkedések (LkSG 6. §)

A megelőző intézkedéseknek – összhangban a megelőzés környezetjogi alapelvével – egyfajta tevőleges vállalást várnak egy-egy adott szervezettől, például a vezetőség részéről nyilatkozat kidolgozását az emberi jogi stratégiáról,[739] amelynek meghatározott tartalommal kell

[735] ESG törvény 31. § (2) bekezdés a)-b) pontok
[736] LkSG 5. § (2) bekezdés
[737] LkSG 5. § (3) bekezdés
[738] LkSG 5. § (4) bekezdés
[739] LkSG 6. § (2) bekezdés

rendelkeznie (például a kockázatelemzés alapján a vállalat számára megállapított prioritást élvező emberi jogi és környezeti kockázatok leírását).[740]

A megelőző intézkedéseknek a működés tekintetében olyan területekre is ki kell terjedniük, amelyek a beszerzéssel állnak összhangban. Így a szervezet feladata megfelelő beszerzési stratégiák és beszerzési gyakorlatok kidolgozása és bevezetése, amelyek megszüntetik vagy minimalizálják a megállapított kockázatokat, de említhető a különböző képzések szervezése a vonatkozó területeken.[741] Megjegyzendő, hogy a megelőző intézkedések hatékonyságát szintén évente egyszer, valamint eseti alapon kell ellenőrizni.[742]

Korrekciós intézkedések (LkSG 7. §)

Az LkSG értelmében az emberi jogi vagy környezetvédelmi kötelezettségek megsértése a saját (üzleti) tevékenységben vagy a közvetlen beszállítónál valósulhat meg, amelyet haladéktalanul kezelni kell korrekciós intézkedéssel.

Ilyen intézkedés tipikusan a jogsértés megakadályozása (megelőzése), megszüntetése vagy a jogsértés mértékének minimalizálása. Fontos továbbá, hogy a korrekciós intézkedésnek a saját működésen belül a jogsértés tényleges megszűnéséhez kell vezetnie.[743] A közvetlen beszállítónál megjelenő jogsértés megszüntetéséhez egy szervezetnek bizonyos esetekben konkrét végrehajtási tervet és végrehajtási ütemtervet kell kidolgoznia,[744] amelybe bevonhatja az érintett szállítót is.

Az említett dokumentumok kapcsán ügyelnie kell az adott szervezetnek, hogy az közösen kerüljön kidolgozásra és végrehajtásra a közvetlen beszállítóval, valamint a közvetlen szállítókra gyakorolható befolyásolási képesség érdekében bizonyos együttműködést kell tanúsítania más vállalkozásokkal az ágazati kezdeményezések és az ágazati szabványok kapcsán. Nem kizárt azonban az üzleti kapcsolatok ideiglenes felfüggesztése sem,[745] amelynél elvárt egyfajta aranyosság.[746]

[740] LkSG 6. § (2) bekezdés 1-3. pont
[741] LkSG 6. § (3) bekezdés 1-4. pont
[742] LkSG 6. § (5) bekezdés
[743] LkSG 1. § (1) bekezdés
[744] LkSG 7. § (2) bekezdés
[745] LkSG 7. § (3) bekezdés
[746] LkSG 7. § (3) bekezdés

Indokolt azonba rámutatni arra, hogy az LkSG eltér a magyar szabályozástól, ugyanis egyrészt nem szab meg időhatárt a felfüggesztésre, míg a magyar ESG törvény 30 napos kötelező felfüggesztést ír elő az alábbi esetekben:

- a védett jogi helyzet vagy környezetvédelmi kötelezettség megsértése a korrekciós intézkedések megtételét követően sem szűnik meg,
- a koncepcióban kidolgozott intézkedések végrehajtása a koncepcióban meghatározott, ütemterv szerinti határidő letelte után nem orvosolja a helyzetet és
- a vállalkozásnak nincs más, kevésbé szigorú eszköze, és a befolyási képesség növelésének várhatóan nincs kihatása a sikerre.[747]

Megjegyzendő, hogy a német jogszabály a '*bitten'* német ige ragozott változatát alkalmazza, amely egyfajta kérést, ajánlást jelent, de nem kötelezettséget.

Ha megnézzük a jogszabály korábbi időállapotát, láthatjuk, hogy a kötelező szünetelés ideje rövidült (3 hónapról 30 napra), valamint a jogalkotó hatályon kívül helyezte azon rendelkezését a jogszabálynak, amely szerint a vállalkozás köteles volt megszüntetni a közvetlen szállítójával az üzleti kapcsolatot azon tevékenységek tekintetében, amelyek a káros hatások fokozott kockázatával jártak.[748] Úgy vélem, a korrekciós intézkedések alkalmazása a felfüggesztés kötelező esetével még így is szigorúbb szabályokat tartalmaz az LkSG normáihoz képest, az ugyanis a megszüntetést egyáltalán nem szabályozza, a felfüggesztést pedig opcionálisan önti normatív keretbe.

A korrekciós intézkedések hatékonyságát évente egyszer, valamint eseti alapon kell ellenőrizni az LkSG szabályrendszerében,[749] amely során a kockázati helyzet lényeges változásán túl – a magyar szabályokkal összhangban[750] – az új termékek, projektek bevezetésére, valamint új üzleti ágban való részvételre is kiemelt figyelmet kell fordítani.

Panaszkezelési eljárás (LkSG 8. §)

Az LkSG panaszkezelési rendszere megfelelő belső panaszkezelési eljárást vár el egy adott szervezettől, amely során az emberi jogi és környezetvédelmi kockázatokra, valamint emberi jogi vagy környezetvédelmi kötelezettségek megsértésére lehet panaszt tenni, továbbá a rendelkezés kiterjed a közvetlen beszállítói tevékenységből származó panaszokra is.

[747] ESG törvény 21. § (3) bekezdés a)-c) pontok
[748] ESG törvény 21. § (4) bekezdés
[749] LkSG 7. § (4) bekezdés
[750] ESG törvény 22. §

Fontos továbbá, hogy a panaszkezelési eljárás lefolytatásával meg kell bízni olyan személyeket, akik a bejelentőkkel megvitatják az adott tényállást. Lehetőség van továbbá külső panaszkezelési eljárásban is részt venni[751]

Ehhez kapcsolódva megállapítható, hogy az ESG törvény – hasonlóan az LkSG rendelkezéseihez – szintén külső és belső panaszkezelési eljárást biztosít,[752] továbbá a belső panaszkezelést az adott szervezetnél munkaviszonyban, megbízási jogviszonyban vagy egyéb munkavégzésre irányuló jogviszonyban,[753] erre a feladatra kijelölt, ezen feladatkörében nem utasítható személy vagy a vállalkozás ezen feladatkörében nem utasítható szervezeti egysége működteti.[754]

Láthatjuk a kifejtettek alapján, hogy a panaszkezeléssel nem kizárólag természetes, hanem jogi személy is 'megbízható'. E körben ismét utalnék a korábban kifejtettekre, vagyis a szervezeten belül fenntarthatósággal foglalkozó személy kijelölésére, vagy a külön szervezeti egység kialakítására. Fontos azonban, hogy a belső panaszkezelési rendszer működtetője a feladatkörébe tartozó ügyeket más szervezeti egységektől elkülönülten látja el.[755]

Kiemelendő az a tény is, hogy a magyar ESG törvény az adott szervezet részére lehetővé teszi a panaszkezelési rendszer kialakítására vonatkozó kötelezettség teljesítését a 'a panaszokról, a közérdekű bejelentésekről, valamint a visszaélések bejelentésével összefüggő szabályokról'[756] szóló törvényben meghatározott belső visszaélés-bejelentési rendszer útján is.[757]

Az LkSG a titoktartás szempontjából szigorúbb követelményeket állapít meg a kijelölt személyekkel szemben, amikor kimondja, hogy

- azoknak pártatlannak és függetlennek kell lenniük,
- nem lehetnek utasításokhoz kötve, és
- titoktartási kötelezettség terheli őket.[758]

[751] LkSG 8. § (1) bekezdés
[752] ESG törvény 28. § (1) bekezdés
[753] Álláspontom szerint ezen jogalanyokra utal a jogszabályhelyben megjelenő 'foglalkoztatott' kifejezés.
[754] ESG törvény 29. § (1) bekezdés
[755] ESG törvény 29. § (1) bekezdés
[756] 2023. évi XXV. törvény
[757] ESG törvény 28. § (2) bekezdés
[758] LkSG 8. § (3) bekezdés

A külső panaszkezelési rendszernek továbbá egyéb feltételei is vannak, mint például a megfelelően kialakított, nyilvános ügyrend, eljárási rend kialakítása,[759] vagy azon kitétel, amely szerint megfelelő módon nyilvánosan hozzáférhetővé kell tennie

- a panaszkezelési eljárás elérhetőségét,
- hatáskörre és lefolytatásra vonatkozó egyértelmű és érthető információkat, továbbá
- a panaszkezelési eljárásnak hozzáférhetőnek kell lennie a potenciális érintettek számára,
- biztosítania kell a titkosságot, és
- hatékony védelmet kell nyújtania a panasz benyújtása miatti hátrányos megkülönböztetéssel vagy büntetéssel szemben.[760]

Ezzel szemben a magyar ESG törvény némiképp enyhébben fogalmaz, amikor a világos és közérthető tájékoztatást, valamint a nyilvánosság általi hozzáférhetőséget várja el külső panaszkezelési rendszer elérhetősége és lebonyolítása kapcsán.[761]

Nem biztosítja továbbá a magyar ESG törvény az LkSG-ben kialakított azon garanciális elemet sem, amely szerint a panaszkezelési eljárás hatékonyságát – meghatározott feltételek fennállása esetén – legalább évente egyszer, valamint eseti alapon kell ellenőrizni,

Közvetett beszállítók; ‘rendeletalkotási jogosultság’ (LkSG 9. §)

Rögtön feltűnhet a tisztelt Olvasónak, hogy az LkSG külön szakaszban szabályozza a közvetett beszállítókkal összefüggő panaszkezelési eljárást, amelyet úgy kell kialakítani, hogy – a korábbiakhoz hasonlóan – lehetővé tegye az emberi jogokkal vagy a környezettel kapcsolatos kockázatok, valamint ezen kötelezettség megsértésének a jelzését.[762]

Ahogy korábban kifejtésre került, az ESG törvény a közvetett beszállítók általi társadalmi felelősségvállalási vagy környezetvédelmi kötelezettségsértés során két tevékenységet vár el:

1. a kockázatelemzést elvégzését,
2. a megfelelő megelőzési intézkedés meghozatalát.[763]

[759] LkSG 8. § (2) bekezdés
[760] LkSG 8. § (4) bekezdés
[761] ESG törvény 30. § c) pont
[762] LkSG 9. § (1) bekezdés
[763] ESG törvény 31. § (2) bekezdés a) és b) pont

Ezzel szemben az LkSG szerint az adott szervezetnek ki kell dolgoznia és végre kell hajtania egy meghatározott koncepciót a kockázat megelőzésére, megszüntetésére vagy minimalizálására, és adott esetben megfelelően frissítenie kell a korábban ismertetett, az LkSG 6 §-ában szabályozott nyilatkozatát.[764]

A rendeletalkotási felhatalmazás nem a szervezeteket ruházza fel jogszabályalkotásra, hanem a Szövetségi Munkaügyi és Szociális Minisztérium kap felhatalmazást, hogy az imént említett kötelezettségek részletes szabályait a Szövetségi Gazdasági és Energiaügyi Minisztériummal egyetértésben, a Szövetségi Tanács jóváhagyása nélkül rendeletben szabályozza.[765]

Csupán szemléltetésként jelenítettem meg az iménti sorokat, mivel hazánkban a jogalkotás szakmai követelményei szerint a záró rendelkezések között szerepel a felhatalmazó rendelkezés,[766] míg a német normákban mindez a törvénybe 'közbeiktatva' található.

Dokumentációs és jelentéstételi kötelezettség (LkSG 10. §)

Az LkSG szerint a gondossági kötelezettségek teljesítését a vállalaton (szervezeten) belül folyamatosan dokumentálni kell és a dokumentációt annak elkészítésétől számított legalább hét évig meg kell őrizni.[767] Ezen rendelkezés megegyezik az ESG törvényben meghatározott, fenntarthatósági célú átvilágítási kötelezettség dokumentálásával.[768]

E ponton indokolt rámutatni, hogy a magyar jogszabály szerint a vállalkozás (szervezet) a belső és külső panaszkezelési rendszer keretében beérkezett bejelentések panaszkezelési eljárásának lezárultát követő 5 évig köteles megőrizni a panaszkezelés eredményét.[769]

Az LkSG szerint a vállalkozásnak (szervezetnek) évente jelentést kell készítenie az előző üzleti évben teljesített gondossági kötelezettségeiről, és azt legkésőbb négy hónappal az üzleti év lezárását követően a vállalkozás honlapján hét évig ingyenesen nyilvánosan hozzáférhetővé kell tennie.[770]

Ennek kapcsán két lehetőség áll fenn, mégpedig:

[764] LkSG 9. § (3) bekezdés 3. és 4. pont
[765] LkSG 9. § (4) bekezdés
[766] Jszr. 50. § (2) bekezdés d) pont da) alpont
[767] LkSG 10. § (4) bekezdés
[768] ESG törvény 15. §
[769] ESG törvény 28. § (3) bekezdés
[770] LkSG 10. § (2) bekezdés

1. a vállalkozás (szervezet) nem állapított meg emberi jogi vagy környezetvédelmi kockázatot, illetve nem állapította meg emberi jogi vagy környezetvédelmi kötelezettség megsértését, és ezt jelentésében meggyőzően indokolta,
2. a vállalkozás (szervezet) megállapította az imént említett kockázatokat.[771]

Az utóbbi esetben a vonatkozó jelentésben a vállalkozásnak (szervezetnek) ki kell térnie számos dologra, így például arra, hogy azonosított-e az iménti 1. pont szerinti kockázatokat, mit tett a gondossági kötelezettségeinek teljesítése érdekében, hogyan értékeli a vállalat (szervezet) az intézkedések hatását és hatékonyságát, és milyen következtetéseket von le az értékelésből a jövőbeli intézkedésekre vonatkozóan.[772] Fontos szempont, hogy a jelentésnek tartalmaznia kell a vállalkozás (szervezet) által a jelentés elkészítéséhez felhasznált információkat is.[773]

A jelentést német nyelven és elektronikus formában kell benyújtani az illetékes hatóság által biztosított hozzáférésen keresztül legkésőbb négy hónappal az üzleti év lezárását követően.[774] A jelentést az illetékes hatóság ellenőrzi és megkövetelheti azt is, hogy a vállalkozás (szervezet) a jelentést megfelelő határidőn belül javítsa ki.[775]

Az LkSG hatósági eljárásai, bírságolási rendszere

A német jogszabály értelmében a hatóság hivatalból[776] vagy kérelemre[777] jár el, utóbbi esetében egyfajta jogsérelmet vagy védett jogi helyzetet kell igazolni.

A hatósággal való együttműködés kívánalma a német LkSG-ben is megjelenik, amely során a német jogszabály külön nevesíti a vállalkozások tulajdonosait és képviselőit, továbbá más jogi személyek esetében pedig a törvény vagy a jogi személy létesítő okirata (alapszabálya) szerint képviseleti joggal rendelkező személyeket.[778] Megállapítom, hogy ezen rendelkezéssel a német LkSG kiemelt felelősséget telepít a szervezetek vezetőire és képviseleti jogosultsággal rendelkező tagjaira, amely – álláspontom szerint – több, mint a puszta együttműködés. A rendelkezés alapján ugyanis egy további felelősség hárul az említett személyekre, mégpedig a szervezet fenntarthatóságnak megfelelő, ESG-vel összeegyeztethető működés biztosítása.

[771] LkSG 10. § (2)-(3) bekezdés
[772] LkSG 10. § (3) bekezdés 1-4. pontok
[773] LkSG 10. § (4) bekezdés
[774] LkSG 12. § (1)-(2) bekezdés
[775] LkSG 13. § (1)-(2) bekezdés
[776] LkSG 14. § (1) bekezdés 1. pont
[777] LkSG 14. § (1) bekezdés 2. pont a) és b) alpont
[778] LkSG 18. §

Különösen érdekes ezen kérdés a disszertációmban vizsgált nem vállalati szervezetek esetén, amelyre az adott részeknél részletesen térek ki.

Kiemelendő, hogy az illetékes hatóság meghozhatja a megfelelő és szükséges rendelkezéseket és intézkedéseket, amely során

- személyeket idézhet be (és hallgathat meg),
- előírhatja a vállalkozásnak (szervezetnek), hogy az intézkedés közlésétől számított három hónapon belül nyújtson be tervet a hiányosságok orvoslására, amely tartalmazza a végrehajtás pontos időpontját, valamint
- konkrét intézkedéseket írhat elő a kötelezettségek teljesítése érdekében.[779]

Az említetteken kívül az illetékes hatóságok és azok megbízottjai széleskörű jogosultságokkal rendelkeznek, így például helyiségeket vizsgálhatnak át, dokumentumokba tekinthetnek be.[780]

Az információszolgáltatási és kiadási kötelezettség egyrészt a vállalkozást (szervezetet), másrészt a hatóság által idézett személyeket ‘terheli’. Ezen kötelezettség az LkSG értelmében információk átadását és releváns dokumentumok kiadását jelenti. Fontos szempont, hogy nem csak a vállalkozás (szervezet) saját információit, dokumentumait, hanem más alanyi kör (például a közvetlen és közvetett beszállítók) információit, dokumentumait is ki kell adni, át kell adni. Könnyítést jelent azonban, hogy ezen kötelezettség csak akkor áll fenn, ha kiadási kötelezettség alá tartozó vállalkozás vagy személy rendelkezik a szükséges információkkal, vagy a meglévő szerződéses kapcsolatok alapján képes beszerezni azokat.[781] Ehhez érdemes úgy kialakítani a lehetséges *contractusokat*, hogy azok az ESG szempontjaira is figyelemmel legyenek az egyes rendelkezések során.

Az LkSG meghatározza azt is, hogy mely tartalomra szorítkozik a kiadandó dokumentumok, közlendő információk köre, így például a vállalkozás belső folyamatainak felügyeletéért, a törvényben előírt kötelezettségek teljesítéséért felelős személyek adatai (például a nevük) tipikusan e körbe esnek.[782] Ezen adatok kezelése kapcsán felvetendő szempont, hogy hogyan

[779] LkSG 15. §
[780] LkSG 16. §
[781] LkSG 17. § (1) bekezdés
[782] LkSG 17. § (2) bekezdés

egyeztethető az össze az általános adatvédelmi rendelet szabályaival (General Data Protection Regulation, közismert nevén GDPR).[783]

Rámutatandó, hogy a német jogszabály megfogalmaz az adatszolgáltatásra kötelezett oldalán egy jogot, a hatóság oldalán pedig egy kötelezettséget. A magyar büntető eljárási jogból ismert vallomásmegtagadási ok[784] bukkan fel az LkSG adatszolgáltatási rezsime tekintetében, ugyanis az adatszolgáltatási kötelezettség alá tartozó személy megtagadhatja az olyan kérdésekre vonatkozó adatszolgáltatást, amelyek megválaszolása saját magát vagy a német terminológia szerint meghatározott hozzátartozóját 'vádolná meg', ezzel megindítva különböző, büntetőjoggal összefüggő eljárásokat.[785]

További kötelezettsége a hatóságnak, hogy

- ágazatspecifikus információkat és ajánlásokat tegyen közzé, valamint
- segítségnyújtást biztosítson

az LkSG betartása érdekében.[786]

A hatóságnak továbbá évente egyszer jelentést kell készítenie az előző naptári évben végzett ellenőrzési és végrehajtási tevékenységeiről, amelyet honlapján közzé is kell tennie.[787]

Tartalmi szempontból pedig a jelentéseknek utalniuk kell

- a megállapított jogsértésekre és a rendelt javító intézkedésekre,
- azokat indokolására, valamint
- tartalmaznia kell a vállalati jelentések értékelését anonim formában.[788]

Az LkSG-ben is megtalálhatóak a közigazgatás azon szervei, amelyek a hatósági ellenőrzési feladatokat végzik. Ilyen szerv a Szövetségi Gazdasági és Exportellenőrzési Hivatal, amely felett a Szövetségi Gazdasági és Energiaügyi Minisztérium gyakorolja a német jogszabály szóhasználatával élve a jogi és szakmai, a magyar terminológia szerint a törvényességi felügyeletet, amelyben közreműködik a Szövetségi Munkaügyi és Szociális Minisztérium.[789]

[783] Az európai parlament és a tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet), 2016.5.4., L 119/1.
[784] a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény 172. § (1) bekezdés
[785] LkSG 17. § (3) bekezdés
[786] LkSG 20. §
[787] LkSG 21. § (1) bekezdés
[788] LkSG 21. § (2) bekezdés
[789] LkSG 19. § (1) bekezdés

Párhuzamként említendő meg, hogy a hazai jogrendben szintén az energiaügyekért felelős tárca vezetője felel több, a fenntarthatósággal összefüggő szabályozási tárgykörért, így

- az energiapolitikáért
- a környezetvédelemért,
- a körforgásos gazdaságra történő átállásért és a termékértéklánc-felügyeletért,
- a hulladékgazdálkodási közszolgáltatási és hulladékgazdálkodási intézményi résztevékenység ellátásával összefüggő díj megállapításáért,
- a hulladékgazdálkodásért,
- a hulladékgazdálkodás felügyeletéért,
- a körforgásos gazdasághoz és a hulladékgazdálkodáshoz kapcsolódóan a fenntartható fejlődési feladatok összehangolásáért,
- a mezőgazdasági célú felszín alatti vízkivételt biztosító vízilétesítmény és a hozzá kapcsolódó öntözőtelep engedélyezését kivéve a vízgazdálkodásért,
- a mezőgazdasági célú felszín alatti vízkivételt biztosító vízilétesítmény és a hozzá kapcsolódó öntözőtelep engedélyezését kivéve a vízvédelemért,
- a vízügyi igazgatási szervek irányításáért,
- a víziközmű-szolgáltatásért.[790]

Kiemelendő azonban, hogy – ahogyan arra a korábbiakban rámutattam – az ESG szabályozása hazánkban a Nemzetgazdasági Miniszter feladat- és hatásköre.

Megjegyzendő, hogy az LkSG lehetővé teszi a közbeszerzési eljárásból való kizárást, legfeljebb három éves időtartamra, jogerős bírság kiszabása esetén.[791]

E körben érdemes röviden kitérni az LkSG bírságrendszerére is. A jogszabály kimondja ugyanis, hogy a legfeljebb 50 000 euró[792] közigazgatási bírságot, a német szóhasználattal élve kényszerítő bírságot lehet kiszabni,[793] amely eltér a német közigazgatási végrehajtási törvény[794] 11. § (3) bekezdésétől. A hivatkozott jogszabály szerint[795] ugyanis a maximálisan kiszabható bírság 25.000 euró,[796] vagyis az LkSG alapján kiszabható összeg a duplája az a német

[790] statútum-rendelet 16. § 2-12. pont
[791] LkSG 22. § (1) bekezdés
[792] Árfolyamtól függően nagyjából 20 millió forint
[793] LkSG 23. §
[794] Verwaltungs-Vollstreckungsgesetz (VwVG)
[795] Verwaltungs-Vollstreckungsgesetz (VwVG) 11. § (3)
[796] Árfolyamtól függően nagyjából 20 millió forint

közigazgatási végrehajtási törvény szerint átlagosan kiszabható bírságnak. Ezen értéknövekedés jól mutatja az ESG egyre fokozódó súlyát és jelentőségét a német jogrendben.

Az iménti megállapításhoz kapcsolódva a magyar jogrendszerben a 276/2025. (VIII. 21.) Korm. rendelet 1. melléklete szabályozza táblázatos formában a kiszabható bírságok összegét, alsó és felső határt megszabva, jogsértések szerint rendezve.[797] Első ránézésre a legnagyobb bírságösszeg 5.000.000 Ft., amelyet az ESG törvény meghatározott rendelkezése szerinti adatváltozás-bejelentési kötelezettség elmulasztásával lehet elérni.[798] Felhívnám azonban a figyelmet arra, hogy több szabálytalanság együttes fennállása esetén a bírság kiszabható legnagyobb mértéke az egyes szabálytalanságokért kiszabható bírságok legnagyobb mértékének összege.[799] Ezek alapján kimondható, hogy a magyar bírságkiszabás még szigorúbb bírságolási rendszert is lehetővé tesz LkSG-nél a kényszerbírság (*Zwangsgeld*) tekintetében. Megjegyzendő azonban, hogy a német bírságolási rendszer megkülönbözteti az imént említett kényszerítő bírságot a szabálysértési bírságtól (*Bußgeld*). Az előbbinek a fő célja nem a büntetés, hanem egyfajta kényszerítő eszközként szolgál, kötelezettségszegés esetén újra és újra kiszabható, jogalapja pedig közigazgatási jogi természetű. Ezzel szemben a szabálysértési bírság (*Bußgeld*) reparatív és represszív jellegű, jellemzően egyszeri szabható ki, jogalapja pedig a szabálysértési jogban keresendő.

A szabálysértési bírságolási magatartások szempontjából az LkSG a szándékosan vagy gondatlan alakzatot egyaránt szankcionálja, amely során – többek között – olyan magatartások lehetnek tényállásszerűek, mint a nem teljeskörűen vagy nem időben elvégzett kockázatelemzés, nem vagy nem kellő időben meghozott intézkedés, a koncepciók vagy a panaszkezelési eljárás nem megfelelő kialakítása, továbbá az is, ha az iméntiekre egyáltalán nem kerül sor, valamint nem megfelelő jelentés elkészítése is e körbe sorolandó.[800] Kiemelendő továbbá, hogy a legsúlyosabb ‘szabálysértéseknél’ az LkSG

- legfeljebb 800.000 euró (nagyjából 320 millió forint)
- legfeljebb 500.000 euró (nagyjából 200 millió forint), valamint
- legfeljebb 100.000 euró (nagyjából 40 millió forint)

[797] A fenntartható finanszírozás és az egységes vállalati felelősségvállalás ösztönzését szolgáló környezettudatos, társadalmi és szociális szempontokat is figyelembe vevő, vállalati társadalmi felelősségvállalás szabályainak megsértése esetén kiszabható bírság szabályairól szóló 276/2025. (VIII. 21.) Korm. rendelet (a továbbiakban: 276/2025. (VIII. 21.) Korm. rendelet)
[798] 276/2025. (VIII. 21.) Korm. rendelet 1. melléklet
[799] 276/2025. (VIII. 21.) Korm. rendelet 2. § (3) bekezdés
[800] LkSG 24. § (1) bekezdés

pénzbírság kiszabását teszi lehetővé.[801]

A legsúlyosabb összegek *pönalizálásának* a körébe tartoznak tipikusan a megelőző intézkedések elmulasztásai, bizonyos koncepciókészítési mulasztások, vagy a korrekciós intézkedés hiányai.[802]

A jelentősebb árbevételű jogi személyekre nagyobb felelősséget telepít az LkSG, ugyanis a bírság összegét bizonyos esetekben az átlagos éves forgalom határozza meg, annak legfeljebb 2 százalékában, ha átlagos éves forgalmuk meghaladja a 400 millió eurót. Az átlagos éves forgalom kapcsán az elmúlt három üzleti év összege az irányadó.[803] Az említettek során számos tényezőt kell vizsgálni, amelyek a jogsértéshez kötődnek (például annak súlya, ismétlődő jellege, stb…).[804] Végezetül megjegyzendő, hogy Szövetségi Gazdasági és Exportellenőrzési Hivatal (*Bundesamt für Wirtschaft und Ausfuhrkontrolle*) rendelkezik az imént bemutatott bírságolással kapcsolatos feladat- és hatáskörrel.[805]

A LkSG 'továbbélése'

A beszállítói lánc átvilágításának nehézségei okán nem meglepő, hogy az LkSG eltörlése is szóba került a német kormánykoalíció pártjai (a konzervatív CDU és CSU pártok, valamint a balközép SPD) között,[806] mivel a német jogszabály enyhének vélt szabályokat tartalmaz, ugyanis személyi hatálya 2023. január elsejétől minden 3000-nél több alkalmazottal rendelkező, Németországban működő, ott központi ügyvezetéssel, fő telephellyel, igazgatási központtal vagy fiókteleppel rendelkező vállalatra, míg 2024 januárjától a személyi kör bővítésével már minden 1000 fő feletti, az említett paraméterekkel rendelkező vállalatra terjed ki,[807] azaz nagyjából 4800 német cégnek kell megfelelnie az új követelményeknek.[808] Összehasonlításképp indokoltnak mutatkozik rávilágítani arra, hogy az ESG törvényünk hatálya azon Magyarország területén székhellyel rendelkező és közérdeklődésre számot tartó gazdálkodónak minősülő nagyvállalkozásra terjed ki, amelynél

[801] LkSG 24. § (2) bekezdés 1-3. pont
[802] LkSG 24. § (2) bekezdés 1. pont
[803] LkSG 24. § (3) bekezdés
[804] LkSG 24. § (4) bekezdés
[805] LkSG 24. § (5) bekezdés
[806] https://hellononprofit.hu/lksg-eltorlese/ (a letöltés dátuma: 2026. 03. 10.)
[807] LkSG 1. § (1) bekezdés
[808] https://kpmg.com/hu/hu/home/media/press-releases/2023/02/a-megkerdojelezheto-modon-termelo-beszallitok-kiszureset-es-fejleszteset-celozza-egy-friss-nemet-torveny-rengeteg-magyar-ceget-erint-a-valtozas.html (a letöltés dátuma: 2026. 03. 10.)

az üzleti évet megelőző két üzleti évben a mérleg fordulónapján az átlagosan foglalkoztatottak száma az 500 főt meghaladta.[809]

Úgy vélem, hogy az LkSG normái szerves részévé váltak a német jogrendnek, így ha azt hatályn kívül is helyezik, számos rendelkezése tovább fog élni valamilyen formában. Tipikusan ilyennek gondolom a kockázatkezelési és -elemzési rezsimeket. Megjegyzem továbbá, hogy számos ponton meríthetünk a német jogszabálynál a nem vállalati szervezetek kapcsán is, amely szükségessé tette az LkSG egyes rendelkezéseinek részletese analizálását.

[809] ESG törvény 1. § (1) bekezdés a) pont ac) alpont

Az egyetemi intézményi működés és az ESG szabályozásának közös pontjai

Bevezetés

Ahogy korábban olvashattuk, a szervezeti fenntarthatóság jelentősége, fontossága megkérdőjelezhetetlenné vált napjainkra. A kifejtettek alapján a XXI. századi egyetemmel szemben is elvárás lehet a fenntartható fejlődés integrált kezelése.[810]

Szent II. János Pál pápa mutat rá, hogy a katolikus egyetem azzal tűnik ki, hogy a természet, az ember és az Isten teljes igazságát kutatja.[811]

A Szentatya kiemeli azt is, hogy

„Az Egyház kulturális tevékenységében a katolikus egyetemeknek különleges jelentőségük volt és van ma is. Természetüknél fogva arra törekszenek, hogy „a keresztény szemlélet nyilvános, stabil és egyetemes befolyást gyakoroljon a felsőoktatás előmozdításának egész folyamatában”.”[812]

Hangsúlyozandó, hogy már az 1972-ben megrendezett, stockholmi környezetvédelmi világkonferencia záródokumentumában megjelentek olyan alapelvek, amelyek a környezetvédelem oktatásának és kutatásának fontosságával, illetve támogatásával mutatnak szoros kapcsolatot.[813] Úgy vélem, a környezetvédelmi oktatása, a környezetjog egyetemi fakultásba integrálása kapcsán is igazolható az a a *Gravissimum Educationis* elnevezésű egyházi dokumentumban olvasható megállapítás, amely szerint

„Mivel pedig a tudományt leginkább a magasabb színvonalú különleges kutatások gazdagítják, a katolikus egyetemeken és karokon nagy erővel fejlesszenek ki olyan intézeteket, amelyek elsődlegesen a tudományos kutatás szolgálatában állnak.”[814]

[810] PODOBNI István: Zöld campus: Hogyan fejlődhet fenntarthatóan egy egyetem?, *Bonum Publicum*, 2018/2, 2018. 36–39. 37.
[811] Szent II. János Pál pápa *Ex Corde Ecclesiae* apostoli rendelkezése a katolikus egyetemekről, 1990. augusztus 15., 4. pont
[812] Szent II. János Pál pápa *Sapientia Christiana* apostoli alkotmánya az egyházi egyetemekről és karokról, 1979. II. pont
[813] FODOR i.m. 72.
[814] A II. Vatikáni Zsinat Gravissimum Educationis kezdetű deklarációja a keresztény nevelésről – Pál püspök Isten szolgáinak szolgája a zsinati atyákkal együtt örök emlékezetül, Róma, 1965. október 28. 10.

A környezetjogi szabályozás történetének áttekintése alapján elmondható, hogy az 1980-as évekig szinte kizárólag a szektorális szabályozási[815] módszert alkalmazták, az integratív módszer csak ettől az időtől kezdve vált, válik egyre hangsúlyosabbá. Kiemelendő ugyanakkor, hogy az átfogó (holisztikus, integratív) megközelítés kiegészíti a szektorális szabályozási módszert. Az integratív szemléletmód egyik iskolapéldája pedig a fenntartható egyetemi működés, amely során a jövő generációinak az érdekei is előtérbe kerülnek.

Ahogy disszertációmban már a korábbiakban is kitértem rá, a jövő nemzedékeket Magyarország Alaptörvénye is kiemelt védelemben részesíti, így e védelem hazánkban alkotmányos szinten is megjelenik.[816] Megjegyzendő az is, hogy hazánk „azon kevés ország közé tartozik, amelyek intézményvédelmi garanciákkal ellátva kívánják biztosítani a jövő nemzedékek érdekeinek védelmét".[817] Megállapíthatjuk, hogy az egyetemi fenntarthatóság szoros kapcsolatot mutat a jövő generációinak a *protekciójával*, szem előtt tartásával, ugyanis az egyetemi hallgatók egyértelműen kifejezik az említett alanyi kört.

Az egyházi szervezetek körében vizsgált kutatásaim élesen mutattak rá arra a tényre, hogy a fenntarthatóság vagy fenntartható fejlődés a korábban idézett tételmondat alapján nem csupán a vállalati, hanem az úgynevezett nem vállalati, szolgáltató szektorban is egyre hangsúlyosabb.

E hipotézist támasztja alá BÁNDI Gyula professzor azon gondolata is, amely szerint a jognak és az államnak fokozott szerepet kell vállalnia a fenntartható fejlődés megvalósításában.[818]

Hangsúlyozandó az is, hogy – ahogy az ESG tanácsadók kapcsán olvashattuk – a felsőoktatási intézményeknek kiemelt szerepük van az ESG oktatásában, kutatásában, a szakemberképzésben.[819] Fontos rámutatni, hogy egy egyetem első 'ránézésre' nem tűnik nagy szennyezőnek, mégis izgalmas az arra irányuló vizsgálat, hogy a nagy szennyezőként ismert gyárakhoz képest vajon milyen környezeti hatása lehet a szolgáltatószektornak, így többek között az egyetemi szférának. Elsősorban ugyanis az állapítható meg, hogy nem minősül rendkívüli kibocsátónak az egyetemi szektor, mégis nagyobb a jelentősége és a felelőssége a fenntarthatóság terén, mint azt elsőre gondolnánk. E felelősségi kérdések jellemzően több száz

[815] Kiemelendő, hogy a szektorális követelmények sajátos karakterisztikával bírnak jogi szempontból, így – többek között – jellemzően alacsonyabb szintű jogforrásokban jelennek meg, míg az általános követelmények magasabb szintűekben. FODOR i. m. 35.
[816] Alaptörvény Nemzeti Hitvallás, P) cikk, 30. cikk, 38. cikk.
[817] TAHYNÉ KOVÁCS Ágnes: A jövő nemzedékek szószólójának amicus curiae leveleiről és beadványairól az alkotmánybírósági eljárásban. In: AGÓCS Ilona – SULYOK Katalin – SZAMEK Gabriella – SZEMESI Sándor (szerk.): *Közös jövőnk, közös felelősségünk - A jövő nemzedékek védelmének kihívásai*. Budapest, ORAC Kiadó, 2025. 267-275. ISBN 9789632586649 270.
[818] BÁNDI (2022) i. m. 58.
[819] HORVÁTH – SIMON i.m. [19]

alkalmazottjával és sok ezer hallgatójával állnak szoros kapcsolatban. Megállapítható ugyanakkor, hogy jelen disszertációban más nem piaci szektorok (például a magyar közigazgatás) fenntarthatósággal kapcsolatos törekvései és kötelezettségei is vizsgálhatóak lennének,[820] azonban doktori dolgozatom főbb kutatási irányai és téziseim kizárólag az egyházi és egyetemi lehetőségeket és törekvéseket elemzik.

Kutatásom jelen részében – a kifejtettek szerint – az egyetemi fenntarthatóságot vizsgálom a jog, az egyetemi szervezet és az ESG szempontjából. Hangsúlyozandó azonba, hogy az egyetemi fenntarthatóságot és az ESG-t érintő jogszabályok, irányelvek – ahogy az a korábbiakban is bemutatásra került – főként nemzetközi, uniós, illetve nemzeti szinten kerültek megalkotásra. Ezen okból kifolyólag nincs egyetlen, kizárólag az egyetemek 'ESG-jére' fókuszáló szabályozás, így inkább a szélesebb körű fenntarthatósági, társadalmi-felelősségvállalási és irányítási normák érintik az egyetemek ESG szerinti tevékenységét.

Disszertációm jelen fejezete azt kívánja elsősorban bemutatni, hogy milyen fő stratégiákra, egyetemi dokumentumokra van szükség a fenntarthatóság elvének az egyetemi működésbe való beépítéséhez. Ezen kívül arra keresem a választ, hogy ezen dokumentumok hogyan illeszkedhetnek a jogi szabályozásba, így különösen az egyetemi belső (intern) szabályzatokba, valamint a nemzeti jogszabályokba. Végül kísérletet teszek arra, hogy felvázoljam az egyetemi szféra ESG alapú megfelelésének egyes alapvető perspektíváit, szabályait, továbbá néhány rangsoron keresztül kerül bemutatásra, hogy nemzetközi viszonylatban hogyan is teljesítenek az egyetemek az említett célok kapcsán, illetve melyek az éllovas 'fenntartható egyetemek' a világban.

Megjegyzendő, hogy FÁSI Csaba tanulmányában[821] az egyetemi működést két fontos aspektusból vizsgálja, egyrészt az ESG szempontjából, másrészt a fenntartható fejlődési célok (e fejezetben a továbbiakban: SDGs) kapcsán. Utóbbi esetében arra keresi a választ, hogy hogyan érvényesülnek a célok az egyetemi működésben.

Említést érdemelnek ezen ponton az Európai Zöld megállapodás rendelkezései is,[822] amelyben megtalálható – többek között – az üvegházhatású gázok nettó kibocsátásának nullára történő

[820] BESENYEI Mónika: The Application of ESG in the Public Sector - Measuring the Sustainability of the Public Administration Sector. *Jog - Állam - Politika. Jog- És Politikatudományi Folyóirat*, 2024/16, 1 szám, 2024, 181–210. doi:10.58528/JAP.2024.16-1.181.
[821] FÁSI i. m.
[822] A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, az Európai Tanácsnak, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának az európai zöld megállapodásról, Brüsszel, 2019.12.11. COM(2019) 640 final lásd: https://commission .europa .eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_hu (a továbbiakban: Európai Zöld megállapodás)

csökkentése a 2050. évre, de 2030-ig 35 millió épület korszerűsítése vagy 3 milliárd fa ültetése is az unió területén.[823] Az említett célkitűzések szorosan kapcsolódhatnak mind a korábban vizsgált egyházi, mind az egyetemi fenntarthatósághoz (pl. az épületkorszerűsítés révén).

Megjegyzendő az is, hogy az Európai Zöld megállapodás az oktatási és képzési szektorban is egyaránt támogatja a fenntartható fejlődés megvalósulását.[824] Kiemelendő az a tény is, hogy az az Európai Zöld megállapodás elsősorban a tájékoztatást helyezi előtérbe, de prioritásként kezeli az iskolák épületeinek és működésüknek a fenntarthatóbbá tételét, az ehhez szükséges finanszírozási források rendelkezésre bocsátását.[825]

A fenntartható fejlődési célok[826] és az egyetemi működés

Ahogy disszertációm korábbi részeiben említésre került, a világ vezetői 17, egymással összefüggő területen határozták meg a fenntartható fejlődési célokat.

A 2012-es Rio+ 20 ENSZ Fenntartható Fejlődés Konferencia kapcsán indokolt rámutatni, hogy ebben az évben jött létre az ENSZ Felsőoktatási Fenntarthatósági Kezdeményezése (Higher Education Sustainability Initiative, röviden: HESI), amely az egyetemek és az ENSZ több intézménye számára (többek között az UNESCO, UNEP, UNU, UN-HABITAT stb.) nyújt együttműködési platformot.[827]

Érdemes annak vizsgálata, hogy milyen SDG-ket érinthet az egyetemi fenntarthatóság. Kutatási hipotézisemet létjogosultságát igazolja az a megállapítás is, amely szerint az

„oktatási intézményekre, köztük az egyetemekre is komoly felelősség hárul a vállalásokhoz való hozzájárulásuk okán.”[828]

---

[823] vö. FÁSI i. m. 122.
[824] Európai Zöld megállapodás 2. Az uniós gazdaság átalakítása a fenntartható jövőért; 2.2. A fenntarthatóság általános érvényesítése minden uniós szakpolitikában; 2.2.4. Az oktatás és képzés mozgósítása
[825] Európai Zöld megállapodás 2. Az uniós gazdaság átalakítása a fenntartható jövőért; 2.2. A fenntarthatóság általános érvényesítése minden uniós szakpolitikában; 2.2.4. Az oktatás és képzés mozgósítása
[826] https://sustainabledevelopment.un.org/ (a letöltés dátuma: 2026. 03. 10.)
[827] BALATONI Monika – MÁTHÉ Katalin – PONGRÁCZ Alex – SZEGEDI László: A Fenntarthatóság Társadalmi Percepciója a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hallgatóinak Körében.” *Acta Humana* 11, 2023/3, 2023. 33. doi:10.32566/ah.2023.3.2.
PURCELL, Wendy M. – HADDOCK-FRASER, Janet (2023): *The Bloomsbury Handbook of Sustainability in Higher Education.* London – New York: Bloomsbury. 40. Online: https://doi. org/10.5040/9781350244375
[828] FÁSI i. m. 126.

Úgy vélem, az SDG-k megvalósításában egy felsőoktatási intézménynek még nagyobb is lehet a szerepe, mint egy kisebb vállalkozásnak, ugyanis – ahogy már korábban kifejtettem, a létszámától függően – ezen nem vállalati szervezet rendkívüli 'ügyfélkörrel' rendelkezik (hallgatók, egyetemi munkatársak, oktatók). Az iménti megállapítás kapcsán rögzítendő az is, hogy az ESG-vel összefüggő minőségbiztosítás során a hallgatók igényei és elvárásai kiemelt prioritást jelentenek.[829] Fontos tovább rámutatni, hogy a fenntarthatósági célok megvalósításának hatásai akár piaci előnnyel és pályázati források megszerzésével is járhatnak.[830]

Az ENSZ 4. SDG célja a minőségi oktatás határozza meg. Az egyetemi működésben a minőségi oktatás fenntarthatósághoz kapcsolódó egyetemi kiadványok fejlesztését, valamint a fenntarthatósággal összefüggő kurzusok számának a növelését jelentheti.

A 6. SDG cél a tiszta vízről és közegészségügyről szól, amely kapcsán az egyetemi stratégiákban a vízfelhasználás csökkentése, illetve az esővíz helyben tartása, hasznosítása kerülhet kialakításra.

Az egyetemi energiaellátóról a 7. SDG cél rendelkezik. A cél eléréséhez elsődlegesen az infrastruktúra kiterjesztése és a technológiakorszerűsítés lehet optimális szempont. A napenergia hasznosításának növelése, továbbá az egységnyi alapterületre számított energia-felhasználás csökkentése szintén elősegíthetik a fenntartható egyetemi működés említett célkitűzését.

Az egyetemi fenntarthatóság szoros összefüggést mutat a 9. SDG céllal, amely az iparról, az innovációról és az infrastruktúráról szól. E körben elsősorban az egyetemi épületek épületenergetikai fejlesztésére, továbbá az innovációs kezdeményezések támogatására gondolhatunk.

A szolgáltatószektor környezetterheléséről már esett szó disszertációm korábbi részeiben. Ezen okból a 12. SDG kapcsán a hulladékképződés jelentős csökkentésére gondolhatunk a megelőzés, az újrahasznosítás és az újrahasználat révén, amely a fenntartható fogyasztási és termelési módokhoz és a cél eléréshez vezethet a 2030-ig terjedő időre (12.5. részcél). De ugyanilyen fontossággal bír a fenntartható gyakorlatok alkalmazása és a fenntarthatósággal kapcsolatos lényegi információk jelentésekbe való beépítése, integrálása[831] (12.6. részcél) is,

[829] IV. Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 10.
[830] SZIKORA (2025) i. m. 31.
[831] vö. az ESG törvény vonatkozó normáival

valamint a fenntartható közbeszerzési gyakorlatok kialakítása (12.7. részcél). Felhívom a figyelmet, hogy az imént említett információk kapcsán nem feledkezhetünk meg a korábban vizsgált beszámolók, kérdőívek szerepéről, illetve azok tanúsításáról sem.

A 13. SDG-hez kapcsolódó törekvés az éghajlatváltozás elleni fellépést jelenti. E körben gondolhatunk a szén-dioxid-kibocsátás csökkentésére, továbbá az egyetemi kiadványokban az SDG-hez illeszkedő publikációk számának a növelésére.

Végül a 16. cél kapcsolódik közvetlenül az egyetemi fenntarthatósághoz, ugyanis az említett cél az erős intézmények révén a hatékony és átlátható intézmények kialakítását rendeli el minden szinten (16.6. részcél).

Megállapíthatjuk a kifejtettek alapján, hogy az SDG integrálása szerves részét képezi az egyetemi fenntarthatóságnak, az ESG szerinti és optimális egyetemi működésnek.

Mint láthatjuk, a ‘zöld egyetem’ – mint fogalom – egy összetett rendszert jelent. De ugyanígy összetett feladat az ESG szabályainak követése az egyetemi működés során. Az említett rendszerek magukban foglalnak – többek között – olyan elemeket, mint a ‘zöld’ épített környezet, a környezettudatos üzemeltetés, valamint a releváns oktatási, kutatási háttér kialakítása.

A megújuló energiaforrások megfelelő mértékű felhasználásáról, az energiatakarékosságról, valamint a környezetkímélő vízgazdálkodásról számos gondolat jelent már meg az SDG-k kapcsán.

Ami azonban szintén rendkívüli jelentőséggel bír a fenntartható egyetemi működés során, az nem más, mint a megfelelő, körforgásos gazdálkodásra épülő hulladékgazdálkodás. A hulladékgazdálkodás fogalmával összefüggésben említhetjük a gyűjtőhálózatok kialakítását, gyűjtőedények kihelyezését meghatározott közösségi terekben, az intézményi szelektív hulladékgyűjtés szabályainak a kidolgozását, valamint a gyűjtőpontok kialakításait nagyobb előadótermekben. Hazánkban elsősorban a hulladéktörvény[832] ad normatív kereteket ezen módszereknek, szabályozási megoldásoknak. De ugyancsak említésre méltó az etikus beszerzésre vonatkozó (köz)beszerzési szabályozás,[833] a műanyaghasználat minimalizálása, valamint a hulladékkezelésre vonatkozó gyakorlati rendszer kialakítása. Megjegyzendő az is,

[832] a hulladékról szóló 2012. évi CLXXXV. törvény
[833] ld. még: GYULAI-SCHMIDT Andrea. *Közbeszerzések a fenntartható és innovatív fejlődés szolgálatában*. Budapest: Pázmány Press, 2015. https://jak.ppke.hu/uploads/collection/206/file/GySA_fenntarthatosag_kozbesz_konfkotet_honlapra_boritoval.pdf.

hogy a társadalmi szempontok a ‘zöld’ és körforgásos közbeszerzés kritériumaival, valamint az innovációs célú közbeszerzéssel is összekapcsolhatóak.[834] E ponton jegyzem meg, hogy az egyetemi hulladékgazdálkodás egy külön disszertáció témája is lehetne, ezért ezen dolgozatban csupán az említés szintjén jelenik meg.

Stratégiák és alapelvek

Vitathatatlan, hogy a ‘zöld intézmények’, így az egyetemek működésének egyik alapkövét az azt meghatározó stratégiák és alapelvek jelentik. Egyérthetünk azzal a megállapítással is, amely szerint az ESG-tudatos vállalatirányítás egyre nagyobb teret nyer, amely során

„a kellően stabil fenntarthatósági stratégia meghatározását a kockázatok megfelelő azonosítására, értékelésére és nyomon követesére kell alapozni.”[835]

Megjegyzem, hogy ezen gondolat szoros kapcsolatot mutat a korábban elemzett kockázatkezelési rezsimekkel, akár az LkSG körében.

A ‘zöld egyetem’ fogalma kapcsán kiemelhetjük azon gondolatot is, amely szerint:

„A 2000-es évek kutatási irányát elsősorban a fenntarthatóság egyetemi keretek között való értelmezése fedte le. Ezek a munkák többnyire az egyetemi működést próbálták meg olyan módon modellezni, hogy a fenntartható fejlődés szempontjai érvényesüljenek az egyetemi stratégiákban. Itt kell megemlíteni az 1990-es Talloires-i nyilatkozatot,[836] amely fontos kísérletet tett a fenntartható egyetem fogalmának meghatározására és a modellek alapját jelentette”.[837]

Kiemelendő, hogy a Felsőoktatási Intézmények Nemzetközi Szövetségének (International Association of Universities - IAU) keretében jött létre az a kezdeményezés, amely során a fenntarthatóságra vonatkozó nemzetközi kötelezettségvállalás egy nyilatkozatban öltött testet Talloires-ban. A ‘kezdeményezés’ jelentőségét az adja, hogy több mint 500 egyetemi vezető írta

[834] GYULAI-SCHMIDT (2021) i.m. 3.
[835] SZENDREY ET AL. i. m. 21.; The Sustainability Board (2023). 2023 Annual ESG Preparedness Report. https://www.boardreport.org/_files/ugd/f6724f_429f16f93e23445ea853ae7cbded7a42.pdf (2024.05.27.)
[836] Megjegyzendő, hogy létezik egy 2005-ben elfogadott Talloires-i nyilatkozat is, amely a fenntarthatóság helyett az egyetemek társadalmi szerepvállalására és felelősségére összpontosít.
[837] DÁNOS Zsolt: A társadalmi felelősségvállalás jelenléte a magyar állami egyetemek szervezeti dokumentumaiban. *Educatio : Pedagógia, Szociológia, História, ökonómia, Pszichológia, Politológia*, 2021/30, 1. szám, 2021. 126.

alá az említett nyilatkozatot több mint 50 országban[838], s így az egyik legjelentősebb dokumentumnak mondható a környezeti fenntarthatóság és az oktatás integrálása kapcsán a kutatásban, az oktatásban, az egyetemi működésben és a társadalmi felelősségvállalásban. A nyilatkozat lényegét tekintve egy tízpontos cselekvési terv, amelyben megjelenik többek között a fenntartható fejlődéssel kapcsolatos tudatosság növelése, az érintettek bevonása vagy a szolgáltatói tevékenység kiterjesztése.[839]

Bár disszertációm további részében egy rövid nemzetközi kitekintés erejéig még kitérek rá, de már jelen körben érdemes megemlíteni a Nottingham Trent Egyetem egyik kiemelkedően jó gyakorlatát. Az egyetem ugyanis fenntarthatósági stratégiáját a fenntartható fejlődési célok figyelembevételével alakította ki.[840] Ehhez kapcsolódva ki kell emelni azt a gondolatot, amely szerint az egyetemi társadalmi felelősségvállalás mind az egyetemi stratégiai dokumentumokban, mind a mindennapi működésében jelen kell, hogy legyen.[841] E gondolattal összefüggésben szükséges felvázolni az ESG törvénynek a vállalati társadalmi felelősségvállalás kapcsán meghatározott fogalmát.

E fogalom szerint az ilyen típusú felelősségvállalás a vállalkozásoknak a társadalomra, a kultúrára és a jövő nemzedékeinek életfeltételeire gyakorolt hatásuk iránti felelősségét jelenti.[842]

Úgy vélem, e felelősségvállalási fogalom egyező az egyetemi társadalmi felelősségvállalás iránti törekvésekkel. Megállapítható ugyanis, hogy egy egyetem – más tényezők mellett – elsősorban a társadalmat, a kultúrát és a jövő nemzedékeinek védelmét szükséges, hogy prioritásnak tekintse, amikor az ESG-t érintő dokumentumokat alakít ki, valamint amikor az ezeket tartalmazó célkitűzéseit megfogalmazza.

Álláspontom a kifejtettek alapján az, hogy az ESG törvény vállalati társadalmi felelősségvállalás fogalma a felelősség kapcsán, *anaológia* útján kiterjeszthető bizonyos nem vállalati szervezetek, s így egy egyetem működésére is.

[838] https://ulsf.org/talloires-declaration/
[839] http://ulsf.org/talloires-declaration/
[840] LUKÁCS Rita – PAPP-VÁRY Árpád: Fenntarthatóság a felsőoktatásban. Budapest, *Márkamonitor magazin*, 2020/2–3. http://www.papp-vary.hu/reklam_marketing/Fenntarthatosag_a_felsooktatasban.pdf
[841] DÁNOS i. m. 130.
[842] ESG törvény 7. § 30. pont

Megjegyzendő az a megállapítás is, hogy az intézményi stratégiaalkotási folyamatok és a különböző eljárásrendek kialakítása elengedhetetlen az egyéb tevékenységek – például kutatás, irányítás – minőségének a javítása érdekében.[843]

Kialakíthatjuk azon álláspontunkat az kifejtettek alapján, amely szerint az egyetemi stratégiák szoros összefüggést mutathatnak a fenntarthatósággal.

E körben indokolt rámutatni, hogy:

„A fenntarthatóságnak át kell járnia az oktatást, kutatást, az egyetem közösségi kapcsolatait, a campus, valamint az egyetem működési és stratégiai folyamatait".[844]

Megjegyzendő, hogy a főbb egyetemi dokumentumok, stratégiák kapcsán az alábbiakat említhetjük:

- intézményfejlesztési terv(ek),
- vízió (vagy ezzel egyenértékű szervezeti dokumentum),
- misszió vagy küldetésnyilatkozat,
- minőségpolitikai vagy minőségirányítási dokumentumok,
- szervezeti és működési szabályzat, – esélyegyenlőségi terv (vagy ezzel egyenértékű szervezeti dokumentum),
- fenntarthatósági stratégia (vagy ezzel egyenértékű szervezeti dokumentum).[845]

Úgy vélem, minden említett dokumentum nélkülözhetetlen a fenntartható egyetemi működésben, azonban a fenntarthatósági stratégia – *primus inter pares* – mégis kiemelkedik a többi szabályozó dokumentum közül. Ennek egyik fő oka, hogy míg az egyéb dokumentumok (például szervezeti és működési szabályzat, intézményfejlesztési terv) közvetve szolgálják a fenntarthatóságot, addig a fenntarthatósági stratégiában közvetlenül határozhatóak meg az adott intézmény fenntarthatósággal kapcsolatos célkitűzései. Fontos szempont, hogy a fenntarthatóságnak meg kell jelennie a szervezetek stratégiai tervezési folyamataiban, az említett elvet integrálni is kell abba, amely során meghatározott érdekelti kör bevonása olyan

[843] IV. Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 8.
[844] MÁLOVICS György – JUHÁSZ Judit– HAJDU Katalin – GYARMATI László: The environmental sustainability of universities – approaches to environmental sustainability: Examined at the University of Szeged. Szeged, *School Management Studies*, XLVII. 2016/6., 2016. 19–28. 6/ ISSN 0133-0179, 19.
[845] DÁNOS i. m. 128.

kulcskérdés lehet, amely a környezetvédelmi politika és a fenntartható fejlődés javítását idézheti elő egy adott szervezetnél.[846]

FÁSI Csaba hívja fel rá a figyelmet, hogy a fenntartható felsőoktatási intézmények kapcsán a világos stratégiaalkotás és megvalósítás a különböző rangsorokban való előrébb sorolást, ha úgy tetszik 'előkelőbb helyezést' is elő tudja segíteni.[847]

Hasonlóan fogalmazza meg az ESG törvény is a hosszú távú fenntarthatósági lehetőségek 'üzleti stratégiába' való integrálását, elősegítve ezzel a környezeti fenntarthatóság elvének érvényesülését.[848] Indokolt továbbá rámutatni arra is, hogy a törvény később egyértelműen rögzíti azt is, hogy bizonyos esetekben kötelezővé válik a társadalmi felelősségvállalási stratégiák készítése, amelyet – az ESG törvény szóhasználatával élve – a vállalkozás a honlapján nyilvánosan hozzáférhető módon közzétesz.[849] Megállapítható, hogy a nyilvánosság tájékoztatását az ESG törvény is kiemelt prioritásként kezeli, e tevékenység pedig az egyetemi működés kapcsán is rendkívül hangsúlyos. Fontos megállapítás azonban, hogy míg a korábban bemutatott CSRD rendszere hangsúlyozza a lényegességi értékelések üzleti stratégiába való integrálását, sok vállalat, így vélhetően sok szervezet is a korábban említett (kettős) lényegesség elvét inkább megfelelési gyakorlatként, mintsem az értékteremtés stratégiai eszközeként közelíti meg.[850]

A stratégiák szerepe állami, kormányzati szinten sem elhanyagolható, ha a fenntarthatóságot vizsgáljuk. Gondolatunk e megállapítás kapcsán olyan jelentős dokumentumokra, mint a Nemzeti Fenntartható Fejlődés Keretstratégia, amelyet a magyar országgyűlés határozati formában fogadott el.[851] A stratégia egyik fő célja az ENSZ 2015. évi SDG-céljaihoz kapcsolódó magyar adatokat vizsgálata.[852]

Szükséges arra a tényre is rámutatni, hogy ESG tanúsítással érintett szervezet, és így egy egyetem számára is fő kötelezettség a tanúsítás során, hogy az ESG tanúsító felhívására az ESG

[846] SZIKORA (2023) i. m. 36., LOKUWADUGE, Chitra Sriyani De Silva - HEENETIGALA, Kumudini: Integrating Environmental, Social and Governance (ESG) Disclosure for a Sustainable Development: An Australian Study, *Business Strategy and the Environment*. 2017/4, Vol. 26, 2017. 438-450. DOI: doi.org/10.1002/bse.1927
[847] FÁSI i. m. 134.
[848] ESG törvény 5. §
[849] ESG törvény 18. § (1)
[850] DUNFJÄLL op. cit. 13.
[851] a Nemzeti Fenntartható Fejlődés Keretstratégiáról szóló 18/2013. (III. 28.) OGY határozat
[852] FÁSI i. m. 121.

tanúsító rendelkezésére bocsássa az ESG-t érintő stratégiákat érintő dokumentumokat, illetve adatokat.[853] Ezen rendelkezés biztosítja a stratégiák tanúsításban betöltött kiemelkedő szerepét.

Érdemes vizsgálni azt is, hogy milyen elvek mentén alakítható ki egy intézményi stratégia. Ha a környezetjog elveit elemezzük, nem lehet figyelmen kívül hagyni a megelőzés és az elővigyázatosság elveit,[854] a természeti erőforrások használatának és megőrzésének egyidejűségi elveit,[855] vagy éppen a szubszidiaritás[856] elvét. E körben hívnám fel a figyelmet a szubszidiaritással összefüggésben arra a gondolatra, amely szerint:

„Fontosak (…) a helyi életvitel innovatív, kapitalista kultúrát felváltó alulról jövő kezdeményezései, beleérte a helyi, közösségi pénzeket, helyi ellátási rendszereket, önellátó szerveződéseket, a kisléptékű fenntartható mezőgazdasági termelést, a közösség által támogatott mezőgazdaságot”.[857]

Nem feledkezhetünk meg egy intézményi stratégia kialakítása során a korábban említett holisztikus megközelítésről sem. Az említett elv az összefüggések vizsgálatát jelenti, kiegészítve az integráció elvét. Az elvek fő céljai, hogy a környezeti hatások teljességükben és összefüggéseikben kerüljenek figyelembevételre.[858] Kiemelendő, hogy az elvek összhangban állnak a magyar környezetpolitika – és egyben az állami környezetvédelmi tervezés – hivatalos dokumentumával, a 2026-ig szóló Nemzeti Környezetvédelmi Programmal is.[859] Jelentős fontossággal bír, hogy az egyetemi stratégiai dokumentumok szoros kapcsolatot mutassanak továbbá a nemzeti stratégiai dokumentumokkal, mivel ezen iromány az állami egyetemeknek közvetlenül, a nem állami fenntartású egyetemeknek pedig közvetve jelentenek igazodási, kiindulási alapot.

Végül, de nem utolsó sorban említést tehetünk a közép- és hosszú-távú célkitűzések kialakításáról, amelyről szintén nem szabad megfeledkezni a stratégiaalkotás során.

[853] 424/2025. (XII. 23.) Korm. rendelet 11. § (2) bekezdés b) pont
[854] a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény 4. § 30. és 31. pont
[855] a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény 1. § (2) bekezdés c) pont
[856] vö. a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény 48/A. § (2) bekezdés a) pont
[857] MÁLOVICS et al. i. m. 17. oldal
[858] FODOR i. m. 49.
[859] a 2026-ig szóló 5. Nemzeti Környezetvédelmi Programról szóló 62/2022. (XII. 9.) OGY határozat

Felsőoktatási minőségbiztosítás az ESG szempontjai szerint

Európai Felsőoktatási Térség minőség-biztosításának standardjai és irányelvei

A szabványok és az auditálás, tanúsítás és hitelesítés jelentőségét korábban bemutató átfogó elemzések után érdemes specifikusan, az egyetemi fenntarthatóság kapcsán is vizsgálni ezen témaköröket. Kiemelendő, hogy a felsőoktatási minőségbiztosítás során érvényesülnie kell az ESG szempontjainak, amelyet a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság (röviden: MAB) végez és ellenőriz. A MAB-nak az akkreditációs eljárás során van kiemelt feladata, amely keretében a felsőoktatási intézmények minőségirányítási rendszereire és azok ESG-megfelelésére kiterjedő hatályú vizsgálatot végez.[860]

Az említett vizsgálat különböző szempontok szerint valósul meg. Kiemelendő, hogy az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosítási standardjait és irányelveit 2005-ben fogadták el a felsőoktatásért felelős miniszterek a Felsőoktatási Minőség-biztosítás Európai Szövetsége (European Association for Quality Assurance in Higher Educatio – ENQA) és az Európai Hallgatói Szervezet (European Students' Union – ESU), az Európai Felsőoktatási Intézmények Szövetsége (European Association for the Applied Sciences in Higher Education – EURASHE) és az Európai Egyetemek Szövetsége (European University Association – EUA) javaslata nyomán, amely jelentős átdolgozáson esett át 2015-ben.[861]

Megállapítható, hogy az ESG keretrendszere megjelenik a felsőoktatási minőségbiztosításban is, az Európai Felsőoktatási Térség (EHEA) minőségbiztosítási standardjai és irányelvei, az Európai Unió által létrehozott European Standards and Guidelines for Quality Assurance in Higher Education által.[862] E körben indokolt rámutatni:

> „Az ESG iránymutatásai a felsőoktatási intézmények számára nyújtanak iránymutatást minőségük fejlesztéséhez."[863]

[860] https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/hu/national-education-systems/hungary/minosegbiztositas-felsooktatasban
[861] IV. Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 5.
[862] vö. SCHMUCK i. m. 90.
[863] SCHMUCK i. m. 91.

A minőségbiztosítási rendszer kapcsán a külső és belső minőségbiztosítás, a hallgatók bevonása és az intézmények felelőssége egyaránt hangsúlyt kap. Megemlítendő továbbá, hogy a felsőoktatási intézmények

„saját stratégiával és eljárásokkal rendelkeznek egyéb tevékenységeik – például kutatás, irányítás – minőségének a javítása érdekében is".[864]

Úgy vélem, a nem vállalati szervezetek estén is kialakítható az a négy kategória, amely a kis- és középvállalkozások kapcsán mért SDA Bocconi School of Management's Sustainability Lab és Assicurazioni Generali's SME EnterPRIZE projekt keretében a KKV-k a fenntartható fejlődés iránti elkötelezettséget vizsgálja kilenc országban.[865] Megjegyzem, hogy az ESG konformitás – a kkv-khoz hasonlóan – még a nem vállalati szervezetektől sem elvárás, így a fenntarthatóság iránti elköteleződés ezen esetben is megfelelő fogalmat jelent.[866]

Az említett négy kategória:

1. a bajnok (Hero)
2. hamarosan bajnokká váló (Soon -to-be),
3. a bizonytalan (Undecided) és
4. a lemaradó (Laggard).

Hangsúlyozandó, hogy

„A bajnokok már alkalmaznak egy fenntarthatósági stratégiát vagy akciótervet elérendő számszerűsíthető célkitűzésekkel és kulcsmutatókkal. A hamarosan bajnokká váló szervezetek már elkezdték a felkészülést a fenntarthatósági stratégia alkalmazására. A lemaradók nem terveznek fenntartható stratégiát kialakítani és megvalósítani, míg a bizonytalanok már eldöntötték, hogy valamikor a jövőben majd kialakítanak egy fenntarthatósági stratégiát."[867]

Úgy vélem, hogy az ESG szerinti működés[868] nemcsak a kkv-k, hanem más nem vállalati szervezetek esetében is a jogi kockázatok csökkentését eredményezheti.[869]

---

[864] IV. Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151) 8.
[865] BUJTÁR i. m. 18.
[866] vö. BUJTÁR i. m. 18.
[867] BUJTÁR i. m. 18.; SDA Bocconi School of Management's Sustainability Lab és Assicurazioni Generali's SME EnterPRIZE Fostering Sustainability in Small and Medium-Sized Enterprises Generali SME EnterPRIZE White Paper 3rd Edition 22.
[868] Vagy ahogy Bujtár Zsolt fogalmaz: fenntarthatósági átállás
[869] BUJTÁR i. m. 19.

Kiemelendő, hogy a nem vállalati szervezetek hasonlóan gyűjthetnek önkéntes fenntarthatósági információkat, mint a kis- és középvállalkozásokhoz. A kkv-k számára mindez hamarosan sztenderdizált, szabványosított formában is rendelkezésre áll majd.[870]

Röviden szükséges áttekinteni, hogy az Európai Felsőoktatási Térség minőség-biztosításának standardjai és irányelvei – mint *soft law* dokumentumok – hogyan érintik egy egyetem fenntarthatósági, ESG törekvéseit. Ebből következtetéseket vonhatunk le arra is, hogy egy nem vállalati szervezetnek milyen standardokat és irányelveket lehet célszerű követnie a fenntartható működése során. Mindez azért is lehet jelentős, mivel a jelenlegi *soft law*-ra és önkéntes jogkövetésre épülő normarendszert egyre inkább felváltja a kötelező ESG-normakövetés.[871]

Ahogy korábban bemutatásra került, a minőségbiztosításban fontos szerepet játszanak az ESG szempontjai. Megállapítható az is, hogy a minőségbiztosítási standardok három részre tagozódnak, mégpedig:

- belső minőségbiztosításra,
- külső minőségbiztosításra, és
- minőségbiztosítási ügynökségekre.[872]

Röviden érdemes megvizsgálni a minőségbiztosítás e három részét, amely kapcsán érdemes megállapításokat tenni arra vonatkozóan, hogy milyen minőségbiztosítási kritériumoknak kell megfelelnie egy nem vállalati szervezetnek, jelesül egy egyetemnek.

A belső minőségbiztosítás kritériumok kapcsán elsőként a minőségbiztosítási politika emelendő ki, amely megkövetel egyfajta nyilvánosságot, valamint egyfajta szélesebb érintteti kör (hallgatók, oktatók, felhasználók, partnerek) bevonását, továbbá kritériumai közé sorolandó az is, hogy megfelelő eljárás szerinti dolgozzák azt ki.[873] Az érintteti kör kapcsán kiemelendő, hogy a vevők (egyetem esetén a hallgatók, oktatók), a támogató vezetés, valamint a

[870] SZIKORA (2025) i. m. 34.; vö. az önkéntes fenntarthatósági beszámolási keretrendszerrel a kkv-k számára - VSME (Voluntary Sustainability Reporting Standard for SMEs)
[871] BUJTÁR – FERENCZ (2023) i. m. [6]
[872] IV. Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 11.
[873] IV. Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 12.

munkatársak (egyetem esetén az oktatók) tartoznak egyértelműen az ISO 9001:2015 szabvány hét alapelvének első három kategóriájába.[874]

E körben kiemelendő, hogy a minőségbiztosítási politika több szempontból is hasonlóságot mutat a fenntarthatósági nyilatkozattal, akár a nyilvánosság, akár a bevonandó kör kapcsán. De szintén egyezőséget jelent a két dokumentum célja tekintetében is, ugyanis mindkettő a különböző egyetemi, sok esetben fenntarthatósági törekvésekkel kapcsolatos tevékenységeket, az azokkal való elszámolást veszi górcső alá.[875]

Kiemelhetjük azt is, hogy a minőségbiztosítási politika hatékonyan támogathatja a szolidaritás különböző formáit, amely az oktatókat, a nem oktató alkalmazottakat és a hallgatókat érintő mindenfajta intolerancia és diszkrimináció ellen irányul,[876] és amely az ESG kapcsán a 'S', vagyis a társadalmi szempontok elősegítésének az egyértelmű leképeződése.

De megemlíthetjük a különböző képzési programok kialakítását és jóváhagyását is, amelyeknek összhangban kell állniuk az intézmény stratégiájával.[877] A fenntarthatósági stratégiával való összhang evidenciája magától értetődik, mivel e stratégiában szükséges bemutatni ezen programokat, kitérve a részletes jellemzőikre is.

A minőségbiztosítás standardjainak és irányelveinek több olyan területe azonosítható, amely az ESG kapcsán a 'S', vagyis a társadalmi szempontok érvényesülését célozza. Így beszélhetünk a hallgatóközpontú tanulásról, tanításról és értékelésről, a hallgatók felvételéről, előrehaladásáról, tanulmányaik elismeréséről és a képesítés odaítéléséről, az egyetemi humánerőforrás tekintetében az oktatók képességeiről és képzettségéről, valamint a tanulástámogatásról és a különböző hallgatói szolgáltatásokról.[878]

Megjegyezhetjük, hogy az információáramlás egy kiemelt területe az ESG-nek, valamint az egyetemi fenntarthatóság érvényesülésének.

A 'belső információk' tekintetében a gyűjtésnek, az elemzésnek és a felhasználásnak van kiemelt szerepe, a különböző tevékenységekkel összefüggő világos, pontos, objektív, naprakész

[874] SCHMUCK i. m. 90.
[875] vö. Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 12.
[876] Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 12.
[877] Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 13.
[878] Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 13-17.

és könnyen hozzáférhető információk közzétételének pedig a 'külső információk' során.[879] Kiemelendő, hogy az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei a különböző információk esetében sok tekintetben a társadalmi szempontok szerint rendszereznek (pl. a hallgatók összetétele). Egy gondolat erejéig térjünk ki arra, hogy a disszertáció korábbi részeiben (akár az EMAS, akár az MI kapcsán) is kimutatható volt az információk, adatok fontossága, illetve azok áramlásának a kiemelt jelentősége.

Úgy vélem, a képzési programok folyamatos figyelemmel kísérése és rendszeres értékelése során[880] tekintettel kell lenni a különböző fenntarthatósággal összefüggő képzési egységekre is. A rendszeres külső minőségbiztosítás[881] kapcsán párhuzam állítható fel a korábban kifejtett, EMAS rendszerében alkalmazott környezetvédelmi nyilatkozat hitelesítésével. Mindkettőnek arra irányul ugyanis a célja, hogy információt adjon az intézménynek (EMAS esetén a szervezetnek) és a nyilvánosságnak az intézmény működésének minőségéről.[882]

Egyértelműen látszik, hogy a külső és a belső minőségbiztosítás hat egymásra, a külső minőségbiztosításnak figyelembe kell vennie a belsőt, valamint a céljain túl a vonatkozó szabályozásnak is meg kell felelnie.[883]

A külső minőségbiztosítás kapcsán talán az egyik leghangsúlyosabb standard az eljárás(ok) megbízhatósága, haszna, előre meghatározottsága, következetes 'alkalmazása' és nyilvánossága.[884] Az említett kritériumok a jog világában sem ismeretlenek, ugyanis azok a jogbiztonságot garantálják. A külső minőségbiztosítási rendszer kiemelt kritériuma az önértékelés, a külső értékelés (akár helyszíni látogatás által), az értékelést alátámasztó tények és adatok összegyűjtése, valamint a jelentéskészítés és a folyamatos vizsgálat. A jelentéssel szembeni követelmények az alábbiak szerint határozhatóak meg:

– nyilvánosság,

[879] Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 17-18.
[880] Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 18-19.
[881] Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 19.
[882] Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 19.
[883] Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 20.
[884] Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 21.

- világosság,
- hozzáférhetőség.[885]

Megállapítható, hogy egy jelentésnek mindenki által hozzáférhetőnek, elérhetőnek és egyértelműnek kell lennie.

Megállapíthatjuk, hogy az említett standard rendkívül sok hasonlóságot mutat a korábban kifejtettekkel, mint például az EMAS kapcsán megjelenő auditálással, a környezetvédelmi nyilatkozattal, vagy a hitelesítési tevékenységgel. De ne feledkezzünk meg az LkSG kapcsán bemutatott hatósági jogkörökről, feladatokról sem. Fontos szempont, továbbá szintén nem újdonság az sem, hogy külső szakemberek (szakértők) végezzék el az említett tevékenységet, de megjegyzendő, hogy egy egyetem esetében akár a hallgatók is bevonhatóak a folyamatba.[886]

Az eredményeknek fontos formai és tartalmi kritériumai vannak, így az alábbi feltételeknek kell megfelelniük:

„A méltányosság és megbízhatóság érdekében a külső minőségbiztosítás eredményei előre meghatározott és nyilvánosságra hozott kritériumokon alapulnak, amelyeket következetesen értelmeznek, és amelyek tényekre, adatokra alapozottak. A külső minőségbiztosítási rendszertől függően, az eredmények különféle formákban jelenhetnek meg, például ajánlásként, értékítéletként vagy formális döntésként”.[887]

A külső minőségbiztosítással szemben fontos követelmény a nyitottság és az elszámoltathatóság, amely különböző panasztételi és fellebbezési eljárások kialakítását és garantálását jelentheti.[888]

A külső minőségbiztosítás szerves részét képezi továbbá az azt lefolytató ‘ügynökség(ek)’, amelyeknek a céltól függően sokrétű a minőségbiztosítási tevékenységük: végezhetnek értékelést, felülvizsgálatot, auditot, felmérést, akkreditációt vagy más hasonló feladatot. Fontos szempont az is, hogy kellően meghatározott jogi alapon, függetlenül kell működniük,[889] szilárd

[885] Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 22.
[886] Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 21.
[887] Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 22.
[888] Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 23.
[889] Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 24-25.

pénzügyi alapokkal és belső minőségbiztosítási eljárásokkal.[890] Ezen 'ügynökség(ek)' párhuzamba állíthatóak a disszertáció korábbi részeiben bemutatott auditorokkal, tanúsítókkal, vagy az egyházi szervezeknél vizsgált külön egységekkel, jogi személyekkel a feladatkör szempontjából.

Megállapíthatjuk azt is, hogy rendszeresen publikált jelentések hatékonyan írhatják le és elemezhetik a külső minőségbiztosítási tevékenység általános tanulságait.[891] Végezetül fontos az is, hogy az ügynökség ötévente vesse alá magát külső ellenőrzésnek az ESG-vel való megfelelése kapcsán.[892] Ezen standarddal és irányelvvel összefüggésben megállapítható, hogy „az ellenőröknek is akad ellenőrük", s így az „őrzőket is őrzik".

Vizsgálható területek, kialakult jó gyakorlatok

Egy egyetem ESG szerinti, fenntartható tevékenységeinek a vizsgálata során szükséges meghatározni azokat a területeket is, amelyek elősegítik az egyetemi fenntarthatósági átmenetet. Az elsődleges szempont ezen elemzésnél, hogy szükséges áttekinteni az egyetemi működés meghatározó dokumentumait (lásd korábban). E körben elsősorban az intern dokumentumokra gondolhatunk, így az egyetem alapító okiratára vagy akár szervezeti és működési szabályzatára.

Fontos szempontja az egyetemek környezetközpontú működésének, hogy e dokumentumok összhangban álljanak a fenntarthatóságot érintő jogszabályokkal (hazánkban többek között a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvénnyel, a hulladékról szóló 2012. évi CLXXXV. törvénnyel vagy más hasonló jelentőséget képviselő jogszabályokkal). Fontos hangsúlyozni, hogy a különböző jó gyakorlatok már a külső minőségbiztosítás során is megjelentek, ugyanis az intézményben azonosított gyakorlatok jellemzőit és ajánlásait az azokat követő intézkedések során is szükséges bizonyos formában feltüntetni, mégpedig a külső minőségbiztosítás eredményeként létrejövő jelentésben.[893]

Indokolt azt is áttekinteni, hogy milyen egyetemi szervezeteket lehet létrehozni a különböző környezeti hatások feltárására, nyomon követésére, elemzésére. Megjegyzendő, hogy ezen

[890] Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 26.
[891] Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 24-25.
[892] Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 27.
[893] Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 23.

egyetemi szervezetek munkabizottságok formájában, testületi jelleggel működhetnek, feladatuk pedig a döntés-előkészítő és véleményező szerepre terjedhet ki, segítve az egyetemi vezetés (egyetemi tanács, kari tanácsok) munkáját. Ilyen típusú testület lehet különösen az Egyetemi Fenntarthatósági Tanács.

Az említett tanács tagjait az egyetemi, de akár a vállalati, civil vagy kormányzati szférában, továbbá a fenntarthatóság területén tevékenykedő szakemberek, szakértők, tanácsadók is alkothatják. Az hivatkozott testület létrehozása összhangban áll a hazai ESG szabályozással is, amely független, nem utasítható személyek, szervek kijelölését várja el meghatározott esetekben.[894] Ehhez a megállapításhoz kapcsolódnak a külső minőségbiztosítás során korábban már részletesen kifejtett gondolatok.

A nyomon követés kiterjedhet a fenntarthatósági stratégiában foglalt célok teljesülésére, a közbeszerzési gyakorlatra vagy a belső fejlesztések támogatásának a felülvizsgálatára. A testület véleményezhet továbbá minden olyan szakmai javaslatot, amely az egyetemek fenntartható működésével függ össze. Ezen kívül egy ilyen típusú testület hozzájárulhat a szakmai kapcsolatrendszer növeléséhez és aktív szerepet vállalhat a fenntarthatósági stratégia, illetve az elért eredmények kommunikációjában.[895]

E körben hívnám fel a figyelmet arra, hogy az egyetemi fenntarthatósági folyamatok koordinálására az egyetemi szervezetek mellett (vagy helyett) egy kijelöl koordinátor alkalmazása is indokolt lehet. Hovatovább, a döntéshozatal koordinátoron keresztüli központosítása elősegítheti az információáramlást is.[896] Ezen szerepkör összhangban áll és párhuzamba állítható az ESG törvényben szabályozott kockázatkezelési folyamat működtetéséért felelős személlyel. Az ESG törvény szabályai szerint a kijelölt személy rendszeresen, legalább évente egyszer tájékoztatja az adott szervezet vezető szervét a kockázatkezelés során elvégzett feladatairól.[897] Mint korábban az LkSG kapcsán olvashattuk, a kockázatkezelés kiemelt feladat egy szervezet életében, s úgy vélem, az azzal kapcsolatos információ megfelelő áramlása is igazán jelentős szempont.

[894] vö. ESG törvény 16. § (4) bekezdés, 29. § (1) bekezdés
[895] https://uni-bge.hu/hu/egyetemi-fenntarthatosagi-tanacs
[896] SETÓ-PAMIES, Daniel – PAPAOIKONOMOU, Eleni: *A Multi-level Perspective for the Integration of Ethics, Corporate Social Responsibility and Sustainability (ECSRS) in Management Education*. Journal of Business Ethics 136, 2016. 525.
[897] ESG törvény 16. § (3) bekezdés

Vizsgálható területet jelent a különböző egyetemi adatok elemzése is, tekintettel arra, hogy a felállított bizottságok összehasonlítható adatok gyűjtésével és elemzésével segíthetik a fenntarthatósággal összefüggő egyetemi döntéshozatalt. A vizsgálat egyben kiterjedhet az egyetemi zöldfelületek áttekintésére, elemzésére is.

A tájékoztatás olyan területe az egyetemi fenntarthatóságnak, amely nélkülözhetetlen, és amely folyamatos fejlesztést, korszerűsítést igényel. A tájékoztatás jelenthet általános, minden munkatársra, oktatóra és hallgatóra (vagyis érintett félre) kiterjedő információáramlást, de konkrét lépéseket is, mint például az egyetem központi honlapján a 'zöld egyetem' funkció beépítését. Mindez azért is fontos, mivel korábban megállapításra került, hogy milyen magas létszámot tesz ki az egyetemi hallgatók, dolgozók aránya. A tájékoztatással szorosan függ össze az egyetemi kommunikációs felületetek hatékony felhasználása (például faliújságok, hirdetőtáblák). Ehhez kapcsolódva fenntarthatósági képzések hozhatóak létre a munkavállalók részére, amely gondolat csalatkozik az EMAS keretében korábban megjelölt munkavállalói tájékoztatás kívánalmával.

Az egyetemi fenntarthatóság áttekintése során azt is meg kell vizsgálnia egy adott intézménynek, hogy milyen lehetőségei vannak arra, hogy egy nemzetközi hálózathoz csatlakozhasson, növelve jó hírét a fenntarthatóság kapcsán tett vállalásai terén (lásd később).

Az egyetemi fenntarthatóság során szükséges továbbá elemezni, hogy mely akkreditált szakok állnak rendelkezésre egy adott intézményben, ezekhez milyen képzési struktúrák tartoznak, továbbá milyen további kurzusokat és azokhoz tartozó tematikákat lehet továbbfejleszteni. Ehhez kapcsolódva érdemes annak felülvizsgálata is, hogy mely egyetemi publikációk lettek befogadva az adott szemeszterben, milyen konferenciákat szervezett az adott intézmény, illetve milyen jellegű tudományos értékű munkák születtek a fenntarthatóság témakörében.

Az egyetemi hallgatók bevonása is rendkívül fontos a fenntarthatósági átmenet során. Bár elsősorban hallgatói önszerveződést jelent, de szükségesnek mutatkozik a szakkollégiumok és diákszervezetek egyetemi támogatása, amely nem csupán anyagi támogatás formájában ölthet testet. Ide sorolandó a szükséges platformok biztosítása az említett szervezeteknek, a rendezvényeikben való közreműködés, valamint a résztvevő személyek oktatása, képzése. A diákszervezetek tematikus programokat, akciókat (például hulladékgyűjtési hét) is szervezhetnek.

A felsoroltak eredményeként a legkiválóbb hallgatók tudományos versenyeken, így Országos Tudományos Diákköri Konferencián, valamint egyéb tudományos versenyeken vehetnek részt,

képviselve egyetemüket és ápolva a tudomány egyes területeit. Az említett versenyeken könnyedén elmélyedhetnek a diákok egy-egy adott, fenntarthatósággal vagy más tudományos területtel kapcsolatos témában. Megjegyzem, hogy hazánkban egyetemi kezdeményezésre létrejöhetne egy olyan Országos Tudományos verseny is, amely kifejezetten a fenntarthatóság egyes kérdéseivel foglalkozik, az azzal kapcsolatos tudást méri össze.

Szükséges említést tenni azon lehetőségről is, amely szerint egy egyetem panaszkezelési rendszert alakíthat ki. A rendszer – az ESG törvény mintájára – lehetővé tenné a diákoknak, oktatóknak, dolgozóknak és mindenki másnak, hogy bejelentést tegyenek a társadalmi felelősségvállalási és környezeti kockázatokra, illetve ezen kötelezettségek megsértésére.[898] Fontos kitételként jelenik meg azonban, hogy egy elkülönült szervezeti egység vagy külső szervezet kezelje az említett panaszokat.[899] A külső panaszkezelési rendszernek többletfeltételei is lehetnek (például ehhez kapcsolódó ügyrend kialakítása; pártatlan, függetlenek és feladatuk ellátásában nem utasítható személyek; nyilvános hozzáférhetőség).[900] Megfontolandó lehet ESG minősítésében jártas szakember vagy szervezet alkalmazása is[901] a panaszkezelési rendszerben.

(Köz)beszerzési gyakorlatok

A felelős, fenntartható közbeszerzés egy olyan optimalizálási megoldást jelenthet egy ‘fenntartható egyetem’ számára, amely során csökkenthető az energia- és erőforrás-fogyasztás. Kiemelendő, hogy a tervezést azonban már a beszerzés kialakítása során gondosan mérlegelni kell.

Azt kell vizsgálnia az egyetemnek, hogy milyen lépésekkel, dokumentumokkal alakítható ki a fenntartható közbeszerzés. E körben elsősorban belső ellenőrző listákra, a fenntarthatóság szempontjai szerint kialakított iránymutatásokra gondolhatunk. Létrehozhatóak azonban külön beszerzési szabályzatok is, amelyek a tisztességes és társadalmilag felelős beszerzés szempontjait határozhatják meg. Vitán felül áll, hogy szükséges az egyetemi intézmények körében is az energia- és erőforrás-fogyasztás csökkentése, amely a beszerzések ökológiai és szociális, fenntarthatósági szempontok alapján történő átszervezése útján jöhet létre, ahogy azt az egyházi fenntarthatóság terén is olvashattuk.

[898] ESG törvény 28. § (1) bekezdés
[899] ESG törvény 29. §
[900] ESG törvény 30. §
[901] ESG törvény V. fejezet

A környezetirányítási rendszerek és szabványok szintén segíthetik az egyetemi tevékenység által okozott környezeti hatások feltárását és az ezzel összefüggő lehetséges megtakarítások azonosítását. Ezen rendszerek nemcsak a vállalati, de az egyetemi szféra számára is elérhetőek.

Nem feledkezhetünk meg továbbá a jelentéstétel szerepéről és fontosságáról sem, így készíthetőek a fenntarthatósággal kapcsolatos információs jelentések is.

E megállapításhoz kapcsolódik az ESG törvény preambulumának azon rendelkezése, amely szerint a törvény egyik fő célja az, hogy:

„a vállalatok megfelelő információkat hozzanak nyilvánosságra a náluk felmerülő fenntarthatósági kockázatokról és lehetőségekről, továbbá az emberekre és a környezetre gyakorolt hatásukról, és átfogó információkkal rendelkezhessenek a gazdasági szereplők a fenntarthatóság és az egységes vállalati felelősségvállalás helyzetéről és jövőbeli irányairól”.[902]

Úgy vélem, az ESG törvény vonatkozó preambulumrészlete kiterjesztő értelemzéssel a nem vállalati, s így az egyetemi szervezetek kapcsán is releváns, alkalmazható.

Fontos szempont azonban, hogy az egyetemeknek se jelentsen indokolatlan ‘terheket’ az üzleti partnereik irányából érkező, ESG adatszolgáltatáshoz kapcsolódó adminisztrációs többletkötelezettség. Ugyanakkor az is kiemelt szempont, hogy olyan kockázatkezelési rendszer jöjjön létre, amely egyébként alkalmas az egyetemi, illetve az ellátási láncon belüli munkavállalók és más személyek érdekeinek a figyelembevételére.[903]

Megállapítható mindezek alapján, hogy a kockázatkezelés körében végzett kockázatelemzésnek ki kell terjednie a közvetlen szállítói tevékenységre is.[904] E körben hívnám fel arra a figyelmet, hogy az információszerzés az egyetemi szférában is nehézségekbe ütközhet, ugyanis a szervezetek többsége nem rendelkezik azokkal az eszközökkel és erőforrásokkal, amelyekkel a közvetlen beszállítóikon túl alaposabb értékeléseket tudna végezni. Ennek több okát is felsorolja a hivatkozott tanulmány, disszertációm szempontjából azonban a jelentéstételi rendszerek eltérő szabályozási követelményei bírnak relevanciával.[905]

Úgy vélem, mind az unió, mind a hazai jogalkotás az egységesítés és a könnyítés irányába ható szabályozásra törekszik. Ezen megállapításnak talán az egyik legékesebb példája, hogy az ESG törvény a közvetlen szállítói kapcsolatok vizsgálatát teszi kötelezővé, nem a teljes értéklánc

[902] ESG törvény preambulum
[903] ESG törvény 16. § (5) bekezdés
[904] ESG törvény 17. § (1) bekezdés
[905] DUNFJÄLL op. cit. 13-14.

(például a szállítói és fogyasztói láncolatok egészére kiterjedő) átvilágítását.[906] De megjegyzendő az is, hogy a CSDDD részletes értékelési kritériumának a hatálya csupán a közvetlen beszállítókra terjed ki.[907]

Fontosak továbbá azon korrekciós intézkedések is, amelyek az adott szervezetek közvetlen (be)szállítójánál a szervezeti felelősségvállalással kapcsolatos vagy környezetvédelmi kötelezettség megsértésének az észlelésére irányulnak. Mára már a korrekciós intézkedések széles skálája szabályozott, így az akár a közös koncepció kidolgozásától egészen az üzleti kapcsolatok megszüntetéséig is terjedhet.[908] Mindazonáltal a hatályos szabályok szerint egy esetleges panaszkezelési rendszernek is szükséges magában foglalnia a közvetett szállítók gazdasági tevékenységeit is.[909]

Ezzel párhuzamba állítható, hogy a disszertációm korábbi részében vizsgált minőségbiztosítási ügynökség is úgy szervezi meg a tevékenységét, hogy felel saját alvállalkozóiért, továbbá azok tevékenységei és elkészített anyagai meg kell hogy feleljenek az ESG követelményeinek.[910]

Sajátos rendelkezése az ESG törvénynek, s így az egyetemi működés körében is alkalmazható az a megoldás, hogy az ESG tanúsítvány figyelembe vehető a közbeszerzésekről szóló 2015. évi CXLIII. törvény 132. § (1) bekezdése szerinti szerződéses feltételek meghatározása során.[911] A közbeszerzési törvény ugyanis kimondja, hogy az ajánlatkérő a szerződés teljesítésére vonatkozóan sajátos, különösen szociális, környezetvédelmi, illetve az innovációt ösztönző feltételeket határozhat meg. Az ilyen szerződéses feltételeket azonban az eljárást megindító felhívásban kell feltüntetni, a részletes feltételek viszont az egyéb közbeszerzési dokumentumokban is megadhatóak.[912] Mindez azért is fontos, mivel láthattuk, egy egyetem rendkívül sok esetben jelenhet meg ajánlatkérőként a közbeszerzési eljárásban.

Nemzetközi kitekintés, globális rangsorok

A fenntartható egyetemek kapcsán gondolhatunk az egyes egyetemeken megjelenő kezdeményezésekre, egyetemi fenntarthatósági deklarációkra és rangsorokra.[913]

[906] ESG törvény 13. § d) és f) pontok
[907] SZIKORA (2025) i. m. 33.
[908] ESG törvény 21. § (1)-(5) bekezdés
[909] ESG törvény 31. §
[910] Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 27.
[911] ESG törvény 48. §
[912] a közbeszerzésekről szóló 2015. évi CXLIII. törvény 132. § (1) bekezdés
[913] MÁLOVICS et al. i. m. 19.

Tovább elemezve a tanúsítás, a szabványok és a környezetirányítás fontossága kapcsán leírtakat, példaként említhetjük Észak-Amerikát, ahol a Higher Education Associations Sustainability Consortium (HEASC) felkérésére került kidolgozásra egy szabványosított értékelési rendszer a felsőoktatási intézmények részére. Az említett rendszer az egyetem általi fenntarthatósági erőfeszítéseket méri. Ezen szisztéma eredményeként jött létre a Sustainability Tracking, Assessment & Rating System™ (STARS®), amely az Association for the Advancement of Sustainability in Higher Education (AASHE, tagdíjköteles szervezet) tagjai számára érhető el. A rendszer lényege, hogy négy fő kategórián belül (oktatás és kutatás, üzemeltetés, adminisztráció, innováció) 135 feltételt határoz meg, amelyeket mérve

1. platina,
2. arany,
3. ezüst és
4. bronz

minősítést kaphatnak az értékelt felsőoktatási intézmények.[914]

A rangsorok tekintetében, ahogy az az indonéz UI GreenMetric World University Ranking kapcsán is megjelenik, az alábbi szempontok határozhatják meg egy egyetem fenntartható működését:[915]

- környezet és infrastruktúra,
- energia és éghajlatváltozás,
- hulladékgazdálkodás,
- víz(gazdálkodás),
- közlekedés, és
- oktatás és kutatás.

Megállapítható, hogy az említett területek szoros összefüggést mutathatnak az ESG szabályaival, gondolva többek között az esélyegyenlőség megteremtésére, a fogyatékkal élők

[913] MÁLOVICS et al. i. m. 19.
[914] BALATONI et al. i. m. 32.; MARTIN, James: The Sustainable University. Green Goals and New Challenges for Higher Education Leaders. Maryland, Baltimore, *The Johns Hopkins University Press*, 2012. 37.
[915] vö. FÁSI i. m. 126.

jogaira, a fenntarthatósági törekvésekre, vagy a felelős egyetemi környezetközpontú irányításra.

Mindazonáltal létezik olyan felsőoktatási törekvéseket rangsoroló lista is, amely ESG-alapú módszertannal rendelkezik.[916] A brit *Quacquarelli Symonds* bár nem egy régi rangsor, ugyanis 2022-ben jelent meg először, mégis vitathatatlan jelentőséggel bír a fenntartható felsőoktatás és az ESG kapcsán. Hangsúlyozandó, hogy a környezeti hatást mérő alkategóriában megjelenik a fenntartható intézmények vizsgálata, a fenntartható oktatás, valamint a fenntartható kutatások jelentősége.[917]

A társadalmi hatást mérő alkategóriában megtalálható az esélyegyenlőség, a tudás kutatási együttműködések terén való hasznosítása, megosztása; az oktatási tevékenység társadalmi hatása, a hallgatók munkaerőpiacra való felkészítése, valamint eltérő arányban a jó életminőség (jólét és jóllét) elősegítése, biztosítása.[918] Megállapítható ezen rangsorok alapján, hogy a nem vállalati szervezeteknek, s így egy egyetemnek az ESG világában történő vállalások terén való létjogosultsága szinte vitathatatlan.

Fontos szempont az egyetemi szféra számára a globális térképen való megjelenéshez az, hogy az egyetemi fenntarthatósági stratégia a fenntartható fejlődési célokat tekintse kiindulópontnak. Ezen kívül a fenntarthatósággal kapcsolatos hallgatói projekteknek külön programokat szükséges szentelni, továbbá ösztöndíjat lehet létrehozni, szakmai gyakorlatokat lehet kialakítani a fenntarthatóság témaköreiben. A felsoroltakat hatékonyan alkalmazza a Nottingham Trent Egyetem Angliában.[919]

De ugyancsak említhetjük a Manchester Metropolitan Egyetemet, ahol szelektív hulladékgyűjtési verseny zajlik a különböző (szak)kollégiumok között, továbbá a hallgatók ingyenes fenntarthatósági tréningen vehetnek részt. Kiemelendő, hogy az egyetem nagy hangsúlyt fektet az információ megosztására, így annak weboldalán külön aloldalon található meg a fenntarthatóság témaköre. Megjegyzendő továbbá, hogy az egyetemisták közül választott

[916] FÁSI i. m. 129.
[917] FÁSI i. m. 129.
[918] FÁSI i. m. 130.
[919] https://www.ntu.ac.uk/about-us/strategy/sustainability

fenntarthatósági nagykövetek segít a felsőoktatási intézményt a szemléletváltásban, továbbá a rendszeres fenntarthatósági hírlevél is a diákok rendszeres informálására szolgál.[920]

Az említetteket az egyetem által közzétett fenntarthatósági stratégia, valamint az ezekhez kapcsolódó akciótervek foglalják keretbe.[921] Fontos kiemelni, hogy a stratégia elkészítésekor az ENSZ által meghatározott, korábban hivatkozott 17 fenntartható fejlődési célt vették figyelembe. A célok kapcsán hangsúlyos, hogy az egyetemi tevékenység a szén-dioxid-, víz- és energia-felhasználás csökkentésére, a környezeti menedzsment rendszer és az etikai befektetési irányelvek megőrzésére, az épületek és a beszerzések fenntarthatóbbá tételére, valamint az utazással okozott hatások mérséklésére irányul.

Említhetjük továbbá a Stanford University-t is, amely felsőoktatási intézményben a Fenntarthatósági Hivatal számára kulcsfontosságú mérföldkő volt egy új hulladékkezelési szerződés megkötése régi partnerekkel és családi vállalkozással. A szerződés által a hulladékmentes campus felé tett nagyobb lépések érdekében a campus több mint felénél növelték a hozzáférést a fő hulladékáramokhoz.[922] E megállapítás párhuzamba állítható az ESG kapcsán tett, beszállítói kör átvilágítása során korábban leírtakkal.

A globális rangsorokat vizsgálva elsősorban a Times Higher Education Impact Rankinget érdemes kiemelni.[923] A hivatkozott 'lista' jelenleg az egyetlen olyan globális rangsor, amelyet az ENSZ fenntartható fejlődési céljai alapján állítanak össze.

„Az úgynevezett Times Higher Education (THE) impakt rangsorai azt értékelik, hogy az egyetemek mennyire érték el a különböző fenntartható fejlődési célokat, és a kutatási eredményekre vonatkozó mutatókat tartalmaznak".[924]

Többek között az alapján kerül kialakításra a rangsor, hogy az egyetemek mennyit tesznek a globális célok előmozdításáért, beleértve az éghajlatváltozás elleni fellépést, a szegénység elleni küzdelmet és a minőségi oktatást. E mellett a rangsor kialakítása során kiemelt szerep jut

[920] VARGAS, Valeria Ruiz: Intra-organisational sustainable development policy integration processes in higher education through staff networks: a case study from the United Kingdom. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 2023/24, 9, 2023. 178-196. ISSN 1467-6370
[921] VARGAS op. cit.
[922] https://sustainabilitymag.com/top10/top-10-sustainable-universities
[923] https://www.timeshighereducation.com/impactrankings
[924] HÓDINÉ HERNÁDI Bettina – BERECZK Ádám – SASVÁRI Péter: A visegrádi országok felsőoktatási intézményeinek kutatási tevékenysége a fenntartható városok és közösségek témakörében (SDG-11). *Multidiszciplinaris Tudomanyok*, 2023/13, no. 1, 2023. 408. doi:10.35925/j.multi.2023.1.30

az egyetemi önbevallásnak, valamint a fenntarthatósággal összefüggő, mesterséges intelligenciával összefüggő publikációknak is.[925]

A listán a 2024-es rangsor alapján első helyen a Western Sydney University világszínvonalú felsőoktatási intézménye áll. Ahogy olvasható, küldetésük a nemzetközi rangú és szemléletű egyetemmé válás, amely a helyi és nemzetközi közösségek (…) számára nyújtott tudományos, oktatói, tanulási, kutatási és szolgáltatási tevékenységgel valósítható meg.[926]

A magyar felsőoktatási intézmények közül szükséges kiemelni a

- Debreceni Egyetemet (300-400 közötti hely a rangsorban),
- a Szegedi Tudományegyetemet (300-400 közötti hely a rangsorban),
- az Eötvös Loránd Tudományegyetemet (400-600 közötti hely a rangsorban),
- a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetemet (600-800 közötti hely a rangsorban),
- a győri Széchenyi István Egyetemet (600-800 közötti hely a rangsorban),
- a Semmelweis Egyetemet (800-1000 közötti hely a rangsorban),
- a Soproni Egyetemet (800-1000 közötti hely a rangsorban),
- a Budapesti Gazdasági Egyetemet (1000-1500 közötti hely a rangsorban),
- az Eszterházy Károly Katolikus Egyetemet (1000-1500 közötti hely a rangsorban),
- a Neumann János Egyetemet (1000-1500 közötti hely a rangsorban), valamint
- a Pannon Egyetemet (1000-1500 közötti hely a rangsorban).[927]

Megállapítható, hogy 11 hazai egyetem már felkerült a patinás globális rangsorra, amely – úgy vélem – kiemelkedő eredményt jelent a hazai felsőoktatás SDG-k kapcsán tett vállalásai tekintetében. Külön kiemelést érdemel, hogy az Eszterházy Károly Katolikus Egyetemmel egyházi fenntartású intézmény is megjelent a rangsorban.

Kimondható továbbá az a tény is, hogy az ESG kapcsán tett egyetemi törekvések is elősegíthetik a rangsorba való sikeres csatlakozást.

Az egyetemi fenntarthatóság jogi keretei

[925] FÁSI i. m. 130.
[926] https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/western-sydney-university
[927] https://www.timeshighereducation.com/impactrankings#!/length/25/locations/HUN/sort_by/rank/sort_order/asc

Az egyetemi jogi környezetet vizsgával megállapítható, hogy nincs egy vagy több átfogó jogszabály az egyetemi fenntarthatóság szabályozására. Megjegyzendő azonban, hogy az egyetemi fenntarthatóság számos jogi normából akár közvetett módon is levezethető.

Így gondolhatunk hazán Alaptörvényére, amelyből közvetett módon következnek az egyetemek számára is olyan kötelezettségek,[928] amelyek a fenntarthatóságot és a környezetközpontú működést irányozzák elő.

A hazai jogi környezet górcső alá vétele során BESENYEI Mónika alábbi megállapításból érdemes kiindulni:

„A felsőoktatás és a fenntarthatóság összefüggéseinek vizsgálatakor arra a kérdésre keressük a választ, hogy az egyetemi működés egyes területeit (oktatás; kutatás-fejlesztés-innováció; társadalmi szerepvállalás; infrastruktúra működtetése) milyen módon érinti egy fenntarthatósági átmenet, és melyek azok a területek, amelyek az átalakítás során elsőbbséget élvezhetnek abból kifolyólag, hogy a téma bevezetésére itt a legnagyobb az igény, vagy itt kell kisebb ellenállással számolnunk."[929]

E megállapítás alapján a jogszabályok kialakításánál azt kell felmérni, hogy mely területeket érdemes normatív hatály alá vonni, illetve ezek milyen hatást érnek el. A magyar jogrendszerben szerteágazó az egyetemi szabályozás,[930] amelyben kevés helyen találunk fenntarthatósággal összefüggő normákat.[931] Környezetvédelmi törvényünk is csupán a köznevelésért felelős miniszternek ír elő bizonyos feladatokat a környezeti ismeretek oktatásának megszervezése és az ismeretekkel kapcsolatos tananyagok, oktatási programok előkészítésének szellemi és anyagi támogatása kapcsán.[932]

Ezen okokból az ágazati környezetjogi szabályokat kell vizsgálnunk, ha az egyetemi fenntarthatóság jogi szabályait keressük.[933]

---

[928] vö. Alaptörvény P) cikk vagy XVII. cikk.

[929] BESENYEI Mónika: A felsőoktatás fenntarthatósági átalakulásának oktatási vonatkozásai. *Új Magyar Közigazgatás*, 2019/12, 3, 2019. 83–95. http://www.kozszov.org.hu/dokumentumok/UMK_2019/3/11_Forum_NKE_kutatas_bemutatasa.pdf.

[930] az átfogó keretet a nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény adja meg

[931] Megjegyzendő, hogy a korábban hatályos felsőoktatási törvény a magyar felsőoktatás kapcsán preambulumában még szólt a környezeti fenntarthatóság igényeiről. (a felsőoktatásról szóló 2005. évi CXXXIX. törvény preambulum) Úgy vélem, ezen normatív rendelkezés jogi keretet biztosított ahhoz, hogy a fenntarthatóság szempontjai az oktatásban, kutatásban és intézményi működésben is érvényesüljenek.

[932] a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény 55. § (2) bekezdés

[933] a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény, a hulladékról szóló 2012. évi CLXXXV. törvény, a villamos energiáról 2007. évi LXXXVI. törvény, stb…

Kimondhatjuk azonban, hogy az ágazati szabályozást kiegészítve több, a fenntartható fejelődési célokat és az egyetemi fenntarthatóságot érintő norma kialakítása lehet indokolt a nemzeti felsőoktatásról szóló jogi szabályokban. Fontos lépés lehetne e kiegészítés kapcsán, hogy kötelező szabályok vonatkozzanak az egyetemi fenntarthatóság céljainak a megvalósítására, ugyanis hazánkban inkább az önszabályozás a jellemző, kötelező – kógens – szabályok helyett.

Kötelező szabályozással – többek között – csatlakozást lehetne előírni az egyetemek számára egy olyan platformhoz, mint a Magyar Egyetemek Fenntarthatósági Platformja, amelyben:

„A szövetség célja a fenntarthatóság témakörében a jó gyakorlatok egymás közötti megosztása, rendszeres közös akciók szervezése, valamint szorosabb együttműködés kialakítása a fenntarthatósági célokat szolgáló fejlesztések érdekében”.[934]

Az ilyen típusú platformon a résztvevő egyetemek kölcsönösen oszthatnák meg egymással jó gyakorlataikat, tapasztalataikat, ehhez azonban normatív keret kialakítása szükséges a jogszabályok szintjén, természetesen mindig tiszteletben tartva az egyetemek szabadságát, autonómiáját.[935]

Hasonló együttműködés a CHARM-EU által kidolgozott mesterképzés is, amely a hallgatói mobilitásra épül és akkreditált diploma megszerzésére nyújt lehetőséget külföldi felsőoktatási intézmények (például a Barcelonai Egyetem vagy a Trinity College Dublin) bevonásával.[936]

Figyelembe kell venni továbbá olyan szabályokat is, amelyek az Európai Unióból fakadó tagságból erednek, és az egyetemi szféra számára is hasznosak lehetnek (többek között a már részletesen elemzett uniós taxonómia rendelet).[937] Természetesen nem feledkezhetünk meg a jelen disszertáció magját adó ESG szabályainak az előírásairól sem az egyetemi fenntarthatósági szabályok vizsgálata, kialakítása során.

[934] https://nje.hu/hirek/2024-03-25-ket-uj-csatlakozoval-bovult-a-magyar-egyetemek-fenntarthatosagi-platform
[935] Alaptörvény X. cikk
[936] FÁSI i. m. 132.
[937] Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2020/852 rendelete (2020. június 18.) a fenntartható befektetések előmozdítását célzó keret létrehozásáról, valamint az (EU) 2019/2088 rendelet módosításáról (EGT-vonatkozású szöveg) HL L 198., 2020.6.22.

Az egyetemi szféra ESG szempontjai

Szükséges rámutatni e ponton arra, hogy az ESG szabályozása a meghatározott területeken a befektetőknek ad egye reális képet azáltal, hogy a piaci szereplőknek adatszolgáltatási kötelezettséget ír elő.[938]

Úgy vélem, hogy az említett adatszolgáltatás nemcsak a befektetőknek, de más alanyi körnek (például a beszállítóknak, az ügyfeleknek vagy a dolgozóknak) is hasznos információs bázist jelenthet. Ha megvizsgáljuk az ESG törvény rendelkezéseit, látható, hogy a személyi hatálya – főszabály szerint – bizonyos feltételeknek megfelelő nagyvállalkozásra terjed ki.[939]

Ugyanakkor a törvény kimondja, hogy annak rendelkezéseit köteles betartani minden olyan szervezet is, amely a törvény szerinti ESG adatszolgáltatást

- önként, egyoldalú jognyilatkozatban,
- szerződésben vállalja, vagy
- számára jogszabály az ESG adatszolgáltatást kötelezővé teszi.[940]

E rendelkezésből levezethető, hogy az ESG törvény kógens rendelkezései az egyetemi szféra számára is kötelezettséget jelenthetnek. E megállapítás már abból a tényből is következik, hogy az ESG törvény a szervezet fogalmát használja a személyi hatály kiterjesztése során, nem egyéb társasági jogi fogalmakat (például gazdasági társaság, cég). E hipotézis a disszertáció korábbi részeiben elemzésre és igazolásra is került. Hivatkozom továbbá azon megállapítást is, amely szerint

> „a hazai felsőoktatási intézmények jelenleg vezetik be, vagy hamarosan fogják bevezetni az ESG-t az akkreditációs eljárások miatt."[941]

Kimondhatjuk, hogy az egyetemi szférában is éppoly jelentős lehet az ESG beszámolás, a beszállítói láncok környezeti, társadalmi és vállalatirányítási szempontból történő átvilágítása, valamint fenntarthatósági jelentések készítése,[942] mint az ESG fő célcsoportjánál, a vállalkozások életében.

[938] FÁSI i. m.
[939] ESG törvény 1. § (1) bekezdés
[940] ESG törvény 1. § (3) bekezdés
[941] SCHMUCK i. m. 89.
[942] https://www.uni-corvinus.hu/post/hir/2500-nal-is-tobb-hazai-vallalatnak-lesz-kotelezo-az-esg-beszamolas-2025-tol/

Az egyetemi szféra számos ponton tudja hatékonyan segíteni az ESG koncepcióját. E körben elegendő lehet, ha a korábban bemutatott ESG-tanácsadók képzését és a mikrotanúsítvány megszerzését, valamint a terület tudományos vizsgálatát emelem ki.[943]

Maga az ESG törvény is részletezi a preambulumában, hogy egyik kiemelt célja az, hogy a szervezetek bizonyos szegmense fenntarthatósági szempontok alapján is objektíven vizsgálható legyen. Fontos szempontja továbbá a törvénynek, hogy a jogi szabályozás összhangban álljon az Európai Unióban hatályban lévő fenntarthatósági keretrendszerekkel, szabványokkal és szabályozásokkal. Cél továbbá környezettudatos, társadalmi és szociális szempontokat is figyelembe vevő, tudatos vállalatirányítás szabályainak jogi normába történő implementálása.[944] E célok pedig szorosan kapcsolódnak a bemutatott egyetemi fenntarthatósági célkitűzésekhez.

Lehetséges iránya lehet a jogi szabályozás alakításának az, hogy az egyetemi szektor tagjai a magyar jog szerint készítsenek ESG beszámolót, amelyek során a nyilvánosságra hozatal, az (elő)auditálása és a tanúsítása[945] sem maradna el. Kiemelendő, hogy a megfelelő elkészítésért és közzétételért az egyetemi vezetés lenne felelős.[946] E beszámolóban egy egyetem azonosítaná és kezelné működésének a fenntarthatósággal összefüggő kockázatait. Ehhez kapcsolódik az ESG törvényben megjelenő és korábban részletesen kifejtett lényegesség elve, amely szem előtt tartása és implementálása az egyetemi szervezetbe garantálná, hogy az egyetemek megfelelő információkat hozzanak nyilvánosságra a náluk felmerülő ESG kockázatokról és lehetőségekről.[947]

A beszámolóban meghatározható lehetne

- a fenntarthatósági kérdések tekintetében végrehajtott, fenntarthatósági célú átvilágítási folyamat leírása;
- azon egyetemi megállapítások, hogy azonosítottak-e társadalmi felelősségvállalási és környezeti kockázatokat, illetve emberi jogokkal vagy környezettel kapcsolatos kötelezettségek megsértését, és ha igen, melyeket;

[943] JÁMBOR Attila – TRAUTMANN i. m. 10.
[944] ESG törvény preambulum
[945] ESG törvény 32-34. §
[946] vö. ESG törvény 26. § (1) bekezdés
[947] ESG törvény 3. § (1) bekezdés

- a tényleges vagy lehetséges hátrányos fenntarthatósági hatások megelőzése, mérséklése vagy helyreállítása érdekében hozott intézkedések és azok eredményei, ezek hatásai és eredményességük;
- annak bemutatása, hogy az egyetem milyen következtetéseket von le a jövőbeli intézkedésekre nézve, valamint
- a társadalmi felelősségvállalás tekintetében azonosított érintettek köre, a kitűzött célok, a végrehajtott fenntarthatósági célú átvilágítási folyamat leírása és eredményei, továbbá a lehetséges káros hatások megelőzése, mérséklése vagy helyreállítása érdekében hozott intézkedések és azok eredményei.[948]

Megjegyzendő az is, hogy a beszállítói lánc átvilágításához a disszertáció korábbi részében részletesen bemutatott kérdőív alkalmazása és tanúsítása is javasolt lehet egy egyetemi szervezetnek.

Kiemelendő, hogy nem példanélküli az, hogy egy egyetem igénybe vegyen ESG alapú indexszolgáltatást.[949] E mellett indokolt rámutatni arra is, hogy az ESG-t meghatározott intézmények és minőségbiztosítási ügynökségek referenciaalapként használják a felsőoktatási belső és külső minőségbiztosítási rendszerekhez.[950]

Az egyetemi fenntarthatósági célú átvilágítási kötelezettség egyezőséget mutathat az ESG törvény kógens, vállalatok számára meghatározott kötelezettségeivel.

Így egy egyetem is köteles lehet

1. a kockázatkezelési rendszer létrehozására,
2. a belső felelősségvállalási stratégia és rendszer kialakítására,
3. a rendszeres kockázatelemzések elvégzésesére,
4. a megelőzési és korrekciós intézkedések megállapítására a saját üzleti hatáskörében és a közvetlen szállítóival szemben,
5. az ESG adatszolgáltatási kötelezettség teljesítésére, és
6. a közvetlen szállítók nyilatkoztatására a felmerülő ESG kockázatok tekintetében.[951]

[948] vö. ESG törvény 23. § (4) bekezdés a)-f) pontok
[949] vö. JÁMBOR Attila – TRAUTMANN i. m. 12.
[950] IV. Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 8.
[951] ESG törvény 13. §

A fenntarthatósági célú átvilágítási kötelezettségek során az ESG törvény szerint a vállalkozásnak meghatározott tényezőket (például méret, környezeti kockázat okozójának befolyásolási képessége) is figyelembe kell vennie.[952] E körben azt szükséges rögzíteni, hogy egy egyetem mérete, hallgatóinak és oktatóinak száma, tevékenysége mind-mind olyan szempont, amelyet szintén szem előtt kell tartani az ilyen típusú vizsgálat során.

Az egyetemi működés esszenciájához tartozhat, hogy egy felsőoktatási intézmény ESG tanácsadókat képezzen. Ahogy arra már korábban kitértem, az ESG tanácsadókat oktató intézményeket a vállalkozásfejlesztési ügynökség akkreditálja és tartja nyilván a gazdaságfejlesztésért felelős miniszter rendeletében[953] foglaltak szerint.[954] Számos hazai felsőoktatási intézményben folyik már ilyen típusú képzés (többe között a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen vagy a Budapesti Corvinus Egyetemen). Az egyetemeknek az akkreditációs eljárás során számos feltételnek[955] kell megfelelniük, amelyeket a rendelet határoz meg.[956] Megjegyzendő továbbá, hogy kifejezetten nem vállalati (a költségvetési szervek, helyi önkormányzatok, nemzetiségi önkormányzatok, a bevett egyházak, valamint közhasznú tevékenységet végző szervezetek) fenntarthatósági, ESG-vel összefüggő törekvésekre[957] szabályozta a nemzeti jogalkotó a Hitelesített Támogatásmenedzsment Központot[958] (a továbbiakban: Központ) az ESG törvényben. A Központ számos díjmentes szolgáltatást nyújt, például elektronikus felületén biztosítja a meghatározott programelemek meghirdetését.[959]

Az egyetemi fenntarthatósági törekvések összegzése

Kétségtelen, hogy a fenntarthatóságnak – a fenntarthatósági kepézési struktúra analógiájára – három szinten kell megjelennie az egyetemi működésben:

- az intézményi szinten (kar, egyetem),
- a tantervi szinten (kurzustervezés, modulok) és

[952] ESG törvény 14. §
[953] 30/2024. (VIII. 8.) NGM rendelet
[954] ESG törvény 36. § (3) bekezdés,
[955] például rendelkezik legalább hároméves felsőoktatásban akkreditált oktatási tapasztalattal; legalább két-két oktatóval meghatározott szakterületeken; az ESG tanácsadó képzésre vonatkozó saját honlappal;
[956] 30/2024. (VIII. 8.) NGM rendelet 2. §
[957] Meghirdetett fenntarthatósági kérdésekre hatást gyakorló támogatási programok átláthatósága és ellenőrizhetősége érdekében.
[958] ESG törvény XII. fejezet
[959] ESG törvény 50. § (2) bekezdés a) pont

– eszközszinten (sajátos módszertanok).[960]

Disszertációm jelen fejezete áttekintette, hogy hogyan kapcsolódik az egyetemi fenntarthatóság az ENSZ törekvéseihez, különösen a fenntartható fejlődési célokhoz, valamint hogyan kapcsolható össze mindez az ESG hazai szabályaival. Számos olyan nóvumot jelenítettem meg, amelyek implementálása célszerű és észszerű lehet a magyar egyetemek számára is. Gondolhatunk e körben a fenntarthatósági szervezeti egységek kialakítására az egyetemen belül, a különböző stratégiák fontosságára, a környezetjogi alapelvek szem előtt tartására, valamint a tájékoztatás, információáramlás jelentőségére.

Úgy vélem, a külön szervezeti egység kialakítása kapcsán a függetlenség egy jelentős kritérium lehet, amelyet a minőségbiztosítási ügynökségek során már említettem.

Analógia útján megállapíthatjuk, hogy egy egyetem esetében is az alábbi függetlenségi karakterisztikákkal kell bírnia egy ilyen egységnek:

– szervezeti függetlenség,
– működési függetlenség,
– formális eredmények függetlensége.[961]

A függetlenség rögzítése elengedhetetlennek látszik továbbá egy hivatalos dokumentumban (például kormányzati útmutatásban, jogszabályban vagy a szervezet alapító okiratában).[962]

A fenntartható közbeszerzési gyakorlat kialakítása éppoly jelentős, mint az egyetem hatékony, körforgásos gazdaságra épülő hulladékkezelése. Ezen törekvések ráadásul nem cél nélküliek, hiszen a hazai fenntartható egyetemek így globális rangsorokon jelenhetnek meg, növelve a környezettudatossággal kapcsolatos jó hírüket.

Úgy vélem, a jogi szabályozásnak ott kell normatív módon ‘beavatkoznia’, ahol a leginkább csorbát szenved az önszabályozás. Ez elsődlegesen az egyetemek közötti párbeszédet, a platformokon való részvételt jelenti. Fontosnak tartom azonban hangsúlyozni, hogy a jogszabályok csak úgy ‘nyerhetnek teret’, ha az egyetemi autonómia, az oktatás és kutatás szabadsága és más egyetemi garanciák sértetlenek maradnak. Kétségtelen azonban, hogy a

[960] SETÓ-PAMIES – PAPAOIKONOMOU op. cit 525.
[961] IV. Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 25.
[962] IV. Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016. 25.

környezettudatosság, a fenntarthatóság, a fenntartható szemléletmód önszerveződve, saját elhatározásból érhető el a leghatékonyabb módon.

Disszertációm jelen fejezetében, de ha tetszik, egész doktori dolgozatomban azért is vizsgáltam kiemelt jelentőséggel a nem vállalati szervezetek, s így az egyetemi szféra ESG-vel összefüggő szempontjait, mert vélhetően előbb-utóbb a nem vállalati szektor szereplői is egyre nagyobb számban fognak szembesülni az ESG-vel összefüggő adatigényekkel és megfelelőségi követelményekkel.

Összegző gondolatok

Doktori disszertációmban a nem vállalati szervezetek környezetközpontú irányítási rendszereit, ESG-vel kapcsolatos elméleti és gyakorlati működési lehetőségeit vizsgáltam meg.

E vizsgálathoz nélkülözhetetlennek látszott az önszabályozás és az ESG elméleti kialakulásának a bemutatása, a környezetközpontú irányítás teremtésvédelmi szemléletmódjának a meghatározása az emberi cselekvések 'lehántott' gondolatiságából kiindulva, a szervezeti struktúrák alapjainak az áttekintése a szennyező fizet elvének tükrében.

Kétségtelen, hogy a XXI. században megnövekedett a különböző környezetközpontú irányítási rendszerek jelentősége, amely nemcsak a versenyszféra, hanem a nem vállalati szervezetek különböző intézményei számára is elérhető. Ezen okból az EMAS rendszer részletes vizsgálatára, az ISO szabványokhoz való összehasonlítására, valamint a környezetvédelmi nyilatkozat jogintézményének a bemutatására került sor.

Doktori disszertációmban kitértem a hazai egyházi szervezetek jogállását leíró szabályozás elemzésére, a nyugati (német) példák átültetésének az analizálására, valamint a szabványok alkalmazási lehetőségeire, amelyek mára már világszerte elterjedtek az egyházi szervezetek körében.

Úgy vélem, ha növekszik a jelen disszertáció körében elemzett egyházi szervezetek igénye a környezetközpontú irányítás bevezetésére és betartására, az erős társadalmi felelősségérzetet tanúsíthat, továbbá összhangban áll a piaci cégeknél már tapasztalható azon iránnyal, amely szerint a szervezeteknek is bizonyos társadalmi felelősségvállalási elveket és követelményeket kell követniük. Szükséges lehet e körben továbbá a jogi felülvizsgálat is, amely során kifejezetten az egyházi szervekre is megállapíthatóak különböző szabályok, segítve a környezetközpontú irányítás bevezetését.

Megállapítható azonban, hogy az környezetközpontú irányítási rendszerek még mindig nem rendelkeznek kellő népszerűséggel az egyházban és az egyházi szervezetek körében, amelynek a szükséges végrehajtási segédletek és iránymutatások, képzési és tanácsadói szolgáltatások,

valamint a tapasztalat- és információcserére szolgáló platformok és fórumok vallási és egyházi intézmények és szervezetek közötti hánya az egyik fő oka. E körben a tudomány képviselőinek is kiemelt feladata, hogy népszerűsítse a környezetközpontú irányítási rendszerek bevezetését az egyházi szervezetek körében. Jelen disszertáció elkészítését is hasonló célok motiválták.

Összességében megállapítható, hogy a környezetirányítási rendszerek az egyházi működés során egyre jelentősebb hangsúlyt kapnak. Gondolhatunk e körben a bemutatott német példákra, amelyek igazoltan költségcsökkentő, energiamegtakarító hatást értek el a bevezetést vállaló egyházi szervezeteknél. A kánonjogi jogi személyek szakrális jellege kiemeli e szervezeteket világi társaik közül, de mindez nem akadálya egy környezetközpontú irányítási rendszer, például az EMAS-rendszer vagy az ISO nemzetközi szabvány bevezetésének.

Doktori dolgozatomban bemutatom, hogy egy állam saját, a német ‘zöld kakashoz’ hasonló szisztémát is kialakíthat, kifejezetten egyházi jogi személyekre ‘tervezve’. E rendszerek nemcsak a jövő generációi iránti, de a teremtésért való felelősségvállaláshoz is hozzá tudnak járulni, amely az egyház kiemelt küldetése.

A disszertációban részletesen térek ki az ESG hazai nemzetközi szabályainak az elemzésére, párhuzamba állítva a nem vállalati szervezetek struktúrájával, alkalmazási lehetőségeivel, több helyen megjelenítve a tudományos álláspontokat is e témakörben.

Az ESG kapcsán fő kutatásom az egyetemi működésre irányul, mivel talán az egyetemi szféra áll leginkább közel az ESG szabályozás ‘célközönségéhez’. Indokolt azonban hangsúlyozni, hogy az ESG szerinti működés az egyházi szervek számára is nyitva áll.

Megjegyzendő, hogy azon okból is célszerű az említett szervezeteknek egyre inkább közelíteni tevékenységüket az ESG normáihoz, mivel – úgy vélem – a következő időszakban egyre nagyobb számban fognak a nem vállalati szervezetek is szembesülni az ESG-vel összefüggő adatigényekkel és megfelelőségi követelményekkel, amely nemcsak ügyfeleik oldaláról jelentkezik majd, hanem a különféle társadalmi csoportok és gazdasági szervezetek irányából is.

Téziseim

A kifejtettek okán az alábbi megállapításokat, téziseket emelném ki:

1. Ahogy láthattuk, a környezetközpontú irányításban a személyi hatály egyre inkább bővül, amely hipotézis igazolása a nem vállalati szervezetek integrációjára is bizakodó alapot adhat.
2. Kiemelendő, hogy a nem vállalati szervezetek ESG-vel összefüggő és más, egyéb fenntarthatósággal kapcsolatos működése szintén hasonló szempontokat 'vár el' az adott szervezettől, amely során az EMAS rendszerének a bevezetése egy jó kiindulópont lehet ezen a téren.
3. A konkrétumokat tekintve megállapítható, hogy az EMAS rendszerében megfelelő időközönként (3 vagy 4 évente) felül kell vizsgáltatni a környezetvédelmi nyilatkozatot független környezetvédelmi hitelesítővel, míg az ISO esetén – ahogy megállapításra került – erre nincs külön kötelezettség, az ESG kapcsán pedig a beszámoló auditálása évente valósul meg. E ponton kimondható, hogy az ESG szigorúbb szabályokat jelent az önszabályozás keretében kialakított és bevezetett EMAS-hoz képest.
4. Doktori disszertációm egyik fő megállapítását BÁNDI Gyula professzor szavaival szemléltetném: a szervezeteket egyszerűbb eljárási szabályok kialakításával szükséges támogatni a környezetvédelmi előírások végrehajtásában, és ösztönözni kell a hatékony jogi szabályozások bevezetését.[963] Egyetértve Professzor Úrral, rendkívüli jelentőséggel bír a *dereguláció*, valamint a 'támogatás' jogintézménye az említett törekvések kapcsán.
5. Fontos megállapítás, hogy a különböző rendszerekben szervezet vele megbízási jogviszonyban álló (külső vagy belső) ellenőrrel értékelteti tevékenységét. Az ellenőr a hatékony javaslatokat, tanácsokat tud nyújtani, legyen szó akár egy szabvány bevezetéséről, az EMAS rendszer integrációjáról, vagy az ESG-hez kapcsolódó feladatok ellátásáról. Az ellenőr, mint EMAS szerinti személyi kör meghatározása a kifejtettek szerint szoros kapcsolatot mutathat az ESG közreműködők (például az ESG tanácsadó vagy az ESG minősítő) szabályaival, létjogosultságával.
6. Megjegyzendő, hogy az Európai Unió által létrehozott, a CSR-hoz kapcsolódó nem kötelező iránymutatások kevésbé voltak hatékonyak ahhoz az átfogó jogi és fenntarthatósági keretrendszerhez képest, amelyet az ESG mára jelent. E tézis igazolása

[963] BÁNDI (2013) i. m. 17.

jól szemlélteti, hogy az ‘önkéntesből kötelezővé’ való átmenet létjogosultsága megkérdőjelezhetetlen.

7. A doktori disszertáció ívét áttekintve megállapítható, hogy az önszabályozás és a CSR jogi szempontokat vizsgálva leginkább a munkajogi szabályok tekintetében tűnik a legkiforrottabbnak. Tekintve, hogy a felügyelőbizottsági részvétel a munkavállalók képviselőinek ‘*participációját’* is magában foglalja, a Ptk. „*munkavállalói küldöttek megválasztására és visszahívására*” vonatkozó[964] jogintézményét javasolt ‘átültetni’ az EMAS-hoz csatlakozni kívánó társaságok létesítő okirataiba, amellyel – úgy vélem – a későbbi jogviták, tisztázatlan helyezetek kerülhetőek el.
8. Az iménti gondolat kapcsán megállapítom azt is, hogy a környezetközpontú irányítási rendszerekben és az ESG szabályaiban jelentős szerep jut a munkavállalóknak, vagyis a szervezethez tartozó személyeknek, illetve kiemelten hangsúlyos az említett alanyi kör szemléletének a formálása is.
9. Az egyházi környezetközpontú irányítási szabályokat vizsgával kimondható, hogy a kánonjogi jogi személyek szakrális jellege kiemeli e szervezeteket világi társaik közül, de mindez nem akadálya egy környezetközpontú irányítási rendszer, így például az EMAS-rendszer vagy az ISO nemzetközi szabvány bevezetésének, vagy önszabályozás keretében az ESG szerinti működésnek. Ezen megállapításhoz társíthatjuk az ESG normáinak önkéntes követését is.
10. Úgy vélem, hogy oszthatjuk azon megállapítást, amely szerint a hazánkban működő vallási közösségek lényegi ismérve, hogy a hitéleti tevékenység mellett a közfeladatokból is részt vállalnak, így a környezetvédelmi tevékenységből is. Továbbra is relevánsnak tartom azt a hipotézist, amely szerint ezen szervezeteknek az egyházi jogalanyisággal összefüggő jellegükből fakad az az elvi lehetőség, hogy részt vegyen egy önszabályozó rendszerben, bevezessenek egy környezetközpontú irányítási szisztémát.
11. Fontosnak tartom megjegyezni, hogy az egyházi szervekénél vizsgált ‘jógyakorlatok’, megjelenített ‘összefogások’ az egyházközösség ‘életét’ is fellendíthetik, közös cselekvésre ösztönözhetik a híveket, valamint a környezettudatosságukat növelheti, ha egy egyházi szerv környezetközpontú irányítási rendszer szerint működik.
12. A disszertáció egészét tekintve úgy vélem, nem túlzó azon hipotézis igazolása sem, amely szerint az egyház – jogi-szabályozási megvalósítási lehetőségeket vizsgálva –

[964] Ptk. 3:125. § (1) bekezdés

elfogadhat szervezeteire nézve a fenntarthatósághoz kapcsolódó, kötelező erővel bíró dokumentumokat, normákat is.

13. Kijelenthető, hogy az ISO 14001 szabványnak az egyik legnagyobb hozadéka, hogy egy egységes nyelvezet kezd kialakulni a környezetközpontú irányítás terén (vö. a szervezet fogalma kapcsán leírtakkal), amely nemcsak a nemzeti jogszabályokban és egyéb normatív szabályozókban jelenik meg, hanem a különböző szabványoknak a szabályozásba történő beépítéséhez vezetett számos kontinensen. Ezen állítást igazolja, hogy a disszertációban vizsgált összes nem vállalati szervezetnél, valamint az elemzett összes szisztémánál hangsúlyos szerepet kaptak a szabványok.
14. Egyértelműen igazolható azon felvetés, amely szerint egy környezetközpontú irányítási rendszer, esetlegesen egy szabvány bevezetése és hatékony alkalmazása nem a vallási eljárások szabványosítását jelenti egy egyházi szervnél. A hitelesítés ezen esetben arra irányul, hogy egy ilyen típusú szisztéma mennyire illeszkedik az adott szervezet karakterisztikájához, de az nem terjedhet át a vallási procedúrák szintjére, mivel az – álláspontom szerint – az egyházi integritást sértené.
15. Kiemelendő, hogy az egyházi jogi személyeknél vizsgált fenntarthatósági iroda – mint külön szervezeti egység a szervezeten belül – létrehozásával létrejöhet egy olyan pontja az adott szervezetnek, amelynek hatásköre kiterjedhet a kockázatelemzési információk összegyűjtésére.
16. Tekintve, hogy az elemzett vizsgált összes rendszerben kiemelt jelentőség volt tulajdonítható az auditálási tevékenységnek, kimondható, hogy ha egy állam saját környezetközpontú irányítási rendszert alakít ki, az auditorai jobban képesek azonosulni a nemzeti szabályozásokkal, azokat jobban ismerik, így munkájuk is hatékonyabb lehet. Egyértelmű következtetés vonható le a tekintetben is, hogy az EMAS rendszer audittevékenysége hatékonyan segítheti elő egy szervezet ESG szerinti kockázatelemzését.
17. Fontosnak tartom azon tételmondat igazolását is, amely szerint a jelentéstétel nem etikai választás, hanem stratégiai kötelesség, és egyedi versenyelőnyöket is teremt egyben. Úgy vélem, ezen gondolat fogja áthatni az ESG teljes szabályozását a jövőben azon szervezetek esetében is, amelyek nem tartoznak kötelezően az ESG szabályozásának a hatálya alá.
18. A ‘greenwashing’ elkerülése mellett igazolható csupán azon állítás, amely szerint bizonyos szervezetek összefüggő jelentések helyett környezetvédelmi tevékenységként a korábban bemutatott KIR-jük működését és a környezeti politikájuk alapelveit teszik

közzé, amely ‘helytelen gyakorlat’ – úgy vélem – az önkéntes jogkövetés során a nem vállalati szervezetek esetében kiváló kezdeti lépést jelenthet.

19. Az ESG normái kapcsán egyértelmű megállapítás a nem vállalati szféra számára, hogy az ESG beszámoló elkészítésébe bevonhatóak az SZTFH által nyilvántartásba vett ESG tanácsadók is.
20. Az ESG beszámoló közzététele remek lehetőség az ESG tevékenység nyilvánosság felé történő kommunikálására. Megjegyzendő továbbá, hogy ezen nyilvános tájékoztatás számos ponton kapcsolódik akár a korábban felvázolt EMAS rendszer keretében létrejött környezetvédelmi nyilatkozat közzétételéhez, akár az egyházi vagy egyetemi szervezetek fenntarthatósági stratégiájának a nyilvánosság felé történő kommunikálásához. Kiemelendő ugyanakkor, hogy míg utóbbi az önszabályozás keretében valósult meg, addig az ESG beszámoló közzététele már kötelező, kógens, normatív kötelezettséget jelent.
21. Az iménti tézishez kapcsolódik, hogy a nyilvánosság tájékoztatása nemcsak az ESG hatálya alá kötelezően tartozó, hanem az adatszolgáltatás önként vállalt szervezetek számára is rendkívül fontos, amely az ESG rendszerében a beszámoló közzétételével, más rezsimekben (pl. EMAS) más dokumentumok nyilvánosságra hozatalával valósul meg.
22. A lényegesség elvét elemezve megállapítható, hogy a magyar ESG-szabályozás szakított a kettős lényegesség elvével, amely könnyíti az önkéntes jogkövetés keretében az ESG alapelveinek a betartását.
23. Az ESG alapelveinek a körében kimondható továbbá, hogy azok jól látható módon az ESG törvényben olyan kellő absztrakciós szinttel lettek meghatározva, amely által nem csupán a vállalati szervezetek irányába jelentenek kötelezettséget. Megállapítom azt is, hogy az említett alapelveket mindkét (egyházi és egyetemi) általam vizsgált nem vállalati szervezet esetén implementálni kell a szervezeti kultúrába, ha ezen szervezetek önként alávetik magukat az ESG szerinti működésnek
24. Sajnálatos azon tézis igazolása, amely szerint a jogalkotási folyamatok és az adminisztratív struktúrák nem tudnak lépést tartani a technológiai innováció sebességével, így szabályozási keretek és az állami szervezetek (de úgy vélem más nem vállalati szervezetek is sok esetben) belső működése gyakran csak késve reagál a különböző változásokra. Kimondható továbbá, hogy a stratégiai tervezésnek kiemelt szerepe van, amelynek jogi, adatvédelmi és etikai szempontokat is figyelembe kell vennie.

25. Disszertációm egészét tekintve egyértelmű álláspontom az, hogy az ESG törvény vállalati társadalmi felelősségvállalással kapcsolatos fogalma a felelősség kapcsán, *anaológia* útján kiterjeszthető bizonyos nem vállalati szervezetek, s így egy egyetem működésére is.
26. Úgy vélem, minden általam a disszertáció keretében vizsgált dokumentum nélkülözhetetlen a fenntartható egyetemi működésben, azonban a fenntarthatósági stratégia – *primus inter pares* – mégis kiemelkedik a többi szabályozó dokumentum közül. Ennek egyik fő oka, hogy míg az egyéb dokumentumok (például szervezeti és működési szabályzat, intézményfejlesztési terv) közvetve szolgálják a fenntarthatóságot, addig a fenntarthatósági stratégiában közvetlenül határozhatóak meg az adott intézmény fenntarthatósággal kapcsolatos célkitűzései.
27. Fontos megállapítani, hogy minőségbiztosítási politika több szempontból is hasonlóságot mutat a fenntarthatósági nyilatkozattal, akár a nyilvánosság, akár a bevonandó kör kapcsán.
28. Szükséges említést tenni azon lehetőségről is, amely szerint egy egyetem panaszkezelési rendszert alakíthat ki. A rendszer – az ESG törvény mintájára – lehetővé teszi a diákoknak, oktatóknak, dolgozóknak és mindenki másnak, hogy bejelentést tegyenek a társadalmi felelősségvállalási és környezeti kockázatokra, illetve ezen kötelezettségek megsértésére
29. Végezetül, lehetséges iránya lehet a jogi szabályozás alakításának az, ha az egyetemi szektor tagjai a magyar jog szerint készítsenek ESG beszámolót, amelyek során a nyilvánosságra hozatal, az (elő)auditálása és a tanúsítása sem maradna el.

Felhasznált irodalom

ÁLVAREZ-GARCÍA, José – DE LA CRUZ DEL RÍORAMA, María: Sustainability and EMAS: Impact of Motivations and Barriers on the Perceived Benefits from the Adoption of Standards. *Sustainability*, 2016/10, 8, 2016, 1057. https://doi.org/10.3390/su8101057 2

BALATONI Monika – MÁTHÉ Katalin – PONGRÁCZ Alex – SZEGEDI László: A Fenntarthatóság Társadalmi Percepciója a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hallgatóinak Körében." *Acta Humana* 11, 2023/3, 2023. doi:10.32566/ah.2023.3.2.

BALÁSFALVI-Kiss András – KISS Domonkos – VONYIK Eszter: Az Omnibus csomag hatása a vállalatok működésére. Budapest, *ESG: online szakfolyóirat*, 2025/3, 2025.

BARANYAI Gábor: *Jelentés a fenntartható fejlődés általános jogi szabályozását megalapozó kutatásról (szakmai beszámoló)*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Víztudományi Kar, Víz- és Környezetpolitikai Tanszék, Budapest, 2020.

BARANYAI Gábor – CSERNUS Dóra Ildikó: *A Fenntartható Fejlődés és az állam feladatai*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018.

BARNA Orsolya: Fenntarthatósági kezdeményezések a magyar jogi környezetben. In: GYULAI-SCHMIDT Andrea (szerk.): *Közbeszerzések a fenntartható és innovatív fejlődés szolgálatában*. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának könyvei, Tanulmányok 28. Budapest, Pázmány Press, 2015.

BARTL Bálint: A fenntarthatóság és az Európai Unió környezetvédelmi vezetési és hitelesítési rendszerének közös perspektívái. *Iustum – Aequum – Salutare*, 2022/4. szám, 2022.

BARTL Bálint: *A környezetközpontú vállalatirányítási rendszerek egyes magánjogi perspektívái*. In: BÁNDI Gyula – POGÁCSÁS Anett (szerk.): 'A tudomány kertjéből' Válogatott doktorandusz tanulmányok. Pázmány Press Budapest, 2022.

BÁNDI Gyula: A fenntartható fejlődés jogáról. *Pro Futuro, A jövő nemzedékek joga*, 2013/1, 3. évfolyam, 2013.

BÁNDI Gyula: EU EMAS követelményrendszere és az önkéntes megállapodások összefüggéseinek elvi háttere és gyakorlati jelentősége. In: BÁNDI Gyula (szerk.): EU EMAS követelményrendszere és az önkéntes megállapodások (közigazgatási szerződés) összefüggései c. kutatási program összefoglalója, Budapest, 2000.

BÁNDI Gyula: Fenntartható fejlődés, reziliencia és közigazgatás. In: FAZEKAS Marianna (szerk.): *Gazdaság és közigazgatás: Kutatások Ficzere Lajos tiszteletére*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2015.

BÁNDI Gyula**:** *Környezetjog*. Budapest, Szent István Társulat, 2022.

BÁNDI Gyula: Környezetvédelem, fenntartható fejlődés és integráció. In: HALUSTYIK Anna – KLICSU László (szerk.): *Cooperatrici veritatis: ünnepi kötet Tersztyánszkyné Vasadi Éva 80. születésnapja alkalmából (Xenia)*. Budapest, Pázmány Press, 2015.

BÁNDI Gyula: A tervszerűség alapelvi jelentősége a környezetvédelemben. *Acta Humana – Emberi Jogi Közlemények*, 2022/2, 7–26. DOI: 10.32566/ah.2022.2.1

BENDA Vivien: Az élhető városok és egyéb települések megteremtésének jogi kérdései Magyarországon az ENSZ Fenntartható Fejlődési Célok tükrében. *Iustum Aequum Salutare*, 14. évf., 4. sz., 2018. 157–181

BENKE József: „A »venire contra factum proprium« általános magánjogi tilalma. *Állam- és Jogtudomány,* 59/4, 2018. 3–23. https://jog.tk.mta.hu/uploads/files/2018-04-AJT.pdf.

BERNINI, Federica – GIULIANI, Marco – LA ROSA, Fabio: Measuring greenwashing: A systematic methodological literature review. *Business Ethics, the Environment & Responsibility*, 2024/4. 649–667. https://doi.org/10.1111/beer.12631

BESENYEI Mónika: A felsőoktatás fenntarthatósági átalakulásának oktatási vonatkozásai. *Új Magyar Közigazgatás*, 2019/12, 3, 2019. 83–95.

BESENYEI Mónika: The Application of ESG in the Public Sector - Measuring the Sustainability of the Public Administration Sector. *Jog - Állam - Politika. Jog- És Politikatudományi Folyóirat*, 2024/16, 1 szám, 2024, 181–210. doi:10.58528/JAP.2024.16-1.

BIONDI, Lucia– DUMAY, John– MONCIARDINI, David: "Using the International Integrated Reporting Framework to Comply with EU Directive 2014/95/EU: Can We Afford Another Reporting Façade?" *Meditari Accountancy Research*, 2020/28, 2020.

BIHARI Éva Sarolta: Artificial Intelligence in Public Administration: Opportunities and Challenges in the Hungarian Context. *Közigazgatási és Infokommunikációs Jogi PhD Tanulmányok*, 2025/6, 2, 2025.

BODNÁR István – MATUSZ Kalász Dávid – FARAGÓ Dávid – PALOTÁS Árpád Bence – SIMÉNFALVI Zoltán Károly: Villamosenergiatermelés és környezeti hatásai. *Agrár- és Környezetjog*, 2020/28, 2020.

BODZÁSI Balázs: *A bizalmi vagyonkezeléshez kapcsolódó egyes magánjogi kérdések*. Budapest, Magyar Közlöny Lap- És Könyvkiadó, 2018.

BRAUN Róbert: A vállalatok politikája – vállalati, társadalmi felelősségvállalás, vállalati közösségek és a vállalati stratégia jövője. *Vezetéstudomány*, 44. évf., 1. sz. (2013), 18–28.

BUJTÁR Zsolt: Az ESG szabályozás hatása a KKV-kra Magyarországon. *Pécsi Munkajogi Közlemények*, 17. sz., 2. különszám, 2024., 6–20..

BUJTÁR Zsolt – FERENCZ Barnabás: A környezetvédelmi, társadalmi és irányítási (ESG) gondolatiság alapjai. *ESG – Environmental – Social – Governance*, 2023/1,: https://uj.jogtar.hu/#doc/db/545/id/A2300103.ESG/.

B. SZABÓ Gábor: A bizalmi vagyonkezelés. [Új Magánjog Sorozat 6.] Budapest, HVG-ORAC, 2014.

CARROLL, Archie B.: The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders. *Business Horizons*, 1991/4, 39–48. DOI: 10.1016/0007-6813(91)90005-G

CUI, Jun: Empirical Analysis of Digital Innovations Impact on Corporate ESG Performance: The Mediating Role of GAI Technology, *Financial Strategy and Management Reviews*, 2025/1, 1000048. DOI:10.71204/dapv6405..

CLARKE, Thomas, et al: *The Oxford Handbook of the Corporation*. Oxford, Oxford University Press, 2019.

CSIZINÉ SCHLOSSER Annamária: *Az egyházi jogi személy a régi és az új egyházügyi törvényben*. Budapest, L' Harmattan Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola, 2012.

CSUTORA Mária: A környezeti menedzsment rendszerek hazai megvalósítási lehetőségeinek elemzése, értékelése. In: BÁNDI Gyula (szerk.): EU EMAS követelményrendszere és az önkéntes megállapodások (közigazgatási szerződés) összefüggései c. kutatási program összefoglalója, Budapest, 2000.

CSUTORA Mária – KEREKES Sándor: *A környezetbarát vállalatirányítás eszközei*. Budapest, KJK-KERSZÖV, 2004.

DÁNOS Zsolt: A társadalmi felelősségvállalás jelenléte a magyar állami egyetemek szervezeti dokumentumaiban. *Educatio : Pedagógia, Szociológia, História, ökonómia, Pszichológia, Politológia*, 2021/30, 1. szám, 2021.

DE SILVA LOKUWADUGE, Chitra Sriyani– HEENETIGALA, Kumudini: Integrating Environmental, Social and Governance (ESG) Disclosure for a Sustainable Development: An Australian Study, *Business Strategy and the Environment* 26/4, 2017., 438–450. DOI: 10.1002/bse.1927.

DUNFJÄLL, Måns,: Materiality in Transition: Challenges and Opportunities in Corporate Sustainability Reporting under the CSRD. *European Journal of Risk Regulation*, online megjelenés, 2025, 4., DOI: 10.1017/err.2025.10016.

FÁSI Csaba: A fenntarthatóság Adimenziói és a hazai felsőoktatási intézmények helyzetének egyes aspektusai a fenntarthatósági rangsorok tükrében. *Acta Humana*, 11. évf., 3. sz., 2023, 117–135.

EL AZIZ, Ouissal– ASDIOU, Abdelkarim: AI-powered analysis of ESG disclosure: a clustering approach to determinants and motivations, *Future Business Journal* 11, 2025, 197, https://doi.org/10.1186/s43093-025-00623-6

E. PORTER, Michael – KRAMER, Mark: *Creating Shared Value*, *Harvard Business Review*, 2011/89, 1–2, 2011. 62–77.

ERDŐ Péter: *Egyházjog*. Szent István Társulat, Budapest, 2014.

E. M. ZĘBEK: Environmental Management of ISO 14001 System Enforcement in EU Countries. *Review of European and Comparative Law*, 44(1), 2021. 53–80. https://doi.org/10.31743/recl.9958

FIROIU, Daniela – IONESCU, George H. – PÎRVU, Ramona – CISMAȘ, Laura M. – TUDOR, Sorin – PATRICHI, Ioana C.**:** Dynamics of Implementation of SDG 7 Targets in EU Member States 5 Years after the Adoption of the Paris Agreement. *Sustainability*, 13. évf., 15. sz., 2021. 8284.

FODOR László: *Környezetjog*, Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 2014.

FREEMAN, R. Edward – MCVEA, John: *A Stakeholder Approach to Strategic Management*. Working Paper No. 01-02, Darden Graduate School of Business Administration, 2001

FRIEDMAN, Milton**:** *Capitalism and Freedom. With a New Foreword by Binyamin Appelbaum*. Chicago, The University of Chicago Press, 2020, 272 . ISBN 978-0-226-73479-8.

FRIVALDSZKY János: *Klasszikus természetjog és jogfilozófia*. Budapest, Szent István Társulat, 2007.

FÜLÖP Sándor: *Az élelmiszer-biztonság társadalmi háttere és jogi szabályozása*. in:: FÜLÖP Sándor (szerk.): *Országunk-világunk átalakítása. A fenntartható fejlődés terén 2030-ig megoldandó feladataink ; 2.* (Ökopolisz Alapítvány, Budapest, 2018.

GADÓ Gábor et al*.: Polgári jog: A jogi személy*. 4., átdolgozott, bővített kiadás, A Ptk. Magyarázata II/VI. Budapest, HVG-ORAC Kiadó, 2021.

GÉRING Zsuzsanna: A vállalati társadalmi felelősségvállalás kritikai megközelítései. A vállalati állampolgárság, az explicit/implicit CSR és az „újrapolitizált" vállalat koncepció. *Replika*, 106–107. sz., 2018. 57–76. doi: 10.32564/106-107.4.

GULYÁS Dávid János: A hazai nagyvállalatok ESG közzétételeinek összehasonlító elemzése az üzleti szektorban. Debrecen, *Gazdálkodástudományi Közlemények,* 2025/1, 12, 2025.

GYULAI-SCHMIDT Andrea: Közbeszerzési dilemmák a környezeti felelősség érvényesítése körében, Debrecen, *Pro Futuro*, 2020/2., 2020.

GYULAI-SCHMIDT Andrea. *Közbeszerzések a fenntartható és innovatív fejlődés szolgálatában*. Budapest: Pázmány Press, 2015.

GYULAI-SCHMIDT Andrea: Strategische Nutzung des Vergaberechts für mehr Qualität am Beispiel von deutschen, österreichischen und ungarischen Umsetzungsmaßnahmen. Zeitschrift für deutsches und internationales Bau- und Vergaberecht, 2019/6., 2019.

GYULAI-SCHMIDT Andrea: Szociális szempontok a közbeszerzésekben – az Európai Unió bírósági gyakorlata és az ILO munkajogi normái fényében I., Közbeszerzési jog, Wolters Kluwer Hungary Kft., 2021/4.

HANJIN, Xie– JIAYI, Luo – XI, Tan: Artificial intelligence technology application and corporate ESG performance—evidence from national pilot zones for artificial intelligence innovation and application, *Frontiers in Artificial Intelligence* 8, 2025. 1643684, https://doi.org/10.3389/frai.2025.1643684

HEINE, Thomas: Wer jetzt keine Zeit für Nachhaltigkeit hat, wird scheitern und seine Glaubwürdigkeit verlieren. – CSR und nachhaltiger Einkauf in kirchlichen Institutionen. In: Joachim DRUMM – Stefanie OEBEN (szerk.): *CSR und Kirche: Die unternehmerische Verantwortung der Kirchen für die ökologisch-doziale Zukunftsgestaltung*. 1. Aufl. 2022 ed., München, Springer Gabler, 2022.

HÓDINÉ HERNÁDI Bettina – BERECZK Ádám – SASVÁRI Péter: A visegrádi országok felsőoktatási intézményeinek kutatási tevékenysége a fenntartható városok és közösségek témakörében (SDG-11). *Multidiszciplinaris Tudomanyok*, 2023/13, no. 1, 2023. 408. doi:10.35925/j.multi.2023.1.30

HORVÁTH Levente – SIMON Ákos: ESG-kompetenciák felértékelődése a felsőoktatásban – munkaerőpiaci elvárások. *ESG: online szakfolyóirat*, 2025/3., 2025.

JARASS, Hans D: EMAS Privilegierungen im Abfallrecht., *Deutsches Verwaltungsblatt*, 2003/5, 118 2003. 300.

JÁMBOR Attila – TRAUTMANN László: *ESG körkép 2024. A magyar vállalatok fenntarthatóságának helyzete és kilátásai.* Budapest, Ifjúsági Vállalkozásélénkítő Egyesület, 2024.

KÁLMÁN Botond Géza –AFADZINU Kobla Sewornu – MALATYINSZKI Szilárd: A szennyező fizet elv elméleti háttere és jogi alkalmazása. *Gazdaság és Társadalom*, 2024/4, 17, 2024.

KESERŰ Barna Arnold: *A fenntartható fejlődés hatása a szellemitulajdon-védelem rendszerére*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2019.

KEREKES Sándor: Fenntarthatóság és társadalmi felelősség – A globalizálódó világ megoldatlan problémái. *Magyar Bioetikai Szemle*, 2011/ 3 (1), 4–13.

KISFALUDI András: Hatalommegosztás a gazdasági társaságban. In: PESCHKA Vilmos (szerk.): *Liber Amicorum: Ünnepi dolgozatok Vékás Lajos hatvanadik születésnapjára és egyetemi oktatói működésének harmincötödik évfordulójára*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- És Jogtudományi Kar Polgári Jogi Tanszék, 1999.

KISFALUDI András: A bizalmi vagyonkezelés lehetséges funkciói. In: KISFALUDI András (szerk): *Kutatások a bizalmi vagyonkezelés jogi szabályozásának elméleti alapjairól*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2015.

KNOPP, Lothar: EMAS II – Überleben durch Deregulierung und Substitution, *Neue Zeitschrift für Verwaltungsrecht*, 2001/10, 20, 2001.

KOVÁCS Krisztián: Járni jár, de nem jut. Hitelezők helyzete a felszámolási eljárásban doktori értekezés. Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- És Államtudományi Doktori Iskola, 2024.

KOZMA Gábor: A nevelés átfogó ügye. In: KOZMA Gábor (szerk.): *Mester és Tanítvány,* Új folyam 2025/III., 1. szám, 2025.

KÖBEL Szilvia: A lelkiismereti és vallásszabadság néhány aktuális alkotmányossági kérdése Magyarországon. In: TÓTH J. Zoltán (szerk.): *Az Abtv. 27. §-a szerinti alkotmányjogi panasz*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- És Jogtudományi Kar Patrocinium Kiadó, 2023.

KUMINETZ Géza: *Tanulmányok a keresztény spiritualitás és teremtésvédelem köréből*. Budapest, JEL Könyvkiadó, 2025.

LANGERFELD, Michael: Das novellierte Environmental Management and Audit Scheme (EMAS-II). EG-einheitliches Umweltmanagement auf höchstem Niveau?, *Neue Zeitschrift für Verwaltungsrecht*, 2001/5, 20, 2001.

LEE, Sung Une – PERERA, Harsha – LIU, Yue – XIA, Boming – LU, Qinghua – ZHU, Liming – CAIRNS, Jessica – NOTTAGE, Moana: *Integrating ESG and AI: A Comprehensive Responsible AI Assessment Framework*. CSIRO's Data61, 2024, elérhető: https://arxiv.org/abs/2408.00965

LÉNÁRD Sándor: The Role of Corporate Social Responsibility in the Development of International Law. In: SZABÓ Marcel– LÁNCOS Petra Lea– VARGA Réka (szerk.): *Hungarian Yearbook of International and European Law* 2018. The Hague, Eleven, 2019.

LÉNÁRDNÉ MALETICS Borbála: A vezető tisztségviselő és a tagi státusz összefüggései a gazdasági társaságokban. *Gazdaság és Jog,* XXX. évfolyam, 3. szám. Budapest, 2022.

LINK, Sharon – NAVEH, Eitan: Standardization and Discretion: Does the Environmental Standard ISO 14001 Lead to Performance Benefits?, in *IEEE Transactions on Engineering Management*, 2006/4, 53, 508–519. doi: 10.1109/TEM.2006.883704.

LOKUWADUGE, Chitra Sriyani De Silva - HEENETIGALA, Kumudini: Integrating Environmental, Social and Governance (ESG) Disclosure for a Sustainable Development: An Australian Study, *Business Strategy and the Environment*. 2017/4, Vol. 26, 2017. 438-450. DOI: doi.org/10.1002/bse.1927

LUKÁCS Gergely Sándor: Zöld szállodák – zöld éttermek: álom vagy realitás? In: DÁVID Lóránt – KOVÁCS Gyöngyi (szerk.): *Legjobb gyakorlatok a zöld gazdaságért*, Budapest, Cser Kiadó, 2013.

LUKÁCS Rita – PAPP-VÁRY Árpád: Fenntarthatóság a felsőoktatásban. Budapest, *Márkamonitor magazin*,2020/2-3.http://www.pappvary.hu/reklam_marketing/Fenntarthatosag_a_felsooktatasban.pdf

MARTIN, James: The Sustainable University. Green Goals and New Challenges for Higher Education Leaders. Maryland, Baltimore, *The Johns Hopkins University Press*, 2012.

MATTEN, Dirk. – MOON, Jeremy: Implicit and explicit CSR: A conceptual framework for a comparative understanding of corporate social responsibility. *Academy of Management Review*, 33. évf., 2. sz. 2008. 404–424. doi: 10.5465/amr.2008.31193458.

MÁLOVICS György: *A vállalati fenntarthatóság értelmezéséről*. Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar. Szeged, JATEPress Kiadó, 2011.

MÁLOVICS György – JUHÁSZ Judit– HAJDU Katalin – GYARMATI László: The environmental sustainability of universities – approaches to environmental sustainability: Examined at the University of Szeged. Szeged, *School Management Studies*, XLVII. 2016/6., 2016. 19–28. 6/ ISSN 0133-0179, 19.

MEADOWS, Donella H. – RANDERS, Jørgen – MEADOWS, Dennis L.**:** *Limits to Growth: The 30-Year Update.* White River Junction (VT), Chelsea Green Publishing, 2005.

MEZZANOTTE, Félix E.: Corporate Sustainability Reporting: Double Materiality, Impacts, and Legal Risk, *Journal of Corporate Law Studies,* 23/2, 2023. 633–663. DOI: 10.1080/14735970.2024.2319058.

MOUTCHNIK, Alexander: Environmental and Quality Management Systems and Standards of Churches and Religious Organizations. *Uwf UmweltWirtschaftsForum*, 2016/4, 24, 2016, 409–416. 411.

MOUTCHNIK, Alexander: Qualitäts-, Umwelt- und Nachhaltigkeitsnormen in kirchlichen Einrichtungen. In: Joachim DRUMM – Stefanie OEBEN (szerk.): *CSR und Kirche: Die*

unternehmerische Verantwortung der Kirchen für die ökologisch-doziale Zukunftsgestaltung. 1. Aufl. 2022 ed., München, Springer Gabler, 2022.

OCIEPA-KUBICKA, Agnieszka – DESKA, Iwona – OCIEPA, Ewa: Organizations towards the Evaluation of Environmental Management Tools ISO 14001 and EMAS. *Energies*, 2021/16., 14, 2021. 4870. https://doi.org/10.3390/en14164870.

OEBEN, Stefanie: Auf Biodiversität und Artenvielfalt muss Rücksicht genommen werden. In: DRUMM, Joachim– OEBEN, Stefanie (szerk.): *CSR und Kirche: Die unternehmerische Verantwortung der Kirchen für die ökologisch-soziale Zukunftsgestaltung*. 1. Aufl., München, Springer Gabler, 2022.

PAKSY Máté: *A dialógus vonzásában: Hozzájárulás a jogászi gondolkodás természetjogi megalapozásához*. Budapest, Pázmány Press, A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának Könyvei, 2014.

PAPP Tekla: Út a CS3D-ig – Társasági jogi trendek, vonatkozások. *Gazdaság és Jog*, 2024/9–10., 2024.

PETERS, Heinz-Joachim– HESSELBARTH, Thorsten – PETERS, Frederike: *Umweltrecht. 5*., überarb. und erweiterte Aufl.. ed. Stuttgart, Kohlhammer, 2016.

PODOBNI István: Zöld campus: Hogyan fejlődhet fenntarthatóan egy egyetem?, *Bonum Publicum*, 2018/2, 2018. 36–39.

POTOSKI, Matthew – PRAKASH, Aseem: Covenants with weak swords: ISO 14001 and facilities' environmental performance. *J. Pol. Anal. Manage*., 24: (2005) 745–769. https://doi.org/10.1002/pam.20136;

P. MILLER, Geoffrey**:** *The Law of Governance, Risk Management, and Compliance*. 3rd ed. New York, Wolters Kluwer / Aspen Publishing, 2019.

PURCELL, Wendy M. – HADDOCK-FRASER, Janet (2023): *The Bloomsbury Handbook of Sustainability in Higher Education.* London – New York: Bloomsbury. 40. Online: https://doi.org/10.5040/9781350244375

RADÁCSI László: *Felelős és fenntartható vállalat*. Budapest, Saldo Kiadó, 2021.

RAISZ Anikó: A környezetvédelem helye a nemzetközi jog rendszerében – avagy nemzetközi környezetjog bírói szemmel. *Miskolci Jogi Szemle*, 6. évf., 1. szám, Miskolc, 2011, 90–108.

REIZINGERNÉ DUCSAI Anita – HAJDU Tibor Zoltán: A fenntarthatósági jelentéstételekre vonatkozó új, nemzetközi szabványok és a jelentések bizonyossági követelményeinek minőség alapú megközelítése. *Vezetéstudomány* 55, sz. KSZ. Budapesti Corvinus Egyetem, 2024. 17–29. doi:10.14267/VEZTUD.2024.KSZ.02.

ROUNDS, Charles E. Jr. – ROUNDS, Charles, E. III.: *Loring and Rounds: A Trustee's Handbook*. Wolters Kluwer Law & Business, 2013.

Sætra, Henrik: A framework for evaluating and disclosing the ESG related impacts of AI with the SDGs. *Sustainability*, 2021/15, 13, 2021. 8503.; BRUSSEAU, James: AI human impact: Toward a model for ethical investing in AI-intensive companies. *Journal of Sustainable Finance & Investment***,** 2023/2, 13, 2023.1030–1057.

Sætra, Henrik S.: The AI ESG protocol: Evaluating and disclosing the environment, social, and governance implications of artificial intelligence capabilities, assets, and activities**.** *Sustainable Development*, 2023/2, 31, 1027–1037 https://doi.org/10.1002/sd.2363,

SCHANDA Balázs: Vallási közösségek - a közjog és a magánjog alanyai. In. POGÁCSÁS Anett (szerk.): *Quaerendo et Creando: Ünnepi kötet Tattay Levente 70. születésnapja alkalmából*. Budapest, Szent István Társulat, 2014.

SCHMUCK Roland: Az európai felsőoktatásban alkalmazott ESG minőségirányítási irányelveinek összehasonlítása az ISO 9001 minőségirányítási szabvány alapelveivel. *Taylor: Gazdálkodás- és szervezéstudományi folyóirat*, 2020/1. 88-96.

SCHWAGER, Bernhard: Bosch-Gruppe: Organisation und Ausrichtung ser internen CSR-Kommunikation. In: Riccardo WAGNER, et al. (szerk.): *CSR und interne Kommunikation: Forschungsansätze und Praxisbeiträge*. Berlin, 2017. Springer Berlin Heidelberg, 2017

SCHWARTZ, Mark S.: *Corporate Social Responsibility* (W. Cragg ed.), London, Routledge, 009. DOI: 10.4324/9781315259222.

SETÓ-PAMIES, Daniel – PAPAOIKONOMOU, Eleni: *A Multi-level Perspective for the Integration of Ethics, Corporate Social Responsibility and Sustainability (ECSRS) in Management Education*. Journal of Business Ethics 136, 2016.

SZENDREY Orsolya – BÁNYAI Gábor – DOMBI Máté – FUTÓ Judit – GULYÁS Dániel János – KARCAGI-KOVÁTS Andrea – HARAZIN Péter: ESG-szabályozás és ami mögötte van – lehetőségek és kihívások a vállalkozások magyarországi ESG felkészülésében. Competitio, 23/1–2, 2024.

SZENNAY Áron: A vállalati társadalmi felelősségvállalás megközelítései és a fenntartható fejlődés, Közgazdasági Szemle, 67. évf. 10. sz., 2020.

SZIKORA Veronika: Fenntartható vállalati működés és versenyképesség: súlypontáthelyezés az európai unióban. Budapest, *Fontes Iuris*, 2025/1–2. 31. DOI azonosító: https://doi.org/10.51784/FI.2025.1-2.3.

SZIKORA Veronika: Profitoptimalizálás, illetve fenntarthatóság - Elérhető-e jogi eszközökkel az egyensúly? *Gazdaság és Jog*, 2020/11-12., 2020.

SZIKORA Veronika: Önkéntesből kötelező – látlelet a vállalati társadalmi felelősségvállalás térhódításáról, *Gazdaság és Jog*, 2023/1–2, 2023.

SZILÁGYI Szilvia: A szennyező fizet elve a környezet védelmében. Budapest, *Iustum Aequum Salutare*, 2007/3, 215–224.

SZTANCS Edit: A szennyező fizet elvének megjelenése a magyar polgári jogban, különös tekintettel a veszélyes üzemi felelősség kérdéseire. Debreceni Jogi Műhely, (X. évf.) 3. szám, Debrecen, 2013, 89–106. DOI: 10.24169/DJM/2013/3/6

TAHYNÉ KOVÁCS Ágnes: A jövő nemzedékek szószólójának amicus curiae leveleiről és beadványairól az alkotmánybírósági eljárásban. In: AGÓCS Ilona – SULYOK Katalin – SZAMEK

Gabriella – SZEMESI Sándor (szerk.): *Közös jövőnk, közös felelősségünk - A jövő nemzedékek védelmének kihívásai*. Budapest, ORAC Kiadó, 2025. 267-275. ISBN 9789632586649

TAHYNÉ KOVÁCS Ágnes: *Innováció és teremtésvédelem. Az európai uniós GMO- és NGT-szabályozás kihívásairól.* Teremtésvédelem. Budapest, L'Harmattan Kiadó, Pázmány Péter Katolikus Egyetem (PPKE), 2025. ISBN 9789636464059; 9789636464172

TORELLI, Riccardo– BALLUCHI, Federica– FURLOTTI, Katia: The Materiality Assessment and Stakeholder Engagement: A Content Analysis of Sustainability Reports. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 2020/27, 2020.

TÓTH J. Zoltán: *Jogalkotástan: Jogdogmatikai és jogszabályszerkesztési ismeretek.* Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2019.

VARGAS, Valeria Ruiz: Intra-organisational sustainable development policy integration processes in higher education through staff networks: a case study from the United Kingdom. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 2023/24, 9, 2023. 178-196. ISSN 1467-6370

VILÁGOS Emese: ESG szabályozás és hatásai a hazai vállalatokra. In.: JÁMBOR Attila - TRAUTMANN László (szerk.): ESG körkép 2024. A magyar vállalatok fenntarthatóságának helyzete és kilátásai. Ifjúsági Vállalkozásélénkítő Egyesület elnöke. 2024.

WILSON, Elliot: The United Nations free thinkers who coined the word „ESG" and changed the world. *Euromoney*, 2021.

YU, P. Y. – GUO, C. Q. – LUU, B. V: Environmental, Social and Governance Transparency and Firm Value, *Business Strategy and the Environment*, 2018/27, 7, 2018. 987–1004. https://doi.org/10.1002/bse.2047

Európai Uniós jogforrás

Az Európai Parlament és Tanács (EU) 2024/1760 irányelve (2024. június 13.) a fenntarthatósággal kapcsolatos vállalati átvilágításról, valamint az (EU) 2019/1937 irányelv és az (EU) 2023/2859 rendelet módosításáról, HL L, 2024/1760, 2024.7.5.

Az Európai Parlament és Tanács (EU) 2024/1689/EU rendelete (2024. június 13.) a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok megállapításáról valamint a 300/2008/EK, a 167/2013/EU, a 168/2013/EU, az (EU) 2018/858, az (EU) 2018/1139 és az (EU) 2019/2144 rendelet, továbbá a 2014/90/EU, az (EU) 2016/797 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról (a mesterséges intelligenciáról szóló rendelet), OJ L 1689, 2024.7.12.

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/825 irányelve (2024. február 28.) a 2005/29/EK és a 2011/83/EU irányelv módosításáról, a fogyasztók zöld átállásban való szerepvállalásának a tisztességtelen gyakorlatokkal szembeni hatékonyabb védelem és a hatékonyabb tájékoztatás révén történő növelése tekintetében, OJ L, 2024/825, 2024. 3. 6.

A Bizottság (EU) 2023/2772 felhatalmazáson alapuló rendelete (2023. július 31.) a 2013/34/EU európai parlamenti és tanácsi irányelvnek a fenntarthatósági beszámolási standardok tekintetében történő kiegészítéséről, 2023.12.22.

Javaslat – az Európai Parlament és a Tanács irányelve a környezetbarát jellegre vonatkozó kifejezett állítások alátámasztásáról és ismertetéséről (a zöld állításokról szóló irányelv), Brüsszel 2023.3.22. COM(2023) 166 final 2023/0085 (COD) https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:52023PC0166

Javaslat – az Európai Parlament és a Tanács irányelve az (EU) 2022/2464 és az (EU) 2024/1760 irányelvnek az egyes fenntarthatósággal kapcsolatos vállalati beszámolási és átvilágítási követelmények tagállamok általi alkalmazásának kezdőnapjai tekintetében történő módosításáról (EGT-vonatkozású szöveg) Brüsszel, 2025.2.26. COM(2025) 80 final 2025/0044(COD) https://commission.europa.eu/publications/omnibus-i_en

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2464 irányelve (2022. december 14.) a 537/2014/EU rendeletnek, a 2004/109/EK irányelvnek, a 2006/43/EK irányelvnek és 2013/34/EU irányelvnek a fenntarthatósággal kapcsolatos vállalati beszámolás tekintetében történő módosításáról. HL L 322., 2022.12.16.

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2020/852 rendelete (2020. június 18.) a fenntartható befektetések előmozdítását célzó keret létrehozásáról, valamint az (EU) 2019/2088 rendelet módosításáról (EGT-vonatkozású szöveg), HL L 198., 2020.6.22.

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet), 2016.5.4., L 119/1.

Az Európai Parlament és a Tanács 2014/95/EU irányelve (2014. október 22.) a 2013/34/EU irányelvnek a nem pénzügyi és a sokszínűséggel kapcsolatos információknak bizonyos nagyvállalkozások és vállalatcsoportok általi közzététele tekintetében történő módosításáról, 2014.11.15.; L 330/1

Az Európai Parlament És a Tanács 537/2014/EU rendelete (2014. április 16.) a közérdeklődésre számot tartó gazdálkodó egységek jogszabályban előírt könyvvizsgálatára vonatkozó egyedi követelményekről és a 2005/909/EK bizottsági határozat hatályon kívül helyezéséről. HL L 158, 2014.5.27.

Az Európai Parlament és a Tanács 2014/95/EU irányelve (2014. október 22.) a 2013/34/EU irányelvnek a nem pénzügyi és a sokszínűséggel kapcsolatos információknak bizonyos nagyvállalkozások és vállalatcsoportok általi közzététele tekintetében történő módosításáról. HL L 330., 2014.11.15.

Az Európai Parlament és a Tanács 2013/34/EU Irányelve (2013. június 26.) a meghatározott típusú vállalkozások éves pénzügyi kimutatásairól, összevont (konszolidált) éves pénzügyi kimutatásairól és a kapcsolódó beszámolókról, a 2006/43/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, valamint a 78/660/EGK és a 83/349/EGK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről. HL L 182., 2013.6.29.

Az Európai Parlament és a Tanács 1221/2009/EK rendelete a szervezeteknek a közösségi környezetvédelmi vezetési és hitelesítési rendszerben (EMAS) való önkéntes részvételéről és a 761/2001/EK rendelet, a 2001/681/EK és a 2006/193/EK bizottsági határozat hatályon kívül helyezéséről HL L 304., 2011.11.22.

Az Európai Parlament és a Tanács 765/2008/EK rendelete a termékek forgalmazása tekintetében az akkreditálás és piacfelügyelet előírásainak megállapításáról és a 339/93/EGK rendelet hatályon kívül helyezéséről HL L 218/30, 2008.8.13.

Az Európai Parlament és a Tanács 2004/35/EK irányelve (2004. április 21.) a környezeti károk megelőzése és felszámolása tekintetében a környezeti felelősségről, HL L 143., 2004.4.30.

Az Európai Parlament és a Tanács 761/2001/EK rendelete a szervezeteknek a közösségi környezetvédelmi vezetési és hitelesítési rendszerben (EMAS) való önkéntes részvételének lehetővé tételéről, HL L 114/1, 2001.4.24.

A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, az Európai Tanácsnak, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának az európai zöld megállapodásról, Brüsszel, 2019.12.11. COM(2019) 640 final

A Tanács 1975. március 3-i ajánlása a költségek felosztásáról és a közhatóságok környezetvédelmi intézkedéseiről, HL L 194, 1975.07.25.

Az Európai Parlament 2020. december 17-i állásfoglalása a fenntartható vállalatirányításról (2020/2137(INI), C 445/94, 2021.10.29.

Jelentés a Bizottságnak szóló ajánlásokkal a vállalati átvilágításról és a vállalati elszámoltathatóságról 11.2.2021 - (2020/2129(INL))

Hazai jogforrások és egyéb közjogi szervezetszabályozó eszközök

- Magyarország Alaptörvénye

Törvények

- Magyarország 2026. évi központi költségvetésének megalapozásáról szóló 2025. évi LI. törvény
- a fenntartható finanszírozás és az egységes vállalati felelősségvállalás ösztönzését szolgáló környezettudatos, társadalmi és szociális szempontokat is figyelembe vevő, vállalati társadalmi felelősségvállalás szabályairól és azzal összefüggő egyéb törvények módosításáról szóló 2023. évi CVIII. törvény
- a jogi személyek nyilvántartásáról és a nyilvántartási eljárásról szóló 2021. évi XCII. törvény
- a közfeladatot ellátó közérdekű vagyonkezelő alapítványokról 2021. évi IX. törvény
- a vagyonkezelő alapítványokról 2019. évi XIII. törvény
- a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény
- az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény
- a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény
- a közbeszerzésekről szóló 2015. évi CXLIII. törvény
- a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény
- a hulladékról szóló 2012. évi CLXXXV. törvény
- a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény
- az államháztartásról szóló 2011. évi CXCV. törvény
- a nemzeti vagyonról szóló 2011. évi CXCVI. törvény
- a nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény
- a központi államigazgatási szervekről, valamint a Kormány tagjai és az államtitkárok jogállásáról szóló 2010. évi XLIII. törvény
- a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény
- a Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról, a könyvvizsgálói tevékenységről, valamint a könyvvizsgálói közfelügyeletről szóló 2007. évi LXXV. törvény
- a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvény
- a felsőoktatásról szóló 2005. évi CXXXIX. törvény
- az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény
- a számvitelről szóló 2000. évi C. törvény
- a fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény
- a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény
- a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló 1991. évi XLIX. törvény

Rendeletek

- az ESG tanúsítókra, illetve az ESG tanúsítók által végzett tevékenységre vonatkozó követelményekről szóló 424/2025. (XII. 23.) Korm. rendelet

- A fenntartható finanszírozás és az egységes vállalati felelősségvállalás ösztönzését szolgáló környezettudatos, társadalmi és szociális szempontokat is figyelembe vevő, vállalati társadalmi felelősségvállalás szabályainak megsértése esetén kiszabható bírság szabályairól szóló 276/2025. (VIII. 21.) Korm. rendelet
- a kötelező legkisebb munkabér (minimálbér) és a garantált bérminimum megállapításáról szóló 426/2025. (XII. 23.) Korm. rendelet
- a Kormány tagjainak feladat- és hatásköréről szóló 182/2022. (V. 24.) Korm. rendelet
- a fogyasztó és a vállalkozás közötti szerződések részletes szabályairól szóló 45/2014. (II. 26.) Korm. rendelet
- az egyházi jogi személyek beszámolókészítési és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságairól szóló 296/2013. (VII. 29.) Korm. rendelet
- a környezetvédelmi vezetési és hitelesítési rendszerben (EMAS) részt vevő szervezetek nyilvántartásáról szóló 308/2010. (XII. 23.) Korm. rendelet
- a jogszabályszerkesztésről szóló 61/2009. (XII. 14.) IRM rendelet
- Az ESG tanácsadóként történő akkreditálás követelményrendszeréről szóló 29/2024. (VIII. 8.) NGM rendelet
- az ESG tanúsítók névjegyzékéről szóló 15/2025. (XII. 23.) SZTFH rendelet
- az ESG tanácsadóként történő akkreditálás eljárási szabályairól és az ESG tanácsadók nyilvántartásáról szóló 11/2024. (VIII. 8.) SZTFH rendelet
- a vállalkozások fenntarthatósági célú átvilágítási kötelezettségei teljesítésének részletszabályairól szóló 13/2024. (VIII. 15.) SZTFH rendelet

Közjogi szervezetszabályozó eszközök

- a Nemzeti Fenntartható Fejlődés Keretstratégiáról szóló 18/2013. (III. 28.) OGY határozat
- a Nemzeti Környezetvédelmi Programról szóló 62/2022. (XII. 9.) OGY határozat

Internetes forrás

- https://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2021/kw23-de-lieferkettengesetz-845608
- PwC (2023). Trust, tech and transformation: Navigating investor priorities. https://www.pwc.com/gx/en/issues/c-suite-insights/global-investor-survey.html
- Német Polgári Törvénykönyv (Bürgerliches Gesetzbuch, röviden: BGB)
- KPMG (2024). Addressing the Strategy Execution Gap in Sustainability Reporting. https://kpmg.com/kpmg-us/content/dam/kpmg/pdf/2024/kpmg-2024-esg-organization-survey.pdf
- https://www.worldbank.org/en/programs/entrepreneurship/total-number-of-firms?utm_source=chatgpt.com
- https://www.uni-corvinus.hu/post/landing-page/szakiranyu-tovabbkepzesek/esg-kepzesek/
- https://www.uni-corvinus.hu/post/hir/2500-nal-is-tobb-hazai-vallalatnak-lesz-kotelezo-az-esg-beszamolas-2025-tol/
- https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/western-sydney-university
- https://www.timeshighereducation.com/impactrankings#!/length/25/locations/HUN/sort_by/rank/sort_order/asc
- https://www.timeshighereducation.com/impactrankings
- https://www.portfolio.hu/befektetes/20250402/nem-jott-be-a-zold-trukkozes-milliardos-birsagot-kap-a-deutsche-bank-vagyonkezeloje-751991
- https://www.nytimes.com/2025/06/04/technology/reddit-anthropic-lawsuit-data.html?smid=url-share
- https://www.ntu.ac.uk/about-us/strategy/sustainability
- https://www.metropolitan.hu/hu/kepzesek/esg-tanacsado
- https://www.ft.com/content/5104889e-3e20-44fd-9d24-966add0ac64c
- https://www.documentcloud.org/documents/25963296-reddit-v-anthropic/
- https://www.dau-bonn-gmbh.de/
- https://www.cnbc.com/2025/06/04/reddit-anthropic-lawsuit-ai.html?utm
- https://www.bme.hu/ESG-tanacsado-kepzes
- https://webgate.ec.europa.eu/life/publicWebsite/index.cfm?fuseaction=search.dspPage&n_proj_id=2306&docType=pdf
- https://uni-bge.hu/hu/egyetemi-fenntarthatosagi-tanacs
- https://umwelt-evangelisch.de/gruener-gockel/was_ist_gruener_gockel/was-ist-der-gruene-gockel
- https://umwelt-evangelisch.de/gruener-gockel/was_ist_gruener_gockel/was-ist-der-gruene-gockel
- https://umwelt-evangelisch.de/gruener-gockel/was_ist_gruener_gockel/was-ist-der-gruene-gockel
- https://ulsf.org/talloires-declaration/
- https://tudatosvasarlo.hu/energia-ai-hasznalat-jovo/
- https://sustainabilitymag.com/top10/top-10-sustainable-universities

- https://nje.hu/hirek/2024-03-25-ket-uj-csatlakozoval-bovult-a-magyar-egyetemek-fenntarthatosagi-platform
- https://kti.uni-nke.hu/szakiranyu-tovabbkepzesek/szakiranyu-tovabbkepzesi-szakok/esg-szemleletu-gazdasagi-szaktanacsado/esg-tanacsado-reszismereti-kepzes
- https://kpmg.com/hu/hu/home/media/press-releases/2023/02/a-megkerdojelezheto-modon-termelo-beszallitok-kiszureset-es-fejleszteset-celozza-egy-friss-nemet-torveny-rengeteg-magyar-ceget-erint-a-valtozas.html
- https://hellononprofit.hu/lksg-eltorlese/
- https://grantthornton.hu/fogalomtar/nfrd-non-financial-reporting-directive
- https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/hu/national-education-systems/hungary/minosegbiztositas-felsooktatasban
- https://europa.eu/youreurope/business/running-business/developing-business/emas-registration/index_hu.htm
- https://ec.europa.eu/environment/emas/pdf/StepUp/EMASGuidelines_BIO_FinalSummaryBrochure_GruenerGockel.pdf
- https://ec.europa.eu/environment/emas/pdf/StepUp/EMASGuidelines_BIO_FinalSummaryBrochure_GruenerGockel.pdf
- https://dserver.bundestag.de/btd/19/305/1930505.pdf
- https://dserver.bundestag.de/btd/19/286/1928649.pdf
- http://www.kozszov.org.hu/dokumentumok/UMK_2019/3/11_Forum_NKE_kutatas_bemutatasa.pdf.
- http://emas.kvvm.hu/page.php?p=3&l=

Nemzetközi dokumentum

- Beschlussempfehlung und Bericht des Ausschusses für Arbeit und Soziales (11. Ausschuss) Deutscher Bundestag Drucksache 19/30505 19. Wahlperiode 09.06.2021.,
- OECD: *The Polluter Pays Principle: Definition, Analysis, Implementation*. Paris, OECD Publishing, 2008.
- Council of the European Communities: Declaration of the Council of the European Communities and of the representatives of the Governments of the Member States meeting in the Council of 22 November 1973 on the programme of action of the European Communities on the environment.
- *Recommendation of the Council on Guiding Principles concerning International Economic Aspects of Environmental Policies, C(72)128, OECD, 1972.*
- Riói nyilatkozat a környezetről és a fejlődésről (1992. június 14.)
- United Nations Information Service (UNIS) (2007) Letöltés helye: Az ENSZ szerint vegyesek a fejlesztési célok elérésére tett lépések eredményei (unvienna.org)
- United Nations Information Service (UNIS) (2021) Letöltés helye: FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉSI CÉLOK (unvienna.org)
- Világunk átalakítása: Fenntartható Fejlődési Keretrendszer 2030, Az Egyesült Nemzetek Közgyűlése által 2015. szeptember 25-én elfogadott, 70/1. sz. határozat (a továbbiakban: 70/1. számú határozat) [elérhető: Világunk átalakítása Fenntartható Fejlődési Keretrendszer 2030.pdf (kormany.hu)]
- World Commission on Environment and Development: *Our Common Future*. Oxford–New York, Oxford University Press, 1987
- Gesetz über die unternehmerischen Sorgfaltspflichten zur Vermeidung von Menschenrechtsverletzungen in Lieferketten (elérhető: LkSG - Gesetz über die unternehmerischen Sorgfaltspflichten zur Vermeidung von Menschenrechtsverletzungen in Lieferketten)
- Verwaltungs-Vollstreckungsgesetz (VwVG) (elérhető: https://www.gesetze-im-internet.de/vwvg/BJNR001570953.html)

Egyházi források

- A Katolikus Egyház Katekizmusának Kompendiuma, 2005 Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano
- Beszéd a FAO-hoz [az ENSZ Élelmezésügyi és Mezôgazdasági Szervezetéhez], alapításának huszonötödik évfordulóján (1970. november 16.): AAS 62 (1970)
- Bibilia, Máté evangéliuma
- Ferenc pápa: *Áldott légy kezdetű enciklikája, a közös otthon gondozásáról*, Róma, [Magyar kiadás: Szent István Társulat – az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, 2015]
- II. János Pál pápa, Beszéd a tudomány, a kultúra és a felsőoktatás képviselőihez az ENSZ egyetemén, Hirosima (1981. február 25.), 3: AAS 73 (1981)
- II. János Pál pápa Centesimus annus kezdetű enciklikája a Rerum novarum enciklika kibocsátásának századik évfordulója alkalmából Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója Budapest, 1991. Fordították: Balogh Gábor Barabás Miklós Goják János 13.
- II. János Pál pápa Dives in misericordia kezdetű enciklikája Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója; Budapest, 1981. a hivatalos latin szövegből fordította Dr. Diós István 66.
- Szent II. János Pál pápa *Ex Corde Ecclesiae* apostoli rendelkezése a katolikus egyetemekről, 1990. augusztus 15.
- II. János Pál pápa: *Üzenet a béke világnapjára 1990-ben*, 15: AAS 82 (1990) 156. [Magyar kiadás: Felelősségünk a teremtett világért. Egyházi dokumentumok az ökológiai válságról, Védegylet, Budapest 2004]
- Beszéd a kaliforniai Santa Barbarában (1997. november 8.) [Magyar kiadás: Felelősségünk a teremtett világért. Egyházi dokumentumok az ökológiai válságról, Védegylet, Budapest 2004]
- Codex Iuris Canonici, 1983.
- Igazságosság és Béke Pápai Tanácsa: Az Egyház társadalmi tanításának kompendiuma. [Magyar kiadás: Szent István Társulat, Budapest 2007.]
- Konferencia az utsteini monostorban, Norvégia (2003. június 23.)
- Octogesima adveniens apostoli levél (1971. május 14.), 21: AAS 63 (1971) 416417. [Magyar kiadás: Az Egyház társadalmi tanítása. Dokumentumok, Szent István Társulat, Budapest 1993]
- Patagonia-Comahue térség (Argentína) püspökei, Karácsonyi üzenet (2009. december)
- Redemptor hominis enciklika (1979. március 4.), 15: AAS 71 (1979) 287. [Magyar kiadás: II. János Pál megnyilatkozásai. Pápai dokumentumok 1978-2005, I. kötet, Szent István Társulat, Budapest 2005]
- Sollicitudo rei socialis enciklika (1987. december 30.), 33: AAS 80 (1988) 557. [Magyar kiadás: II. János Pál megnyilatkozásai. Pápai dokumentumok 1978– 2005, I. kötet, Szent István Társulat, Budapest 2005]
- Üzenet a béke világnapjára 2010-ben, 9: AAS 102 (2010)
- II. Vatikáni Zsinat: Gaudium et spes lelkipásztori konstitúció az Egyházról a mai világban
- XI. Pius pápa Quadragesimo anno kezdetű enciklikája 1931 A fordítás alapja: Acta Apostolicae Sedis (1931) Fordította: Dér Katalin 45. XI. Pius pápa: Quadragesimo anno (1931) | Társadalomformálás (kife.hu)

- III. Leó pápa: *Rerum novarum*, Róma, 1891.
- XXIII. János pápa *Pacem in terris* kezdetű enciklikája, Róma, 1963
- A II. Vatikáni Zsinat Gravissimum Educationis kezdetű deklarációja a keresztény nevelésről – Pál püspök Isten szolgáinak szolgája a zsinati atyákkal együtt örök emlékezetül, Róma, 1965. október 28.

Egyéb források

- Cantico delle creature [A teremtmények éneke]: Fonti Francescane [Ferences források] (FF) 263.
- Emas egyszerűen kis- és középvállalkozásoknak: 10 nap, 10 oldal, 10 ember, 30 lépés.
- European Commission, Directorate-General for the Environment Brussels, 2007,
- In octo libros Physicorum Aristotelis expositio [Arisztotelész Fizikájának magyarázata nyolc könyvben], lib. II, lectio
- IV. Az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosításának standardjai és irányelvei (ESG 20151), OFI 2016.
- Sustainability Board (2023). 2023 Annual ESG Preparedness Report. https://www.boardreport.org/_files/ugd/f6724f_429f16f93e23445ea853ae7cbded7a42.pdf
- SDA Bocconi School of Management's Sustainability Lab és Assicurazioni Generali's SME EnterPRIZE Fostering Sustainability in Small and Medium-Sized Enterprises Generali SME EnterPRIZE White Paper 3rd Edition 22

Bírói döntés

- Fővárosi Ítélőtábla 10. Gf. 40.075/2017/3-II.
- 13/2018. (IX. 4.) AB határozat
- 8/1993. (II. 27.) AB határozat